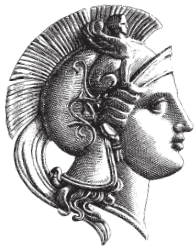

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ
ΚΑΙ
ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2016

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Δημήτριος Τσουγκαράκης – Ελένη Άγγελομάτη-Τσουγκαράκη, <i>Τὰ γυναικεῖα ὀρθόδοξα μοναστήρια τοῦ Χάνδακα καὶ τῆς ἐδρύτερης περιοχῆς του κατὰ τὴ Βενετοκρατία</i>	9–132
Αναστασία Κοντογιαννοπούλου, <i>Η ἔννοια του κοινοῦ στο Χρονικό του Μορέως και στο Χρονικό των Τόκκων (14ος – 15ος αι.) . .</i>	133–145
Δημήτρης Γ. Ἀποστολόπουλος, <i>Ἀπεΐκασμα δύο πατριαρχικῶν σιγγιλλίων τοῦ 15ου αἰῶνα γιὰ τὴ μονὴ Κοσινίτσας.</i>	147–160
Kostas E. Lambrinos, <i>Ricchezza e potere nell'isola di Tinos: la famiglia Scutari nel XVI secolo.</i>	161–184
Μαριάννα Κολυβά, <i>Οι ελαιώνες της Κέρκυρας και της Ζακύνθου: βενετική πολιτική (16ος αι. – μέσα 17ου αι.)</i>	185–228
Μαρία Σπηλιωτοπούλου, <i>Μοναχές στη Σαντορίνη (κατὰ τον 17ο ἔως και τον 18ο αι.): κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των θρησκευτικῶν ἐπιλογῶν</i>	229–253
Χαρίτων Καρναάσιος, <i>Τὸ ἄγνωστο ἔργο τοῦ Kaisarion Δαπόντε Βρύσις λογική (1778): Ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ κατὰ τῶν Κολυβάδων.</i>	255–388
Ρόδη Σταμούλη, <i>Τὸ σωζόμενο Βιβλίον Ψηφοφοριῶν τῆς Κοινότητος τῆς Πρέβεζας (1795-1797).</i>	389–461

Δημήτριος Τσουγκαράκης
Ἐλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη

Τὰ γυναικεῖα ὀρθόδοξα μοναστήρια τοῦ Χάνδακα
καὶ τῆς εὐρύτερης περιοχῆς του κατὰ τὴ Βενετοκρατία*

Οἱ γνώσεις μας γιὰ τὰ ὀρθόδοξα γυναικεῖα μοναστήρια τῆς Κρήτης κατὰ τὴ Βενετοκρατία εἶναι ἐξαιρετικὰ περιορισμένες σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἀνδρικὰ. Βεβαίως, καὶ γιὰ τὰ ἀνδρικὰ μοναστήρια οἱ γνώσεις μας παραμένουν ἐλλιπεῖς, διότι παρὰ τὶς ὑπάρχουσες σχετικὲς δημοσιεύσεις πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὰ ἤδη γνωστὰ μοναστήρια παραμένουν ἄγνωστα, ἐνῶ ἄγνωστα μοναστήρια ἔρχονται σταδιακὰ στὸ φῶς ἀπὸ τὴν ἔρευνα. Σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τῶν μοναστηριῶν καὶ γιὰ τὴν ἐξέλιξή τους μέσα στὸν χρόνο.

* Χρησιμοποιοῦνται οἱ παρακάτω συντομογραφίες:

ASV: Archivio di Stato di Venezia.

Castano: ASV, notai di Candia, Alvise Castano.

Cortaci: ASV, notai di Candia, Andrea Cortaci.

Dafnomili: ASV, notai di Candia, Zorzi Dafnomili.

Damilà: ASV, notai di Candia, Antonio Damilà.

Domenico Sinadino: ASV, notai di Candia, Domenico Sinadino.

Gerola, «Topografia»: G. Gerola, «Topografia delle chiese della città di Candia», [estratto dal *Bessarione Rivista di Studi Orientali*], Πῶμη 1918.

Giorgio Sinadino: ASV, notai di Candia, Giorgio Sinadino.

Gradenigo: *Michiel Gradenigo νοτάριος στὴ δουκικὴ Γραμματεία τοῦ Χάνδακα libro 1593-1617*, Εἰσαγωγή - Ἐκδοσις Κώστας Ε. Λαμπρινός, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Κέντρον Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Ἀθήνα 2010.

Marà: ASV, notai di Candia, Michele Marà.

Negri: ASV, notai di Candia, Nicolò Negri.

Officiali: ASV, Duca di Candia, Officiali.

Petropulo: ASV, notai di Candia, Zorzi Petropulo.

Scienza: ASV, notai di Candia, Nicolò Scienza.

Γιὰ τὰ γυναικεῖα μοναστήρια γνωρίζουμε ἀκόμη λιγότερα, καὶ ἡ σχετική βιβλιογραφία εἶναι ἐλάχιστη, ἴσως γιατί δὲν ὑπῆρξε τὸ ἀντίστοιχο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές καὶ ἡ ἔρευνα δὲν εἶχε ἐπεκταθεῖ σὲ αὐτά. Ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἀνδρική μοναστήρια, ὑπάρχουν καὶ γι' αὐτὰ ἄφθονες πληροφορίες διάσπαρτες μέσα στὸν τεράστιο ἀρχαιολογικὸ ὄγκο τῶν πηγῶν τῆς Βενετοκρατίας, ἰδίως στὰ πρωτόκολλα τῶν νοταρίων. Ἀπὸ αὐτὰ συγκεντρώθηκε κυρίως τὸ ὕλικὸ ποὺ θὰ παρουσιαστεῖ στὴν παρούσα μελέτη. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, μολονότι μελετήθηκαν περισσότεροι νοτάριοι ἀπὸ ὅσους ἐμφανίζονται στὴ συνέχεια, σὲ ἀρκετοὺς δὲν συναντήσαμε καμία μνεία τῶν μονῶν ποὺ σχολιάζονται παρακάτω. Εἶναι προφανές ὅτι κατὰ περιόδους τόσο τὰ ἀνδρική ὅσο καὶ τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ἦταν τακτικοὶ πελάτες συγκεκριμένων νοταρίων, χωρὶς αὐτὸ βέβαια νὰ ἀποκλείει καὶ τὴ συνεργασία τους μὲ ἄλλους¹. Στους παλαιότερους δημοσιευμένους λατίνους νοταρίους καὶ σὲ κάποιους ἄλλους ποὺ μελετήσαμε, μνεῖς σὲ ὀρθόδοξα μοναστήρια —ἀνδρική ἢ γυναικεῖα— ἀπαντοῦν σπάνια, μὲ ἐξαιρέση τὸ μετόχι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ στὸν Χάνδακα, ποὺ ἀπαντᾷ ἀρκετὰ συχνά. Οἱ μνεῖς ὀρθόδοξων μονῶν εἶναι πολὺ πιὸ συχνές ἐν γένει σὲ νοταριακὰ πρωτόκολλα διαθηκῶν.

Προφανῶς οἱ πληροφορίες ποὺ συγκεντρώθηκαν δὲν συνιστοῦν παρὰ μικρὸ μόνον μέρος ὅσων ὑπάρχουν ἀκόμη στὶς πηγές, ἀποτελοῦν ὥστόσο μιὰ ἀφετηρία γιὰ μιὰ εὐρύτερη καὶ πληρέστερη διερεύνηση τοῦ θέματος. Ἀπὸ ὅσα συγκεντρώθηκαν προκύπτουν κάποια μᾶλλον προφανῆ γενικὰ χαρακτηριστικά. Τὰ μοναστήρια ποὺ βρίσκονταν μέσα καὶ πολὺ κοντὰ στὴν πόλη ἀπαντοῦν συχνότερα στὶς πράξεις, ἐνῶ τὰ πιὸ ἀπομακρυσμένα πολὺ σπανιότερα ἢ καθόλου, ἀκόμη καὶ σὲ νοταρίους ποὺ ἡ πελατεία τους φαίνεται πὼς προερχόταν περισσότερο ἀπὸ τὴν περιφέρεια παρὰ ἀπὸ τὴν

Varda: ASV, notai di Candia, Stauriano Varda.

Γρηγορόπουλος: *Μανουὴλ Γρηγορόπουλος νοτάριος Χάνδακα 1506-1532, Διαθήκες, ἀπογραφές-ἐκτιμήσεις, ἐκδίδουν Στέφανος Κακλαμάνης - Στέλιος Λαμπάκης, Βενετικές Πηγές τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας -1, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ἡράκλειο 2003.*

Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο: Ζαχαρίας Ν. Τσιρπανλῆς, «Κατάστιχο Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηριῶν τοῦ Κοινοῦ» (1248-1548). Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν σχέσεων Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη, Ἰωάννινα 1985.*

1. Παρόμοια ἐντύπωση σχηματίζεται ἂν προσέξει κανεὶς τοὺς νοταρίους στοὺς ὁποίους ἔκαναν συμβολαιογραφικὲς πράξεις οἱ ζωγράφοι τοῦ Χάνδακα. Πρβλ. Μαρία Γ. Κωνσταντουδάκη, «Μαρτυρίες ζωγραφικῶν ἔργων στὸν Χάνδακα σὲ ἔγγραφα τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνα», *Θησαυροίσματα* 12 (1975), σ. 95-136.

πόλη. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σχεδὸν παντελὴς ἔλλειψη πληροφοριῶν μετὰ τὸν 14ο αἰώνα γιὰ τὸ ἀρχαιότερο μοναστήρι τῆς Κρήτης, τὴν Πάλα ἢ Παλιανή². Ἐλάχιστες εἶναι ὅμως καὶ οἱ μεεῖες ἄλλων μοναστηριῶν, ὅπως π.χ. τῆς Κερᾶς Λιμνιώτισσας³ στὴν Πεδιάδα, γιὰ τὴν ὁποία δὲν βρέθηκαν παρὰ ἐλάχιστες πληροφορίες παρὰ τὴν ἔρευνα ποὺ ἔχει γίνεῖ γιὰ τὸ μητρικὸ τῆς μοναστήρι, τὴν Ἀγκάραθο⁴.

Μερικὰ στοιχεῖα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ ὅσα γενικότερα γνωρίζουμε γιὰ τὰ ἀνδρικὰ καὶ τὰ γυναικεῖα ὀρθόδοξα μοναστήρια τῆς Κρήτης εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρικῶν μοναστηριῶν ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ αὐτὸν τῶν γυναικειῶν, ἔστω καὶ ἂν ὑποθεθεῖ εὐλόγως ὅτι ὑπῆρχαν γυναικεῖες μονές ποὺ τὶς ἀγνοοῦμε ἀκόμη. Οἱ γνώσεις μας γιὰ τὸ θέμα εἶναι πιὸ περιορισμένες ὅσον ἀφορᾷ τὴ Δυτικὴ Κρήτη, περισσότερο τὰ Χανιά καὶ λιγότερο τὸ Ρέθυμνο, λόγῳ τῆς ἀπώλειας τῶν νοταριακῶν πρωτοκόλλων. Στὴν ἀπογραφή τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μονῶν τὸ 1635-37 ἡ καταγραφή γυναικειῶν μοναστηριῶν σὲ ὀλόκληρη τὴν Κρήτη εἶναι πολὺ περιορισμένη. Δὲν γνωρίζουμε ἂν αὐτὸ ὀφείλεται στὴν παράλειψη δῆλωσῆς τους, γεγονὸς ποὺ ἐξακριβωμένα συνέβαινε καὶ γιὰ ἄλλα καθιδρύματα⁵, ἢ ὑποδηλώνει παράλληλα καὶ μιὰ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικειῶν μοναστηριῶν τὴν περίοδο αὐτή. Σὲ κάθε περίπτωση καὶ στίς τουρκοκρατούμενες περιοχὲς ἐκτὸς Κρήτης τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ἦταν ἀριθμητικὰ λιγότερα ἀπὸ τὰ ἀνδρικὰ, κάτι ποὺ συνήθως ἀποδίδεται στὴν ἔλλειψη ἀσφάλειας.

Δεύτερον, ἂν κρίνουμε ἀπὸ λίγες γνωστὲς περιπτώσεις, δὲν ἦταν καθόλου ἀγνωστὴ ἡ ἀλλαγὴ ἀδελφότητος ἀπὸ γυναικεῖα σὲ ἀνδρική, κυρίως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο. Αὐτὸ σημαίνει πὼς οἱ ἀποσπασματικὲς πληροφορίες ποὺ συνήθως διαθέτουμε δὲν ἀποκλείουν τὴν περίπτωση σὲ κά-

2. Βλ. πιὸ κάτω, σ. 28.

3. Τὸ ἐπίθετο τῆς Παναγίας στὴν ἐκκλησία αὐτὴ ἐμφανίζεται στὴ βιβλιογραφία ἄλλοτε ὡς Λιμνιώτισσα καὶ ἄλλοτε ὡς Λημιώτισσα. Προτιμήσαμε τὴν πρώτη ἐκδοχή.

4. Ρένα Ι. Βλαχάκη, *Ἡ κρητικὴ μονὴ τῆς Ἀγκαράθου κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Βενετοκρατίας*, ἀδημοσίευτη διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία, Ρέθυμνο 1986, τ. Α', σ. 101.

5. Γιὰ τὰ ποικίλα προβλήματα ποὺ προκύπτουν στὴν ταύτιση, τὸν ἀριθμὸ καὶ γιὰ τὰ ἀκριβῆ στοιχεῖα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μονῶν τῆς Κρήτης στὴν ἀπογραφή καὶ ὄχι μόνο σὲ αὐτή, βλ. Δημήτρης Τσουγκαράκης καὶ Ἐλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Ἡ ἀπογραφή τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μονῶν τῆς Κρήτης (1635-1637)», *Πεπραγμένα τοῦ I Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, Χανιά, 1-8 Ὀκτωβρίου 2006*, Χανιά 2010, τ. Β1, σ. 93-116.

ποια άλλη χρονική περίοδο ένα ανδρικό μοναστήρι να υπῆρξε γυναικειῶ ἢ καὶ ἀντιστρόφως. Γὰ πῶς γνωστά μας παραδείγματα προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὰ μόνια: τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνδρικό μοναστήρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὰ Καρκάσα, στὴν περιφέρεια τοῦ χωριοῦ Ἀνατολή Ἱεράπετρας, ποῦ εἶχε ἰδρυθεῖ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 14ου αἰώνα, πιθανὸν μέσα στὶς δύο πρῶτες δεκαετίες τοῦ 15ου αἰώνα καὶ γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα νὰ υπῆρξε γυναικειῶ. Ἀντιστρόφως, τὸ μοναστήρι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βαΐωνιάς, τὸ ὁποῖο ἴδρυσε μὲ τὴ διαθήκη του ὁ Νεῖλος Δαμιλάς τὸ 1417, ἦταν γυναικειῶ μοναστήρι καὶ τὸ αὐστηρὸ Τυπικὸ τοῦ ἱδρυτῆ του ἀπαγόρευε ἀκόμη καὶ τὴν ἐπίσκεψη ἀνδρῶν σὲ αὐτό. Σὲ ἄγνωστο χρόνο, πρὶν ὅμως ἀπὸ τὸ 1585, τὸ μοναστήρι εἶχε γίνει ἀνδρικό⁶. Τὸ 1545 ὁ Vincenzo Muazzo, ἓνας ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες στοὺς ὁποίους ἀνῆκε τὸ μοναστήρι τοῦ 16ου αἰώνα τῆς Παναγίας στὸ Γουρνί, ἐπίσης στὴν περιφέρεια τῆς Ἱεράπετρας, ὄρισε ἐκεῖ ὡς ἡγουμένη τὴν Εὐγενία Δρακοπούλα, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρονται ἄλλες μοναχές. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1551, ἴσως ἐπειδὴ ἡ Εὐγενία ἀπέτυχε νὰ συγκεντρώσει ἐκεῖ καὶ ἄλλες ἀδελφές, ὁ νέος κητόρας Marco Muazzo ἐγκατέστησε στὴ μονὴ τὸν Ἰωαννίκιο Λουρᾶ ὡς ἡγούμενο, μοιλονότι ἡ Εὐγενία παρέμεινε στὴ μονή. Ἐκτοτε τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας στὸ Γουρνί παρέμεινε ἀνδρικό⁷. Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος στὸ Σύρμεσο, ἓνα μικρὸ μοναστήρι στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Φουρνῆς, ἦταν ἀπὸ τὴν ἰδρυσή του ἀνδρικό, ἀλλὰ ἀργότερα, τὸ 1617, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀρετίου, στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει, τὸ παραχώρησε στὴ μοναχὴ Μαγδαληνὴ Καλοχρυσοῦ καὶ ἐκτοτε παρέμεινε γυναικειῶ⁸. Ἀπὸ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Χάνδακα τὸ πῶς γνωστὸ παράδειγμα εἶναι ἡ μονὴ Παλιανή, ποῦ ἐνῶ στὰ βυζαντινὰ καὶ πρῶτα βενετικὰ χρόνια ἦταν ἀνδρική, ἀργότερα ἐμφανίζεται ὡς γυναικειῶ. Εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὴ καὶ ἡ περίπτωση δύο μονῶν ποῦ ἐμφανίζονται περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰώνα στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Τυλίσου. Ὁ Κωνσταντῆς Διασορίτης, («νοικοκύρης») τῶν δύο μοναστηριῶν Παναγίας Φανερωμένης καὶ Ἁγίου Νικολάου, ποῦ εἶναι «βαλμμένα ἀντίκρου τοῦ χωριοῦ Καυροχώρι», παραχωρεῖ τίς μονές σὲ γονικὸ στὸν καλό-

6. Dimitris Tsougarakis — Eleni Angelomatis-Tsougarakis, «Monasteries of Southeastern Crete in the Venetian Period», *EYKOΣMIA, Studi miscellanei per il 75o di P. Vincenzo POGGI S.J.*, Roma 2003, σ. 544-546, 548-549.

7. Ὁ.π., *EYKOΣMIA*, σ. 553.

8. Στέφανος Ξανθοῦδίδης, «Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Ἐνετοκρατίας», *Χριστιανικὴ Κρήτη*, Ἡράκλειο ἔτος Α' (1912), σ. 36-37, 43-46, 58-60, 171-174.

γερο Κάλλιστο Φουκαδέλο. Στὴν παραχώρηση γίνεται ἀναφορὰ σὲ «καλογράφες» (ποὺ ἐνδέχεται νὰ ὑπῆρχαν ἢ νὰ ὑπάρξουν στὸ μέλλον στὸ ἓνα μοναστήρι) ἀλλὰ καὶ στὴ δυνατότητα τοῦ Φουκαδέλου «νὰ βάνης καὶ νὰ εὐγάνης καλογέρους καὶ καλογράφες»⁹. Εἶναι φανερὸ ὅτι σὲ μικρὰ μοναστήρια ὅπως τὰ παραπάνω οἱ ἐναλλαγές τῶν ὀλιγάριθμων ἀδελφοτήτων ἀπὸ ἀνδρικές σὲ γυναικεῖες καὶ ἀντιστρόφως ἦταν συχνές καὶ ὀφείλονταν στὴ δυνατότητα ἢ ἀδυναμία εὑρεσης διαθέσιμων ἀνθρώπων γιὰ νὰ μείνουν καί, κυρίως, νὰ καλλιεργήσουν τὴν ὑπάρχουσα περιουσία τῆς μονῆς ὥστε νὰ εἶναι οἰκονομικὰ βιώσιμη.

Ἐκτὸς λίγων ἐξαιρέσεων, ἀγνοοῦμε τὸν ἀκριβῆ χρόνο ἔδρουσης τῶν γυναικείων μοναστηριῶν, ὅπως συμβαίνει ἄλλωστε καὶ μὲ τὰ περισσότερα ἀνδρικά. Καθὼς θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, τουλάχιστον οἱ ἐκκλησίες μερικῶν γνωστῶν ἀργότερα ὡς γυναικείων μονῶν ἀνάγονται στὴ βυζαντινὴ περίοδο, ὅπως εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσας στὴν Κιθαρίδα, τῆς Παναγίας στὸ Καρυδάκι, καὶ τῆς Κερᾶς Λιμνωτίσσας στὴν Ἐπισκοπὴ Πεδιάδος¹⁰. Γιὰ τίς δύο τελευταῖες δὲν γνωρίζουμε ἂν καὶ τότε ἦταν μοναστήρια, ἐνῶ γιὰ τὴν πρώτη, ἂν ὄντως ταυτίζεται μὲ τὴ μονὴ Παναγίας Ἐλεούσας ποὺ ἀναφέρεται τὸ 1175, τότε γνωρίζουμε ὅτι ἐξαρχῆς ἰδρύθηκε ὡς γυναικεῖα μονή. Μεταξὺ τῶν πολλῶν μικρῶν μονῶν ποὺ ἰδρύθηκαν τὸν 17ο αἰῶνα δὲν φαίνεται νὰ συγκαταλέγονται γυναικεῖες. Ἀπὸ ὅσο γνωρίζουμε, ἂν ἐξαιρέσουμε τὴ μεταφορὰ τῶν καλογραιῶν ἀπὸ τὴ μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι στὸν Ἅγιο Παντελεήμονα στὰ Σούνια¹¹, ἓνα μόνο γυναικεῖο μοναστήρι, καὶ μάλιστα μεγάλο, ἡ Παναγία ἢ Ἀκρωτηριανή, ἀνεγέρθηκε μέσα στὸν Χάνδακα κατὰ τὴν τρίτη δεκαετία τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ λειτουργοῦσε γιὰ λίγα χρόνια μέχρι τὴν παράδοση τῆς πόλης στοὺς Ὀθωμανούς. Ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ὅλα τὰ γυναικεῖα

9. Μιχαὴλ Μαροῦς, *Νοτάριος Χάνδακα, Κατάστιχο 149*, τ. Γ' (1/7-28/9/1549), ἐκδίδουν Τόνια Μαρμαρέλη καὶ Μανόλης Δρακάκης, Βικελία Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Ἡρακλείου, Ἡράκλειο 2006, ἀρ. 7 σ. 9-10 (3 Ἰουλίου 1549). Σὲ προηγούμενη πράξη, ποὺ στὴ συνέχεια ἄλλαξε, ὁ Διασορίτης εἶχε συμφωνήσει νὰ παραχωρήσει τὰ δύο μοναστήρια μὲ παρόμοιους ὅρους στὸν ἴδιο, ὅπως φαίνεται, μοναχὸ Κάλλιστο, ποὺ ὅμως ἐδῶ ὀνομαζόταν Κακαβελᾶς: στὸ ἴδιο, τ. Α' (16/1-30/3/1549), ἐκδίδει Μανόλης Δρακάκης, Βικελία Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Ἡρακλείου, Ἡράκλειο 2004, ἀρ. 203, σ. 190-192 (22 Φεβρουαρίου 1549). Γιὰ τὰ μοναστήρια αὐτὰ δὲν διαθέτουμε καμία ἄλλη πληροφορία, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν περιελήφθησαν στὸν ἀριθμὸ τῶν μελετώμενων μονῶν, καθὼς εἶναι ἀβέβαιο καὶ ἀγνωστο ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτὰ λειτουργοῦσε ποτὲ ὡς γυναικεῖο.

10. Βλ. πρὸ κάτω σ. 29, 53 καὶ 86 ἀντίστοιχα.

11. Βλ. πρὸ κάτω σελ. 55 καὶ 89.

μοναστήρια τῆς Βενετοκρατίας στήν Παρακάντια καί τόν Χάνδακα καταστράφηκαν, μεταφέρθηκαν ἢ ἔπαψαν νά λειτουργοῦν κατά τή διάρκεια τῆς πολιορκίας καί ἐν συνεχείᾳ τῆς τουρκικῆς κατάκτησης. Δυστυχῶς, συγκεκριμένα στοιχεῖα γιά αὐτά, πλὴν μιᾶς περιπτώσεως πού θά συζητηθεῖ στή συνέχεια, δέν ἔχουν ἐντοπιστεῖ πρὸς τὸ παρόν.

Ὅρισμένα γυναικεῖα μοναστήρια τοῦ Χάνδακα ἐμφανίζονται πολὺ πιὸ συχνά καί συστηματικὰ στίς πηγές. Εἶναι αὐτὰ πού ξεχωρίζουν καί ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν μοναζουσῶν, τὰ κληροδοτήματα πού τοὺς ἀφήνουν, τὸ γεγονὸς πὼς σὲ αὐτὰ ὑπάρχει δασκάλισσα, ἐνίοτε καί δύο, ἀλλὰ καί ὡς πρὸς τὴν ἀτομικὴ δραστηριότητα κάποιων ἀδελφῶν. Ἀπὸ τὰ γνωστὰ μέχρι σήμερα φαίνεται πὼς τὰ μοναστήρια τῆς περιοχῆς τῶν Μεσαμπελιῶν, ἰδίως ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἦταν τὰ πλέον ἀκμάζοντα. Σημαντικὴ ἦταν καί ἡ μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς, καί φαίνεται πὼς στήν ὕστερη περίοδο παρουσίασε ἀνάπτυξη καί ἡ μονὴ τῆς Ἀγίας Πελαγίας στὸν Δερματᾶ, γιὰ τὴν ὁποία θά γίνεи πιὸ κάτω ἀρκετὸς λόγος. Σὲ κάθε περίπτωση ὅμως ἀκόμη καί τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ μοναστήρια δέν μποροῦν νά συγκριθοῦν μὲ τίς γνωστὲς μεγάλες ἀνδρικές μονές.

Στίς λίγες περιπτώσεις πού γνωρίζουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν μοναζουσῶν σὲ κάποια γυναικεῖα μοναστήρια βλέπουμε νά κυμαίνεται ἀπὸ 13 ἕως καί, σπανίως, 30 ἀδελφές. Ὁ ἀριθμὸς δέν ἦταν φυσικὰ σταθερὸς, καί σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις καί γιὰ σχετικὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα εἶναι ἐν μέρει δυνατὸν νά παρακολοθησοῦμε τίς διακυμάνσεις στὸν ἀριθμὸ τῶν καλογραιῶν σὲ κάθε μοναστήρι χωριστὰ. Συνήθως τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶχαν γύρω ἢ λίγο παραπάνω ἀπὸ 20, ἐνῶ ἀντιστοίχως στήν ἀνδρική μονὴ Ἀπεζανῶν, γιὰ παράδειγμα, τὸ 1583 ὑπῆρχαν 44 μοναχοὶ καί τὸ 1595 αὐτοὶ εἶχαν ἀυξηθεῖ σὲ 56¹². Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ δείχνουν ὅτι συνήθως τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ἦταν μεσαίου καί μικροῦ μεγέθους. Εἶναι ἀδύνατον ὅμως νά εικάσουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν μοναζουσῶν σὲ μονές γιὰ τίς ὁποῖες οἱ ὑπάρχουσες μενεῖες εἶναι ἐξαιρετικὰ περιορισμένες. Τὸ μεγάλο μέγεθος τῆς Ἀκρωτηριανῆς τοῦ Χάνδακα, πού ἀνεγέρθηκε τὴν τρίτη δεκαετία τοῦ 17ου αἰῶνα, καί τὰ μεγάλα εἰσοδήματά της, πού κατὰ τὸν Cornelius¹³ μποροῦσαν νά ἐπαρκέσουν γιὰ τὴ συντήρηση 150 μοναχῶν, ἀν ἡ πληροφορία του εἶναι ἀκριβής, ἀποτελοῦν ἐξαιρεση. Δέν γνωρίζουμε κανένα ἄλλο γυναικεῖο μοναστήρι ἀναλόγου μεγέθους ἢ εἰσοδημάτων.

Οἱ ἐκκλησίες τῶν λίγων μονῶν πού ἔχουν διατηρηθεῖ μέχρι σήμερα

12. Petropulo, busta 199, libro 5, φ. 5ʳ-5ʳʳ, busta 201, libro 9, φ. σπʳ-σπαʳ.

13. Flaminio Cornelius, *Creta Sacra*, Venetiis 1755, τ. Α', σ. 232.

βρίσκονται σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σημερινὸ Ἡράκλειο. Ὅπως προαναφέρθηκε, ἡ Παναγία Ἐλεοῦσα εἶναι στὴν Κιθαρίδα Μαλεβιζίου, ἡ Παναγία Κερά Λιμνιώτισσα βρίσκεται κοντὰ στὴν Ἐπισκοπὴ Πεδιάδος καὶ ἡ Παναγία στὸ Καρυδάκι κοντὰ στὸν Σίλαμο Τεμένους. Μέσα στὸ Ἡράκλειο διατηροῦνται μόνον ἐλάχιστα ἔγγραφα τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Ἀκρωτηριανῆς στὸ ἀναστηλωμένο κτίριο τῆς Τουρκοκρατίας. Σὲ λίγες ἀκόμη περιπτώσεις μπορούμε κατὰ προσέγγιση νὰ ὑπολογίσουμε τὴ θέση ὀρισμένων μοναστηριῶν εἴτε διότι διατηρεῖται τὸ τοπωνύμιο, εἴτε διότι συναντᾶται μιὰ γενικὴ ἀναφορὰ στὴν τοποθεσία τους στὶς πηγές, εἴτε διότι ὑπάρχει κάποια ἔνδειξη σὲ χάρτες τῆς περιόδου ἐκείνης. Πρόκειται γιὰ μονές ποὺ λειτουργοῦσαν μέσα στὸ κάστρο τοῦ Χάνδακα ἢ γειτνιάζαν μὲ αὐτὸν καὶ καταστράφηκαν κατὰ τὴν πολιορκία του ἢ μετὰ τὴν κατάληψή του, ἐνῶ κάποιες ἄλλες ἴσως σταδιακὰ ἐξέλιπαν μὲ τὴν ἀλλαγὴ χρήσης ἢ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου. Ἡ πολεοδομικὴ ἀνάπτυξη τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου συνετέλεσε ἐπίσης στὴ σταδιακὴ ἐξαφάνιση τῶν ἔγχωρων καὶ τῶν τελευταίων λειψάνων τῶν οἰκοδομημάτων τους, ἀκόμη καὶ ὅσων εἶχαν ἐπιβιώσει κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Γενικά, οἱ ἐνδείξεις γιὰ τὴν ἀκριβὴ τοποθεσία τῶν περισσότερων γυναικεῖων μονῶν εἶναι εἴτε πολὺ γενικὲς εἴτε πενιχρές. Εἰδικὰ γιὰ τὴν περιοχὴ ποὺ ἀποκαλεῖται Μεσαμπελιές, σὲ κάποιο βαθμὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσουμε κατὰ προσέγγιση τὴ θέση της καὶ κατὰ συνέπεια τὴ θέση τριῶν μονῶν ποὺ ἀπαντοῦν συγχὰ στὶς πηγές. Πρόκειται γιὰ τὸν Σωτῆρα Χριστὸ τὸν Μεσαμπελίτη, τὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Μεσαμπελίτη καὶ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη Θεολόγο τὸν Μεσαμπελίτη. Ὅπως παρατήρησε ὁ Σπανάκης, σὲ σχέδιο τῆς πόλης τοῦ Χάνδακα τοῦ Francesco Basilicata (ἀριθμὸς 35) σημειώνονται δύο μοναστήρια, στὸ ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ ἔνδειξη *XPO MESSAMPELITI*¹⁴. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Σπανάκη, ἡ τοποθεσία αὐτὴ πρέπει νὰ ἦταν σὲ ἀπόσταση 200 ἕως 300 μέτρων ἀπὸ τὸν προμαχῶνα Martinego, καὶ ὁ Σπανάκης θεωροῦσε ὅτι ἀντιστοιχεῖ στὴ σύγχρονη συνοικία Μασταμπᾶς, ὁπότε ἐκεῖ περίπου θὰ βρισκόταν ἡ μονὴ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη. Ἐπειδὴ στὸ σχέδιο εἰκονίζεται κοντὰ του ἓνα ἀκόμη ἀνώνυμο μοναστήρι, ὁ Σπανάκης συμπεραίνει, ἐπίσης, ὅτι πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο μοναστήρια ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων στοὺς ὁποίους ἦταν ἀφιερωμένα συνοδεύονταν ἀπὸ τὴν προσωνομία Μεσαμπελίτης. Ὡστόσο πρέπει νὰ προστεθεῖ πὼς διατηρεῖται μέχρι σήμερα τὸ τοπωνύμιο Μεσαμπελιές σὲ ἓνα προσφάτως ἀνεπτυγμένον κοντινὸ προάστιο

14. Στ. Σπανάκης, «Ἡ διαθήκη τοῦ Ἀνδρέα Κορνάρου (1611)», *Κρητικὰ Χρονικά* 9 (1955), σ. 462, ὑποσημ. 40.

νοτιώς τοῦ Ἡρακλείου πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Κνωσσοῦ, μάλιστα λίγο πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρχει καὶ μιὰ καινούργια ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Θεωροῦμε λοιπὸν μᾶλλον πολὺ πιθανότερο πὼς ὁ Χριστὸς καὶ τὰ ἄλλα δύο μοναστήρια τὰ ἀποκαλούμενα Μεσαμπελίτης βρίσκονταν στὴν περιοχὴ ποὺ συνεχίζει νὰ ἀποκαλεῖται Μεσαμπελιές. Ἡ ἀπόλυτη ἀκρίβεια στὴν τοποθέτησή τους στὸ σχέδιο τοῦ Basilicata, ἢ καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς θέσης τους βάσει αὐτῆς, εἶναι ἀμφισβητήσιμα γιὰ τόσο μικρὲς ἀποστάσεις.

Δὲν εἶναι μόνον τὸ θέμα τῆς χωροθέτησης τῶν γνωστῶν μονῶν ποὺ προβληματίζει. Πρόβλημα παρουσιάζει καὶ ἡ διάκριση μεταξὺ μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν, ὥστε δὲν μπορεῖ κανεὶς μὲ βεβαιότητα νὰ ἀναφερθεῖ πάντοτε σὲ μοναστήρι, ἂν αὐτὸ δὲν τεκμηριώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι στίς πηγές πολὺ συχνὰ χρησιμοποιεῖται ἀδιακρίτως ἡ λέξις μοναστήρι ἀντὶ γιὰ ἐκκλησία. Ἐπίσης εἶναι ἐξίσου δύσκολο νὰ προσδιορισθεῖ ἂν πρόκειται γιὰ ὀργανωμένο μοναστήρι ἢ ὄχι. Περιστασιακὰ ἀναφέρεται ὅτι μιὰ μοναχὴ, ἢ ἕνας μοναχὸς, κατοικοῦσε σὲ μιὰ ἐκκλησία ἢ μοναστήρι, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σήμαινε πάντοτε πὼς ἐπρόκειτο γιὰ μοναστήρι, διότι συνέβαινε πολὺ συχνὰ καλόγριες ἢ καλόγεροι νὰ κατοικοῦν σὲ σπίτι ἢ κελλὶ ποὺ διέθετε μιὰ ἐκκλησία δίπλα σὲ αὐτὴν¹⁵. Ὅταν γιὰ παράδειγμα ἀναφέρεται ἀπλῶς πὼς ἡ μοναχὴ Εὐγενία Κοζιροπούλα κατοικοῦσε στὸ μοναστήρι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Βιγλί¹⁶ χωρὶς ἄλλες ἐνδείξεις, εἶναι ἀσαφὲς γιὰ τί εἶδος ἴδρυμα πρόκειται, τοῦ ὁποῦ ἄλλωστε οὔτε τὴν ἀκριβὴ τοποθεσία γνωρίζουμε. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ ἕνα μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀποκαλούμενο Καλοχωριὸ στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα τὸ 1384/5, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχουμε ἄλλες πληροφορίες πέραν τῆς μνείας μιᾶς μοναχῆς¹⁷. Τέλος, ὀρισμένες μονὲς ἐμφανίζονται μὲ παραλλαγές στὴν ἀφιέρωσή τους σὲ κάποιον ἅγιο ἢ ἁγίους σὲ διαφορετικὰ ἢ καὶ στὰ ἴδια χρονικὰ διαστήματα. Αὐτὸ δημιουργεῖ ἀβεβαιότητα στὴν ταύτισή τους μὲ ἄλλες γνωστὲς μονὲς ἢ στὸ εἶδος τῆς σχέσης ποὺ τίς συνέδεε μεταξὺ τους¹⁸.

Ἄς ἐξετάσουμε ὡς παράδειγμα μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ πολύπλοκες περιπτώσεις. Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ

15. Πρβλ. Δημήτρης Τσουγκαράκης καὶ Ἐλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Ἡ ἀπογραφὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μονῶν τῆς Κρήτης (1635-1637)», ὁ.π., τ. Β1, σ. 96-98.

16. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. πζ' r (18 Ἰουνίου 1594).

17. Βλ. καὶ πιὸ κάτω, σελ. 53.

18. Τὴ δυσκολία ποὺ προκαλοῦν οἱ διάφορες ὀνομασίες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κάποιους ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ προκαλοῦσαν τίς διαφοροποιήσεις αὐτὲς ἐπισημαίνει καὶ ὁ Gerola, «Topografia», σ. 16-20.

Χάνδακα μονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη ἢ τοῦ Περάτου στὴ ΒΔ ἄκρη τοῦ Χάνδακα, γιὰ τὴν ὁποία διαθέτουμε, ὅπως θὰ δοῦμε ἀκολουθῶς, ἀρκετὲς νοταριακὲς καὶ δουκικὲς πράξεις ἀπὸ τὸ 1532 μέχρι τὸ 1654. Ἡ μονὴ εἰκονίζεται ἐπίσης στὸν χάρτη τοῦ Werdmüller (ἀρ. 135)¹⁹. Τὸν 14ο αἰῶνα, ὅμως, ἀναφέρεται ἕνας «Sanctus Georgius de lo Parati», ἐκκλησία ἔξω ἀπὸ τὸν βοῦργο, χωρὶς ἄλλη τοπογραφικὴ ἔνδειξη²⁰. Εὐλόγως ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Περάτη τοῦ 14ου αἰῶνα ταυτίζεται μὲ τὸν μεταγενέστερο Ἅγιο Δημήτριο τοῦ Περάτη, λόγω τῆς ἴδιας προσωπικότητος τοῦ κτήτορα²¹, ἀλλὰ οἱ ἀπαντήσεις ποὺ μποροῦν νὰ δοθοῦν, χωρὶς ἄλλες ἐνδείξεις πλὴν τῆς προσωπικότητος «τοῦ Περάτη», ἀποτελοῦν εἰκασίες.

Τὸ πρόβλημα ὡστόσο συνεχίζεται καὶ πολὺ μεταγενέστερα μὲ τὴ σύνδεση τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη καὶ τῆς Ἁγίας Πελαγίας. Ἡ γυναικεῖα μονὴ τῆς Ἁγίας Πελαγίας στὸν Χάνδακα, στὴν ἴδια ἢ σὲ πολὺ κοντινὴ τοποθεσία μὲ ἐκείνη ὅπου ἐμφανίζεται ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ γνωστὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Πελαγίας στὸν ὁμώνυμο κόλπο, ἢ ἐκκλησία τῆς ὁποίας σώζεται καὶ σήμερα. Ἡ ἐκτὸς Χάνδακα Ἁγία Πελαγία ἐμφανίζεται σὲ χάρτες τῆς Βενετοκρατίας στὴν περιοχὴ ποὺ ἀποκαλεῖται ἄλλοτε Φρασιὰ καὶ ἄλλοτε Ἀγλάδα. Αὐτὴ ἢ Ἁγία Πελαγία ἀναφέρεται ὡς ἐκκλησία ἀπὸ τὸν Buondelmonti (1415)²² καὶ τὸ 1610 ὡς ἐκκλησία ἀνήκουσα στοὺς ἀδελφοὺς Giorgio καὶ Francesco Modinò καὶ στὴν οἰκογένειά τους πιθανὸν ἀπὸ τὸ 1565, ἐνῶ ἀργότερα ὑπῆρξε ἐξάρτημα τῆς μονῆς τῶν Σαββατιανῶν²³.

Ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Πελαγίας στὸν Χάνδακα δὲν ἀναφέρεται πάντοτε μὲ σαφὴ προσδιορισμὸ τῆς τοποθεσίας της, ἂν καὶ μερικὲς φορὲς ἀναγράφεται στὶς νοταριακὲς πράξεις ὡς ἡ Ἁγία Πελαγία «τῆς παρούσας χώρας». Ἐπίσης δὲν φαίνεται πάντοτε στὶς πηγὲς νὰ συνδέεται μὲ τὸν Ἅγιο Δημήτριο τοῦ Περάτη, ἂν καὶ θεωρεῖται πῶς τὰ δύο μοναστήρια γειτνιάζαν. Ἡ πρώτη γνωστὴ μας μνεία τῆς Ἁγίας Πελαγίας ὡς ἀνεξάρτη-

19. Διεξοδικὰ γιὰ τὸ μοναστήρι βλ. πῶς κάτω σ. 34 κ.έ.

20. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 61, 267, ἀρ. 200. Sally McKee, *Wills from Late Medieval Venetian Crete 1312-1420*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington DC, τ. 2, σ. 751 (ἀρ. 591), 769 (ἀρ. 603).

21. Γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος βλ. πῶς κάτω, σ. 34-35.

22. Cristoforo Buondelmonti, *Descriptio Insule Crete et Liber Insularum*, cap. XI: *Creta*, édition critique par Marie-Anne van Spitael, ἐπιμελητῆς τῆς ἔκδοσης Στέργ. Γ. Σπαννάκης, Ἡράκλειον Κρήτης 1981, σ. 144-145, 250.

23. G. Gerola, *Monumenti Veneti nell' Isola di Creta*, Venezia 1917, τ. III, σ. 179, 288.

της γυναικείας μονῆς ἀπαντᾷ σὲ διαθήκη τὸ 1528²⁴. Εἴκοσι, ὅμως, χρόνια ἀργότερα γιὰ πρώτη φορά ἀναφέρεται σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸν Ἅγιο Δημήτριον τοῦ Περάτη, σὺν τῷ ἦταν ἓνα ἴδρυμα: *Patena Christianopolus, officiator ecclesie Sanctorum Demetrii et Pelagie*²⁵. Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ σημαίνει πὼς δύο διαφορετικὰ μοναστήρια εἶχαν τὸν ἴδιο ἐφημέριο, ὅπως γνωρίζουμε ὅτι συνέβαινε καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις. Κατόπιν, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ ἐκτεταμένα στὴ συνέχεια, τὰ δύο μοναστήρια ἀναφέρονται στὶς πηγὲς ἄλλοτε χωριστὰ καὶ μὴ συσχετιζόμενα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἐνίοτε ὅμως ἐμφανίζονται καὶ μαζὶ μὲ τρόπο πού φαίνεται νὰ ὑπονοεῖ πὼς ἴσως τὸ κύριο μοναστήρι ἦταν ἡ Ἁγία Πελαγία καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐξαρτᾶτο ἀπὸ ἐκείνη. Τελικὰ φαίνεται βέβαιη ἡ σύνδεση τῶν δύο μονῶν τουλάχιστον ἀπὸ κάποιον χρόνο καὶ ὕστερα²⁶.

Παρόμοια προβλήματα ἀνακύπτουν καὶ μὲ ἄλλα μοναστήρια ὅπως τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα a molendinis καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου a molendinis, πού ἐμφανίζονται χωριστὰ τὸν 14ο αἰώνα²⁷, ἐνῶ τὸν 15ο φαίνονται νὰ ἔχουν διπλὴ ἀφιέρωση ὡς Sancti Andree et Nicolai a molendinis, καὶ τὸν 16ο μνημονεύονται καὶ πάλι χωριστὰ, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἅγιος Ἀνδρέας τοῦ Μεγαλονᾶ²⁸. Ἐνα ἄλλο παράδειγμα εἶναι ὁ Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Τραχανιοῦ ἢ Τραχανιώτη, γιὰ τὸν ὁποῖο σὲ τρεῖς περιπτώσεις κατὰ τὸν 17ο αἰώνα διευκρινίζεται πὼς ταυτίζεται μὲ τὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Μεσαμπελίτη²⁹. Συνήθως ὅμως τὸ μοναστήρι ἀναφέρεται εἴτε μὲ τὴ μία εἴτε μὲ τὴν ἄλλη προσωυμία.

Στὸν βαθμὸ πού μᾶς ἐπέτρεψαν οἱ πηγὲς νὰ διαπιστώσουμε μὲ βεβαιότητα, τέσσερα μόνο ἀπὸ τὰ γυναικεῖα μοναστήρια στὰ ὁποῖα θὰ ἀναφερθοῦμε ὑπῆρξαν ἐξαρτήματα ἄλλων μονῶν, τουλάχιστον γιὰ κάποια συγκεκριμένη περίοδο. Τὰ δύο ἀπὸ αὐτά, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος στὸ Καρυδάκι καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης, ἦταν ἐξαρτήματα τῆς μονῆς τῆς

24. Γρηγορόπουλος, σ. 229 (ἀρ. 125).

25. Ζαχαρίας Ν. Τσιρπανλῆς, «Νέα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Βενετοκρατούμενης Κρήτης (13ος-17ος αἰ.) ἀπὸ ἀνέκδοτα βενετικὰ ἔγγραφα», *Ἑλληνικά* 20 (1967), σ. 100.

26. Βλ. πιὸ κάτω σ. 37-38.

27. Χαράλαμπος Γάσπαρης, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Sexterii Dorsoduri 1227-1418*, Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν, Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Ἀθήνα 2004, τ. Β', σ. 54 (ἀρ. 73).

28. Τὸ θέμα ἐξετάζεται λεπτομερῶς πιὸ κάτω, σ. 55-58.

29. Negri, busta 181, libro 10, φ. 236v καὶ libro 13, φ. 65r. Βλ. πιὸ κάτω ἀναλυτικὰ, σ. 79 κ.έ.

Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν στὸν Χάνδακα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ μονὴ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὀρφανοῦ γιὰ κάποια περίοδο, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1635, ἐνῶ ἡ Κεραὶ Λιμνιώτισσα στὴν Ἐπισκοπὴ ἦταν ἐξάρτημα τῆς μονῆς Ἀγκαράθου³⁰. Δὲν γνωρίζουμε ποιὸς εἶχε τὸ πατρωνικὸ δικαίωμα στὶς ὑπόλοιπες μονές. Σὲ δύο περιπτώσεις, στὸν Ἅγιο Δημήτριον τοῦ Περάτη καὶ στὸν Ἅγιο Γεώργιον τοῦ Τραχιανοῦ, Τροχιανοῦ ἢ Τραχανιώτη, ὅπως ἀπαντᾷ σὲ διάφορα ἐγγράφα, ἡ προσωνυμία ὑποδηλώνει τὸν κτίτορα. Στὴ δευτέρη περίπτωση μάλιστα αὐτὸς μνημονεύεται σὲ μιὰ διαθήκη ὡς κύρ Πανταλέων ὁ Τροχιανός³¹.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Δούκας τῆς Κρήτης διόριζε τὶς ἡγουμένους τῶν γυναικειῶν μοναστηριῶν τῆς Ἁγίας Πελαγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (προφανῶς τοῦ Περάτη), καθὼς καὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὀρφανοῦ³². Σὲ μιὰ περίπτωση βλέπουμε τὸ 1473 λατίνους κληρικούς νὰ διορίζουν ἐκεῖνοι μὲ ἐντολὴ τοῦ Δούκα ἡγουμένη στὸν Χριστὸ τὸν Ὀρφανό, μολονότι ἡ μονὴ ἦταν ὀρθόδοξη³³. Ὁ Δούκας διόριζε ἐπίσης ἀπὸ ἕναν ἐπίτροπον στὶς μονές τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου στὴν Τύλισο, τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὀρφανοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Πελαγίας, καὶ ἀπὸ δύο στὶς μονές τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς³⁴. Οἱ περισσότερες ὅμως γνωστὲς περιπτώσεις ὀρισμοῦ ἡγουμένης, ἀλλὰ καὶ ἡγουμένου, σὲ μοναστήρια ἀνάγονται στὰ χρόνια μετὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰώνα. Σὲ αὐτὲς μάλιστα παρατηροῦνται κάποιες διαφοροποιήσεις ἀπὸ ὅσα εἶναι γενικῶς γνωστά, ὅσον ἀφορᾷ τόσο ὀρισμένες γυναικεῖες μονές στὶς ὁποῖες θὰ ἀναφερθοῦμε ὅσο καὶ ἀνδρικὰ μοναστήρια³⁵. Εἶναι γνωστὸ πὼς δικαίωμα διορισμοῦ ἡγουμένου ἢ ἡγουμένης εἶχαν ἐπίσης οἱ κτήτορες τῶν μονῶν καὶ οἱ ἡγούμενοι μοναστηριῶν στὰ ἐξαρτήματά τους. Δύο τέτοιες περιπτώσεις συναντᾶμε στὸν Ἅγιο Γεώργιον τὸν Διασορίτη καὶ στὴ μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι. Αὐτὲς, ὅπως προαναφέρθηκε, ἀνῆκαν στὸ Σιναϊτικὸ Μετόχι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Χάνδακα, ὅποτε ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς,

30. Βλ. πῶς κάτω σ. 87.

31. Βλ. πῶς κάτω σ. 80.

32. Ἀσπασία Παπαδάκη, «Ἀξιώματα στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη κατὰ τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα», *Κρητικά Χρονικά* 26 (1986), σ. 115.

33. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 324-325 (ἀρ. 259).

34. Ἀσπασία Παπαδάκη, ὅ.π., *Κρητικά Χρονικά* 26 (1986), σ. 115.

35. Τὸ θέμα, ὅπως καὶ ἄλλα συναφῆ μοναστηριολογικὰ ζητήματα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν συγκεντρωθεῖ πολλές πληροφορίες, ἐξετάζονται διεξοδικὰ στὴ μελέτη ποὺ ἐτοιμάζουμε γιὰ τὰ μοναστήρια τῆς Κρήτης κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο καὶ τὴ Βενετοκρατία. Γιὰ τὰ μέχρι στιγμῆς γνωστὰ ὀνόματα ἡγουμένων βλ. Πίνακα 1.

ὁ ὅποιος διέθετε ὅλες τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ ἡγουμένου, ἐμφανίζεται νὰ διορίζει ἡγουμένη ἀντιστοίχως στὰ μοναστήρια αὐτά³⁶.

Δὲν ἔχουμε ρητὴ πληροφόρηση σχετικὰ μὲ τὸ ἂν κάποια ἀπὸ τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ποὺ ἐξετάζουμε ἦταν κοινόβια ἢ ὄχι. Γενικὰ πάντως δὲν ἦταν πολὺ συνηθισμένες οἱ κοινοβιακὲς μονές, καὶ οἱ Βενετοὶ ἔκαναν προσπάθειες νὰ ἐπεκταθεῖ τὸ σύστημα, ἰδίως στὶς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα. Ὡστόσο ἡ διαδικασία ἐκλογῆς ἡγουμένης καὶ ἐπιτρόπων μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ συνόλου τῆς ἀδελφότητος, ὅπως συμβαίνει στὴ μονὴ τῆς Παναγίας Διαβατινῆς, θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὡς κάποια ἔνδειξη κοινοβιακῆς ὁργάνωσης. Μάλιστα ὑπάρχει ἡ ρητὴ δήλωση γιὰ τὸν συσχετισμὸ τῶν διαδικασιῶν αὐτῶν μὲ τὴ λειτουργία τῶν κοινοβίων: *Διὰ τοῦτο θέλωντας νὰ γενεῖ ἡ λεγομένη ἐλετζίον νομίμως κατὰ τὴν ντάξιν καὶ συνήθειαν τῶν καθαρῶν κοινοβίων καὶ σπετζιαλμέντε τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου ἀναφέρεται σὲ νοταριακὴ πράξη ποὺ καταγράφει τὴν ἐκλογὴ ἡγουμένου στὴ μονὴ ἸΑπεζανῶν τὸ 1595*³⁷.

Ἡ ἐκλογὴ ἡγουμένης στὴ μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς στὶς 6 Ἰουλίου 1587³⁸ μᾶς δίνει λεπτομερῆ περιγραφή τῆς διαδικασίας καὶ πλήρη κατάλογο τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς ποὺ συμμετεῖχαν σὲ αὐτή. Ἡ διαδικασία αὐτὴ εἶναι τυπικὴ τοῦ τρόπου ἐκλογῆς ἡγουμένων, ὅπως διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα ἀνδρικών μοναστηρίων. Σὲ αὐτὴν ἔπρεπε νὰ συμμετέχει ἀπαραιτήτως ὁ ἐπίτροπος ἢ οἱ ἐπίτροποι τοῦ μοναστηριοῦ, ἕνας νοτάριος, ποὺ κατέγραφε σὲ πρακτικὸ τὴ διαδικασία, καὶ ὁ ἐφημέριος, ἐφόσον ἐπρόκειτο γιὰ γυναικεῖα μονή. Οἱ μοναχές, ἢ οἱ μοναχοὶ στὰ ἀνδρικὰ μοναστήρια, συγκαλοῦνταν μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας. Ἡ ἐκλογὴ γινόταν μέσα στὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς, ἀφοῦ πρῶτα διαπιστώνονταν ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μοναζουσῶν στὴν προκειμένη περίπτωση. Κατόπιν ὁ ἐπίτροπος ρωτοῦσε ἰδιαιτέρως μία μία τὶς ἀδελφές ποιὰν ἐπέλεγε γιὰ ἡγουμένη καὶ τελικὰ διαπιστωνόταν ἡ διὰ τῆς πλειοψηφίας ἐκλεγόμενη. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐπίτροπος καλοῦσε τὸν ἐφημέριο τῆς μονῆς νὰ διαβάσει τὴν εὐχὴ στὴ νεοεκλεγεῖσα ἡγουμένη. Ἡ διαδικασία καταγραφόταν μὲ κάθε λεπτομέρεια ἀπὸ τὸν νοτάριο καὶ στὸ τέλος ὑπέγραφαν παριστάμενοι μάρτυρες.

Ἡ σύγκληση ὅλης τῆς ἀδελφότητος πάντα μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας γινόταν γιὰ σοβαρὰ θέματα μιᾶς μονῆς γιὰ τὰ ὅποια ἀπαιτοῦνταν ἡ πα-

36. Βλ. πῶς κάτω σ. 33 καὶ 54.

37. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σοθ'ν-σπ'τ. Οἱ ἐκλογὲς ἡγουμένων στὶς ἸΑπεζανές, μεταξὺ ἄλλων, θὰ δημοσιευτοῦν στὸ βιβλίον ποὺ ἐτοιμάζεται.

38. Βλ. τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο, Παράρτημα ἀρ. 3.

ρουσία ὄλων ἢ τῆς πλειονότητος τῶν μοναχῶν καὶ ἡ διαδικασία καταγραφόταν ἀπὸ νοτάριο ἢ ἄλλο ἐπίσημο δημόσιο πρόσωπο. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ θέματα ἦταν καὶ ἡ ἀνακοίνωση τοῦ ὀρισμοῦ ἡγουμένης, ὅταν ὀριζόταν ἐξωθεν καὶ δὲν ἐκλεγόταν ἀπὸ τὶς ἀδελφές, ὅπως ἔγινε μὲ τὸν διορισμὸ ἡγουμένης στὸν Χριστὸ τὸν Ὀρφανὸ στίς 16 Μαρτίου 1473³⁹. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ὁ ὀρισμὸς τῆς ἡγουμένης σ' ἐκεῖνα τὰ μοναστήρια ποὺ ἦταν ἐξαρτήματα ἄλλων, ὅπως ἡ Παναγία στὸ Καρυδάκι⁴⁰ καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης⁴¹, φαίνεται ὅτι ἐπικυρωνόταν μὲ μιὰ ἀπλή συμβολαιογραφικὴ πράξη τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ οἰκονόμου τῶν Σιναϊτῶν στὸν νοτάριο. Πιθανὸν ἡ ἀνακοίνωση γινόταν καὶ πάλι ἐπισήμως πρὶν ἢ μετὰ τὴ σύνταξη τῆς νοταριακῆς πράξης. Σὲ πλῆθος ἄλλων περιπτώσεων παρόμοιων διορισμῶν ἢ παραχωρήσεων, ὅπως ἦταν οὐσιαστικὰ οἱ διορισμοὶ αὐτοί, ποὺ ἀφοροῦσαν ἀνδρικές μονές, τὸ πρόσωπο ποὺ γινόταν ἡγούμενος παρίστατο στὴ σύνταξη τῆς πράξης καὶ δήλωνε πῶς ἀποδεχόταν τὸν διορισμὸ/παραχώρηση καὶ συμφωνοῦσε μὲ τοὺς ὅρους τῆς. Αὐτὸ τὸ συναντήσαμε σὲ παρόμοιες περιπτώσεις γυναικεῖων μοναστηριῶν ποὺ γνωρίζουμε.

Μιὰ λίγο διαφορετικὴ ἐκδοχὴ ἐκλογῆς ἡγουμένης, ποὺ δυστυχῶς ἀναφέρεται συνοπτικά, ἔγινε στὸ Ἅγιο Ἀντώνιο στὴν Τύλισο. Ὅπως προαναφέρθηκε, ἐκεῖ ὁ Δούκας ἐπέλεγε καὶ διόριζε τὸν ἐπίτροπο τοῦ μοναστηριοῦ. Στὴν προκειμένη περίπτωσις ὅμως ἦταν ἡ ἡγουμένη καὶ ὄχι ὁ Δούκας ποὺ τὸ 1610 διόρισε ὡς ἐπίτροπο τὸν δουκικὸ νοτάριο Πάμφιλο Ζαμόρο. Δὲν γνωρίζουμε ὅμως ὅτι ὁ Δούκας μποροῦσε νὰ καθαιρέσει καὶ νὰ διορίσει τὴν ἡγουμένη ἐκεῖ, ὅπως δείχνει ἡ συνέχεια τῶν γεγονότων στὸν Ἅγιο Ἀντώνιο. Ὁ Δούκας προχώρησε στὴν καθáίρεση τῆς ἡγουμένης Μακαρίας λόγω τῆς διαγωγῆς τῆς, καὶ διέταξε τὸν ἐπίτροπο Πάμφιλο Ζαμόρο νὰ συντάξει τὸ ἔγγραφο τῆς καθáίρεσης καὶ νὰ προχωρήσει στὴν ἐκλογὴ νέας. Κατόπιν ὁ προκουρατὸρος (ἐπίτροπος) μαζί μὲ τὸν ἐφημέριο τῆς μονῆς καὶ μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Δούκα, ἀφοῦ συμβουλευτήθηκε τὶς μοναχές στὸ μοναστήρι, κατέληξε στὸν διορισμὸ τῆς νέας ἡγουμένης ποὺ ἦταν ἡ μέχρι τότε δασκάλισσα⁴². Ἡ ὅλη διαδικασία ἐνθymίζει ἐξαιρετικὰ τὴν ἀντίστοιχη ποὺ εἶχε γίνῃ τὸν 15ο αἰῶνα στὸν Χριστὸ

39. Πρβλ. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 324-325 (ἀρ. 259).

40. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. νζ'γ. Βλ. πῶς κάτω σ. 54.

41. Θεοχάρης Δετοράκης, «Τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασορίτη στὴν Κρήτη», *Νέα Χριστιανικὴ Κρήτη Δ'* (1992), σ. 99-105 [=Βενετοκρατικὰ Μελετήματα, Ἡράκλειο 1996, σ. 289-290].

42. Officiali, b. 55, Registro 6, ff. 155r-158r (13.3.1615). Βλ. πῶς κάτω, σ. 88.

τὸν Ὀρφανό, μόνο πού στήν προκειμένη περίπτωση δηλώνεται πὼς ὁ ἐπίτροπος ἔλαβε ὑπόψη του τὴ γνώμη τῶν καλογραϊῶν. Δὲν εἶναι σαφές ἂν ὑπῆρχε προειλημμένη ἀπόφαση εἴτε ἀπὸ τὸν Δούκα εἴτε ἀπὸ τὸν Ζαμόρο. Ἡ ἐντύπωση πού ἀποκομίζεται ὅμως εἶναι πὼς εἰσακούσθηκαν οἱ μοναχές, ἂν καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἀκολουθήθηκε ἡ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς ὅπως τὴν εἶδαμε νὰ γίνεται στὴ Διαβατινὴ. Ὁ ρόλος τοῦ Δούκα εἶναι ἀάπως ἀσαφής, καθὼς φαίνεται νὰ ἀναθέτει τὴ διαδικασία στὸν ἐπίτροπο, πού ὡστόσο δὲν τὸν εἶχε διορίσει ὁ ἴδιος.

Μολονότι σὲ ἰδιαίτερα σοβαρὲς περιπτώσεις φαίνεται ὅτι, θεωρητικὰ τουλάχιστον, ἔπρεπε νὰ συγκληθεῖ ὅλη ἡ ἀδελφότητα, πολὺ συχνὰ ἐμφανίζονται ὀρισμένες μόνον ἀπὸ τὶς ἀδελφές ἐκπροσωπώντας καὶ τὶς ὑπόλοιπες. Αὐτὸ συνέβη στὸν διορισμὸ πληρεξουσίου στὴ Διαβατινὴ στίς 28 Αὐγούστου 1587, ὅποτε ἡ νέα ἡγουμένη Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλα, ἕνα σχεδὸν μῆνα μετὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς, μετέβη στὸ γραφεῖο τοῦ νοταρίου συνοδευόμενη ἀπὸ ὀκτώ μόνο ἀπὸ τὶς 15 μοναχές καὶ χωρὶς τὴ δασκάλισσα, καὶ διόρισε γενικὸ πληρεξούσιο τῆς μονῆς τὸν μισερ Ἀντώνη Τζαγκαρόπουλο. Ἐνδεκα χρόνια ἐνωρίτερα, ὅμως, φαίνεται ὀλόκληρη ἡ ἀδελφότητα νὰ διορίζει τὸν πληρεξούσιό τῆς⁴³. Ἐνας μικρὸς μόνο ἀριθμὸς καλογραϊῶν, ἐπίσης, βλέπουμε πὼς ὄρισε τὸν ἐπίτροπο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη τὸ 1629, ἀλλὰ μέσα στὸ μοναστήρι αὐτὴ τὴ φορὰ⁴⁴. Συνήθως τὴν ἡγουμένη συνόδευαν ἡ δασκάλισσα καὶ ἡ ἐκκλησιάρχισσα, πού προφανῶς ἦταν τὰ σημαντικότερα πρόσωπα στὸ μοναστήρι μετὰ ἀπὸ ἐκείνη καὶ χρησίμευαν ὡς σύμβουλοί τῆς. Πάντως φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε κάποια συμβατικὴ ὑποχρέωση γιὰ τὴ σύγκληση ὅλης τῆς ἀδελφότητας ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν στὴ διάκριση τῆς ἡγουμένης. Παρατηρεῖται ἐπίσης τὸ φαινόμενο ἡ ἡγουμένη μόνη τῆς νὰ ὀρίζει μὲ γενικὸ πληρεξούσιο ἐκπρόσωπό τῆς ὄχι μόνο προσωπικῶ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γενικότερη διαχείριση ὅλων τῶν ὑποθέσεων τοῦ μοναστηριοῦ. Ἀπὸ τὰ ἐγγραφα προκύπτει παράλληλα πὼς στίς ὑποθέσεις τῶν μονῶν εἶχαν σοβαρὸ ρόλο οἱ δασκάλισσες καὶ οἱ ἐκκλησιάρχισσες. Τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκκλησιάρχισσας κατεῖχε πάντοτε μία μοναχὴ, ἐνῶ δασκάλισσες ἀναφέρονται μερικὲς φορές δύο ταυτόχρονα στὸ ἴδιο μοναστήρι.

Οἱ δασκάλισσες θεωρεῖται πὼς δίδασκαν τὰ στοιχειώδη γράμματα σὲ παιδιά, πιθανότατα κορίτσια⁴⁵. Τέτοια ἐνδειξὴ δὲν βρέθηκε στίς πηγές πού

43. Βλ. πῶς κάτω, σ. 46.

44. Βλ. πῶς κάτω, σ. 77 καὶ ἐγγραφο ἀρ. 14.

45. Βλ. Κ. Δ. Μέρτζιος, «Σταχυολογήματα ἀπὸ τὰ κατάστιχα τοῦ νοταρίου τῆς Κρήτης Μιχαὴλ Μαρχᾶ (1538-1578)», Πεπραγμένα τοῦ Α' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ

ἐξετάστηκαν, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ μιᾶς ἔκφραση ποὺ χρησιμοποιοῦν μιὰ μοναχὴ συνδέοντας ἐμμέσως τὸν τίτλο τῆς μὲ τὰ γράμματα, τὴ μόρφωση, ἐρμηνεύοντας στὰ ἰταλικά τὴν οὐσία τῆς λέξης «δασκάλισσα»: ἡ μοναχὴ Θεονύμφη Χαιρέτη, ποὺ βρισκόταν προηγουμένως στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη, καὶ τὸ 1663 στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Γλυφοκαρύδη τοῦ Χάνδακα, σὲ αἴτησή της πρὸς τὸν Δούκα ἀποκαλεῖται *dascalisa per lettere*⁴⁶.

Ὡστόσο, διαπιστώνεται πὼς ὑπῆρχε καὶ ἓνα ἄλλο σημαντικό διακόνημα τῶν δασκαλισσῶν στὰ μοναστήρια. Τὸ 1593, σὲ μιὰ πράξη στὰ ἰταλικά τοῦ δουκικοῦ νοταρίου Michiel Gradenigo, ἡ γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα δασκάλισσα τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς Θεοκλήτη Δευτερογοπούλα ἀποκαλεῖται *cantora*. Προφανῶς ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ καθήκοντά της ἦταν νὰ διαβάζει τὴν ἀκολουθία καὶ νὰ ψέλνει στὸ μοναστήρι. Γνωρίζουμε ὅτι σὲ ἀνδρικά μοναστήρια προσλαμβάνονταν ἕναντι ἀμοιβῆς καὶ εἰδικοί ψάλτες. Τέτοια περίπτωση δὲν συναντήσαμε σὲ γυναικεῖα μοναστήρια. Σὲ αὐτὰ οἱ μοναχὲς εἴτε προσελάμβαναν οἱ ἴδιες εἴτε τοὺς ὄριζαν ἐφημέριο, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ τὴν εὐθύνη τῶν ψαλμῶν καὶ τῆς ἀναγνώσεως, ἐκτὸς ἂν ὑποβοηθοῦνταν στὸ ἔργο του ἀπὸ τὴ δασκάλισσα. Τὰ ἀνωτέρω διαπιστώνονται ἀπὸ μιὰ περίπτωση πρόσληψης ἐφημερίου στὴν Ἁγία Πελαγία τοῦ Χάνδακα τὸ 1608. Ἐκεῖ φαίνεται ὅτι πράγματι οἱ δασκάλισσες βοηθοῦσαν τοὺς ἱερεῖς στὶς λειτουργίες, γι' αὐτὸ καὶ στὴ συμφωνία μὲ τὸν ἐφημέριο προβλεπόταν ὅτι, ἂν βρισκόταν δασκάλισσα νὰ διαβάζει τὴν ἀκολουθία, τότε αὐτὴ θὰ ἐλάμβανε μέρος τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐφημερίου ποὺ ἦταν σὲ σιτάρι⁴⁷. Τὰ μέχρι σήμερα γνωστὰ 13 ὀνόματα δασκαλισσῶν ἔχουν ἐμπλουτιστεῖ μὲ ἀρκετὰ καινούργια⁴⁸.

Συνεδρίου, *Κρητικά Χρονικά* ΙΕ'-ΙΣΤ' (1961-1962), II, σ. 254-255. Θεοχάρης Δετοράκης, «Διδασκαλικὲς καὶ βιβλιογραφικὲς συμβάσεις στὴ βενετικὴ Κρήτη» [*Κρητολογία* τεύχη 10-11(1980), σ. 234-235], [=Βενετοκρητικὰ Μελετήματα, Ἡράκλειο 1996, σ. 39-40] (μὲ κάποιες ἐσφαλμένες παραπομπές τουλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὰ γυναικεῖα μοναστήρια). Χρύσα Μαλτέζου, «Ἡ παρουσία τῆς γυναίκα στὶς νοταριακὲς πράξεις τῆς βενετικῆς περιόδου», *Κρητολογία* τεύχη 16-19 (1983-1984), σ. 77-78.

46. *Officiali*, busta 56, Registro 11, φ. 137 v-136v. Βλ. καὶ πῶς κάτω, σ. 91.

47. Gradenigo, σ. 165 (ἀρ. 32). Negri, busta 180, libro 7, φ. 107v, καὶ libro 9, φ. 146v. Ἡ περίπτωση τῆς ἀμοιβῆς τῆς δασκάλισσας ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Θεοχάρη Δετοράκη, ὅ.π., *Βενετοκρητικὰ Μελετήματα*, σ. 39-40 γιὰ τὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Πελαγίας δὲν ἀφορᾷ διδασκαλία σὲ παιδιά, ἀλλὰ τὴ βοήθεια ποὺ θὰ προσέφερε στὸν ἐφημέριο τῆς μονῆς, τὸν ὁποῖο θὰ ἀπῆλλασε ἀπὸ μέρος τῶν ὑποχρεώσεών του. Βλ. καὶ πῶς κάτω, σ. 37.

48. Θεοχάρης Δετοράκης, ὅ.π., *Βενετοκρητικὰ Μελετήματα*, σ. 40. Βλ. Πίνακα 2.

Ἡ ἐκκλησιάρχισσα, ὅπως καὶ τὸ ἀντίστοιχο ὀφφίκιο τοῦ ἐκκλησιάρχη γιὰ τοὺς ἄνδρες, ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ τὴ φροντίδα καὶ ἐπιστασία τοῦ ναοῦ καὶ εἶχε προφανῶς καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ σκευοφυλακείου τῆς μονῆς, ἐφόσον δὲν ἀναφέρεται κάποια ἄλλη μοναχὴ ὡς σκευοφύλακας. Ἄλλωστε καὶ ὁ Michiel Gradenigo στὴν προαναφερθεῖσα πράξι ἀποκαλεῖ τὴν ἐκκλησιάρχισσα *sacristiana*⁴⁹. Χωρὶς νὰ ὑπεισέλθουμε στὸν ρόλο τῶν ὁμώνυμων ὀφφικιαλίων τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἢ τῶν μητροπόλεων, τὰ καθημερινὰ καθήκοντα τοῦ ἐκκλησιάρχη ἐνὸς ὀρθόδοξου ναοῦ περιγράφονται στὸν κανονισμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Τεργέστης⁵⁰ καὶ εἶχαν νὰ κάνουν μὲ τὴν καθημερινὴ εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς ἐκκλησίας.

Γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐπώνυμα τῶν καλογραιῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ συγκεκριμένους ἀναφορὰς ποὺ τὰ συνοδεύουν πὼς διαχρονικὰ σὲ ὀρισμένα τουλάχιστον μοναστήρια συχνότατα μόναζαν μέλη τῆς ἴδιας εὐρύτερης οἰκογένειας, μάλιστα συχνὰ δηλώνονταν ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ ἀδελφές. Στις περισσότερες πάντως περιπτώσεις ποὺ ἀπαντοῦν μοναχὲς μὲ ἴδια ἐπώνυμα ὁ βαθμὸς συγγενείας δὲν δηλώνεται στὶς νοταριακὲς πράξεις.

Τὰ μοναστικά ὀνόματα τῶν καλογραιῶν περυσιάζουν ἐντυπωσιακὰ περιορισμένη ποικιλία. Ἀπαντοῦν συχνότατα τὰ ἀκόλουθα: Μαγδαληνή, Εὐγενία, Θεονύμφη, Θεοτίμη, Θεοκλήτη, Μακαρία, Καταφυγή, Ἐλεοῦσα. Τὰ λοιπὰ ἀπαντοῦν λιγότερο συχνά.

Ὅπως ἔχει παρατηρηθεῖ, οἱ μοναχὲς ἐπιδίδονταν σὲ ποικίλες δραστηριότητες⁵¹. Στις περιπτώσεις ποὺ συναντήσαμε ὁ συνηθέστερος λόγος ἀτομικῆς προσφυγῆς τῶν μοναχῶν στὶς ὑπηρεσίες τῶν νοταρίων ἦταν ὁ διορισμὸς γενικῶν πληρεξουσίων, συνήθως γιὰ προσωπικὲς τοὺς ὑποθέσεις. Οἱ ἠγούμενες ἔκαναν καὶ ἐκεῖνες προσωπικὰ πληρεξούσια, μὲ τὰ ὁποῖα ὅμως ἐνίοτε ἔδιναν στοὺς κομῆσους τοὺς καὶ τὶς ἀρμοδιότητές τοὺς γιὰ τὴ διαχείριση τῶν ὑποθέσεων τῆς μονῆς τοὺς, ὅπως προαναφέρθηκε. Ἀξίζει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι, ἂν συγκρίνουμε τὶς ἀρμοδιότητες ποὺ μεταβιβάζονται στοὺς δύο γενικὸς πληρεξουσίου τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς τὸ 1576 καὶ τὸ 1587, καὶ στὸν πληρεξούσιο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1629, μὲ ἐκεῖνες ποὺ ἀνα-

49. Στὸ ἴδιο, σ. 165.

50. Βλ. *Statuti, e regolamenti della nazione, e confraternità Greca ... Ὅροι καὶ διαταγαὶ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἀδελφότητος τῶν Γραικῶν κατοίκων εἰς τὴν πόλιν, καὶ λιμένα ἐλεύθερον τοῦ Τριεστίνου ...*, ἀφ' ἑνὸς ἔνετίσιον 1787, σ. 62-65. Γιὰ τὶς ἐκκλησιάρχισσες βλ. Πίνακα 3.

51. Χρύσα Μαλτέζου, ὁ.π., *Κρητολογία* 16-19 (1983-1984), σ. 77.

τίθενται στὸν ἐπίτροπο (προκουρατόρο) ποὺ ἐπελέγη στὸ τελευταῖο μοναστήρι στὶς 10 Ἰουνίου τοῦ ἴδιου χρόνου, διαπιστώνουμε ὅτι αὐτὲς εἶναι σχεδὸν ταυτόσημες⁵². Ὁ ὅρισμὸς εἰδικῶν ἢ, συνηθέστερα, γενικῶν πληρεξουσίων ἦταν συνήθης καὶ ἀπὸ τοὺς ἡγουμένους ἀνδρικῶν μοναστηριῶν. Οἱ ἡγούμενοι, ἰδίως τῶν πιὸ ἀπομακρυσμένων μοναστηριῶν ποὺ δὲν μποροῦσαν εὐκόλα νὰ βρίσκονται στὸν Χάνδακα γιὰ τὶς ὑποθέσεις τους, τὶς διακανόνιζαν μέσω τῶν ἐπιτρόπων ἢ/καὶ τῶν πληρεξουσίων τους. Ἡ ἀνάγκη ἐκπροσώπησης τῶν γυναικῶν μοναχῶν ἦταν προφανῶς μεγαλύτερη προκειμένου νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐμφάνισή τους στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες, στὴν ἀγορὰ ἢ ἀλλοῦ, ἀλλὰ καὶ λόγω ἔλλειψης τῶν ἀπαιτούμενων γνώσεων γιὰ τὴ διεκπεραίωση εἴτε τῶν ὑποθέσεων τοῦ μοναστηριοῦ εἴτε τῶν προσωπικῶν τους θεμάτων.

Μιὰ ἄλλη μεγάλη κατηγορία πράξεων εἶναι ἡ παραλαβὴ κληροδοτημάτων. Ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κληροδοτήματα ἦταν πρὸς τὰ μοναστήρια, ἄλλα ἦταν λεγάτα προσωπικὰ πρὸς τὶς μοναχὲς καὶ ἔπρεπε νὰ παραληφθοῦν ἀπὸ κάθε μία χωριστά. Σὲ κάποιες περιπτώσεις γιὰ τὴν παραλαβὴ ἑνὸς κληροδοτήματος συγκεντρωνόταν ὅλη ἡ ἀδελφότητα, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν παρευρισκομένων μοναζουσῶν καταγράφονταν ἀπὸ τὸν νοτάριο, προφανῶς γιὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς μάρτυρες καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴ συγκατάθεσή τους στὴν πράξη. Αὐτὸ συνέβη στὶς 6 Ὀκτωβρίου 1610 στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Μεσαμπελίτη προκειμένου νὰ παραλάβει ἡ ἡγουμένη τὸ κληροδοτήμα πρὸς τὸ μοναστήρι ποὺ παρέδωσε ὁ ἱερομόναχος Μακάριος, οἰκονόμος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ. Σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωση, ὥστόσο, στὶς 29 Ὀκτωβρίου 1623, στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Μεσαμπελίτη αὐτὴ τὴ φορά, συγκεντρώθηκαν καὶ πάλι ὅλες οἱ μοναχὲς καὶ καταγράφηκαν τὰ ὀνόματά τους, ἀλλὰ τότε διενεμήθηκε σὲ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς τὸ ποσὸ ποὺ τῆς ἀναλογοῦσε *κατα το γράδον οπου ευῤσκετε* σύμφωνα μὲ τὸ κληροδοτήμα⁵³. Τὸ σύνηθες βεβαίως ἦταν νὰ παραλαμβάνει ἡ ἡγουμένη τὸ κληροδοτήμα, ἴσως συνοδευόμενη καὶ ἀπὸ μιὰ-δυὸ καλόγριες, ἐνώπιον ἄλλων μαρτύρων⁵⁴.

Ἐμφανίζεται ἀρκετὰ συχνὰ τὸ φαινόμενο νὰ ἀφήνονται κληροδοτήματα μὲ τὴν ἴδια διαθήκη σὲ περισσότερα τοῦ ἑνὸς γυναικεῖα μοναστήρια. Πέραν τῶν περιπτώσεων τῶν διαθηκῶν τοῦ Νικολοῦ Κουρεψᾶ⁵⁵ καὶ

52. Βλ. σ. 46, 77 πιὸ κάτω καὶ ἔγραφο ἀρ. 13.

53. Negri, busta 181, libro 13, φ. 256v.

54. Βλ. ἐνδεικτικὰ πιὸ κάτω σ. 37, 46-47, 50, 62.

55. Γρηγορόπουλος, σ. 159, ἀρ. 86.

του Ἀνδρέα Κορνάρου⁵⁶, υπάρχουν και άλλες ακόμη. Ἐπὶ παραδείγματι, σὲ μία περίπτωση βλέπουμε, στὶς 27 Ἰουνίου 1613, τὶς διαδοχικὲς πράξεις παραλαβῆς ποσότητας λαδιοῦ ἀπὸ τὶς μοναχὲς τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχιανοῦ, τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη καὶ τέλος τῆς Ἁγίας Πελαγίας, ποὺ εἶχε κληροδοτηθεῖ σὲ κάθε μονὴ μὲ τὴν ἴδια διαθήκη⁵⁷. Σὲ ἄλλη περίπτωση εἶχαν κληροδοτηθεῖ 200 ὑπέρπυρα γιὰ νὰ μοιραστοῦν ἐξίσου στὶς μοναχὲς τῶν μονῶν τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς, τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχιανοῦ, καὶ τὰ παρέλαβαν στὶς 14 Μαρτίου 1595 οἱ τέσσερις ἐκκλησιάρχισσες τὴν ἴδια ἡμέρα μὲ κοινὴ νοταριακὴ πράξη⁵⁸.

Τὰ κληροδοτήματα ἦταν ἄλλοτε σὲ εἶδος, π.χ. λάδι ἢ σιτάρι, τῶν ὁποίων ἐνίοτε ἡ ἀξία δινόταν σὲ χρῆμα, καὶ ἄλλοτε ἦταν ἀπευθείας σὲ χρηματικὰ ποσά. Σὲ κάποιες περιπτώσεις τὰ χρήματα ποὺ ἄφηναν στὸ μοναστήρι ἦταν γιὰ συγκεκριμένο σκοπό. Λόγου χάρη στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Μεσαμπελίτη ἄφησαν ἓνα ποσὸ γιὰ νὰ κατασκευαστοῦν στασίδια, σὲ μιὰ ἄλλη διαθήκη γιὰ νὰ γίνεи κάποιον ἀγομέντο, ἐπισκευὴ ἢ προσθήκη στὴ μονή, ἢ ἀκόμη γιὰ νὰ ἀγοραστεῖ ἓνα ἀκίνητο γιὰ νὰ ἀξιοποιηθεῖ γιὰ τὴ συντήρηση τῶν μοναζουσῶν, ὅπως καὶ ἔγινε, καὶ ἀπέκτησε τὸ μοναστήρι ἓνα χωράφι στὸ χωριὸ Ἀμπρούσα⁵⁹.

Στοιχεῖα γιὰ τὰ οἰκονομικὰ τῶν μοναστηριῶν, πέραν τῶν κληροδοτημάτων, ἐμφανίζονται λιγότερο συχνὰ ἀπὸ ὅσο θὰ ἀνέμενε κανεὶς. Συγκεντρωτικὰ στοιχεῖα δίνονται μόνον γιὰ δύο ἀπὸ τὰ μοναστήρια ποὺ περιέχονται στὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1635, δηλαδὴ γιὰ τὸν Χριστὸ τὸν Ὀρφανὸ καὶ τὴν Παναγία τὴν Ἐλεοῦσα στὴν Κιθαρίδα. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἂν δὲν ἔχουν ἀποκρυβεῖ κάποια εἰσοδήματα, ὅπως παρατηρεῖται ἐνίοτε στὴν ἀπογραφὴ, δείχνουν πὼς τὰ δύο αὐτὰ μοναστήρια ποὺ διέθεταν ἓναν σημαντικὸ ἀριθμὸ μοναζουσῶν δὲν ἦταν πλούσια.

Γιὰ τὴν ἀκίνητη περιουσία τῶν μοναστηριῶν υπάρχουν σχετικὰ λίγα καὶ συνήθως γενικὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Παναγία ἢ Διαβατινὴ

56. Σπέργιος Σπαννάκης, ὁ.π., *Κρητικὰ Χρονικὰ* 9 (1955), σ. 397.

57. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106v. Βλ. πρὸ κάτω, σ. 37-38, 50, 65, 74-75, 82-83. Ἐκδίδεται, ἐπίσης, πρὸ κάτω (ἀρ. 15) μόνον μιὰ ἐκ τῶν πράξεων αὐτῶν ἐνδεικτικὰ, ἀφοῦ εἶναι καὶ οἱ τέσσερις παρόμοιες.

58. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. ση'r. Βλ. πρὸ κάτω σ. 48-49, 63, 71-72, 82 καὶ τὴν ἔκδοση τῆς πράξης ἀρ. 7.

59. Βλ. πρὸ κάτω σ. 67, 68, 69 ἀντιστοίχως.

εἶχε χωράφια στὸ Λασίθι, ἀλλὰ καὶ ἀστικά ἀκίνητα, μαγατζέδες καὶ νοικοκυρόσπιτα. Περισσότερες πληροφορίες διαθέτουμε γιὰ τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη καὶ τῆς Ἁγίας Πελαγίας μέσα στὸν Χάνδακα, ποὺ ἦταν, φαίνεται, σημαντικά. Ἀπὸ τὰ ἀκίνητα αὐτὰ τὰ μοναστήρια εἰσέπρατταν ἐνοίκια, ποὺ κάποτε ἦταν ἀξιόλογα. Ἡ ἔλλειψη συγκεκριμένων ἢ ἡ ὑπαρξὴ πενιχρῶν πληροφοριῶν γιὰ ἄλλα μοναστήρια δὲν σημαίνει πὼς στεροῦνταν ἀκίνητης περιουσίας, ἀπλῶς ἀκόμη δὲν τὴν γνωρίζουμε.

Ἀκολουθοῦν οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχουμε μέχρι στιγμῆς συγκεντρώσει γιὰ κάθε μοναστήρι ξεχωριστά. Ἡ παράθεση τῶν μοναστηριῶν, εἴκοσι τὸν ἀριθμὸ, ἀκολουθεῖ μιὰ κατὰ βάση χρονολογικὴ σειρά, σύμφωνα δηλαδὴ μὲ τὴν πρώτη μνεῖα ποὺ ἀπαντᾷ στίς πηγές. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις ἔχουμε πρώτη μνεῖα τῆς ἐκκλησίας καὶ πολὺ ἀργότερα ἀναφορὰ τῆς ἴδιας ἐκκλησίας ὡς μονῆς. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἐπιλέξαμε νὰ κατατάξουμε τὴ μονὴ μὲ τὴν παλαιότερη μνεῖα, προκειμένου νὰ καταδειχθεῖ καὶ ἡ συνέχεια τῆς χρήσης. Στὸ τέλος προστίθεται Παράρτημα Ἐγγράφων, ὅπου ἐκδίδονται κατ' ἐπιλογὴν ὀρισμένες χαρακτηριστικὲς πράξεις, καὶ ἀκολουθοῦν Πίνακες μὲ ἀξιώματα καὶ ὀνόματα μοναζουσῶν. Οἱ μονὲς ποὺ ἐξετάζονται στὴ συνέχεια εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Μονὴ Παναγίας Παλιανῆς	41. Μονὴ Ἁγίων Σαράντα
2. Μονὴ Παναγίας Ἐλεούσας στὴν Κιθαρίδα	42. Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τοῦ Μεσαμπελίτη
3. Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Διασορίτη	43. Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανοῦ ἢ Τραχανιώτη ἢ καὶ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη
4. Μονὴ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη καὶ Ἁγίας Πελαγίας	44. Μονὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου
5. Μονὴ Παναγίας τῆς Διαβατινῆς	45. Μονὴ Παναγίας Κυρίας Καρδιώτισσας
6. Μονὴ Ἁγίων Ἀποστόλων	46. Μονὴ Παναγίας Κερᾶς Λιμνιώτισσας
7. Μονὴ Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι	47. Μονὴ Ἁγίου Ἀντωνίου στὴν Τύλισο
8. Μονὴ Ἁγίων Ἀνδρέου καὶ Νικολάου a molendinis – Μονὴ Μεγάλου Ἀνδρέου τοῦ Μεγαλονᾶ	48. Μονὴ Παναγίας Ἀκρωτηριανῆς
9. Μονὴ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφانوῦ	49. Μονὴ Ἁγίου Παντελεήμονος
10. Μονὴ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη	20. Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη

1. Μονή Παναγίας Παλιανής

Ἡ μονή Παλιανῆς εἶναι ἴσως ἡ παλαιότερη μονή τῆς Κρήτης, καθὼς μνεῖα τῆς μὲ τὸ ὄνομα Πάλα ἔχουμε ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα⁶⁰. Οἱ βενετικὲς πηγὲς τὴν ἀναφέρουν ὡς αὐτοκρατορικὸ μοναστήρι (*monasterium imperiale*) κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ποὺ ἦταν ἀνδρικό καὶ εἶχε μεγάλη κτηματικὴ περιουσία, ἡ ὁποία ἔγινε ἀντικείμενο διαμάχης ἀνάμεσα στὴ βενετικὴ διοίκηση τῆς Κρήτης καὶ τὴ λατινικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ⁶¹. Παραδόξως στὴ συνέχεια μνεῖς τῆς μονῆς στὶς πηγὲς μετὰ τὸν 13ο αἰ. εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτες. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου εἶναι ἄγνωστο πότε ἡ Παλιανὴ μετατράπηκε σὲ γυναικεῖο μοναστήρι, ὅπως ἐμφανίζεται στὰ νεότερα χρόνια. Στὴν ἀπογραφή τοῦ Καστροφύλακα τὸ 1583⁶² (Κ 101) ὁ οἰκισμὸς Πάλα, ποὺ περιλαμβάνει τὴ μονή (ἡ κατ' ἄλλους ἀναφέρεται σ' αὐτήν), ἔχει 27 γυναικίκες καὶ 12 ἄνδρες, πράγμα ποὺ θεωρήθηκε ὅτι δείχνει 27 μοναχὲς καὶ 12 ἄνδρες ἐργαζόμενους στὰ κτήματα τῆς μονῆς⁶³. Ἐντούτοις αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἐρμηνεία τῆς μνεῖας αὐτῆς καὶ ὄχι βεβαιότητα. Ἡ μόνη βέβαιη μαρτυρία ποὺ ἐντοπίσαμε μέχρι στιγμῆς γιὰ ὑπαρξὴ καλογραιῶν στὴ μονή Παλιανῆς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ μιὰ πράξη τοῦ Ἰουλίου 1598 κατὰ τὴν ὁποία ἡ κερα Καταφυγὴ μοναχὴ θυγατέρα τοῦ ποτὲ μισερ Πιέρο Πλουσαδηνοῦ καὶ χήρα ἀπὸ τον ποτὲ μισερ Πιέρο Σκιζάρι κατοικοῦμενη εἰς το μοναστηρι τὴν κερα τὴν Πάλα εἰς τὸ χωριὸ Βενεράτο ρυθμίζει τοὺς λογαριασμοὺς τῆς μὲ τὸν μοναχὸ Γεράσιμο Σκλάβο γιὰ περιουσία ποὺ τοῦ εἶχε πακτώσει στὸ χωριὸ Δρακουλιάρης⁶⁴. Ἐναν χρόνον ἀργότερα, στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1599, συ-

60. Συνοπτικὰ γιὰ τὴ μονή αὐτὴ βλ. Δημήτριος Τσουγκάρακης, «Βυζαντινὰ μοναστήρια τῆς Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 26 (1996), σ. 7-9.

61. Βλ. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 38 κ.έ., 194-195, ἔγγραφο 105_{Nb} (1248). Ἠγούμενοι τῆς μονῆς γενικῶς (*abbates*) ἀναφέρονται στὸ ἔγγραφο ἀρ. 238 (1320-24), καὶ ὁ ἡγούμενος πρεσβύτερος Γρηγόριος στὸ ἔγγραφο ἀρ. 91 (1251). Τὸ 1268 στὴ μονή συντάχθηκε τὸ ἔγγραφο ὀρισμοῦ τῶν 130 Ἑλλήνων κληρικῶν ποὺ θὰ ὑπάγονταν στὴ δικαιοδοσία τοῦ λατίνου Ἀρχιεπισκόπου: βλ. Ζαχαρίας Ν. Τσιρπανλῆς, «Νέα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς βενετοκρατούμενης Κρήτης (13^{ος}-17^{ος} αἰ.) ἀπὸ ἀνέκδοτα βενετικὰ ἔγγραφα», *Ἑλληνικά* 20 (1967), σ. 48, 86-88.

62. Pietro Castrolifila, *Libro de informattion delle cose publiche del Regno di Candia, et isole de Cerigo, Zante, Zaffalonia et Corfu ...* (1583), Biblioteca Marciana, Mss Ital. Cl. VI, 156. Δακτυλόγραφο ἀντίγραφο ποὺ φυλάσσεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους στὰ Χανιά.

63. Στέργιος Σπανάκης, *Πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Κρήτης*, τ. Β', Ἡράκλειο 1991, σ. 605.

64. Negri, busta 179, libro 1, φ. 6r.

ναντᾶμε τὴν Καταφυγὴ ὡς μοναχὴ τῆς μονῆς τῆς Κυρίας Ἐλεούσας κοντὰ στὸ χωριὸ Δρακουλιάρη νὰ πακτώνει τὰ κτήματα ποὺ εἶχε στὸ χωριὸ αὐτὸ στὸν ἐξάδερφό της Φρατζέσκο Πλουσαδηνό, τὸν ὁποῖο ἤδη εἶχε καταστήσει πληρεξούσιό της⁶⁵. Ὁ Θεοχάρης Δετοράκης ταυτίζει τὴ μονὴ αὐτὴ μὲ τὴ μονὴ τῆς Μονῆ Παναγίας Ἐλεούσας στὴν Κιθαρίδα⁶⁶, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀναφερόμενη πράξη προκύπτει ὅτι ἡ Κυρία Ἐλεούσα, στὴν ὁποία βρισκόταν ἡ Καταφυγὴ, ἦταν κοντὰ στὸ χωριὸ Δρακουλιάρη. Στὸν οἰκισμὸ αὐτὸν σώζεται σήμερα παλαιὰ ἐκκλησία τῆς Παναγίας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε ἂν μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴν ἀναφερόμενη μονή.

2. Μονὴ Παναγίας Ἐλεούσας στὴν Κιθαρίδα

Ἡ μονὴ τῆς Κιθαρίδας ἔχει ταυτιστεῖ μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ παλαιότερα γνωστὰ γυναικεῖα μοναστήρια στὴν Κρήτη, τοῦ ὁποῖου ἡ ἴδρυση ἀνάγεται στὸν 12ο αἰώνα. Συγκεκριμένα, ἓνα ἱστορημένο Εὐαγγέλιο τοῦ 1175 δωρίζεται, πιθανότατα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κτίτορα, τῇ κατὰ Κρήτην ἐξωθεν τοῦ Κάστρου ἐκ νέου δομηθεῖσα εἰς ὄνομα τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν καὶ Θεοτόκου γυναικεῖα μονῆ τῆς Ἐλεούσης⁶⁷. Ὁ Θεοχάρης Δετοράκης ταύτισε τὴ μονὴ αὐτὴ μὲ τὸ μοναστήρι τῆς Κιθαρίδας, ποὺ ἔχει τὸ ἴδιο προσωνύμιον⁶⁸. Ὡστόσο στὴν πραγματικότητα τοῦ Χάνδακα τοῦ 1175, ἡ φράση «ἐξωθεν τοῦ Κάστρου» δύσκολα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι σήμαινε ἀκόμη καὶ 20 χιλιόμετρα μακριά, ὅσο δηλαδὴ ἀπέχει ἡ Κιθαρίδα, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ ὑπάρχει γνωστότατη ἐκκλησία Παναγία Ἐλεούσα στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα ποὺ ἀναφέρεται ἐπανειλημμένα στοὺς σχετικὸς καταλόγους τῶν βενετικῶν χρόνων⁶⁹. Ἡ περιοχὴ τὴν ὁποία περιελάμβανε ὁ βενετικὸς

65. Cortaci, busta 44, φ. 51v-52r.

66. «Τὸ μοναστήρι τῆς Ἐλεούσας στὴν Κρήτη. Εἰδήσεις τῶν πηγῶν», *Βενετοκρατικὰ Μελετήματα*, Ἡράκλειον 1996, σ. 279. Ὁ Δετοράκης δὲν δίνει ἀκριβῆ ἐνδειξὴ τοῦ νοταρίου καὶ δὲν κάνει ἀναφορὰ στὸ περιεχόμενο τῆς πράξης.

67. V. Benesevic, *Catalogus manuscriptorum graecorum qui in monasterio Sanctae Catharinae in monte Sinai asservantur*, Petropoli 1911, τ. 1, σ. 120.

68. Θεοχάρης Δετοράκης, ὁ.π. σ. 277-278. Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ φράση «ἐκ νέου δομηθεῖσα» σημαίνει ὅτι ἡ μονὴ ἰδρύθηκε τότε καὶ ὅχι ὅτι ἀνακαινίστηκε, ὅπως πιστεύει ὁ Δετοράκης, ὁ.π. σ. 278, καθὼς σὲ ἄλλο σημεῖωμα στὸν ἴδιο κώδικα ἀναφέρεται ὅτι τὸ βιβλίον δωρήθηκε ἀπὸ τὸν κτίτορα «πρὸς ἣν οὗτος ἐδείματο ἀγίαν καὶ γυναικεῖαν μονήν».

69. Γιὰ ἀναφορὰς τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς κατὰ τὴ Βενετοκρατία βλ. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 144-145, ἀρ. 9, 191, ἀρ. 105iv, 192, ἀρ. 105viii, 291 ἀρ. 108ii, 202 ἀρ. 109, 110, 111. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τὰ δύο βασικὰ ἔγγραφα ποὺ ἀναφέρονται

βοῦργος τοῦ Χάνδακα θὰ ὀριζόταν ἀκριβῶς ὡς «ἔξωθεν τοῦ Κάστρου» τὸ 1175, καθὼς βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὰ παλαιὰ τεῖχη⁷⁰. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ Παναγία Ἐλεοῦσα τοῦ Χάνδακα στὰ μεταγενέστερα χρόνια δὲν ἀναφέρεται ὡς μοναστήρι, ἀλλὰ εἶναι πολὺ συνηθισμένη ἢ μετατροπὴ πολλῶν μονῶν σὲ ἀπλὲς ἐκκλησίες μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν. Πάντως θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ ἀρχικὸ κτίσμα τῆς τρίκλιτης σήμερα ἐκκλησίας τῆς Ἐλεοῦσας στὴν Κιθαρίδα θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει στὸν 12ο-13ο αἰώνα⁷¹.

Στὴν περίοδο τῆς Βενετοκρατίας ἡ μονὴ αὐτὴ ἀναφέρεται ὡς γυναικεῖο μοναστήρι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰώνα (1555) ὡς τὸ 1638. Οἱ τρεῖς πρῶτες ἀναφορὲς μέσα στὸν 16ο αἰώνα προέρχονται ἀπὸ τὰ κατάστιχα τοῦ νοταρίου Μιχαὴλ Μαροῦ. Συγκεκριμένα, σὲ συμβόλαιο τῆς 15ης Μαρτίου 1555 ἀναφέρεται ἡ *Μακαρία χήρα τοῦ ποτὲ Μαστροφωτεινοῦ Βονάλε κατοικοῦμενη εἰς τὴν Κεραλαιούσα εἰς τὴν Κιθαρίδα*⁷². Σὲ ἄλλη πράξη τοῦ ἴδιου νοταρίου στὶς 26 Ἰανουαρίου 1569 ἀναφέρεται ἡ *Θεοδοσία καλογορέα τὸ κοσμικὸν Φιλίῳ, γυνὴ τοῦ ποτὲ Ἰωάννου Καζανέβα καὶ θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Δημητρίου Ἀθανάση, οἰκοῦσα τὴν σήμερον ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Κερα-Ἐλαιούσας, ὁποῖα πρὸς τὸ χωρίον Κιθαρίδα*⁷³. Ἡ ἐπόμενη μεία τῆς μονῆς Ἐλεοῦσας γίνεται χωρὶς προσδιορισμὸ τόπου: σὲ πράξη στὶς 12 Νοεμβρίου 1573 ἀναφέρεται ἡ *Μακαρία μοναχὴ, θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Κωνσταντὴ Φόσχολου, λεγομένου Νιοτόπουλου, κατοικοῦμενη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Κερα-Ἐλαιούσας*⁷⁴. Ἡ ἀναφορὰ μοναχῆς Καταφυγῆς Πλουσαδηνοπούλας τὸν Ὀκτώβριο 1599 στὴν Κυρία Ἐλεοῦσα, ὅπως προαναφέρθηκε, δὲν φαίνεται νὰ ἀφορᾷ τὴ μονὴ τῆς Κιθαρίδας⁷⁵. Ἀντιθέτως, μοναχὴ τῆς μονῆς αὐτῆς ἦταν ἡ Ἀνέζα τοῦ ποτὲ Μανόλη Κονταρῆ, ἡ ὁποία στὶς

στὴν ἴδρυση τῆς Παναγίας Ἐλεοῦσας στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα τὸ ἔνα, τοῦ 1310, ἀναφέρει ὅτι ὁ ἱδρυτὴς ἱερέας Ἰωάννης Tricha ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία θὰ χτίσει καὶ domos pro calogeris et cimiterium (στὸ ἴδιο, σελ. 239, ἔγγρ. ἀρ. 160), ἐνῶ στὸ δεύτερο τοῦ 1312 ὑπάρχει ἀναφορὰ ὅτι στὴν ἴδια θέση per decentia signa inuenta apparet, quod ibidem antiquitus fuerit altera ecclesia constructa in honorem ... domine Sancte Marie Heleuse (στὸ ἴδιο, σ. 240, ἔγγρ. ἀρ. 161). Συνεπῶς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ κτίσμα τοῦ 1310-1312 ὑπῆρχαν τὰ εἰρηπια ἀρχαίας ἐκκλησίας ἀφιερωμένης στὴν Παναγία Ἐλεοῦσα.

70. Βλ. καὶ Δημήτριος Τσουγκάρακης, ὁ.π., *Θησαυρισματα* 26 (1996), σ. 15-17.

71. Μ. Γ. Ἀνδριανάκης — Κ. Δ. Γιαπιτσόγλου, *Χριστιανικὰ Μνημεῖα τῆς Κρήτης*, Ἡράκλειο 2012, σ. 90-91.

72. Marà, busta 153, φ. ρδ' (= Θεοχάρης Δετοράκης, ὁ.π., σ. 279).

73. Στὸ ἴδιο, busta 161, φ. λε'ν (= Θεοχάρης Δετοράκης, στὸ ἴδιο).

74. Στὸ ἴδιο, busta 163, l. II, φ. τοε'ρ (= Θεοχάρης Δετοράκης, στὸ ἴδιο).

75. Βλ. ἀμέσως πρὶ πάνω καὶ ὑποσημ. 62.

29 Δεκεμβρίου 1627 στὸ γραφεῖο τοῦ νοταρίου στὸν Χάνδακα παραχώρησε σὲ λιβέλλο στὸν κύρ Μπόρτολη Κονταράτο ἕνα πατρικό της ἀμπέλι στὸ χωριὸ Ἀλίιαστες⁷⁶.

Ἡ πληροφορία τοῦ G. Gerola⁷⁷ ὅτι τὸ 1635 ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς ἐπισκευάστηκε ἢ ἀνακαινίστηκε δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ. Πάντως στὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1635 ἡ μονὴ δηλώθηκε ἀπὸ τὸν domino Emanuel Ciprian στὸ ὄνομα τοῦ καλογέρου Ἰωαννίκιου Σπαθάρου (Iannichi Spataro), ὁ ὁποῖος παρουσιάστηκε γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἀδελφῆς του Ἐργίνιας Σπαθαροπούλας (Erginia Spataropula), ποὺ ἦταν ἡγουμένη τῆς μονῆς τῆς Παναχίας Ἐλεούσας. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴ μονὴ ζοῦσαν περὶ τὶς εἴκοσι πέντε μοναχές, ἐνῶ τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα ποὺ δηλώθηκαν ἦταν 20 μίστατα λάδι, 100 μίστατα κρασί, 20 μουζούρια σιτάρι καὶ λιβέλλο ἀπὸ ἐνοίκια 100 περίπου ὑπέρπυρα τὸν χρόνο⁷⁸.

Ἡ τελευταία μας πληροφορία γιὰ τὴ μονὴ τὴν ἐποχὴ τῆς Βενετοκρατίας προέρχεται ἀπὸ τὸ δουκικὸ ἀρχεῖο. Σὲ ἔγγραφό του στίς 27 Ἰανουαρίου 1638 ὁ Δούκας τῆς Κρήτης Giovanni da Ponte περιγράφει τὴν κακὴ κατάσταση καὶ τὴν ἀναταραχὴ ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ μονὴ λόγω τῆς ἀνυπακοῆς πολλῶν μοναζουσῶν πρὸς τὴν ἡγουμένη τους Καταφυγὴ Ghusanopula, παρὰ τὶς συστάσεις ποὺ εἶχε κάνει στὸ παρελθόν, καὶ προχωρεῖ στὸν διορισμὸ ἐπιτρόπου, τοῦ δικηγόρου (avocato) Bastian Davalo, προκειμένου νὰ συμβάλει στὴ σωστὴ διοίκηση καὶ βελτίωση τῆς κατάστασης τῆς μονῆς⁷⁹. Ἡ μονὴ ἐπέζησε τῆς τουρκικῆς κατάκτησης, ἀλλὰ στὴ συνέχεια μετατράπηκε σὲ ἀνδρικό μοναστήρι⁸⁰.

3. Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Διασορίτη

Ἡ μονὴ αὐτὴ βρισκόταν στὴν περιοχὴ τοῦ Μαρουλαῖ, στὰ ἀνατολικά τοῦ Χάνδακα⁸¹. Σαφῆς μνεία τῆς μονῆς σὲ αὐτὴν τὴν τοποθεσία ὑπάρχει

76. Negri, busta 182, libro 15, φ. 78v.

77. G. Gerola, *Monumenti Veneti*, τ. III, σ. 180.

78. ASV, Consultori in Jure, busta 482, Candia, φ. 23r.

79. Officiali, busta 56, Registro 10, φ. 34r-v.

80. Θεοχάρης Δετοράκης, ὅ.π., σ. 279-283. Νίκος Ψιλάκης, *Μοναστήρια καὶ ἐρημητήρια τῆς Κρήτης*, Ἡράκλειο 1992, τ. Α', σ. 155-162.

81. Γιὰ τὴ μονὴ αὐτὴ βλ. Θεοχάρης Δετοράκης, «Τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασορίτη στὴν Κρήτη», *Νέα Χριστιανικὴ Κρήτη* 4 (1992), σ. 99-105 [= *Βενετοκρατικὰ Μελετήματα*, σ. 285-290]. Γιὰ τὴν κατὰ τὸν Ἄμαντο προέλευση τοῦ ὀνόματος Διασορίτης ἀπὸ τὸ τοπωνύμιο Διὸς Ἱερὸν τῆς Λυδίας, ὅπου καὶ μονὴ

σὲ ἔγγραφο τοῦ 1598 ποὺ ἀναφέρει *σπίτια βαλμένα εἰς τὸν Μαρουλλὰ ὄβερο Κατζαμπάν, εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν Διασορίτην*⁸². Ὡς ἐκκλησία ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1320, ἀλλὰ μαρτυρεῖται ὅτι κτίσθηκε τὸ 1313 ἀπὸ κάποιον Dhimitrellus Messita σὲ τοποθεσία ποὺ ἀνῆκε στὸ Κοινό⁸³. Στις 23 Μαΐου 1363 λειτουργοῦσε ἀκόμη ὡς ἐκκλησία, ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὴ διαθήκη τῆς Καλῆς, συζύγου τοῦ Ἰωάννη Κορνάριο. Ἡ Καλὴ ζητοῦσε νὰ ταφεῖ στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασορίτη καὶ τῆς ἄφηγε πέντε ὑπέρυρα γιὰ τὴν ψυχὴ της⁸⁴. Πότε ἡ ἐκκλησία μετατράπηκε σὲ μοναστήρι δὲν εἶναι γνωστό. Πάντως ἡ παλαιότερη μέχρι στιγμῆς μνεῖα της ὡς μοναστηριοῦ ἀνευρίσκεται σὲ διαθήκη τοῦ 1524, μὲ τὴν ὁποία ὁ διαθέτης Νικόλδος Κουρεψῆς ἄφησε εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ Διασορίτου ὑπέρυρα τριάντα, ἵνα ποιήσουν ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ οἱ κομμεσάριοί μου ἀνάστεμαν αἰώνιον ὅ,τι αὐτῶν φανεῖ διὰ μνημόσυνόν μου⁸⁵.

Ἡ μνεῖα τοῦ 1524 δὲν διευκρινίζει ἂν τὸ μοναστήρι ἦταν τότε ἀνδρικό ἢ γυναικεῖο. Αὐτὸ γίνεται τὸ 1569, ὅταν σὲ συμβολαιογραφικὴ πράξη τῆς 5ης Μαΐου ἀναφέρεται ὅτι ἡ μονὴ ἔχει ἡγουμένη, τὴ Μαγδαληνὴ μοναχὴ, ἡ ὁποία καθιστᾷ πληρεξούσιο τὸν πατέρα της ἱερομόναχο Νικόλαο Χαραμουντάνη προκειμένου νὰ τὴν ἐκπροσωπήσει στὴ διένεξή της μὲ τὴ μοναχὴ Κατερίνα Κάρλαινα⁸⁶. Δεκαεπτὰ χρόνια ἀργότερα, τὴν 1η Ἰανουαρίου 1586, μιὰ ἄλλη μοναχὴ τῆς μονῆς, ἡ Ἀναστασία Βλαχοπούλα, μᾶς γίνεται γνωστὴ ὅταν ἔκανε πληρεξούσιό της κάποιον Νικόλο Καλιάτη προκειμένου ἐκεῖνος νὰ διεκδικήσει γιὰ λογαριασμό της χρήματα ποὺ τῆς χρε-

⁸² Ἁγίου Γεωργίου, βλ. στὸ ἴδιο, σ. 286 καὶ ὑποσημ. 8. Πάντως, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, ὑπάρχει οἰκογενειακὸ ὄνομα Διασορίτης στὴν Κρήτη τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1549, βλ. πῦθ πάνω σ. 13 καὶ ὑποσ. 9.

⁸³ Negri, busta 179, libro 5, φ. 112ν. Πρβλ. Θεοχάρης Δετοράκης, ὁ.π., σ. 285.

⁸⁴ Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, ἔγγραφο 166, σ. 244. Ἡ ταύτιση τοῦ Διασορίτη μὲ τὴν ἐκκλησία S. Zorzi Mosco ἀπὸ τὸν Τσιρπανλῆ καὶ ἡ τοποθέτησή του στὰ ΒΔ. τοῦ Χάνδακα, στὸ ἴδιο, σ. 103, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ὀρθή. Ἐπίσης δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὀρθὴ ἡ ταύτιση τοῦ Διασορίτη μὲ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη Πρόδρομο, τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖ ὁ Στέργιος Σπανᾶκης, ὁ.π., *Κρητικὰ Χρονικά* 9 (1955), σ. 462, ὑποσημ. 41. Ἡ ἀποψη τοῦ Δετοράκη, ὁ.π. σ. 285, ὅτι ἡ ἐκκλησία προὔπηρχε τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1303 καὶ ξανακτίστηκε δὲν φαίνεται νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα.

⁸⁵ Sally McKee ὁ.π., τ. 2, σ. 788 (ἀρ. 622).

⁸⁶ Γρηγορόπουλος, ἀρ. 86.51. Ἡ διαθήκη εἶναι τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1524 καὶ ὄχι 1523, ὅπως ἐκ παραδρομῆς ἀναφέρει ὁ Δετοράκης, ὁ.π., σ. 285.

⁸⁷ Θεοχάρης Δετοράκης, ὁ.π., σ. 288 (ἐκδοση τοῦ ἐγγράφου ἀπὸ τὸν νοτάριο Marà, busta 161, φ. ροάτ).

ωστοῦσαν⁸⁷. Ὅπως συνέβαινε συχνά, στὰ μοναστήρια κατοικοῦσαν καὶ λαϊκοὶ ποὺ εἴτε ἄφηναν τὴν περιουσία τους στὸ μοναστήρι μετὰ τὸν θάνατό τους εἴτε ἐπρόκειτο νὰ γίνουν μοναχοὶ μετὰ ἀπὸ κάποιο διάστημα. Μιὰ τέτοια λαϊκὴ συναντᾶμε ἐπίσης στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸ 1613, τὴν Ἐργίνα θυγατέρα τοῦ ποτὲ *Μανόλι Κουτέμη* καὶ χήρα τοῦ ποτὲ *Ιωάννη Χονιάνο* κατοικοῦμενη εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασορίτη εἰς τὸν *Μαρουλά*, ποὺ προβαίνει σὲ διορισμὸ πληρεξουσίου⁸⁸.

Σὲ κάποια χρονικὴ στιγμή ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἔγινε ἐξάρτημα τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν τοῦ Χάνδακα, ὁ οἰκονόμος τῆς ὁποίας διορίζε τὴν ἡγουμένη του. Τὸ διαπιστώνουμε πρῶτη φορὰ στὶς 5 Ὀκτωβρίου 1594, ὅταν ὁ οἰκονόμος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ ἱερομόναχος Ἰεράσιμος ὄρισε ὡς ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασορίτη τὴ μοναχὴ Ἀθανασία Κατζαροπούλα γιὰ ὅλη τὴ διάρκειά τῆς ζωῆς της. Ἡ Ἀθανασία παρέλαβε τὸ μοναστήρι ἐπισήμως μὲ ὅλα τὰ κτίρια, τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ δικαιώματα διοίκησης τῆς μονῆς, στὰ ὁποῖα, ὅπως συνήθως, περιλαμβάνεται καὶ ἡ εἰσδοχὴ καὶ ἀπομάκρυνση καλογραιῶν⁸⁹.

Ἐναν ἀκόμη διορισμὸ ἡγουμένης γνωρίζουμε τὸ 1622. Στις 11 Ἰουλίου αὐτοῦ τοῦ ἔτους ὁ οἰκονόμος τῶν Σιναϊτῶν *Μαλαχίας Κατζαράς* ἐπέλεξε καὶ διόρισε ὡς ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴ μοναχὴ Θεονύμφη Σκουφοπούλα, κόρη τοῦ ποτὲ εὐγενῆ μισέρ *Τζώρτζη Σκούφα*. Στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ διορισμὸ δύο διαδοχικῶν ἡγουμένων, καθὼς ἡ πράξις προέβλεπε ὅτι μετὰ τὸν θάνατο τῆς Θεονύμφης θὰ τὴν διαδεχόταν, ἐπίσης ἰσοβίως, στὸ ἀξίωμα τῆς ἡγουμένης ἡ ἀδελφὴ της μοναχὴ *Εὐδοξία Σκουφοπούλα*, μὲ τοὺς ἴδιους ὅρους. Μεταξὺ τῶν ὄρων αὐτῶν ἦταν καὶ *να μὴν αφησουσι τινὰν να εμπένη εἰς το λεγόμενον τος μοναστήρι οπου να μὴν εἶναι ασατησφατζίον τοῦ ευρισκομένου οἰκονόμου, ουδε ἄνδρας οὔδε γυνέκα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποθάνουν ὅτι πράμαν εθέλασι ἔχη ν' ἀπομένη εἰς το λεγομενον μοναστήρι τοῦ ἁγίου γεωργίου*⁹⁰. Τὸ 1636, ποὺ ἔχουμε τὴν τελευταία μνεῖα τοῦ μοναστηριοῦ αὐτοῦ, εἶναι ἀκόμη ἡγουμένη ἡ Θεονύμφη Σκουφοπούλα, ἡ ὁποία στὶς 11 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ δίδει καὶ πακτόνι τοῦ *Νικολò Τρουλινοῦ* λεγομένου *Μαβροϊωάννη* ... ἐκεῖνον τὸ κομ-

87. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. 7r.

88. Negri, busta 180, libro 9, φ. 68r.

89. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. ρκγ'r-v. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 1.

90. Negri, busta 181, libro 13, φ. 42v. Πρβλ. Θεοχάρης Δετοράκης, ὁ.π., σ. 289-90, ὅπου ἡ ἔκδοσις μὲ ὀρισμένα προβλήματα.

μάτι τὸ χοράφι ὁποῦ τὸ ἄνωθεν μοναστήρι ἔχει εἰς τόπον λεγόμενον Καρο-
νίσι μὲ δεκαοχτὸ ρίζες ἐλιές⁹¹. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ μοναδικὴ πληροφορία ποῦ
διαθέτουμε μέχρι στιγμῆς γιὰ ὑπαρξὴ περιουσίας τοῦ μοναστηριοῦ, ἂν καὶ
ἀπὸ τὸ ἔγγραφο διορισμοῦ τῆς Θεονύμφης τὸ 1622 μποροῦμε νὰ συμπερά-
νουμε ὅτι εἶχε διάφορα εἰσοδήματα, ἀφοῦ ἡ ἡγουμένη θὰ μποροῦσε νὰ χη-
πᾶσα λογῆς ουτιλιτηὰν οπου το αυτον μοναστηρι τοῦ ἀγίου γεωργίου φέ-
νεται πῶς ἔως τὴν σήμερον ἔχη καὶ σκοδέρη καὶ οπου του θέλουσι ἔρθη
αποδὰ καὶ ομπρός.

4. Μονὴ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη καὶ Ἁγίας Πελαγίας

Ἔχει ἤδη λεχθεῖ πῶς πολὺ πρὶν συναντήσουμε μνεῖες τοῦ Ἁγίου Δη-
μητρίου τοῦ Περάτη ἀναφέρεται μιὰ ἐκκλησία ἀποκαλούμενη ὁ Ἅγιος Γε-
ώργιος τοῦ Περάτη (Sanctus Georgius de lo Parati) τὸν 14ο αἰώνα. Τὸ
1320 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Sanctus Georgius de lo Parati ἰδρύθηκε περίπου τὸ
1296⁹², ἐνῶ ὑπάρχουν ἀκόμη δύο μνεῖες τὸν 14ο αἰώνα, σὲ ἰσάριθμες δι-
αθήκες: στὶς 23 Μαΐου 1362, στὴ διαθήκη τῆς καλογραίας Sifiossini, χή-
ρας τοῦ Nicolaus Selavo, καὶ κατόπιν τὴν 1η Μαΐου 1376, ὁπότε ὁ Petrus
Cutaioti ἄφησε στὸν ἐξομολόγο τῆς ἐκκλησίας δέκα ὑπέρπυρα γιὰ τὶς λει-
τουργίες ποῦ θὰ τοῦ ἔκανε⁹³. Δὲν διαθέτουμε στοιχεῖα γιὰ τὴν ταύτιση τῶν
δύο ἐκκλησιῶν πλὴν τῆς προσωνομίας τοῦ Περάτη⁹⁴. Ὡστόσο τὸ 1461 μαρ-
τυρεῖται ὅτι τὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα τῆς Βενετίας παραχώρησε στοὺς δώ-
δεκα οὐνίτες ἱερεῖς τοῦ Χάνδακα μιὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ποῦ
εἶχε κτιστεῖ ἀπὸ τὸν Δημήτριο Istrigo.⁹⁵ Λίγο ἀργότερα, ὁ γνωστὸς οὐνί-

91. Θεοχάρης Δετοράκης, ὁ.π., σ. 287.

92. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 61, 267, ἀρ. 200.

93. Sally McKee, ὁ.π., τ. 2, σ. 751 (ἀρ. 591), 769 (ἀρ. 603).

94. Τὸ ὄνομα φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ βενετικὸ Pierazzo, μὲ λατινικὸ
τύπο Peratius, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε τὸ ἐλληνικὸ Περάτης, βλ. Μ. Ι. Μανούσασκας
– Χ. Γ. Πατρινέλης, «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ἰωάννου Γρηγοροπούλου μετὰ τοῦ Μ.
Μουσοῦρου, Ἁ. Ἀποστόλη, Ζ. Καλλιέργη καὶ ἄλλων λογίων τῆς Ἀναγεννήσεως χρο-
νολογούμενη (1494-1503)», *Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου* 10 (1960), Ἄθῆνα
1997, σ. 175 σημ. 4. Ὑπάρχει ὁμώνυμο χωριὸ Περάτι/Μπεράτι στὴν ἐπαρχία Ση-
τείας, γιὰ τὸ ὁποῖο βλ. Σπέργιος Σπανάκης, *Πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Κρήτης*, τ. Β',
Ἡράκλειο 1991, σ. 566.

95. Μ. Manoussakas, «Recherches sur la vie de Jean Plousiadénos (Joseph de
Méthone) (1429? – 1500)» *Revue des Études Byzantines*, σ. 34-35. Πβλ. Ζ. Τσιρ-
πανλῆς, *Τὸ κληροδότημα τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος γιὰ τοὺς φιλενωτικὸς τῆς
βενετοκρατούμενης Κρήτης (1439-17ος αἰώνας)*, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 74.

της λόγιος Ἰωάννης Πλουσιαδηνὸς ἀναφέρεται ὡς ἡγούμενος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπὸ τὸ 1482 ὡς τουλάχιστον τὸ 1486, ἐνῶ σὲ διαθήκη τοῦ Φεβρουαρίου 1497 ὁ παπᾶς Νικόλαος Πλουσιαδηνός, πιθανὸν συγγενῆς τοῦ Ἰωάννη, ἀναφέρεται ὡς «yngumenus monasterii sancti Dimitrii Berati».⁹⁶ Ἀπὸ τὶς πληροφορίες αὐτὲς συνάγουμε ὅτι ὁ Ἅγιος Δημήτριος μετὰ τὴν παράδοσή του στοὺς οὐνίτες λειτούργησε ὡς ἐκκλησία καὶ ἀνδρικό μοναστήρι γιὰ τοὺς οὐνίτες τοῦ Χάνδακα, καὶ ὅτι ταυτίζεται μὲ τὸν Ἅγιο Δημήτριο τοῦ Περάτη. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι πιθανὸν νὰ κτίστηκε πάνω στὰ ἐρείπια τοῦ παλιότερου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Περάτη, τοῦ ὁποῦ διατήρησε τὴν ὀνομασία. Ἡ θέση του τοποθετεῖται μαζὶ μὲ τὴν Ἁγία Πελαγία στὸ ΒΔ ἄκρο τοῦ Χάνδακα, στὴν περιοχὴ τοῦ Δερματᾶ, καὶ εἶναι ἡ ὑπ' ἀρ. 135 στὸν γνωστὸ χάρτη τοῦ Werdmüller.⁹⁷

Στὶς πηγὲς ἔχουμε ξεχωριστὲς μνεῖες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη καὶ τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Πελαγίας, ἀλλὰ καὶ μνεῖες στὶς ὁποῖες τὰ δύο καθιδρύματα ἀναφέρονται μαζὶ, ὡς μία μονή. Τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Πελαγίας βρισκόταν καὶ αὐτὸ στὴν ἴδια περιοχὴ τοῦ Χάνδακα καὶ συχνὰ προσδιορίζεται ὡς «τῆς παρούσας χώρας» σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς ὁμώνυμη ἐκκλησία ἢ καὶ μονή ποὺ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη στὴν περιοχὴ τῆς Φρασικιᾶς, κοντὰ στὸ χωριὸ Καντινοῦ.⁹⁸ Κατὰ τὸν Gerola ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἡ Ἁγία Πελαγία βρίσκονταν στὴ θέση ποὺ δείχνει ὁ χάρτης τοῦ Werdmüller καὶ ἀποτελοῦσαν ἕνα ἴδρυμα, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Πελαγίας ἦταν ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Δημήτριο.⁹⁹ Ἐντούτοις αὐτὴ ἡ ἄποψη δὲν φαίνεται νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὶς μαρτυρίες, οἱ ὁποῖες δείχνουν πρὸς τὴν κατεύθυνση δύο ξεχωριστῶν μονῶν, πιθανὸν σὲ πολὺ κοντινὴ ἀπόσταση ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ κοινὴ διοίκηση.

Στὸ στιχοῦργημα «Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης» ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸν σεισμὸ τοῦ 1508, ποὺ κατέστρεψε τὸν μισὸ Χάνδακα καὶ εἶχε πολλὰ θύματα, γκρεμίστηκε «ἐκεῖνος ὁ περίφημος ναὸς» τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.¹⁰⁰

96. Joke Aalberts, «Ὁ Μανόλης Σκλάβος καὶ ὁ σεισμὸς τοῦ 1508», *Κρητικὰ Χρονικά* 28-29 (1988-89), σ. 345. Ἡ ἄποψή της, ὅ.π., σ. 344, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Istrigo παρέδωσε τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στοὺς οὐνίτες δὲν φαίνεται σωστή.

97. Βλ. Maria Georgopoulou, *Venice's Mediterranean Colonies*, Cambridge University Press, 2001, σ. 38-39, fig. 16-17, ἀρ. 135.

98. Γιὰ τὸ χωριὸ αὐτὸ βλ. Ἐλευθέριος Πλατάκης, «Τὸ κατὰ τὴν Ἐνετοκρατία χωριὸ Καντινοῦ τῆς καστελλανίας Μελεβιζίου», *Ἀμάθεια*, 20-21 (1974), 227-243.

99. «Dovevano costituire una sola cosa, nel senso che la chiesa del monastero di S. Pelagia fosse dedicata a S. Demetrio», Gerola, «Topografia», σ. 50.

100. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὁποῦ μὲ πόθο ἐκτίστη, / ἐκεῖνος ὁ περίφημος να-

Δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι πὼς ὁ συγκεκριμένος Ἅγιος Δημήτριος ἦταν ἡ μονὴ τοῦ Περάτη ἐφόσον ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες ἐκκλησίες ἀφιερωμένες στὸν ἅγιο Δημήτριο,¹⁰¹ ἀλλὰ οἱ ἐνδείξεις ὀδηγοῦν ἐκεῖ. Ἡ ἀναφορὰ στὸ ἴδιο ἔργο ὅτι ὁ Δούκας ἔστειλε τὴν οἰκογένειά του γιὰ ἀσφάλεια στοὺς ἐκτεταμένους κήπους τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κοντὰ στὴν πόλη συμβαδίζει μὲ τοὺς κήπους (horti) κοντὰ στὸν Ἅγιο Δημήτριο τοῦ Περάτη ποὺ ἐμφανίζονται σὲ χάρτες τῆς περιοχῆς. Πάντως ἡ ἐπιλογή του ἀπὸ τὸν στιχουργό, ποὺ δύο μόνο ἐκκλησίες μνημονεύει ὀνομαστικά, τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο ἀπὸ τὶς λατινικὲς καὶ τὸν Ἅγιο Δημήτριο ἀπὸ τὶς ὀρθόδοξες, καὶ τὸ ἐπίθετο ποὺ τὸν συνοδεύει “περίφημος” δείχνουν πὼς ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ διακεκριμένη ἐκκλησία τοῦ Χάνδακα. Ἐπειδὴ εἶναι πασίγνωστο πὼς ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος ἦταν μονή, ἀσχέτως ἂν ἀναφέρεται ὡς ἐκκλησία, εἶναι πιθανὸν πὼς τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἅγιο Δημήτριο, ποὺ θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ταυτιστεῖ στὸ στιχουργημα μὲ τὴν ἐκκλησία καὶ μονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη.¹⁰²

Πόσο διάστημα παρέμεινε ὁ Ἅγιος Δημήτριος στὰ χέρια τῶν οὐνιτῶν δὲν εἶναι γνωστό. Πάντως ἡ ἐπόμενη μνεῖα του ὡς μονῆς φαίνεται νὰ ἀναφέρεται σὲ ὀρθόδοξο μοναστήρι: στὶς 22 Μαρτίου 1532 σὲ κωδίκιελλο τῆς διαθήκης του ὁ μαστρο-Ίάκωβος Ἀθηναῖος κληροδοτοῦσε στὸ μοναστήρι δέκα δουκάτα μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ ταφεῖ ἐκεῖ, καὶ ἄλλα τρία δουκάτα ἄφηνε στὸν ἱερομόναχο τῆς μονῆς Μακάριο Εὐχόλαιο προκειμένου νὰ τὸν μνημονεύει σὲ λειτουργίες.¹⁰³ Ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα στὴ διαθήκη δὲν φαίνε-

ός, ἐδᾶ ἴγκροεμνίστη: Μανόλης Σκλάβος, “Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης ἐν ἧς γέγονεν τοῦ μεγάλου σεισμοῦ (1508)”, *Carmina Graeca Medii Aevi*, edidit Guilelmus Wagner, Lipsiae 1874, σ. 54. Νέα ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου ἀπὸ τὴν Τασούλα Μαρκομιχελᾶκη, *Μανόλης Σκλάβος, Τῆς Κρήτης ὁ χαλασμός (Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης)*, Θεσσαλονίκη, 2014. Λεπτομερὴς περιγραφὴ τοῦ σεισμοῦ δίνεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης Ἰερόνυμου Δονάτου, βλ. Ἐλευθέριος Πλατάκης, «Οἱ σεισμοὶ τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ’ ἡμᾶς χρόνων», *Κρητικὰ Χρονικά* 4 (1950), σ. 476-487.

101. Gerola, «Topografia», σ. 23 (I.5), 24, 25, 26 (II. 16, 84, 93), 26 (III. 6), 27 (IV. 35), 30 (V. 58, 59, 60), 32-33 (VI. 33, 124, 135), 35 (VII. 64, 98).

102. Στὸ ἴδιο συμπέρασμα ἔχει καταλήξει καὶ ἡ Joke Aalberts, ὁ.π., σ. 343-346. Γιὰ τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο βλ. Maria Georgopoulou, *Venice’s Mediterranean Colonies*, σ. 133. Giovanni Luisetto, *Archivio Sartori: Documenti di storia e arte francescana*, Biblioteca Antoniana, Padova 1988, τ. III.1, σ. 42. Nikiphoros I. Tsougarakis, *Latin Religious Orders in Medieval Greece 1204-1500*, Brepols, Turnhout Belgium 2012, σ. 112, 116-117.

103. Γρηγορόπουλος, σ.275 (ἀρ. 152).

ται νὰ προκύπτει ἂν ἡ μονὴ ἦταν ἀνδρική ἢ γυναικεῖα, ἐφόσον ὁ ἀναφερόμενος ἱερομόναχος θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ὁ ἐφημέριος ποὺ λειτουργοῦσε στὴν ἐκκλησία γυναικεῖας μονῆς. Ἐνα ἔγγραφο τοῦ 1548 (ποὺ ἀφορᾷ τὸν διορισμὸ σὲ παλαιότερη ἐποχὴ τῶν 130 κληρικῶν τῶν ὑποκειμένων στὸν λατῖνο Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Χάνδακα) μνημονεῖ καὶ τὸν *Paterna Christianopolulus officiator ecclesie Sanctorum Demetrii et Pelagie*, ἀναφέροντας τὰ δύο ἰδρύματα ὡς ἕνα.¹⁰⁴ Ἀπὸ αὐτὴ τὴ μνεῖα προκύπτουν δύο συμπεράσματα. Πρῶτον, ὅτι τὰ δύο βεβαιωμένα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (ἀπὸ τὸ 1482) καὶ τὸ γυναικεῖο τῆς Ἁγίας Πελαγίας (ἀπὸ τὸ 1528) ἀναφέρονται ὡς ἐκκλησίες. Δεύτερον, καὶ πιὸ σημαντικὸ, ἂν ὑπῆρχε ἀνάγκη διορισμοῦ ἐφημερίου καὶ στὸν Ἅγιο Δημήτριο, αὐτὸ πιθανὸν συνέβη ἐπειδὴ θὰ εἶχε ἤδη μετατραπεῖ σὲ γυναικεῖο μοναστήρι.

Μετὰ τὴν πρώτη τῆς μνεῖα ὡς γυναικεῖας μονῆς στὴ διαθήκη τοῦ 1528,¹⁰⁵ συναντᾶμε πάλι τὴν Ἁγία Πελαγία στὶς 14 Ἰουνίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ, ὅταν ἡ ἡγουμένη μοναχὴ Μαγδαληνὴ Μαζαράκαινα προέβη σὲ συμφωνία μὲ τὸν ἱερέα Σωφρόνιο Μπέτο προκειμένου ὁ τελευταῖος νὰ γίνεῖ ἐφημέριος τῆς μονῆς καὶ νὰ τελεῖ τις λειτουργίες¹⁰⁶. Τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχει κάποια ἰδιαίτερη σχέση μὲ τὸν Ἅγιο Δημήτριο συνάγεται ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐνῶ σὲ συγκεκριμένες ἐορτὲς ὁ ἱερέας θὰ ἐλάμβανε τμήματα τῆς συμφωνημένης ἀμοιβῆς του, στὴν ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου θὰ μπορούσε νὰ ζητήσει ἀπὸ τοὺς προκουρατόρους τῆς μονῆς μιὰ εἰδικὴ παροχὴ ἐνὸς τζεκινοῦ κατὰ τὴν συνθήκην τῶν προτητέρων ἐφημερίων. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι μέρος τῆς ἀμοιβῆς του θὰ δινόταν σὲ δασκάλισσα, ἂν βρισκόταν κάποια νὰ ψέλνει στὴ λειτουργία¹⁰⁷. Ἡ ἡγουμένη Μαγδαληνὴ ἐμφανίζεται καὶ πάλι στὶς 25 Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους 1608, ὅταν καθιστᾷ πληρεξούσιό τῆς τὸν ἀνεψιὸ τῆς μισερ Ἰωάννη Ντούγλη, προκειμένου νὰ φροντίζει τις ὑποθέσεις τῆς καὶ εἰδικὰ νὰ σκοδέρη ἔτσι το σιτάρι οπου ἔχη νὰ λάβει δια το ἄνωθεν μοναστήρι¹⁰⁸. Ἡ ἴδια ἦταν ἀκόμη ἡγουμένη στὶς 27 Ἰουνίου 1613, ὁπότε παρέλαβε γιὰ λογαριασμὸ τῆς μονῆς, μαζί μὲ τις μοναχὲς Εὐγενία Διμηνητοπούλα καὶ Εὐγενία Παχοπούλα, δέκα μίστατα λάδι ἀπὸ διαθήκη

104. Ζ. Τσιροπανλῆς, ὁ.π., *Ἑλληνικά* 20 (1967) σ. 100, στ. 123.

105. Ἡ Ἀνέζα Ὑαλεάδαινα ἄφησε ἀπ᾽ ἅσα καλογραίας μαρτζέλον ἕνα κορέντε... τῆς Ἁγίας Πελαγίας», Γρηγορόπουλος, σ. 229 (ἀρ. 125).

106. Τὸν ἱερομόναχο Σωφρόνιο Μπέτο τὸν συναντᾶμε καὶ στὶς 9 Ἰουλίου 1605 ὡς *legatario beneficiato* ἀπὸ τὴ διαθήκη τοῦ πατέρα Νικηφόρου, κατὰ κόσμον Νικολοῦ Ρόδιου, νὰ κάνει πληρεξούσιό του τὸν Μικὲλ Κορτεζᾶ, βλ. πιὸ κάτω σ. 73.

107. Negri, busta 180, libro 7, φ. 107v. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 2.

108. Στὸ ἴδιο, φ. 144r.

του ποτέ Τζουάνε Ντακορφού¹⁰⁹. Τὸν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου ἔτους 1613 ὁ ἱερομόναχος Μάξιμος Μπέτος ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἴδια διαθήκη ἓνα χρυσὸ τζεκίνι ὡς ἐφημέριος τῆς Ἀγίας Πελαγίας¹¹⁰, ἐνδειξῆ ὅτι ὑπῆρχαν ταυτόχρονα δύο διαφορετικοὶ ἐφημέριοι. Αὐτὸ γίνεται ἐμφανὲς λίγους μῆνες ἀργότερα, στὶς 6 Ὀκτωβρίου 1613. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἡ ἡγουμένη τῆς Ἀγίας Πελαγίας Μαγδαληνὴ ἀκύρωσε τὴν πράξη τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἱερομονάχου Σωφρονίου Μπέτου ὡς ἐφημερίου τῆς μονῆς ἐπειδὴ δὲν ἀνταποκρινόταν στὶς ὑποχρεώσεις του, καὶ ταυτόχρονα ἀκύρωσε ἄλλη πράξη διορισμοῦ ὡς ἐφημερίου τοῦ ἱερομονάχου Μάξιμου Μπέτου¹¹¹. Συνεπῶς γιὰ κάποιον δι-ἀστημα ὑπῆρχαν ταυτοχρόνως δύο ἐφημέριοι, ἀγνωστο ὅμως ἂν ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο ἱερουργοῦσε στὸν Ἅγιο Δημήτριο, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἐμφανίζονται ὡς ἐφημέριοι τῆς Ἀγίας Πελαγίας. Μὲ τὴν ἴδια πράξη ἡ Μαγδαληνὴ ἐπαναπροσέλαβε ὡς μοναδικὸ ἐφημέριο τὸν Μάξιμο Μπέτο γιὰ διάστημα τριῶν ἐτῶν. Δὲν εἶναι σαφὲς γιὰ ποιὸν λόγο ἐγινε ἀκύρωση τῆς πρόσληψης καὶ ἐπαναπρόσληψη τοῦ Μάξιμου Μπέτου μὲ τὴν ἴδια πράξη.

Ἡ ταύτιση τῶν δύο μονῶν εἶναι ρητὴ σὲ πράξη τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1624, ὁπότε ὁ ἐπίτροπος τῆς μονῆς «τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη καὶ Ἀγίας Πελαγίας» Τζώρτζης Ἀραουζαῖος ἐπεξέτεινε γιὰ ἀκόμη τρία χρόνια τὸν διορισμὸ τοῦ ἱερέα Ἰωάννη Ἀρμάκη ὡς ἐφημερίου τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος εἶχε διοριστεῖ ἀπὸ τὸ 1621¹¹². Ἐντούτοις τὸ γεγονός ὅτι ἡ τότε ἡγουμένη τῆς Ἀγίας Πελαγίας Θεονύμφη Ντανασοπούλα συνῆψε στὶς 5 Ὀκτωβρίου 1625 παρόμοια συμφωνία μὲ τοὺς ἴδιους πάνω-κάτω ὅρους τῆς συμφωνίας τοῦ 1608 καὶ γιὰ πέντε χρόνια μὲ τὸν ἱερέα Ἀκάκιο Πιπέρη¹¹³ σημαίνει εἴτε ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἀρμάκης στὸ μεταξὺ ἀπεβίωσε, ἢ μὲ ἄλλον τρόπο ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἐφημερίου, εἴτε ὅτι καὶ πάλι ὑπῆρχαν δύο διαφορετικοὶ ἐφημέριοι ταυτοχρόνως, ἓνας στὸν Ἅγιο Δημήτριο καὶ ἓνας στὴν Ἀγία Πελαγία. Πάντως δὲν εἶναι σαφὲς γιὰ ποιὸν λόγο ὁ ἐφημέριος διορίζεται ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἡγουμένη καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὸν ἐπίτροπο.

Οἱ ἴδιοι οἱ ἐπίτροποι, κοινοὶ καὶ γιὰ τὶς δύο μονές, διορίζονταν λίγα χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὸν Δούκα ἢ ἀπὸ τὸν Capetanio General, ὅπως βλέ-

109. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106v. Μὲ τὴν ἴδια διαθήκη, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, εἶχε κληροδοτηθεῖ ἡ ἴδια ποσότητα λαδιοῦ καὶ σὲ τέσσερα ἀκόμη γυναικεῖα μοναστήρια, στὴν Παναγία τῆ Διαβατινῆ καὶ στὰ τρία μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν, δηλαδὴ τὸν Σωτήρα Χριστό, τὸν Ἅγιο Ἰωάννη καὶ τὸν Ἅγιο Γεώργιο.

110. Στὸ ἴδιο, φ. 108r.

111. Στὸ ἴδιο, φ. 146v.

112. Negri, busta 182, libro 14, φ. 4v.

113. Στὸ ἴδιο, φ. 141v.

πουμε νὰ γίνεται τὸ 1625. Τότε, στὶς 28 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἐνὸς ἐπιτρόπου, τοῦ Πάμφιλου Ζαμόρου, καὶ στὴ συνέχεια καὶ τοῦ ἐναπομείναντος Τζώρτζη Ἀραουζαίου, καὶ μετὰ ἀπὸ αἴτημα τῆς ἡγουμένης Θεονύμφης Ντανασοπούλας, διορίστηκαν ἀπὸ τὸν Vettor Contarini, Capetanio General, δύο νέοι ἐπίτροποι, ὁ Bartolomio Zogia καὶ ὁ Zuanne Calonnà¹¹⁴. Ἀργότερα, τὸ 1654, ὁ ἐπίτροπος διορίστηκε ἀπὸ τὸν Δούκα, ἀλλὰ τότε πλέον ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἀναφέρεται ὡς ἐκκλησία καὶ ὄχι ὡς μοναστήρι: στὶς 19 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἐπιτρόπου Andriano Spiera, ποὺ εἶχε διοριστεῖ στὶς 10 Ἰουλίου 1639, ὁ Δούκας Gerolamo Lippomano διόρισε τὸν Hemmanuel Spiera ὡς ἐπίτροπο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη¹¹⁵. Ὡστόσο τὸ ἔγγραφο αὐτὸ τῆς πράξης τοῦ διορισμοῦ προκουρατόρου στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Περάτη ἔχει μιὰ παρασελίδια σημείωση τῆς 14ης Νοεμβρίου 1655, στὴν ὁποία γίνεται μνεῖα ἐπιτρόπου à S. *Dimitrio Perati jurisdiction del sudeto monasterio di S. Pelagia*. Ἡ ἀναφορὰ ἐκκλησίας (καὶ ὄχι μοναστηρίου) καὶ ἡ ἔλλειψη μνεῖας μοναχῶν ἢ μοναζουσῶν στὴν πράξη αὐτὴ φαίνεται νὰ ὑποδηλώνουν ὅτι ἡ μονὴ εἶχε πάψει πλέον νὰ λειτουργεῖ, ἢ τουλάχιστον ὅτι εἶχε πάψει νὰ λειτουργεῖ ὡς μοναστήρι ὁ Ἅγιος Δημήτριος, καὶ ἀποτελοῦσε πλέον ἐξάρτημα τῆς Ἁγίας Πελαγίας. Κατὰ πόσον ἡ ἴδια ἡ Ἁγία Πελαγία ἐξακολούθησε νὰ λειτουργεῖ ὡς μονὴ μέχρι τὸ τέλος δὲν εἶναι σαφές, καθὼς ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐπακολούθησασα μακροχρόνια πολιορκία τοῦ Χάνδακα ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπέφεραν σημαντικὲς ἀλλαγές στὴ ζωὴ τῶν μονῶν, ἰδιαίτερα ὅσων ἦσαν ἐκτεθειμένες πλησίον ἢ ἐκτὸς τῶν τειχῶν.

Ἄλλες μνεῖες ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὸν Ἅγιο Δημήτριο δείχνουν ὅτι διέθετε ἀστική περιουσία, συγκεκριμένα οἰκίες στὴν πόλη τοῦ Χάνδακα, στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας καὶ στὴν ἐνορία τῆς Τριμάρτυρης. Ἔτσι, στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1596 πωλεῖται ἓνα σπίτι ρουινάδο καὶ μαλκωντεντζιωνάδο στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας, ὁ ἀγοραστὴς τοῦ ὁποίου συμφωνεῖ νὰ συνεχίσει νὰ πληρώνει στὸν Ἅγιο Δημήτριο τὸ λιβέλλο ποὺ τὸ βαραίνει, ἔξι ὑπέρπυρα τὸν χρόνο¹¹⁶. Ἀντιθέτως, ἦταν προφανῶς σὲ καλὴ κατάσταση ἓνα ζευγάρι σπήτια, πόρτεγον δύο κάμεραις, μαγερεῖον, πηγάδι ποὺ βρισκόνταν στὴν ἴδια ἐνορία καὶ δόθηκαν τὴν 1η Ἀπριλίου 1597 ἀπὸ τὸν παπα-Νικόλαο Μεγαλοκονόμο ὡς μέρος προΐκας τῆς ἐγγονῆς του Μαριέ-

114. Officiali, busta 56, Registro 8, φ. 62r-v.

115. Officiali, busta 56, Registro 11, φ. 59v.

116. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. νγ'v-νδ'r.

τας· αυτά βαρύνονταν με λιβέλλο 18 υπερέπων τον χρόνο πρὸς τὸν Ἅγιο Δημήτριο¹¹⁷. Στὴν παραλαβὴ τῆς προίκας ποὺ ἀκολούθησε στὶς 6 Νοεμβρίου 1597 ἡ σχετικὴ νοταριακὴ πράξη, ποὺ ἀπαριθμεῖ μὲ περισσότερες λεπτομέρεις τὰ ἀντικείμενα τῆς προίκας, ἐπαναλαμβάνει βεβαίως τὶς πληροφορίες γιὰ τὰ δύο σπίτια, ἀλλὰ ἐκεῖ διευκρινίζεται ὅτι τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτά, ὄχι καὶ τὰ δύο, πλήρωνε 18 υπέρπυρα λιβέλλο τὸν χρόνο καὶ ἡ ἀξία τους εἶχε ἐκτιμηθεῖ σὲ 2.000 υπέρπυρα¹¹⁸. Μερικὰ χρόνια ἀργότερα, στὶς 15 Μαρτίου 1613, ἡ ἴδια Μαριέτα, χήρα πλέον τοῦ παπα-Φανουρίου Βέλανου, τὸν ὁποῖο εἶχε παντρευτεῖ τὸ 1597, ἤλθε σὲ συμφωνία μὲ τοὺς προκουρατόρους τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοὺς ὁποίους ἤδη ἀναφέραμε προηγουμένως, Πάμφιλο Ζαμόρο «νοτάριο δουκάλ» καὶ Τζώρτζη Ἀραουζαῖο. Ἡ συμφωνία ἀφοροῦσε ἓνα σπίτι ποὺ κατεῖχε ἡ Μαριέτα καὶ πάλι στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας, διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔλαβε ὡς προίκα, τὸ ὁποῖο ὅμως ἀνῆκε ἐπίσης στὸν Ἅγιο Δημήτριο. Τὸ σπίτι αὐτὸ τὸ ἐπέστρεψε μέσω τῶν ἐπιτρόπων στὸ μοναστήρι διὰ τὴν πολλὴν ρουήνα καὶ χαλασμόν καὶ λόγω τοῦ ὅτι χρεωστοῦσε λιβέλλα πολλῶν ἐτῶν, καὶ μὲ τὴν ἴδια πράξη οἱ ἐπίτροποι τὸ παραχώρησαν τοῦ μισερὸ Ἄντζολο Ροδέλα τοῦ ποτὲ μισερὸ Λιομπρὸ ντα Πάντουβα μὲ μοναδικὴ του ὑποχρέωση νὰ πληρώνει στὸν Ἅγιο Δημήτριο 28 υπέρπυρα τὸν χρόνο ὡς λιβέλλο¹¹⁹. Λίγες ἡμέρες ἀργότερα, τὴν 1η Ἀπριλίου 1613, ἡ Μαριέτα παραιτήθηκε ἐπισήμως καὶ ἐπιβεβαίωσε τὴ μεταφορὰ τοῦ λιβέλλου τῆς οἰκίας αὐτῆς στὸν Ἄντζολο Ροδέλα¹²⁰. Ἡ περιγραφή τῶν συνόρων τῶν οἰκιῶν αὐτῶν φανερώνει ὅτι ἡ μονὴ κατεῖχε καὶ ἄλλα σπίτια ποὺ βρισκόνταν στὴν ἴδια συνοικία καὶ συνόρευαν μὲ τὰ παραχωρούμενα, ἔτσι ὥστε μπορεῖ κανεὶς νὰ υποθέσει ὅτι μεγάλο μέρος τῶν ἀκινήτων τῆς ἐνορίας τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἀνῆκε στὴ μονή. Ἀλλὰ φαίνεται ἐπίσης ὅτι συχνὰ τὰ ἀκίνητα αὐτὰ βρισκόνταν στὴν κατοχὴ ἀτόμων ποὺ μὲ τὸν ἕναν ἢ τὸν ἄλλον τρόπο ἀνῆκαν σὲ ἓνα δίκτυο ἀνθρώπων σχετιζόμενων μὲ τοὺς ἐπιτρόπους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ σειρά τους εἶχαν ἀξιώματα σὲ περισσότερα τοῦ ἑνὸς μοναστηρία¹²¹. Τέ-

117. Στὸ ἴδιο, φ. σκδ'ν.

118. Castano, busta 45, libro 1, φ. 14r.

119. Negri, busta 180 libro 9, φ. 58v.

120. Στὸ ἴδιο, φ. 64v.

121. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ Πάμφιλος Ζαμόρος, τὸν ὁποῖο βρισκουμε ἐπιτροπο καὶ στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου στὴν Τύλισο, βλ. πῶς κάτω. Γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἄλλη δραστηριότητα τοῦ δουκικοῦ νοταρίου Πάμφιλου Ζαμόρου βλ. *Michiel Gradenigo, νοτάριος στὴ δουκικὴ γραμματεία τοῦ Χάνδακα, Libro 1593-1617*. Εἰσαγωγὴ-ἔκδοση Κώστας Ε. Λαμπρινός, Ἀθήνα 2010, σποραδικά.

λος, ἡ κατοχὴ ἐπιπλέον ἀκίνητης περιουσίας ἀπὸ τὸν Ἅγιο Δημήτριο καὶ σὲ ἄλλη περιοχὴ τοῦ Χάνδακα, καὶ μάλιστα σημαντικῆς ἀξίας, γίνεται φανερὴ μὲ πρᾶξιν ποὺ ἔγινε στὶς 23 Μαρτίου 1613: στὴν ἐνορία τῆς Τριμάρτυρης ὁ ἱερομόναχος Μελέτιος Κυνηγὸς ἐκμίσθωσε ἓνα «μαγατζέ» γιὰ ἑννέα χρόνια, καὶ ὁ μισθωτῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐνοίκιο ποὺ ἀνερχόταν σὲ 12 δουκάτα ἐτησίως, θὰ πλήρωνε ἐπιπλέον λιβέλλο στὸ μοναστήρι 24 ὑπέρυπρα τὸν χρόνο.¹²²

Ἡ μόνη μνεῖα ποὺ διαθέτουμε μέχρι στιγμῆς γιὰ ἀκίνητη περιουσία εἰδικὰ τῆς Ἁγίας Πελαγίας εἶναι ἐνδιαφέρουσα διότι ἀφορᾷ ὄχι ἀστική ἀλλὰ ἀγροτική περιουσία. Στὶς 17 Ἰουνίου 1608 ἡ ἡγουμένη Μαγδαληνὴ κάνει πληρεξούσιό της τὸν γιό της Τζώρτζη Μαζαράκη μὲ τὴ συγκεκριμένη ἐξουσιοδότηση να μπορῆ να πακτώσῃ τα χοράφια οπου ευρίσκονται εἰς το λασίθη απο λογαριασμόν τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου καὶ νὰ διεκπεραιώνει ὅλες τὶς σχετικὲς ὑποθέσεις¹²³. Ἔτσι, μᾶς δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ ἔχουμε μιὰ πιὸ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῶν πηγῶν εἰσοδήματος τῶν μονῶν αὐτῶν, ποὺ εἶναι τόσο ἀστικὲς ὅσο καὶ ἀγροτικὲς.

5. Μονὴ Παναγίας τῆς Διαβατινῆς

Ἡ Παναγία ἡ Διαβατινὴ ἐμφανίζεται στὰ ἔγγραφα γιὰ πρώτη φορὰ στὶς 6 Σεπτεμβρίου 1335. Τότε ἡ Ξένη Μαυροϊώαννα, χήρα τοῦ Μάρκου Ραπάνη, ἔκανε τὴ διαθήκη της *in monasterio Dei Genitricis de Dhivatini*, στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα. Ἡ Ξένη, ποὺ κατοικοῦσε στὸ μοναστήρι, μὲ τὴ διαθήκη της κληροδότησε στὴν ὁμώνυμη ἀνεψιὰ της Ξένη, θυγατέρα του Georgii Ianuensis, μαζί μὲ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀγαθὰ της, τὴν ἐκκλησία της ἀποκαλούμενη Παναγία Διαβατινὴ (*meam ecclesiam Dei Genitricis de Dhivatini*), ποὺ βρισκόταν σὲ γῆ ἰδιοκτησίας τοῦ Μάρκου Venerio¹²⁴. Φαίνεται, συνεπῶς, ἀφενὸς ὅτι ἡ Ξένη Μαυροϊώαννα ἦταν αὐτὴ ἡ ὁποία κατεῖχε τότε καὶ κατὰ πᾶσα πιθανότητα εἶχε ἰδρύσει τὴ μονή, ἀφετέρου ὅτι ἀκόμη τότε ἦταν ἐκκλησία χωρὶς ἄλλες μοναχὲς πλὴν τῆς Ξένης. Γι' αὐτὸ μᾶλλον ἀναφέρεται στὸ ἴδιο ἔγγραφο τόσο ὡς μοναστήρι ὅσο καὶ ὡς ἐκκλησία.

Ἡ ἐπόμενη γνωστὴ ἀναφορὰ σὲ αὐτὴν ἀπαντᾷ δύο σχεδὸν αἰῶνες ἀργότερα, στὶς 16 Ὀκτωβρίου 1515, σὲ διαθήκη τῆς Ἀνέζας Σιμισάραι-

122. Negri, busta 180, libro 9, φ. 62v.

123. Negri, busta 180, libro 7, φ. 108v.

124. Sally McKee, *ὁ.π.*, τ. 1, σ. 236 (ἀρ. 184).

νας. Με αυτήν ἡ Ἀνέζα κληροδοτοῦσε μεταξύ ἄλλων τοῦ πατρὸς τοῦ Ντεσπέλου, ὄντος εἰς τὴν Διαβατινὴν ἕνα «Σαββατιάτικο», ἀμοιβὴ γιὰ τὴν γίνεταί ἕνα εἶδος μνημοσύνου τὰ Σάββατα. Ἀπὸ τὴ διαθήκη δὲν εἶναι σαφές ἂν ὁ Ντεσπέλος ἦταν ἐφημέριος μοναστηριοῦ ἢ μιᾶς ἀπλῆς ἐκκλησίας¹²⁵. Σὲ μιὰ ἄλλη διαθήκη ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, στίς 23 Ἀπριλίου 1531, ἡ Μαρία Καλαβρέζαῖνα ἄφησε στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Συναϊτῶν ἕνα χωράφι *κειμένον εἰς τὸ μέρος τῆς Διαβατινῆς*¹²⁶. Καὶ πάλι ἡ Διαβατινὴ δὲν ἀναφέρεται ρητὰ ὡς μονή, μολονότι κατὰ πᾶσα βεβαιότητα ἦταν.

Ἀκόμη μιὰ νοταριακὴ πράξη ποὺ ἔγινε στίς 9 Μαρτίου 1551 μᾶς προσφέρει γιὰ πρώτη φορὰ πρὸς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες. Ὁ ἱερομόναχος Ἰωανῆς Κουτζάντωνας εἶχε ὀρίσει στὸν ἐκτελεστὴ τῆς διαθήκης του Νικολὸ Νταμιλᾶ νὰ διεκδικήσει ὅσα τοῦ χρεωστοῦσε ὁ μάστρο-Ἀντώνης Γαβρᾶς ἀπὸ τὸν μαγατζέ, δηλαδὴ μιὰ ἀποθήκη, τῆς Κερᾶς Διαβατινῆς, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Ἰωανῆς ἤθελε νὰ δαπανήσει χρήματα προκειμένου νὰ τὸν ἐπισκευάσει πρὸς χάριν τοῦ μοναστηριοῦ. Κατόπιν αὐτῶν, ὁ Νταμιλᾶς, ποὺ εἶχε ἀποδεχτεῖ τὴν ὑποχρέωση ποὺ τοῦ ἀνέθετε ἡ διαθήκη, ἔκανε πληρεξούσιο στὴν παριστάμενη κερὰ Ζαμπέτα, χήρα τοῦ Μαρῆ Κισαμίτη, ὡσὰν κλησάρχισαν καὶ νῆκοκερα τοῦ μοναστηριοῦ νὰ διεκδικήσει μὲ κάθε νόμιμο μέσο τὸ χρέος ποὺ εἶχε ὁ Γαβρᾶς πρὸς τὸν Ἰωανᾶ ἀπὸ τὸν μαγατζέ τῆς μονῆς, νὰ τὸ παραλάβει καὶ νὰ τὸ κρατήσει γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τῆς ἀποθήκης, σύμφωνα μὲ τὴ βούληση τοῦ Ἰωανᾶ¹²⁷. Δὲν μποροῦμε νὰ γνωρίζουμε ἂν ὁ μαγατζῆς ποὺ προαναφέρθηκε εἶναι ὁ ἴδιος τὸν ὁποῖο κατέγραψε τὸ 1583 ὁ Καστροφύλακας στὴν ἀπογραφή του. Ἐκεῖ σημειώνεται πὼς μεταξύ τῶν ἄλλων ποὺ πλήρωναν λιβέλλο στὴ Signoria ἦταν καὶ τὸ *Monasterio della Madonna Diaccalini* (προφανῶς Διαβατινὴ) *per magasin di S. San Maria di Angeli*¹²⁸. Τὸ λιβέλλο ἦταν 5 ὑπέρπυρα καὶ 6 grossi.

Οἱ δύο ἐπόμενες περιπτώσεις στίς ὁποῖες συναντᾶμε τὴ μονὴ ἀφοροῦν τὴ σύνταξη πληρεξουσίων. Στὴν πρώτη περίπτωση, στίς 10 Μαΐου 1575, ἡ μοναχὴ τῆς Παναγίας Διαβατινῆς Θεονύμφη Δευτερεγοπούλα, θυγατέρα τοῦ ποτὲ παπᾶ Γεωργίου, ὄριζε πληρεξούσιο τὸν ἐξάδελφό της Νι-

125. Γρηγορόπουλος, σ. 80 (ἀρ. 46).

126. Sally McKee, ὁ.π., τ. 1, σ. 265 (ἀρ. 147).

127. Marà, busta 150, φ. 96r-v.

128. Pietro Castrolifila, ὁ.π., Karta 20. Ἡ ἐσφαλμένη ἀναγραφή τοῦ ὀνόματος τῆς μονῆς εἶτε ἦταν ἕνα παλαιὸ λάθος τοῦ καταστιχωτῆ εἶτε εἶναι μεταγραφικὸ λάθος στὸ σύγχρονο δακτυλόγραφο ἀντίγραφο.

κολο Λευτέρη τοῦ ποτὲ κύρ Παύλου γιὰ νὰ διεκδικήσει καὶ νὰ παραλάβει τὴν κληρονομιά της ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα ποὺ ἦταν στὰ Κύθηρα¹²⁹. Τὸ δεύτερο πληρεξούσιο ποὺ ἔγινε στὶς 23 Ἰανουαρίου 1576 παρουσιάζει περισσότερο ἐνδιαφέρον. Δεκατρεῖς μοναχὲς τῆς Διαβατινῆς¹³⁰ ἔκαναν ὅλες μαζί γενικὸ πληρεξούσιο στὸν μισὲρ Τζουάνε Δράκο γιὰ νὰ λαμβάνει ὅλα τὰ μέτρα ὥστε νὰ προστατεύει τὰ δικαιώματα τοῦ μοναστηριοῦ τους. Πιθανὸν οἱ μοναχὲς ποὺ ἀναφέρονται ἀποτελοῦσαν ὅλη τὴν ἀδελφότητα τῆς μονῆς, δὲν διευκρινίζεται ὅμως ποιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἡ ἡγουμένη¹³¹. Ἔνα ἀκόμη ἰδιωτικὸ πληρεξούσιο συνέταξε τὸν ἴδιο χρόνο, στὶς 21 Μαΐου 1576, ἡ Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα, μὲ τὸ ὁποῖο καθιστοῦσε κομέσους τῆς τὸν μισὲρ Λεονῆ Σέρβο¹³² τοῦ ποτὲ μισὲρ Μικέλε καὶ τὸν μισὲρ Μανουῖσο Ντανασῆ γιὰ νὰ ὑπολογίσουν καὶ νὰ ἀνακτήσουν ὅσα τῆς ἀνῆκαν ἀπὸ τὴν περιουσία τοῦ ἀδελφοῦ της ἱερομόναχου Μεθοδίου Δευτερέγου¹³³.

Στὶς 2 Ἰουλίου 1578 ἡ ἡγουμένη τῆς μονῆς Μαγδαληνὴ Ντανασοπούλα, ἡ Θεοκλήτη, δασκάλισσα, καὶ οἱ Βασιανὴ Νταμουλινοπούλα, Καλλινίκη Κουμαντροπούλα, Ἀγαθονίκη, ἐκκλησιάρχισσα, Ἀθανασία Τζανοπούλα καὶ Μαγδαληνὴ Καρλοπούλα ἐξ ὀνόματος καὶ τῶν ὑπολοίπων ἀδελφῶν ὄρισαν ὡς γενικοὺς πληρεξουσίου τους τὸν μισὲρ Θεοδόση Ντελοκυτᾶ καὶ τὸν μισὲρ Πιέρο, τὸν γιό του, ὥστε εἴτε ὁ κάθε ἓνας μόνος του εἴτε καὶ οἱ δύο μαζί νὰ διαχειρίζονται καὶ νὰ προασπίζονται τὰ συμφέροντα καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ μοναστηριοῦ, νὰ ξεκαθαρίσουν καὶ νὰ εἰσπράξουν τὸ σιτάρι τοῦ περασμένου καὶ τρέχοντος χρόνου ἀπὸ τὰ μετό-

129. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. κ'ν.

130. Ἦσαν οἱ ἐξῆς: Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα, Πελαγία Ντελοκυτοπούλα, Καταφυγὴ Μπονοπούλα, Εὐφρανθία Δευτερεγοπούλα, Μαγδαληνὴ Λαγουδοπούλα, Εὐγενία Τζανοπούλα, Βασιανὴ Νταμουλοπούλα, Ἀγνή Τζανοπούλα, Μακαρία Καρλοπούλα, Θεοφανὴ Ρενεσήνα, Εὐφρανθία Κυνηγούδαινα, Μακαρία Δευτερεγοπούλα, Ἀγαθονίκη Καλογέρου.

131. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. ζα'ρ.

132. Γιὰ τὸν Λεονίνο Σέρβο ὑπάρχει ἀφθονή βιβλιογραφία. Ἐνδεικτικὰ μόνο ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα: Φανὴ Μαυροειδῆ, *Ὁ Ἑλληνισμὸς στὸ Γαλατά, 1453 - 1600. Κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς πραγματικότητες*, Ἰωάννινα 1992, σ. 73, 137, 138, 166, 179, 185. Ἡ ἴδια, «Στοιχεῖα γιὰ τὸν Λεονίνο Σέρβο (16ος αἰώνας)», *Τόμος τιμητικὸς Κ. Ν. Τριανταφύλλου*, Πάτρα 1993, σ. 575-579. Χρ. Ἀποστολόπουλος, «Λεονίνος Σέρβος ἓνας Χανιώτης πολυπράγμων ἔμπορος τοῦ 16ου αἰώνα στὴν Κωνσταντινούπολη», *Ἄνθη Χαρίτων. Μελετήματα ἐόρτια ἐπὶ τῶν ἐποτρόφων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν τῆς Βενετίας...*, Βενετία 1998, σ. 9-27, ὅπου καὶ ἄλλη συγκεντωμένη βιβλιογραφία.

133. Petropulo, busta 199, libro 3, φ. ρνδ'ν-ρνέ'ρ.

χια, να μπορούν να βάζουν και να βγάζουν «μετοχάρους» προς όφελος του μοναστηριού. Κατά τα ειωθότα παραχωρούσαν στους πληρεξουσίους τη δυνατότητα πλήρους νομικής εκπροσώπησης τους έναντι όλων των πολιτικών και δικαστικών Αρχών¹³⁴.

Οί δύο μοναχές που αναφέρονται στην πράξη χωρίς επώνυμο αλλά με την ιδιότητά τους μόνο, δηλαδή τής δασκάλισσας και τής εκκλησιάρχισσας, είναι αντιστοίχως η Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα και η Άγαθονίκη Καλογέρου, που ήδη αναφέρθηκαν και θα τις συναντήσουμε και πάλι στη συνέχεια. Παρατηρούμε ότι σε αυτό το πληρεξούσιο παρίστανται οί μισές περίπου αδελφές σε σχέση με εκείνο τής 1ης Ίανουαρίου 1576: η ήγουμένη, η δασκάλισσα και η εκκλησιάρχισσα, προφανώς λόγω τής ιδιότητάς τους, και τρείς ακόμη, ίσως οί αρχαιότερες στο μοναστήρι αδελφές. Μολοντί δέν δίνονται λεπτομέρειες για τὰ μετόχια τής μονής, φαίνεται πώς ήταν αρκετά και ήταν δύσκολο να τὰ διαχειριστούν επαρκώς μόνες τους οί αδελφές.

Για ένα διάστημα γνωρίζουμε κάποιες διάσπαρτες πληροφορίες, όπως την προαναφερθείσα μνεία στην απογραφή του Καστροφύλακα το 1583, κατόπιν ότι στις 20 Μαΐου 1584 έφημέριος τής μονής ήταν ο παπάς Θωμάς Πατέρμος και ότι στις 19 Μαρτίου 1585 η ήγουμένη Μαγδαληνή Ντανασοπούλα έκανε ένα πληρεξούσιο στον μισέρ Τζουάνε Παπαδόπουλο προκειμένου να διεκδικήσει και να πάρει πίσω από τον μισέρ Τζουάνε Καντηλιέρη 100 ύπερπυρα που είχαν κατατεθεί στα χέρια του¹³⁵. Στην πράξη δέν διευκρινίζεται εάν τὰ χρήματα ανήκαν προσωπικά στην ήγουμένη ή στο μοναστήρι, ούτε για ποιό λόγο ήταν ποζιτάδα στα χέρια του. Μια ακόμη πράξη όρισμού πληρεξουσίου έκανε η μοναχή Έννοδία Ντανασοπούλα στις 9 Ίανουαρίου 1587¹³⁶. Τόν ίδιο χρόνο όμως συντάχθηκε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πράξη που άφορᾶ τὸ μοναστήρι: η έκλογή νέας ήγουμένης. Τὸ έγγραφο μᾶς πληροφορεῖ με κάθε λεπτομέρεια τὴν άκολουθούμενη διαδικασία και αναφέρεται όνομαστικά στις μοναχές που συμμετείχαν σε αυτή¹³⁷.

Κατόπιν δουικῆς διαταγῆς τής 1ης Ίουλίου 1587, στις 6 Ίουλίου 1587 ο επίτροπος τής μονής μισέρ Τζουάνε Παγάς, συνοδευόμενος από

134. Petropulo, busta 199, libro 3, φ. ρμζ'γ. Βλ. Παράρτημα Έγγράφων άρ. 3.

135. Petropulo, busta 199, libro 5, φ. τιζ'γ.

136. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σκζ'ν.

137. Στο ίδιο, φ. σζζ'γ. Η πράξη εκδίδεται πιο κάτω, Παράρτημα Έγγράφων άρ. 4.

τὸν νοτάριο Γεώργιο Πετρόπουλο, πῆγε στὸ μοναστήρι γιὰ νὰ γίνεῖ ἡ ἐκλογή τῆς νέας ἡγουμένης ἐνώπιον καὶ τοῦ ἐπίσης προσκληθέντος ἐφημερίου τῆς μονῆς ἱερομονάχου Μακαρίου Πετρόπουλου. Δὲν μνημονεύεται ἡ ἀποβιώσασα ἡγουμένη, ἀλλὰ πιθανότατα ἦταν ἡ Μαγδαληνὴ Ντανασοπούλα ποὺ προαναφέρθηκε καὶ δὲν περιλαμβάνεται στὰ ὀνόματα τῶν καλογραιῶν οἱ ὁποῖες συμμετεῖχαν στὴν ἐκλογή.

Ἡ διαδικασία ποὺ ἀκολογήθηκε ἦταν ἡ ἐξῆς: χτύπησε ἡ καμπάνα νὰ προσκληθοῦν οἱ ἀδελφὲς καὶ ὅταν συγκεντρώθηκαν καταγράφηκαν τὰ ὀνόματά τους καὶ ὁ ἀριθμὸς τους. Ἦταν συνολικὰ δεκαπέντε¹³⁸. Κατόπιν ὁ ἐπίτροπος, ἀφοῦ τὶς συμβούλεψε νὰ προχωρήσουν στὴν ἐκλογή μὲ φόβο θεοῦ καὶ μὲ τὴν ψυχὴ τους, ἀποσύρθηκε μαζὶ μὲ τὸν νοτάριο σὲ ἓνα μέρος τῆς ἐκκλησίας καὶ καλοῦσε μία μία τὶς μοναχὲς ποὺ δήλωναν τὸ ὄνομα αὐτῆς ποὺ ἐπέλεγαν. Οἱ μοναχὲς κλήθηκαν νὰ ψηφίσουν μὲ τὴ σειρά ποὺ καταγράφηκαν καὶ πιὸ πάνω. Προηγήθηκαν ἡ δασκάλισσα καὶ ἡ ἐκκλησιάρχισσα καὶ ἀκολούθησαν οἱ ἐπόμενες. Δύο ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα δήλωσαν πὼς ψηφίζουν τὸν ἑαυτὸ τους, ἡ Ἐννοδία Ντανασήνα καὶ ἡ Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα, ἡ πρώτη ὅμως ἔλαβε μόνο δύο ψήφους ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δικὴ της, τῆς Θεοφάνης Ρενεσήνας καὶ τῆς Καταφυγῆς Ντανασοπούλας. Ὅλες οἱ ἄλλες ψήφισαν τὴν Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα. Αὐτὰ καταγράφηκαν ἀναλυτικὰ ἀπὸ τὸν νοτάριο. Κατόπιν διαπιστώθηκε ὅτι πλειοψηφοῦσε ἡ Ἐλισάβητ καὶ ὁ ἐπίτροπος κάλεσε τὸν ἐφημέριο, ὁ ὁποῖος διάβασε τὴν εὐχὴ στὴ νέα ἡγουμένη. Τὴν πράξη ὑπογράφουν καὶ τρεῖς μάρτυρες, ὁ μισέρ Τζώρτζης Σκλάβος, λεγόμενος Μπαγκιέρης, ὁ μισέρ Τζώρτζης Πελεκᾶς καὶ ὁ μισέρ Πιέρος Σοφιανός.

Δύο παρατηρήσεις εἶναι ἴσως ἀναγκαῖες, πρῶτον ὅτι φαίνεται πὼς αὐξήθηκε ἔστω καὶ λίγο ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναζουσῶν ἀπὸ τὸ 1556, ὅποτε ἦταν δεκατρεῖς, καὶ ἡ ἀδελφότητα εἶχε ἀνανεωθεῖ, ἀν καὶ κάποιες παλαιὲς μοναχὲς ἐξακολούθουσαν νὰ βρίσκονται ἐν ζωῇ, ἐνῶ τὰ ὅμοια ἐπώνυμα πολλῶν μοναχῶν δείχνουν πὼς εἶχαν συγγενικούς δεσμοὺς μεταξύ τους. Τὸ δεύτερο σημεῖο ποὺ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ εἶναι πὼς θεωρητικὰ

138. Οἱ ἀκόλουθες: Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα, δασκάλισσα, Ἀγαθονίκη Καλογέρου, ἐκκλησιάρχισσα, Ἐννοδία Ντανασήνα, Εὐφρανθία Κυνηγούδαινα, Ἐλεοῦσα Βουρνηχοπούλα, Καλλινίκη Τζερουλήνα, Θεοφανὴ Ρενεσήνα, Μαγδαληνὴ Ψαρπούλα, Θεοκλήτη Ψαρπούλα, Θεονύμφη Ψαρπούλα, Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα, Σωφρονία Ροδιτοπούλα, Καταφυγὴ Βλαστοπούλα, Μαγδαληνὴ Λιτινοπούλα καὶ Καταφυγὴ Ντανασοπούλα.

θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχαν καὶ νὰ παρίστανται δύο ἐπίτροποι, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους διόριζε ὁ Δούκας¹³⁹, ἐνῶ παρίσταται μόνον ὁ ἕνας χωρὶς μνεία ἄλλου.

Λίγο μετὰ τὴν ἐκλογή της ὡς ἡγουμένης, στὶς 28 Αὐγούστου 1587, ἡ Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλα συνοδευόμενη ἀπὸ τὴν ἐκκλησιάρχισσα Ἀγαθονίκη Καλογέρου καὶ τὶς μοναχὲς Εὐφρανθία Κυνηγούδαινα, Ἐλεοῦσα Βουρνιχοπούλα, Μαγδαληνὴ Ψαροπούλα, Θεοκλήτη Ψαροπούλα, Θεονύμφη Ψαροπούλα, Σωφρονία Ροδιτοπούλα καὶ Καταφυγὴ Βλαστοπούλα παρουσιάστηκαν στὸν ἴδιο νοτάριο στὸν Χάνδακα καὶ συνέταξαν γενικὸ πληρεξούσιο, ὀρίζοντας ἐκπρόσωπό τους τὸν μισερ Ἀντώνη Τζαγκαρόπουλο τοῦ ποτε πατᾶ Νικολοῦ. Δὲν ἀναφέρεται ρητὰ πὼς οἱ παριστάμενες ἐκπροσωποῦσαν καὶ τὶς ἄλλες μοναχὲς, ἀλλὰ ἴσως αὐτὸ ἀπλῶς παραλείφθηκε ἀπὸ τὸν νοτάριο, διότι μέσα σὲ λίγο περισσότερο ἀπὸ ἕναν μῆνα εἶναι ἀπίθανο νὰ μειώθηκαν κατὰ ἕξι οἱ μοναχὲς ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἀδελφότητα τῆς μονῆς. Πέραν τῶν ὄσων πάντοτε προβλέπονται στὰ γενικὰ πληρεξούσια, ἰδιαιτέρως ἀναφέρεται στὴν πράξη πὼς οἱ μοναχὲς ἐξουσιοδοτοῦσαν τὸν Ἀντώνη Τζαγκαρόπουλο *σπετζιαλμέντε νὰ μπορεῖς νὰ πακτώνεις τὰ χωράφια ὅπου ἔχουμεν εἰς τὸ Λασίθι, νὰ ξεπακτώνεις, νὰ ἐντύνεις, νὰ σκοδέρονεις ταῖς ἐντροάδαις τῶν λεγομένων χωροφίων περασμέναις καὶ) ἐρχόμεναις, ὡσὰν καὶ νοικόσπητα καὶ) νίκια τῶν μαγαντζάδων ...* Ἀποκοτῶμε συνεπῶς μιὰ ἰδέα γιὰ τὴν ἀγροτικὴ περιουσία τοῦ μοναστηριοῦ στὸ Λασίθι ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀστική, σπίτια καὶ ἀποθῆκες, προφανῶς στὸν Χάνδακα¹⁴⁰.

Ἡ ἐπόμενη εἰδήση γιὰ τὴ μονὴ ἀκολουθεῖ πέντε χρόνια ἀργότερα, στὶς 16 Ὀκτωβρίου 1593, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν νοτάριο Michiel Gradenigo¹⁴¹. Σὲ αὐτὴν περιλαμβάνονται οἱ ὅροι τῆς συμφωνίας βάσει τῆς ὁποίας θὰ εἰσερχόταν στὸ μοναστήρι ἡ ὑποψήφια μοναχὴ Μαθιά, θυγατέρα τοῦ ποτε Μανούσου Κακαβᾶ. Ἡ Μαθιά εἶχε μέχρι τότε διαφορὲς μετὰ τὴ μονὴ διότι διεκδικοῦσε ἀπὸ αὐτὴν ἕνα μπρεβιάριο¹⁴² ὡς κληρονόμος τῆς συγγενοῦς της Ντιάνας Καρλοπούλας, θυγατέρας τοῦ Μιχαὴλ Κάρλο, σύμφωνα με

139. Ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ τὴν Ἀσπασία Παπαδάκη, ὁ.π., *Κρητικὰ Χρονικὰ* 26 (1986), σ. 115.

140. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. τ'ρ.

141. Gradenigo, σ. 163-165 (ἀρ. 32).

142. Χρησιμοποιεῖται ἡ λατινικὴ ὀνομασία μπρεβιάριο (breviarium), μολονότι πρόκειται προφανῶς γιὰ ὀρθόδοξη, σύντομη, συναγωγὴ λειτουργικῶν κειμένων. Δὲν δηλώνεται ἂν ἐπρόκειτο γιὰ ἐντυπο ἢ χειρόγραφο, πιθανὸν μᾶλλον τὸ δεύτερο, καὶ εἶχε σημαντικὴ ἀξία, ὅχι μόνον συναισθηματικὴ, γιὰ νὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο δικαστικῆς διεκδίκησης.

τὴ διαθήκη ποὺ εἶχε κάνει ἐκεῖνη στὸν νοτάριο Νικολὸ Δαφνομήλη στὶς 30 Ἰανουαρίου 1589. Ἡ ἡγουμένη ὅμως τῆς Διαβατινῆς κρατοῦσε τὸ μπρεβιάριο, ἰσχυριζόμενη πὼς ἦταν λεγάτο τῆς Καρλοπούλας στὴ μονή. Κατόπιν αὐτοῦ ἡ Μαθιὰ εἶχε κάνει ἀγωγὴ διεκδικώντας τὸ μπρεβιάριο. Ἐπιθυμώντας ὅμως νὰ εἰσέλθει στὸ μοναστήρι συμφώνησε νὰ ἀποσύρει τὴ διεκδικήσῃ της ἀφήνοντας τὸ μπρεβιάριο στὸ μοναστήρι. Κληροδοτοῦσε ἐπίσης σὲ αὐτὸ μετὰ τὸν θάνατό της τὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία της, συγκεκριμένα ἓνα σπίτι στὴ συνοικία τῆς Παναγίας τῆς Πισωτειμιώτισσας καὶ τὰ λιβελλά ποὺ εἶχαν περιέλθει σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴν κληρονομιά τῆς Ντιάνας Καρλοπούλας. Ἡ συμφωνία προέβλεπε ἐπίσης ὅτι τὸ μοναστήρι θὰ παρεῖχε ἐτησίως στὴ μελλοντικὴ μοναχὴ ἕξι μουζούρια σιτηρὰ γιὰ τὴ συντήρησή της ἰσοβίως. Ἡ πρώτη παροχὴ τῶν σιτηρῶν θὰ ἄρχιζε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1594. Τέλος, προβλεπόταν ὅτι, ἂν κάποτε ἀποφάσιζε ἡ Μαθιὰ νὰ μετακινηθεῖ σὲ ἄλλο μοναστήρι, ἡ συμφωνία καὶ οἱ ἐκατέρωθεν δεσμεύσεις θὰ ἀκυρώνονταν.

Παροῦσες στὴ σύνταξη τῆς πράξης ἦταν ἡ ἡγουμένη τῆς Διαβατινῆς Ἐλεοῦσα Παλαιολογοπούλα, ἡ Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα, ποὺ ἐδῶ ἀποκαλεῖται «cantora» καὶ ὄχι δασκάλισσα, ἡ Ἀθανασία Μαζαροπούλα, ἐκκλησιάρχισσα, καὶ ἄλλες ὀκτὼ μοναχές¹⁴³. Τὴ συμφωνία τὴν ἀποδέχονταν καὶ τὰ δύο μέρη καὶ τὴν ἐπιβεβαίωσαν τρεῖς μάρτυρες, ὁ παπᾶς Θεόδωρος Πανταλέων τοῦ ποτε παπᾶ Ἐμμανουήλ, ὁ μισέρ Φίλιππος Σκλέντζας τοῦ ποτε μισέρ Τζώρτζη καὶ ὁ μαστρο-Μανέας Ραλτινέζε.

Ἀπὸ τίς πληροφορίες ποὺ παρέχονται προκύπτει ἡ σημαντικὴ ἀνανέωση τῆς ἀδελφότητας. Ἀπὸ τίς ἑνδεκα συνολικὰ ἀναφερόμενες ἀδελφές, ποὺ δὲν εἶναι βέβαιο ὅμως ἂν ἀποτελοῦσαν καὶ τὸ σύνολο τῶν μοναζουσῶν, δύο μόνο, ἡ Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα καὶ ἡ Μαγδαληνὴ Λιτινοπούλα, ἦταν παλαιές, τουλάχιστον ἀπὸ ὅσα γνωρίζουμε. Ἡ ἡγουμένη δὲν ἦταν πλέον ἡ Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλα, ἀλλὰ ἡ Ἐλεοῦσα, κατὰ κόσμον Ἐλενα, ὅπως θὰ δοῦμε σὲ μιὰν ἄλλη πράξη τοῦ ἴδιου νοταρίου, ἐνῶ εἶχε ἀλλάξει ἐπίσης καὶ ἡ ἐκκλησιάρχισσα. Ἀκόμη καὶ ἂν κάποιες παλαιότερες γηραιές μοναχές δὲν παρίσταντο, εἶναι φανερὴ ἡ ἀλλαγὴ ποὺ ἐπῆλθε στὴν ἀδελφότητα μέσα σὲ ἕξι χρόνια. Ἐπιπλέον, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ παρατηρήσει κανεὶς πὼς ἡ νέα ἡγουμένη ἀνῆκε στὴν ἴδια οἰκογένεια μὲ τὴν προηγούμενη. Ὅσο γιὰ τὴν Ντιάνα Καρλοπούλα, ποὺ ἄφησε κληρονόμο της

143. Οἱ ἐξῆς: Μαγδαληνὴ Λιτινοπούλα, Ἀθανασία Νταπυροπούλα, Μαγδαληνὴ Γαβραδοπούλα, Καλλινίκη Σκορδιλοπούλα, Θεοδούλη Εὐγενικοπούλα, Καλλινίκη Σαραντοπούλα, Μακαρία Κωστομοιροπούλα καὶ Συγκλητικὴ Κοντρατοπούλα.

τῆ Μαθιά, δὲν μποροῦμε μὲ βεβαιότητα νὰ ἰσχυριστοῦμε πὼς εἶχε ὑπάρξει παλαιότερα μοναχὴ στὴν Παναγία τῆ Διαβατινῆ μὲ ἄλλο ὄνομα, ἐφόσον δὲν ἀναφέρεται ρητὰ κάτι τέτοιο. Ὡστόσο ἡ Ντιάνα πρέπει νὰ εἶχε οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς μὲ τὶς δύο προγενέστερες μοναχὲς Καρλοπούλες, τὴ Μακκαρία καὶ τὴ Μαγδαληνή. Γενικότερα, ἡ ὁμοιότητα τῶν ἐπωνύμων καθιστᾷ προφανὲς πὼς καὶ ἐδῶ πολλὲς μοναχὲς συνδέονταν μεταξύ τους μὲ συγγενικοὺς δεσμοὺς.

Στις 15 Ἰανουαρίου 1594 ἡ ἡγουμένη Ἐλεοῦσα, κατὰ κόσμον, ὅπως δηλώνεται ἐδῶ, Ἐλενα Παλαιολογοπούλα, χήρα τοῦ Πέτρου Παχυπόδη, ἤλθε σὲ συμφωνία μὲ τὴν κουνιάδα τῆς Καλίτσα Παχυποδοπούλα, χήρα τοῦ Ἀνδρέα Zago, νὰ ὀρίσουν ἀπὸ κοινοῦ διαιτητὲς οἱ ὁποῖοι θὰ μοίραζαν σὲ ἴσα μερίδια τὴν περιουσία τοῦ ποτὲ μισερ Μάρκου Παχυπόδη στὸ μετόχι Παχυπόδη, στὴν ὁποία οἱ δύο ἦταν κληρονόμοι, ἀλλὰ ὑπῆρχαν διαφωνίες ὡς πρὸς τὴ διανομὴ τῆς. Ἡ ἡγουμένη ὄρισε ὡς ἐκπρόσωπό τῆς τὸν Νικόλαο Τζαγκαρόπουλο τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἡ Καλίτσα τὸν Φραγκίσκο Πατρίκη¹⁴⁴. Ἐπισημαίνεται πὼς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1587 οἱ μοναχὲς τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς εἶχαν καταστήσει τὸν Ἀντώνιο Τζαγκαρόπουλο, τὸν πατέρα τοῦ ὀρισθέντα διαιτητῆ, γενικό τους πληρεξούσιο καὶ ἐκπρόσωπό τους, ὅπως προαναφέρθηκε.

Στις 6 Φεβρουαρίου 1596 ἡ μοναχὴ τῆς Διαβατινῆς Μαγδαληνή, θυγατέρα τοῦ εὐγενῆ Μικὲλ Ντανασῆ, μὲ νοταριακὴ πράξι βεβαιώνει πὼς παρέλαβε 292 ὑπέρπυρα ἀπὸ τὸν Μητροφάνη, ἡγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Μεγάλου Φανουρίου τοῦ Βαλσαμονέρου. Αὐτὰ ἀποτελοῦσαν τὸ ὑπόλοιπο χρέους τοῦ Μητροφάνη γιὰ ἓνα μετόχι τῆς μοναχῆς Μαγδαληνῆς τὸ ὁποῖο ὁ ἡγούμενος εἶχε πακτώσει γιὰ κάποιον διάστημα. Μὲ τὰ ὑπέρπυρα ποὺ καταβλήθηκαν καὶ τὸ σιτάρι ποὺ εἶχε προηγουμένως δοθεῖ στὴ μοναχὴ ἐξοφλοῦνταν τὸ ἐνοίκιο ποὺ τῆς ὀφείλε ὁ Μητροφάνης γιὰ τὸ διάστημα ποὺ κρατοῦσε τὸ μετόχι τὸ ὁποῖο πλέον τῆς εἶχε ἐπιστραφεῖ¹⁴⁵.

Ἡ ἐπόμενη πληροφορία γιὰ τὴν Παναγία τῆ Διαβατινῆ ἀφορᾷ ἐπίσης τρία ἀκόμη γυναικεῖα μοναστήρια τοῦ Χάνδακα. Στις 14 Μαρτίου 1595 τέσσερις μοναχὲς, ἡ Πραξία Γριμανοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη, ἡ Εὐγενία Πυροπούλα, ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη, ἡ Ἀθανασία Μασσαντζοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα τῆς Κυρίας τῆς Διαβατινῆς, καὶ ἡ Μακκαρία Καρλοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη, παρευ-

144. Gradenigo, σ. 186-187 (ἀρ. 52).

145. Cortaki, busta 44, φ. 9r.

ρέθησαν στὸν Χάνδακα γιὰ νὰ παραλάβουν ἓνα λεγάτο 200 ὑπερπύρων. Τὸ εἶχε ἀφήσει μὲ ἰδιόχειρη διαθήκη ὁ Μιχελῆς Χαιρέτης τοῦ ποτὲ Βασιλείου προκειμένου νὰ μοιραστεῖ ἀναλογικὰ στὰ ἀντίστοιχα τέσσερα μοναστήρια, δηλαδή ἀπὸ 50 ὑπέρπυρα στὸ κάθε ἓνα. Ἐν συνεχείᾳ τὰ 50 ὑπέρπυρα τοῦ κάθε μοναστηριοῦ θὰ μοιράζονταν στὶς μοναχές του. Τὰ 200 ὑπέρπυρα τὰ παρέδωσε στὶς ἐκκλησιάρχισσες ὁ ὁμώνυμος ἐξάδελφος τοῦ κληροδοτοῦντος καὶ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης κὺρ Μιχελῆς Χαιρέτης τοῦ ποτὲ Γεωργίου, κάτοικος τοῦ χωριοῦ Ρογδιά.¹⁴⁶

Παρατηροῦμε πὼς ἡ ἐκκλησιάρχισσα τῆς Διαβατινῆς ἐδῶ ἀναγράφεται σαφῶς ὡς Ἄθυνασία «Μασαντζοπούλα» καὶ ὄχι ὡς Ἄθυνασία Μαζαροπούλα (Masaropula), ὅπως ἀπαντᾷ στὴν πράξη τῆς 19ης Ὀκτωβρίου 1593 τοῦ δουκικοῦ νοταρίου Michiel Gradenigo. Ἄγνοοῦμε ποιά εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐκδοχὴ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ προφανῶς πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο. Ὅσο γιὰ τὴν ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη Μακαρία Καρλοπούλα, πρέπει νὰ ἦταν παλαιότερα μοναχὴ τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς, ὅπου καὶ τὴν συναντήσαμε ἐνωρίτερα, ἀλλὰ σὲ ἄγνωστο χρόνον εἶχε μετακινηθεῖ στὸν Ἅγιο Γεώργιο.

Γιὰ ἓνα διάστημα δὲν ἔχουμε εἰδήσεις γιὰ τὴν Κερὰ Διαβατινῆ. Στις 26 Σεπτεμβρίου 1607 ὁ ἐφημέριος τῆς μονῆς Μακάριος Πετρόπουλος κάμνη διὰ καθολικὸν του κομέσον τὸν μισέρ Τζώρτζη Ἀρτζέντο, προκειμένου νὰ φροντίσει γιὰ τὴν εἴσπραξη χρημάτων ποὺ ὀφείλονταν στὴ μονή, κυρίως ἀπὸ ἐνοίκια σπιτιῶν¹⁴⁷. Πρόκειται ἴσως γιὰ τὸν ἴδιο ἐφημέριο ποὺ παρευρισκόταν στὴν ἐκλογή τῆς ἡγουμένης τὸν Ἰούλιο τοῦ 1587, στὸν ὁποῖο πιθανότατα εἶχε γίνει κάποιον πληρεξούσιον γιὰ τὴ διαχείριση τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Παρατηροῦμε ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ περιουσία καὶ τὸν «μαγατζέ» ποὺ εἶδαμε πιὸ πάνω ὅτι νοίκιαζε, τὸ μοναστήρι διέθετε καὶ ἄλλα ἀστικά ἀκίνητα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἰσέπραττε ἐνοίκια.

Οἱ ἐπόμενες δύο πληροφορίες γιὰ τὴ μονὴ ἀφοροῦν κληροδοτήματα. Στις 10 Μαρτίου 1611, στὴ διαθήκη ποὺ συνέταξε ὁ Ἀνδρέας Κορνάρος, μεταξὺ τῶν πολλῶν κληροδοτημάτων σὲ διάφορα μοναστήρια, περιλαμβάνεται καὶ ἓνα 150 ὑπερπύρων γιὰ νὰ μοιραστεῖ στὶς καλόγριές του¹⁴⁸. Δύο χρόνια ἀργότερα, στὶς 27 Ἰουνίου 1613, ἓνα ἀκόμη κληροδοτήμα πρὸς πέντε γυναικεῖα μοναστήρια τοῦ Χάνδακα ἐμφανίζεται σὲ μιὰ σειρὰ διαδο-

146. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σγ'ρ. Πρβλ. τὸ ἐνδεικτικὰ ἐκδιδόμενον κείμενο, Παράρτημα ἀρ. 8.

147. Negri, busta 180, libro 7, φ. 17ν.

148. Στέργιος Σπανάκης, ὁ.π., *Κρητικὰ Χρονικὰ* 9 (1955), σ. 397.

χικῶν πράξεων πού ἤδη ἀναφέραμε καί περιλαμβάνει καί τή Διαβατινή. Ἡ ἡγουμένη τῆς Παναγίας Διαβατινῆς Μαγδαληνή, θυγατέρα τοῦ ποτὲ μισὲρ Μικέλε Ντανασῆ, μετέβη στὸ γραφεῖο τοῦ νοταρίου συνοδευόμενη ἀπὸ τὴν Καλλινίκη Σκορδילוπούλα, ἐκκλησιάρχισσα, καί ἄλλες οἰκτῶ μοναχές¹⁴⁹. Ἐκεῖ οἱ προαναφερθεῖσες, ἐκπροσωπώντας καί τὶς ὑπόλοιπες μοναχές, βεβαίωσαν πὼς παρέλαβαν 10 μίστατα λάδι πού εἶχε ἀφήσει στὸ μοναστήρι μὲ τὴ διαθήκη του ὁ Τζουάνε Ντακορφου καί τοὺς παρέδωσε ἡ Μαρία Νταπυραδοπούλα, μητέρα καί κληρονόμος τοῦ Τζουάνε¹⁵⁰. Μὲ τὴν ἴδια διαθήκη τοῦ Τζουάνε στὶς 26 Ιουνίου 1613 ἔλαβε ἓνα χρυσὸ τζεκίνι καί ὁ ἐφημέριος τῆς Διαβατινῆς Ἀθανάσιος Καλέμης, Κυπριώτης¹⁵¹.

Στὶς 23 Νοεμβρίου 1615 ὁ Δούκας Bernardo Venier ἐξέδωσε τρεῖς διαδοχικὲς διατάξεις πού ἀφοροῦσαν τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς. Στὴν πρώτη, μετὰ τὴ διαπίστωση ὅτι τὸ μοναστήρι εἶχε παραμείνει ἐπὶ μακρὸ διάστημα χωρὶς ἐφημέριο, ὁ Δούκας διόρισε ὡς ἱερέα του τὸν παπὰ Λαυρέντιο Γαβριήλ¹⁵². Στὴ δεύτερη πράξη ἀναφέρεται πὼς, ἐπειδὴ παρουσιάστηκαν στὴ μονὴ σπουδαιότατες ἀταξίες τόσο στὸ θέμα τῆς λατρείας ὅσο καί τῆς καλῆς διοίκησης, ὁ ἴδιος ὁ Δούκας εἰσήγαγε ὀρισμένους ἀπολύτως ἀναγκαίους κανονισμοὺς προκειμένου μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τους νὰ διορθωθοῦν κάποια συμβάντα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἐπέλεξε καί διόρισε σὲ αὐτὸ ἰσοβίως δύο ἐπιτρόπους: τὸν Zuane Spiera καί τὸν Michiel Gradenigo («nostro secretario»)¹⁵³. Κατόπιν, τὴν ἴδια ἡμέρα, μιὰ σύντομη σημείωση ἀναφέρει πὼς εἰδοποιήθηκε ἡ ἡγουμένη γιὰ τοὺς προαναφερθέντες διορισμοὺς¹⁵⁴. Μεταγενέστερες εἰδήσεις γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ δὲν μπορέσαμε νὰ ἐντοπίσουμε.

149. Τὶς Ἀνυσία Μαντουροπούλα, Πελαγία Βενεροπούλα, Εὐδοξία Σκλαβοπούλα, Μαγδαληνὴ Κοντογιαννοπούλα, Καλλινίκη Σαραντοπούλα, Ἐλισάβετ Τζαγκαροπούλα, Ἀθανασία Λουράνταινα καί Μαγδαληνὴ Μουσουροπούλα.

150. Negri, busta 180, libro 9, φ. 105v-106r.

151. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106v.

152. Officiali, busta 55, Registro 7, φ. 35r. Ὡστόσο στὴν Ἀγία Πελαγία εἶδαμε ὅτι ὁ ἐφημέριος διοριζόταν ἀπὸ τὴν ἡγουμένη.

153. Γιὰ τὸν βίο καί τὴ σταδιοδρομία τοῦ νοταρίου βλ. *Michiel Gradenigo, νοτάριος στὴ δουκικὴ γραμματεία τοῦ Χάνδακα*, ὁ.π., σ. 27 κ.έ.

154. Officiali, busta 55, Registro 7, φ. 35r-35v.

6. Μονὴ Ἁγίων Ἀποστόλων

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι εἶναι μία ἀπὸ τὶς λίγες περιπτώσεις γιὰ τὶς ὁποῖες διαθέτουμε ἀρκετὲς πληροφορίες γιὰ τὸν 14ο αἰώνα, στὴ συνέχεια, ὅμως, μετὰ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 15οῦ αἰώνα, αὐτὲς σταματοῦν αἰφνιδίως, τουλάχιστον ἀπὸ ὅσα γνωρίζουμε πρὸς τὸ παρόν. Ὅλες οἱ μνεῖες ποὺ διαθέτουμε προέρχονται ἀπὸ διαθήκες. Ἡ παλαιότερη ἀπὸ αὐτὲς ἀνάγεται στὶς 28 Δεκεμβρίου 1346, ὅταν ἡ Nichitaria Petaco, χήρα τοῦ Thomas Petaco, ἄφησε δύο ὑπέρπυρα στὸ μοναστήρι γιὰ νὰ τὴν μνημονεύουν στὶς λειτουργίες¹⁵⁵. Ἡ τελευταία μνεῖα τῆς μονῆς γίνεται στὶς 27 Μαρτίου 1408, στὴ διαθήκη τῆς καλογραφαίας Καλλινίκης Μεσίαινας, συζύγου τοῦ ser Çanachius de Mesina, ἡ ὁποία ζοῦσε ἐκεῖ καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ ταφεῖ σὲ αὐτὴν, ἀφήνοντας στὴν ἐκκλησία τῆς ἑνα σαραντάμερο¹⁵⁶.

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἀποκαλοῦνται ἀρχικὰ ἐκκλησία καὶ κατόπιν μοναστήρι, ἂν καὶ ἡ ἀναφορὰ σὲ ἐκκλησία μπορεῖ ἀπλῶς νὰ ἀφορᾷ τὴν ἐκκλησία τῆς μονῆς καὶ ὄχι τὸ εἶδος τοῦ καθιδρύματος. Στὶς δέκα ἀπὸ τὶς δεκαπέντε συνολικὰ ἀναφορὲς στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους προστίθεται πὼς βρισκόταν στὰ Πηγαδούλια ἢ Πηγαϊδούλια στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα, ὅπως δηλώνεται καὶ στὴν πρώτη μνεῖα τῆς μονῆς: *Sanctorum Apostolorum posito super territorio de Pigadhulia*¹⁵⁷. Σὲ μία ἀπὸ τὶς διαθήκες ποὺ ἀκολουθοῦν, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, προστίθεται πὼς οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι βρισκόνταν κοντὰ στὸν δρόμο ποὺ ὀδηγοῦσε στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ὑπάρχουν ὥστόσο καὶ δύο μνεῖες ποὺ τοποθετοῦν τὸ μοναστήρι στὸν Μαρουλᾶ, *in monasterio Sanctorum Apostolorum, posito apud Marula*, ὅπως ἀναγράφεται στὴ διαθήκη τῆς Καλῆς Ἀγαπητοῦ, χήρας τοῦ Ἀνδρέα Ἀγαπητοῦ, στὶς 29 Αὐγούστου 1347, ἡ ὁποία ἄφησε δύο ὑπέρπυρα γιὰ νὰ γραφεῖ τὸ ὄνομά τῆς στὸν κώδικα τοῦ μοναστηριοῦ, δηλαδή στὴν Πρόθεση¹⁵⁸. Ὁ Μαρουλᾶς ἀναφέρεται ἐπίσης στὶς 9 Ἰουλίου 1362, στὴ διαθήκη τῆς Κατερίνας, θυγατέρας τοῦ Λέοντα Ἀναπλιώτη, ποὺ κληροδότησε πέντε ὑπέρπυρα στὴν *ecclesie Sanctorum Apostolorum de Marula*¹⁵⁹. Φαίνεται πὼς τὰ Πηγαδούλια ἦταν μᾶλλον ἕνα μικροτοπω-νύμιο στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Μαρουλᾶ.

Χρονολογικὰ οἱ διαθήκες καὶ τὰ κληροδοτήματα ἔχουν ὡς ἀκολου-

155. Sally McKee, *ὁ.π.*, τ. 1, σ. 101 (ἀρ. 77).

156. *Στὸ ἴδιο*, τ. 2, σ. 832 (ἀρ. 656).

157. *Στὸ ἴδιο*, τ. 1, σ. 101 (ἀρ. 77).

158. *Στὸ ἴδιο*, τ. 1, σ. 39 (ἀρ. 28).

159. *Στὸ ἴδιο*, τ. 2, σ. 775 (ἀρ. 609).

θως: Στις 12 Ίουνιου 1350 ὁ Γρηγόριος Λαγκαδιώτης ὄριζε στὸν γιό του Σταμάτιο Λαγκαδιώτη μὲ τὴ βούληση καὶ συγκατάθεση τῶν ἐξομολόγων τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων στὰ Πηγαδούλια νὰ δώσει 40 ὑπέρπυρα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση φτωχῶν χριστιανῶν σκλάβων¹⁶⁰. Στὴ διαθήκη του ὁ Georgius Rosso, στις 12 Ἰανουαρίου 1351/2, ἄφησε στὸν ἱερομόναχο ἐξομολόγο του στοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους στὰ Πηγαδούλια δέκα ὑπέρπυρα νὰ προσεύχεται γιὰ τὴν ψυχὴ του. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐξομολόγου δὲν ἀναφέρεται στὴ διαθήκη¹⁶¹. Δύο χρόνια ἀργότερα, στις 3 Αὐγούστου 1352, ὁ Θεοτόκης Ἐγριπιώτης (Theotocius Egripioti) δήλωνε πὼς ἐπιθυμοῦσε νὰ ταφεῖ *in portegale sive ginechyto ecclesie Sanctorum Apostolorum, que iacet iuxta viam qua itur ad ecclesiam sancti Andree* καὶ κληροδοτοῦσε στὴν ἐκκλησία ὀκτὼ ὑπέρπυρα γιὰ τὴν ταφή του¹⁶². Μὲ τὴ διαθήκη του ὁ Ἰωάννης Γιαλινᾶς στις 22 Μαΐου 1353 κληροδότησε στὴν ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων δύο *salmas* μούστου ἑτησίως ἀπὸ τὸ ἀμπέλι του στοῦ Πλεμένου γιὰ τὰ ἐπόμενα πέντε χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του, γιὰ νὰ γίνονται λειτουργίες γιὰ τὴν ψυχὴ του¹⁶³. Κατόπιν, στις 7 Δεκεμβρίου 1357, ὁ Δημήτριος Paneromitti ἄφησε μὲ τὴ διαθήκη του στὴν ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων δύο μικρὰ σπιτάκια στὸν δρόμο ποὺ ἦταν τὸ σπίτι του¹⁶⁴. Οἱ παροχές πρὸς τὴν ἐκκλησία συνεχίστηκαν καὶ τὰ ἐπόμενα χρόνια. Στις 9 Ἰουλίου 1362 ἡ Κατερίνα, θυγατέρα τοῦ Λέοντα Ἀναπλιώτη, τῆς κληροδότησε πέντε ὑπέρπυρα¹⁶⁵, ὁ Ἀνδρέας Ματσαμούρδης ἄφησε στὸν καλόγερο καὶ στις μοναχὲς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων στὰ Πηγαδούλια ἓνα ὑπέρπυρο γιὰ τὴν ψυχὴ του, στις 4 Ἀπριλίου 1376¹⁶⁶, καὶ ἡ Ἐργίνα, σύζυγος τοῦ Γεωργίου Σιναδινοῦ, στις 23 Σεπτεμβρίου 1380 ἄφησε δέκα ὑπέρπυρα στὸ μοναστήρι τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων στὸν Μαρουλᾶ¹⁶⁷. Μὲ τὴ διαθήκη του, ποὺ ἔγινε στις 30 Μαΐου 1378, ὁ Κώστας Davallerio κατέστησε μοναδική του ἐπίτροπο τὴ μοναχὴ Μαγδαληνὴ τῆς μονῆς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων γιὰ τὸ σύνολο τῆς περιουσίας του καὶ προκειμένου νὰ ἐκπληρώσει ὅσα ὄριζε σὲ αὐτή. Ἄφησε, ἐπίσης, στὸν καλόγερο Θεοστήρικτο, πνευματικὸ τοῦ μοναστηριοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τριάντα ἑπτὰ ὑπέρπυρα

160. Στὸ ἴδιο, τ. 1, σ. 281 (ἀρ. 216).

161. Στὸ ἴδιο, τ. 1, σ. 240 (ἀρ. 187).

162. Στὸ ἴδιο, τ. 1, σ. 303 (ἀρ. 229).

163. Στὸ ἴδιο, τ. 1, σ. 228 (ἀρ. 178).

164. Στὸ ἴδιο, τ. 1, σ. 388 (ἀρ. 295).

165. Στὸ ἴδιο, τ. 1, σ. 228 (ἀρ. 178).

166. Στὸ ἴδιο, τ. 2, σ. 966 (ἀρ. 771).

167. Στὸ ἴδιο, τ. 2, σ. 981 (ἀρ. 780).

νὰ τὰ λάβει ἀπὸ τὰ πενήντα δύο ὑπέρπυρα ποὺ εἶχε δανείσει στὴν Beata de Vigontia¹⁶⁸. Ἐπίσης, ἡ Καλὴ Μανολίτσαινα κληροδότησε πέντε ὑπέρπυρα στὸ *penitenciali monasterii Sanctorum Apostolorum de Pigadhulia* στίς 4 Ἀπριλίου 1381¹⁶⁹ καὶ ἡ Καλὴ Καφάταινα, κάτοικος τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἄφησε στίς 11 Αὐγούστου 1383 στὸν ἐξομολόγο τοῦ μοναστηριοῦ ποὺ τὸ ὄνομά του φαίνεται παρεφθαρμένο, Theostineo, εἴκοσι ὑπέρπυρα γιὰ νὰ τὴ μνημονεύει¹⁷⁰. Ἐναν ἄλλο, ἡ πιθανὸν τὸν ἴδιο, ἐξομολόγο τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὀνόματι Θεόκτιστο (Theostioctui) ὄρισε ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστὲς τῆς διαθήκης της στίς 20 Φεβρουαρίου 1384/5 μιὰ καλόγρια ὀνόματι Miradhia, ποὺ κατοικοῦσε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀποκαλούμενο Καλοχωριό (*vocati Calocorio*), στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα¹⁷¹.

7. Μονὴ Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι

Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας στὸ Καρυδάκι (*de lo Caridachi*) ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ σὲ ἔγγραφο τῆς καταγραφῆς τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ Σίλαμος τὸ 1320. Τότε δύο κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, ὁ Γιάννης Ἰατροῦ καὶ ὁ Νικόλαος Regourado, καὶ ὁ ἱερέας Ἐμμανουήλ, ποὺ ἦταν διορισμένος ἀπὸ τὴν οἰκογενεῖα de Alexandro ὡς ἐφημέριος τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ, κατέθεσαν μεταξὺ ἄλλων ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας ποὺ ἦταν παλαιά, *facta tempore Grecorum*. Ἦταν δηλαδὴ τῆς βυζαντινῆς περιόδου¹⁷².

Τὸ 1415 ὁμοῦς ὑπῆρχε πλέον ἐκεῖ μιὰ γυναικεῖα μονή, ὅπως συμπεραίνουμε ἀπὸ μιὰ ἀναφορὰ τοῦ Cristoforo Buondelmonti¹⁷³. Κατόπιν, γιὰ πάνω ἀπὸ 150 χρόνια, δὲν διαθέτουμε, τουλάχιστον μέχρι στιγμῆς, κάποια πληροφορία. Τὸ 1585 μιὰ μοναχὴ ὀνόματι Μαγδαληνὴ Καλυβοπούλα, ποὺ

168. Στὸ ἴδιο, τ. 2, σ. 708 (ἀρ. 559).

169. Στὸ ἴδιο, τ. 2, σ. 992 (ἀρ. 788),

170. Στὸ ἴδιο, τ. 2, σ. 946-7 (ἀρ. 753).

171. Στὸ ἴδιο, τ. 2, σ. 949 (ἀρ. 756). Βλ. καὶ πρὸς πάνω, σ. 16. Δὲν ἔχουμε ἄλλη μνεῖα αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ οὔτε μπορέσαμε νὰ τὸ ταυτίσουμε μὲ κάποια ἀπὸ τίς γνωστὲς ἐκκλησίες τοῦ Χάνδακα τίς ἀφιερωμένες στὸν ἅγιο Νικόλαο.

172. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 288, 371 (ἀρ. 229^{III}, vi).

173. Cristoforo Buondelmonti, *Descriptio Insule Crete et Liber Insularum Archipelagi Cap. XI: Creta*, édition critique par Marie-Anne Van Spitael, Ἡράκλειο 1981, σ. 158: *Uenimus...ad monasterium dominarum, a quo, non longe multum, per aquarum meatum, uiridarium Caridachim uidimus.*

φέρεται να κατοικεί στον Άγιο Αντώνιο στο Καρυδάκι, διορίζει πληρεξούσιό της τον άρχοντα μισέρ Φραντζέσκο Μπόν για να διεκδικήσει ένα κληροδότημα που της ανήκε από τη διαθήκη του γιου της, Ιερομονάχου Μακαρίου Μέζανου¹⁷⁴. Όστόσο ο Άγιος Αντώνιος ήταν μόνον ένα εκκλησάκι στην περιοχή που ονομάζεται Καρυδάκι, αλλά δεν υπάρχει κάποια πληροφορία ότι υπήρχε εκεί και γυναικεία μονή. Συνεπώς είτε η μοναχή κατοικούσε μόνη της σε κάποιο κελί του Αγίου Αντωνίου είτε ίσως πρόκειται περί λάθους και η μοναχή εγκαταβιούσε στη μονή της Παναγίας.

Η Παναγία σε άγνωστο χρόνο περιήλθε στην κυριότητα της μονής της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών, γεγονός που διαπιστώνεται για πρώτη φορά στις 6 Οκτωβρίου 1596. Τότε ο οικονόμος της Αγίας Αικατερίνης Ιεράσιμος επέλεξε ως ήγουμένη της μονής της Υπεραγίας Θεοτόκου τη μοναχή Έλεούσα Κατζαροπούλα ισοβίως¹⁷⁵. Η νοταριακή πράξη ορίζει τα δικαιώματα της ήγουμένης, που αποκοιούσε πλήρη έξουσία διαχείρισης της αδελφότητας και των περιουσιακών στοιχείων και κληροδοτημάτων της μονής. Για τα τελευταία ωστόσο δεν δίνονται συγκεκριμένες πληροφορίες, αλλά μνημονεύεται μόνο, χωρίς συγκεκριμένα στοιχεία, ένα λεγάτο προς το μοναστήρι μιās Μαγδαληνης Καπελοπούλας. Μολονότι στη νοταριακή αυτή πράξη αναγράφεται πώς ο οικονόμος Ιεράσιμος εκλέγει ήγουμένη, είναι προφανές πώς δεν πρόκειται για εκλογή αλλά για διορισμό ήγουμένης, και για τον λόγο αυτό δεν περιγράφεται το προβλεπόμενο τυπικό των εκλογών ήγουμένων. Ουσιαστικά πρόκειται για μια πράξη παραχώρησης από το πρόσωπο που είχε το πατρωνικό δικαίωμα της μονής σε μοναχό ή μοναχή. Τέτοιες πράξεις άφθονούν στα νοταριακά πρωτόκολλα και έχουν παρόμοια φρασεολογία και γενική διατύπωση με τη συγκεκριμένη για τη Θεοτόκο στο Καρυδάκι.

Μετά από δώδεκα χρόνια, στις 12 Φεβρουαρίου 1608, μαθαίνουμε το όνομα μιās από τις μοναχές, για τις οποίες πλὴν τῶν ήγουμένων δεν διαθέτουμε στοιχεία. Πρόκειται για τη Θεοτίμη, χήρα του ποτέ πατῆ Βασίλη Χριστοφόρου, η οποία έκανε πληρεξούσιο τον γιό της, μισέρ Νικολό Χριστόφορο¹⁷⁶.

Η ήγουμένη της Έλεούσας Κατζαροπούλας διήρκεσε περίπου δεκαέξι χρόνια. Μετά τον θάνατό της ο τότε οικονόμος της Αγίας Αικατερίνης

174. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ιζ'ν.

175. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. νζ'γ. Βλ. πιο κάτω την έκδοση της πράξης, Παράρτημα Έγγράφων άρ. 5.

176. Negri, busta 180, libro 7, φ. 69v.

τῶν Σιναϊτῶν Μακάριος προέβη στὸν ὀρισμὸ νέας ἡγουμένης στὸ μοναστήρι, στὶς 12 Δεκεμβρίου 1612. Ἔτσι, «λεντζέρη» τῆ Θεονύμφη Παπαδοπούλα ἀπὸ τὸ χωριὸ Κριτσές ὡς νέα ἰσόβια ἡγουμένη τῆς μονῆς προκειμένου να κρατῆ καὶ να γοβερνάρη το ἄνωθεν μοναστήρι καὶ περιβόλην του καὶ με τα ξόχορά του, ποὺ τώρα δηλώνεται σαφῶς πὼς ἀποτελεῖ μετόχη καὶ υποταγὴ τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Αἰκατερήνης τῶν Σιναϊτῶν, μὲ ὅλα τὰ δικαιώματα ποὺ προϋποθέτει τὸ ἀξίωμα τῆς, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀκολουθεῖ τὶς πρακτικὲς ποὺ ἀκολουθοῦσαν οἱ προκάτοχές τῆς στὴ θέση αὐτή. Προστίθεται στὸ τέλος, ὅπως γίνεται καὶ σὲ ἄλλες πράξεις παραχωρήσεων, πὼς μετὰ τὸν θάνατο τῆς νεοεκλεγείσας ἡγουμένης ἢ ἐξουσία στὸ μοναστήρι θὰ ἐπέστρεφε στὸν τότε οἰκονόμο τῶν Σιναϊτῶν¹⁷⁷.

Τὸ 1628, κατὰ τὴ διάρκεια κατασκευῆς ἔργων γιὰ τὴ μεταφορὰ νεροῦ ἀπὸ τὶς πηγές στὴν περιοχὴ ποὺ βρισκόταν ἡ μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι, ὁ Γενικὸς Προβλεπτής Κρήτης Φραντζέσκος Μοροζίνι διέταξε τὴ μετακίνηση τῶν καλογραιῶν στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα στὰ Σούνια, ποὺ τὸν διέθεσε γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ εἰς τὸ διηνηκὲς ὁ Μιχάλης Μορεζίνι, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ πατρωνικὸ δικαίωμα¹⁷⁸. Κατασκευάστηκαν μάλιστα μὲ διαταγὴ τοῦ Μοροζίνι τέσσερα ἐπιπλέον κελιά ἐκεῖ γιὰ τὴν καλύτερη ἐξυπηρέτηση τῶν καλογραιῶν. Ὁ Προβλεπτής ἐπέβαλε τὴ διατήρηση τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἄλλων κτιρίων στὸ Καρυδάκι καὶ γιὰ τὴ φροντίδα τους ἔπρεπε νὰ παραμένουν ἐκεῖ ἑσαεῖ, ὅπως εἶχαν ὑποχρέωση, ἓνας ἢ δύο Σιναῖτες. Δὲν θὰ ἔπρεπε, ὡστόσο, νὰ πειράζον ἢ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ νερά τοῦ ὑδραγωγείου, ἀλλὰ νὰ ὑδρεύονται ἀπὸ μιὰ ἄλλη κοντινὴ πηγὴ¹⁷⁹.

8. Μονὴ Ἁγίων Ἀνδρέου καὶ Νικολάου a molendinis – Μονὴ Μεγάλου Ἀνδρέου τοῦ Μεγαλονᾶ

Ἡ μονὴ αὐτὴ πρέπει νὰ βρισκόταν κοντὰ στὴν παραλία στὰ δυτικὰ τοῦ Χάνδακα, ὅπου ὀρισμένες ἀπεικονίσεις τῆς περιοχῆς δείχνουν μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀνεμόμυλους. Γιὰ παράδειγμα, ἓνα χειρόγραφο, ἴσως τοῦ 1418, τοῦ Cristoforo Buondelmonti ἀπεικονίζει σὲ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο κοντὰ στὴ θά-

177. Negri, busta 180, libro 9, φ. 19r. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 6.

178. Βλ. παρακάτω σ. 89.

179. Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας: Francesco Morosini Provveditore Generale et Ingegnere del Regno di Candia, Relazione presentata nell' eccellentissimo Consiglio*, Ἡράκλειο 1950, τ. II, σ. 145-146.

λασσα άνεμόμυλους και δίπλα μιὰ τριμάρτυρη ἐκκλησία, ἴσως τὴν ἐν λόγῳ μονή¹⁸⁰. Ἡ τοποθεσία τῆς ἐπιβεβαιώνεται ρητὰ τὰ ἴδια χρόνια στὴ διαθήκη τῆς Ἀγνῆς, χήρας τοῦ dominus Zanachius Istrigo, στὶς 11 Φεβρουαρίου 1417 ποὺ ἄφηγε πέντε ὑπέρπυρα *in ecclesia Sancti Andree monacorum posite in molendinis ventalibus prope ripam maris*¹⁸¹. Σὲ μεταγενέστερες ἀπεικονίσεις, ὅπως γιὰ παράδειγμα σὲ χάρτη τοῦ Giorgio Corner τοῦ 1625, βλέπουμε καὶ πάλι τοὺς άνεμόμυλους καὶ μιὰ ἐκκλησία¹⁸². Ἄν σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι προέκειται γιὰ τὸν Ἅγιο Ἀνδρέα καὶ Νικόλαο δὲν εἶναι γνωστό, καθὼς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ἔχουμε πλέον μνεῖς τῆς μονῆς. Ὡστόσο, ἡ παλαιότερη μνεῖα τῆς ποὺ διαθέτουμε ἀνάγεται στὸ 1410, σὲ διαθήκη τῆς Marchesina de Molino, ἡ ὁποία καταλείπει πέντε ὑπέρπυρα στὸ *monasterio Sancti Andree a Molendinis*, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ἂν πρόκειται γιὰ ἀνδρικό ἢ γυναικεῖο¹⁸³. Αὐτὸ προφανῶς ὀφείλεται σὲ παράλειψη, διότι στὴ συνέχεια ἔχουμε ἀκόμη δύο διαθήκες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσα τοῦ 1417, στὶς ὁποῖες μνημονεύεται σαφῶς πὼς ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ἦταν γυναικεῖο μοναστήρι. Στὴν πρώτη, τῆς 11ης Νοεμβρίου 1415, ἡ Μαρία, χήρα τοῦ dominus Johannes Cornario, γιοῦ τοῦ ποτὲ domini Andree de domo maiori, ἄφηγε τρία ὑπέρπυρα στὶς *monialibus Sancti Andree a Molendinis*¹⁸⁴. Ἐπίσης σὲ διαθήκη τῆς 2ας Ἰουλίου 1418, ὁ βενετὸς πρεσβύτερος Georgius Chauco, cantor τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ἄφησε 5 ὑπέρπυρα στὸ μοναστήρι, ὅπου ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ἀναφέρεται καὶ πάλι ὡς γυναικεῖα μονή¹⁸⁵. Στὶς 3 Νοεμβρίου 1486 ἡ μονὴ ἀναφέρεται καὶ μὲ τις δύο ἀφιερώσεις, ὡς *Sancti Andree e Nicolai a Molendinis*, ποὺ εἶχε ὡς

180. Cristoforo Buondelmonti, *Descriptio Insulae Candiae* (Firenze, Biblioteca Laurentiana, cod. Pluteus XXIX, no. 42). Πβλ. G. Gerola, *Monumenti Veneti*, τ. I, σ. 8. Ἡ εἰκόνα περιλαμβάνεται ἐπίσης στὸ Cristoforo Buondelmonti, *Περιγραφή τῆς νήσου Κρήτης. Ἐνας γύρος τῆς Κρήτης στὰ 1415*, μετάφραση καὶ εἰσαγωγή Μάρθα Ἀποσιτίτη..., Ἡράκλειο 1996, σ. 43.

181. Sally McKee, *ὁ.π.*, τ. 2, σ. 856 (ἀρ. 676). Ἴσως τὸ *ventalibus* ἀποτελεῖ παρανόημα ἢ τυπογραφικὸ λάθος ἀντὶ γιὰ *ventalibus*.

182. Πρόκειται γιὰ χάρτη τοῦ Χάνδακα τοῦ 1625 ἀπὸ τὸ Il Regno di Candia τοῦ Giorgio Corner, ἀποκείμενο στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βενετίας, βλ. Χρυσούλα Τζομπανάκη, *Θαλασσινὴ Τριλογία τοῦ Χάνδακα. Τὸ λιμάνι, τὰ νεώρια, τὸ φρούριο στὴ θάλασσα* (Κοῦλες), Ἡράκλειο 2000, σ. 107.

183. Χαράλαμπος Γάσπαρης, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Sexterii Dorsoduri 1227-1418*, Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν, Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Ἀθήνα 2004, τ. Β', σ. 54 (ἀρ. 73).

184. Sally McKee, *ὁ.π.*, τ. 2, σ. 836 (ἀρ. 659).

185. *Στὸ ἴδιο*, τ. 2, σ. 859 (ἀρ. 678).

ἡγουμένη τὴν Zaneta Petinario, καθὼς καὶ ἀδελφότητα μοναζουσῶν¹⁸⁶. Ἡ μονὴ διέθετε κτηματικὴ περιουσία στὴν περιοχὴ τοῦ χωριοῦ Κρουσώνας, ἀπὸ κληροδότημα τοῦ Francisco de Medio σὲ ἐποχὴ ποὺ δὲν προσδιορίζεται. Τὸ λεγάτο αὐτὸ περιελάμβανε, ἐκτὸς ἀπὸ μετρητά, καὶ ἐτήσια εἰσοδήματα κυρίως σὲ σιτάρι καὶ ἀλεύρι ἀπὸ τὴν ἐκμίσθωση τῶν κτημάτων. Τὸ 1486 τὰ κτήματα αὐτὰ ἐκμισθώθηκαν γιὰ πέντε χρόνια¹⁸⁷. Ἡ μονὴ μνημονεύεται καὶ πάλι στὶς 26 Νοεμβρίου 1523, ἀλλὰ ὡς Ἅγιος Ἀνδρέας μόνου, ὅπου κατοικοῦσε ἡ μοναχὴ Methia relicta ser Andree Rizado¹⁸⁸.

Στὶς 28 Ἰανουαρίου 1419, πολὺ κοντὰ στὰ χρόνια ποὺ εἶδαμε πὼς ἄφησαν κληροδοτήματα πρὸς τὴ γυναικεῖα μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, μνημονεύεται, πάλι σὲ διαθήκη, μιὰ ἄλλη γυναικεῖα μονὴ στὴν ἴδια ἀκριβῶς περιοχὴ, ὁ Ἅγιος Νικόλαος. Ἡ Chaterucia Quirino, χήρα τοῦ ser Frangius Quirino, ἄφησε δέκα ὑπέρπυρα *pro laborerio ecclesie Sancti Nicolai a Molendinis in qua habitant moniales*¹⁸⁹.

Θὰ μπορούσε νὰ ὑποθεθεῖ πὼς ὑπῆρχε στὴν περιοχὴ τῶν ἀνεμόμυλων καὶ ἓνα δεῦτερο γυναικεῖο μοναστήρι, ὅπως συνέβαινε στὶς Μεσαμπελιές, ὅπου ὑπῆρχαν τρία. Ὡστόσο, ὅπως ἤδη σημειώθηκε, ὑπάρχει μιὰ συνεχῆς ἐναλλαγὴ ἀναφορῶν στὴν ἀφιέρωση τῆς μονῆς ὥστε εἶναι δύσκολο νὰ καταλήξει κάποιος ἂν πρόκειται γιὰ ἓνα ἢ δύο μοναστήρια. Ἐνῶ ἀρχικὰ ὑπάρχουν χωριστὲς ἀναφορὲς δύο μονῶν μὲ τὴ δική τους ἀφιέρωση ἢ κάθε μία, στὸν Ἅγιο Ἀνδρέα καὶ στὸν Ἅγιο Νικόλαο ἀντιστοίχως, στὴ συνέχεια, τὸ 1486, ὀνομάζεται μονὴ τῶν Ἁγίων Ἀνδρέου καὶ Νικολάου, ὡς νὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐνιαία μονή, ἐνῶ τὸ 1523 ἀναφέρεται καὶ πάλι μιὰ μόνον, ὡς μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Τὸν ἐπόμενο χρόνο, τὴν 1η Φεβρουαρίου 1524, ἀπαντᾷ μιὰ ἐπιπλέον διαφορετικὴ ὀνομασία: ἀναφέρεται ἡ γυναικεῖα μονὴ τοῦ Μεγάλου Ἀνδρέου τοῦ Μεγαλονᾶ, στὴν ὁποία ὁ Νικολὸς Κουρεψᾶς ποὺ ἔχουμε ἀναφέρει πολλές φορές προηγουμένως, κληροδότησε μὲ τὴ διαθήκη του τῶν καλογραδῶν τοῦ Μεγάλου Ἀνδρέου τοῦ Μεγαλονᾶ ὑπέρπυρα ἐξ διὰ τὴν ψυχὴν μου¹⁹⁰. Δεδομένου ὅτι ἄλλη ὀρθόδοξη μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου εἶναι ἀμάρτυρη, πρέπει νὰ θεωρεῖται σχεδὸν βέβαιο ὅτι παρὰ τὶς διαφορετικὲς ὀνομασίες πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια μονή. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ *monasterio di S. Andrea delle monache*, ποὺ ἀναφέρεται

186. Giorgio Sinadino, busta 272, φ. 23v-24r .

187. Στὸ ἴδιο.

188. Domenico Sinadino, busta 272, φ. 104r.

189. Sally McKee, ὁ.π., τ. 2, σ. 838 (ἀρ. 660).

190. Γρηγορόπουλος, ἀρ. 86.46.

στήν απογραφή του Καστροφύλακα τοῦ 1583¹⁹¹. Ἡ ἐξήγηση σὲ ὅλα αὐτὰ προκύπτει πιθανότατα ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Gerola ὅτι ὑπῆρχε μιὰ τρίκλιτη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου μὲ τὸ ἓνα κλίτος ἀφιερωμένο στὸν Ἅγιο Νικόλαο, γεγονός που θὰ αἰτιολογοῦσε καὶ τὴ διπλὴ ὀνομασία τῆς μονῆς. Ὡστόσο ἡ ἄποψη τοῦ Gerola ὅτι αὐτὴ βρισκόταν μεταξὺ τοῦ Δερματᾶ καὶ τοῦ προμαχώνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Πελαγίας, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι σωστή, καθὼς ὅλες οἱ ἀπεικονίσεις τῆς περιοχῆς τὴν δείχνουν δίπλα στοὺς ἀνεμόμυλους ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ὁ Gerola θεωρεῖ πιθανὸ πὼς ἡ ἐκκλησία κατεδαφίστηκε πρὸς τὸ τέλος τῆς Βενετοκρατίας¹⁹².

9. Μονὴ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφانوῦ

Ἡ μονὴ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφانوῦ βρισκόταν στὰ ὄρια τοῦ χωριοῦ Σίλαμος, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἀπογραφή τοῦ 1635¹⁹³. Συχνὰ στὰ ἐγγράφα ἀναφέρεται ὡς Χριστὸς Ἀρφανός. Τὸ μοναστήρι πρέπει νὰ ὑπῆρχε τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1463, σύμφωνα μὲ μαρτυρία τοῦ 1473. Ἡ μαρτυρία αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ ἀντίγραφο καταστίχου πράξεων τοῦ Δούκα Κρήτης Benedetto Gritti, στὸ ὁποῖο καταγράφεται ἡ ἐκλογὴ ἡγουμένης στὴ μονὴ αὐτὴ στὶς 16 Μαρτίου 1473¹⁹⁴. Στὸ ἐγγράφο δηλώνεται πὼς σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ Δούκα καὶ μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Hemmanuel Roso, βικαρίου τοῦ Hieronimus Lando, ἀρχιεπισκόπου τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τίτου Johannes Sinadino καὶ ὁ Hieronimus Justo, ποὺ ἐκπροσωποῦσε τὴ Μεγάλῃ Κούρια, μετέβησαν στὴν ἐκκλησία τῆς μονῆς, ὅπου τοὺς ἀνέμεναν ὁ Μιχαὴλ Καραβέλας καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς μονῆς Σταμάτης Γαβαλᾶς. Ἐκεῖ, σύμφωνα μὲ τὸ ἔθιμο, συνεκάλεσαν μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας καὶ ὀνομαστικῶς ὅλες τὶς μοναχές, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ ἀρχιδιάκονος Ἰωάννης ἀνακοίνωσε πὼς ὀρίζεται ὡς ἡγουμένη ἡ Ἀθανασία Μπερνάρντο (Bernardo), ποὺ μόναζε στὸ μοναστήρι δέκα χρόνια. Κατόπιν ἐγίναν συστάσεις στὶς καλόγριες ἐκ μέρους τοῦ βικαρίου νὰ ἀποδεχτοῦν τὴν ἡγουμένη μὲ τὸν ἀρμόζοντα καὶ προβλεπόμενο σεβασμὸ καὶ χωρὶς ἀντιλογία. Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνα-

191. Castrolilaea, ὕ.π., Karta 20.

192. G. Gerola, *Monumenti Veneti*, τ. I, σ. 362 καὶ εἰκ. 50 καὶ 51. *Τοῦ ἴδιου*, «Topografia», σ. 45.

193. ASV, Consultori in Jure, busta 482, φ. 71v.

194. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 324-325, 377 (ἀρ. 259).

γραφόμενα περὶ τῆς ἤδη δεκαετοῦς διαμονῆς τῆς νέας ἡγουμένης στὸ μοναστήρι, ἡ μονὴ προϋπῆρχε τουλάχιστον δέκα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος διορισμοῦ της, ἦταν δὲ μία ἀπὸ τίς μονές στὶς ὁποῖες ὁ Δούκας διορίζε τὸν ἡγούμενο ἢ τὴν ἡγουμένην, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ ἀνδρική ἢ γυναικεῖα ἀντιστοιχίως.

Ίσχνες εἰδήσεις γιὰ τὸ μοναστήρι συναντᾶμε πάλι τὸν 16ο αἰώνα. Στὶς 31 Μαρτίου 1511 μαθαίνουμε ἀπὸ τὴ διαθήκη τῆς Ἰαννούλας, χήρας τοῦ Γεωργίου Βίναρη, πὼς κατοικοῦσε ἐκεῖ ὡς λαϊκὴ, μᾶλλον προσωρινά. Σὲ μιὰ ἄλλη διαθήκη, στὶς 24 Νοεμβρίου 1521, ὁ Νικολὸς Σακελλαρίου προέβλεπε νὰ περιέλθουν στὴ μονὴ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφανοῦ ὅλα τὰ ἀγαθὰ του, στὴν περίπτωση ποὺ πέθαιναν ὅλα τὰ παιδιὰ του. Σὲ μιὰ τρίτη διαθήκη, τὴν 1η Φεβρουαρίου 1524, ὁ Νικολὸς Κουρεψᾶς ἄφηγε στὶς κολόγριες τῆς μονῆς δέκα ὑπέρπυρα¹⁹⁵.

Ἡ ἀμέσως ἐπόμενη ἀναφορά σὲ αὐτὴν συναντᾶται πολλὰ χρόνια ἀργότερα, στὶς 31 Μαΐου 1585. Τότε μιὰ μοναχὴ τῆς μονῆς, ἡ Θεοδούλη Σαγρεδοπούλα, παρέλαβε ἀπὸ τὸν νοτάριο Γεώργη Πετρόπουλο τὴν πληρωμὴ γιὰ ἓνα «περιβολοσώχωρο» στὸ γεφύρι τοῦ Ἁγίου Λαζάρου, τὸ ὁποῖο ἐκείνη καὶ τὰ ἀδέλφια της ἔντρομετάραμεν εἰς τὸ πούπληγο ἰκάντο γιὰ νὰ τὸ πουλήσουν. Αὐτὸ κατακυρώθηκε στοὺς μισὲρ Μανοῦσο καὶ Στεφανῆ Ζαμαθρακίδες¹⁹⁶. Τὴν ὑπαρξὴ ἀκόμη μιᾶς μοναχῆς στὸν ἀφέντη Χριστὸ τὸν Ὁρφανό, τῆς Φιλαγάθης χήρας τοῦ ποτε μισὲρ Τζώρτζη Σκλάβου, ἀναφέρει ἀκόμη μιὰ πράξη τοῦ ἴδιου νοταρίου στὶς 11 Αὐγούστου 1587¹⁹⁷.

Στὶς 6 Νοεμβρίου 1593 μιὰ μοναχὴ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφανοῦ, ἡ Μαγδαληνὴ Μαυριανοπούλα, ὡς κηδεμόνας (γωβεργνατρίτζε) τοῦ Νικολοῦ Λύζη τοῦ ποτε Κωσταντῆ, ἔκανε γενικὸ πληρεξούσιο στὸν μισὲρ Βιτόρε Δραγᾶ προκειμένου νὰ προασπίζει τὰ συμφέροντα τοῦ προστατευομένου της¹⁹⁸.

Τὴν πιὸ ἐνδιαφέρουσα εἶδηση γιὰ τὸ μοναστήρι τὴν συναντᾶμε στὶς 5 Ἰουλίου 1594. Τότε, γιὰ λόγους ποὺ δὲν γνωρίζουμε, ἡ ἡγουμένη τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφανοῦ μοναχὴ Ἀναστασία Χιλιαδαροπούλα παραχώρησε ἐπισήμως μὲ πράξη της τὸ μοναστήρι της στὸ μετόχι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ. Στὴ σύνταξη τῆς πράξης παρευρισκόταν καὶ

195. Γρηγορόπουλος, σ. 42 (ἀρ. 24), σ. 117 (ἀρ. 62), σ. 161 (ἀρ. 86).

196. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. κβ'γ.

197. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. τιέ'ρ.

198. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. κθ'ν.

ὁ οἰκονόμος τῶν Σιναΐτων Ἰεράσιμος, πού παρέλαβε το μοναστήρι με ὅλα τὰ δικαιώματά του ὑποσχόμενος πὼς ἡ Ἄναστασία θὰ παρέμενε ἰσοβίως ἡγουμένη του¹⁹⁹.

Τὸ μοναστήρι συνέχισε τὴ λειτουργία του, ἀλλὰ πολὺ λίγα μᾶς εἶναι γνωστὰ μέχρι τὰ τέλη περίπου τῆς Βενετοκρατίας, με ἐξαίρεση ἓνα γενικὸ πληρεξούσιο πού ἔκανε ἡ μοναχὴ Ἄγνη Καλογεροπούλα στὶς 18 Μαΐου 1600 στὸν μισέρ Τζουάνε Γαβρᾶ²⁰⁰.

Τρεῖς ἐνδιαφέρουσες πράξεις ἀνάγονται στὸ 1632 ὡς ἐπακόλουθο τοῦ θανάτου τῆς ἡγουμένης τῆς μονῆς, τῆς μοναχῆς Εὐγενίας Σουλινοπούλας. Οἱ δύο πρῶτες ἔγιναν τὴν ἴδια ἡμέρα, στὶς 22 Μαΐου 1632. Στὴν πρώτη ὁ Δούκας τῆς Κρήτης Λάζαρος Μοτσενίγος δηλώνει πὼς ὡς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τῆς διαδόχου τῆς θανούσας ἡγουμένης τοῦ μοναστηριοῦ πρόκειται νὰ διορίσει νέα ἡγουμένη. Ὅμως, δὲν προέβη ἀμέσως στὸν ὀρισμὸ τῆς, ἀλλὰ πρῶτα ἀπαριθμεῖ τὰ καθήκοντά της με μιὰ σειρά διατάξεων τίς ὁποῖες ὀνομάζει *capitola*. Στὴν πραγματικότητα ὑπαγορεύει τοὺς ὅρους διαχείρισης καὶ συμπεριφορᾶς τῆς ἡγουμένης καὶ τῶν μοναζουσῶν στὴ μονή, ἐν εἴδει *Τυπικοῦ* τοῦ μοναστηριοῦ. Ἐκεῖ βλέπουμε νὰ διατυπώνονται οἱ συνηθισμένες προτροπές γιὰ τὴ σωστὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῆς περιουσίας τῆς μονῆς, καθὼς καὶ οἱ συνηθισμένες διατάξεις πού ἀποσκοποῦσαν στὴ διατήρηση τῆς καλῆς φήμης καὶ τῆς τιμῆς τῶν καλογραιῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν ἡ ἀπαγόρευση διανυκτέρευσης τῶν ἀδελφῶν ἐκτὸς τῆς μονῆς χωρὶς ἄδεια ἀπὸ τὴν ἡγουμένη καὶ χωρὶς ἐπείγουσα αἰτία, ἡ ἀντίστοιχη ἀπαγόρευση διανυκτέρευσης ἀνδρῶν στὸ μοναστήρι, καὶ ἡ ἐντολὴ νὰ κατασκευαστοῦν σιδερένια κιγκλιδώματα στὰ παράθυρα, ἰδίως σὲ ὅσα ἀνοίγονταν στὸν δρόμο. Στὶς διατάξεις αὐτὲς ὁ Δούκας ἀναφέρεται καὶ στὸν ἐπίτροπο, δηλαδὴ στὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὴ σχέση του με τὴν ἡγουμένη. Μετὰ ἀπὸ αὐτά, τὴν ἴδια ἡμέρα, ὁ Δούκας προέβη στὴν ἐπιλογὴ καὶ τὸν ὀρισμὸ τῆς μοναχῆς Μαγδαληνῆς Chauranopula ὡς ἡγουμένης. Ἡ τρίτη σχετικὴ πράξη τοῦ ἴδιου Δούκα ἀκολούθησε τὸν ἐπόμενο μῆνα, στὶς 14 Ἰουνίου 1632, καὶ με αὐτὴν διορίστηκε ὡς ἐπίτροπος τοῦ μοναστηριοῦ ὁ ἐκλαμπρότατος κύριος Zuanne Lurando. Μιὰ σημείωση στὸ ἀριστερὸ περιθώριο τῆς σελίδας, στὴν ὁποία καταγράφεται ὁ ὀρισμὸς τοῦ Zuanne Lurando, μᾶς φανερώνει πὼς αὐτὸς παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ ἀξι-

199. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. 54^r. Βλ. τὸ ἐκδιδόμενο κείμενο στὸ Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 7.

200. Varda, busta 288, φ. μζ^r.

ωμα γιὰ λόγους υγείας στίς 25 Μαΐου 1640²⁰¹. Φαίνεται ὅτι, παρὰ τὴ μεταβίβαση τῆς μονῆς τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὀρφανοῦ στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη τοῦ Σινᾶ τὸ 1594, ἡ μονὴ σὲ ἄγνωστο χρόνο καὶ μὲ ἄγνωστο τρόπο ἔγινε καὶ πάλι ἀνεξάρτητη, γι' αὐτὸ καὶ δὲν βλέπουμε καμία ἐμπλοκὴ τοῦ οἰκονόμου τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ στὸν διορισμὸ ἡγουμένης τὸ 1632, ἀφοῦ δὲν θὰ διέθετε πλέον αὐτὴν τὴν ἀρμοδιότητα.

Πράγματι, οἱ πληροφορίες ποὺ περιέχονται στὴν ἀπογραφή τοῦ 1635 διαφωτίζουν τὰ σχετικὰ μὲ τὴ διοικητικὴ δικαιοδοσία. Τὴ μονὴ δήλωσε στὸν καταστιχωτὴ ὁ ἐπίτροπος τὸν ὁποῖο διόρισε, ὅπως εἶδαμε, ὁ Δούκας πέντε χρόνια νωρίτερα, δηλαδὴ ὁ Zuanne Lurando. Στὴ δήλωση αὐτῆ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσα εἶδηση γιὰ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο βρισκόταν, προστίθεται ἐπίσης ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ Ὀρφανὸς ἀνήκε στίς μοναχὲς τῆς μονῆς. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει ὅτι μετὰ τὸ 1594 σὲ ἄγνωστο χρόνο καὶ ὑπὸ ἀδιευκρίνιστες συνθῆκες τὸ μοναστήρι ἔγινε καὶ πάλι αὐτοδέσποτο καὶ δὲν ὑπαγόταν πλέον στοὺς Σιναῖτες. Ἔτσι ἐρμηνεύεται καὶ ὁ διορισμὸς ἡγουμένης ἀπὸ τὸν Δούκα τὸ 1632 καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν οἰκονόμο τῶν Σιναῖτῶν. Στὴν ἀπογραφή δίνονται πληροφορίες καὶ γιὰ τὰ οικονομικὰ τῆς μονῆς. Κατὰ τὴ δήλωση τοῦ ἐπιτρόπου, τὰ εἰσοδήματα τῆς μονῆς τοῦ Χριστοῦ Ὀρφανοῦ εἶχαν ὡς ἑξῆς: εἶχε ἀπὸ λεγάτο 82 μουζούρια σιτᾶρι, 30 μίστατα κρασί, 30 λίβρες τυρί, 20 ὑπέρπυρα ἀπὸ λιβέλλα καὶ 4 κρητικὰ δουκάτα ἀπὸ ἐνοίκια σπιτιῶν. Εἶχε, ἐπίσης, 10 ὑπέρπυρα ἀπὸ ἓνα χωράφι 4 μουζουριῶν καὶ ἀπὸ δύο ἀμπέλια δὲν εἶχε σχεδὸν κανένα εἰσόδημα ἂν ἀφαιροῦνταν τὰ ἔξοδα²⁰². Τὸ μοναστήρι πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῆκε ἀπὸ τὶς μοναχὲς κατὰ τὴ διάρκειά τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακα.

10. Μονὴ Σωτήρος Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη

Ἡ παλαιότερη γνωστὴ μας μνεῖα τῆς μονῆς αὐτῆς ἀνάγεται στίς 27 Μαΐου 1497. Στὴ διαθήκη του ὁ Γεώργιος de Cipris ζητοῦσε νὰ ταφεῖ στὸ μοναστήρι αὐτὸ καὶ τοῦ ἄφηνε 20 ὑπέρπυρα.²⁰³ Ἀκολουθεῖ μερικὰ χρόνια ἀργότερα, στίς 19 Σεπτεμβρίου 1510, ἀκόμη μία διαθήκη ποὺ συντάξε ἡ

201. Officiali busta 56, Registro 9, φ. 158r-160v, 162v.

202. ASV, Consultori in Jure, busta 482, φ. 71v.

203. Κωνσταντῖνος Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη ἢ Συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, τ. ΣΤ', Ἀσίζαι τοῦ Βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων

Ἐργίνα Χαλκωματοῦ, στήν ὁποία ζητοῦσε καί αὐτή νά ταφεῖ στή μονή τοῦ *Κυρίου Χριστοῦ τῶν Μεσαμπελίων*²⁰⁴.

Ἡ ἐπόμενη μνεῖα ἀνάγεται στίς 18 Σεπτεμβρίου 1549 καί ἀφορᾷ τή ρύθμιση προσωπικῶν θεμάτων τῆς μοναχῆς τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη Μακαρίας, θυγατέρας τοῦ ποτὲ μισέρ Λορέντζο Ἄρμακλόλα καί ἀδελφῆς τοῦ μισέρ Μικέλε Ἄρμακλόλα ἀπὸ τὴν Τῆνο. Ἡ Μακαρία, λόγω ἀσθενείας, εἶχε πωλήσει στὸν ἀδελφὸ της τὰ ὑποστατικά της στήν Τῆνο καί εἶχε λάβει ἔναντι αὐτῶν τέσσερα δουκάτα κορέντε ἀπὸ τὸν πληρεξούσιό του στήν Κρήτη. Τὴν ἡμέρα σύνταξης τῆς πράξης ζήτησε καί ἔλαβε ἐνώπιον τοῦ νοταρίου ἀπὸ τὸν μισέρ Τζουάνε Γίτζη ἄλλο ἓνα δουκάτο, ἐξαιτίας τῆς ἀσθενείας της. Κατόπιν αὐτῶν ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Γίτζη, ὅταν αὐτὴ ἀποβιώσει, νά δώσει στὸ μοναστήρι της ὅ,τι νόμιζε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά της γιὰ τὴν κηδεῖα καί τὰ μνημόσυνά της. Τὰ ἔξοδα αὐτὰ καί τὸ δουκάτο ποῦ τῆς εἶχε δανείσει ὁ Γίτζης θὰ τὰ διεκδικοῦσε ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ της²⁰⁵. Ἡ ἀσθένεια τῆς Μακαρίας ὀδήγησε στὸν θάνατό της ὄχι πολὺ ἀργότερα. Ἔτσι, τὸν ἐπόμενο χρόνο, στίς 16 Ἰουλίου 1550, ἡ ἡγουμένη τῆς μονῆς τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ Μακαρία Βεργιτζοπούλα καί πέντε ἀκόμη μοναχὲς προσήλθαν στὸν νοτάριο Μιχαὴλ Μαρά καί βεβαίωσαν ὅτι παρέλαβαν ἀπὸ τὸν μισέρ Τζουάνε Γίτζη ἕξι δουκάτα κορέντε ποῦ εἶχαν δαπανηθεῖ στή μονή γιὰ τὴν ταφή, τὰ μνημόσυνα καί τίς λειτουργίες τῆς μοναχῆς Μακαρίας Ἄρμακλόλα, ποῦ εἶχε ἀποβιώσει. Κατὰ τὴν ἐπιθυμία τῆς θανούσης, ὁ Γίτζης θὰ ἔδινε ἐπιπλέον ἓνα δουκάτο στή μονή γιὰ ἐπισκευὴ τοῦ καμπαναριοῦ της καί θὰ διεκδικοῦσε συνολικὰ ὀκτώ δουκάτα ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τῆς Μακαρίας, μισέρ Μικέλε Ἄρμακλόλα²⁰⁶. Οἱ ἕξι συνολικὰ μοναχὲς μαζί μὲ τὴν ἡγουμένη ποῦ ἀναφέρονται στήν πράξη δὲν πρέπει νά ἀποτελοῦσαν ὅλη τὴν ἀδελφότητα τῆς μονῆς τὴν περίοδο ἐκείνη ἀλλὰ ἀντιπροσωπεῖα της, ἂν κρίνουμε ἀπὸ ἄλλες γνωστὲς ἀντίστοιχες πράξεις, μολονότι δὲν ἀναφέρεται ρητὰ κάτι τέτοιο ἀπὸ τὸν νοτάριο.

καί τῆς Κύπρου, Κυπριακοὶ νόμοι, Βυζαντινὰ συμβόλαια, Κρητικαὶ διαθῆκαι, Βενετία 1877, σ. 667.

204. Γρηγορόπουλος, σ. 36-37 (ἀρ. 21).

205. Μιχαὴλ Μαράς νοτάριος Χάνδακα, *Κατάστιχο 149, τόμος [Γ' 1/7-28/9 1549]*, ἐκδίδουν Τόνια Μαρμαρέλη, Μανόλης Γ. Δρακάκης, Βενετικὲς Πηγὲς τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας -5, Βικελαία Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη, Ἡράκλειο 2006, σ. 238-239 (ἀρ. 245).

206. Στὸ ἴδιο, σ. 139 (ἀρ. 245α). Οἱ μοναχὲς ποῦ συνόδευσαν τὴν ἡγουμένη ἦταν οἱ παρακάτω: Καταφυγὴ Θεοφυλακτοπούλα, Εὐγενία Πιζανοπούλα, Χριστοδούλη Ντατζύπρη, Καλλινίκη Κυπροπούλα καί Θεοδούλη Γερανούδαινα.

Ἡ προαναφερθεῖσα Μακαρία Βεργιτζοπούλα, ποὺ τώρα πληροφοροῦμαστε πὼς ἦταν («Αναπλιώτισσα»), παρέμεινε στὸ μοναστήρι ὡς ἡγουμένη γιὰ πολλὰ χρόνια. Ἦταν ἀκόμη ἡγουμένη στὶς 13 Ἀπριλίου 1576, ὅποτε παραχώρησε στὸν μαστρο-Τζώρτζη Φραγκούλη τοῦ ποτὲ κύρ Νικολάου καὶ στοὺς διαδόχους του ἓνα σπίτι τῆς μονῆς ἀποτελούμενο ἀπὸ ἀνώγειο, πόρτεγο καὶ «γυαγόν»²⁰⁷ στὸ Ἐξώπορτο τοῦ Χάνδακα, στὴν ἐνορία τῆς Ὁδηγήτριας. Ἡ παραχώρηση διάρκειας 29 ἐτῶν θὰ ἀρχίζε τὴν ἐπόμενη Λαμπρῆ, ποὺ ἦταν τὸν Μάιο. Ὁ Φραγκούλης θὰ ἀναλάμβανε τὰ βάρη τοῦ σπιτιοῦ καὶ θὰ πλήρωνε ἐτησίως ἀράδεγο 16 ὑπερπυρα καὶ 24 σολδιά.²⁰⁸

Ἡ Μακαρία Βεργιτζοπούλα εἶχε πλέον ἀποβιώσει στὶς 4 Νοεμβρίου 1585, ὅποτε ὁ ἱερομόναχος Κλήμης οἰκονόμος τῶν Σιναιτῶν βάσει τῆς διαθήκης της, μὲ τὴν ὁποία προφανῶς κληροδοτοῦσε στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη τοῦ Σινᾶ μέρος τῆς περιουσίας της, προχώρησε σὲ ἐνοικίαση δύο χωραφῶν μὲ δύο διαφορετικὲς πράξεις. Μὲ τὴν πρώτη πάκτωσε στὸν Νικολὸ Ἀρκολεό τοῦ ποτὲ Ἐμμανουὴλ ἓνα χωράφι πεντέμισι μουζουριῶν εἰς τὴν καιρὰν τοῦ Ζουράϊ καὶ μὲ τὴ δεύτερη στὸν ἱερομόναχο Ἀθανάσιο Μαρουλιανὸ ἓνα χωράφι δώδεκα μουζουριῶν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις γιὰ πέντε χρόνια²⁰⁹. Ἡ μονὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε καὶ μία δασκάλισσα, τὴ Μαγδαληνὴ Γαβραδοπούλα, ποὺ τὴν συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορὰ στὶς 29 Αὐγούστου 1587 νὰ πακτώνει στὸν κύρ Μιχελῆ Χωνιανὸ ἓνα χωράφι ποὺ εἶχε κοντὰ στὸ μοναστήρι²¹⁰.

Δέκα χρόνια ἀργότερα, στὶς 14 Μαρτίου 1595, ἡ ἐκκλησιάρχισσα τῆς μονῆς Πραξία (Εὐπραξία) Γριμανοπούλα, μαζὶ μὲ τίς ἐκκλησιάρχισσες ἄλλων τριῶν μοναστηριῶν, ὅπως εἶδαμε καὶ σὲ ἄλλες δύο περιπτώσεις, παρέλαβε τὸ ἀναλογοῦν τέταρτο τῶν 200 ὑπερπύρων, δηλαδὴ 50 ὑπερπυρα, λεγάτο ποὺ εἶχε ἀφήσει μὲ ιδιόχειρη διαθήκη ὁ Μιχελῆς Χαιρέτης τοῦ ποτὲ Βασιλείου γιὰ νὰ μοιραστεῖ στὶς μοναχὲς καθενὸς ἀπὸ τέσσερα γυναικεῖα μοναστήρια²¹¹.

Ἄρκετὸ πάλι διάστημα μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν ἐπόμενη μνεῖα τῆς μονῆς. Τὴν 1η Σεπτεμβρίου 1607 ἡ Καλίτζα, θυγατέρα τοῦ ποτὲ μισέρ Γεωργιλᾶ

207. Πόρτεγο εἶναι τὸ μεγαλύτερο, καλύτερο δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ γιαγιόν, ἢ καὶ γιαγιάς, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστὸ τί ἀκριβῶς σήμαινε. Στὰ γλωσσάρια ἀποδίδεται ὡς τμήμα τοῦ σπιτιοῦ.

208. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. ρλζ'ν.

209. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ξθ'ρ.

210. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. τκ'ρ.

211. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. ση'ρ. Βλ. καὶ τὸ ἐκδιδόμενο ἔγγραφο, Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 8.

Μελισσινοῦ καὶ χήρα τοῦ ποτὲ μισερ Πόλο Μπέτο ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Ρεθύμνου, ποὺ κατοικοῦσε στὸ μοναστήρι τοῦ Σωτήρα, κατέστησε γενικό της πληρεξούσιο τὸν γιό της, ἱερομόναχο Ἄνθιμο Μπέτο²¹².

Σημαντικὲς πληροφορίες μᾶς προσφέρει μιὰ πράξη τῆς 17ης Σεπτεμβρίου 1610. Σὲ αὐτὴν παρακολουθοῦμε τὸ γνωστὸ τυπικὸ τῆς κλήσης τῶν καλογραιῶν τοῦ μοναστηριοῦ μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας ἀπὸ τὴν ἡγουμένη Εὐδοξία, θυγατέρα τοῦ εὐγενέστατου ἀφέντη Πιέρου Νταγουστίνη²¹³. Ἡ σύναξη τῆς ἀδελφότητος ἔγινε γιὰ νὰ παραλάβουν πενήντα χρυσὰ τσεκίνια καὶ κατρίνια ἕξι λιβρῶν ἀπὸ τὸν οἰκονόμο τῶν Συναϊτῶν Μακάριο. Τὰ χρήματα ἀποτελοῦσαν τὸ μερίδιο τοῦ μοναστηριοῦ ἀπὸ ἓνα μεγαλύτερο ποσὸ ποὺ εἶχε κατατεθεῖ στὸ δημόσιο ταμεῖο ἀπὸ τὴν εὐγενεστάτη κυρία Πελεγρίνα Πελεγροπούλα καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε σηκώσει ὁ Μακάριος. Συνάγεται πὼς τὰ χρήματα προέρχονταν ἀπὸ κάποια πράξη ποὺ εἶχε στὸ παρελθὸν πραγματοποιηθεῖ, σχετικὴ μὲ χωράφια ποὺ ἀνῆκαν στὴν ἀποθανοῦσα μοναχὴ Καταφυγὴ, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Γεώργη Πιζάνη. Τὰ χρήματα ποὺ παρελήφθησαν ἀντιστοιχοῦσαν σὲ 18 μουζούρια σιτᾶρι ἐτησίως, τὰ ὁποῖα εἶχε κληροδοτήσει στὴ μονὴ ἡ Καταφυγὴ μὲ τὴ διαθήκη της, ποὺ εἶχε γίνει στὶς 12 Δεκεμβρίου 1578 ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ νοτάριο Νικήτα Κορογόνα. Γιὰ τὸν Σωτήρα Χριστὸ ἡ Καταφυγὴ εἶχε κληροδοτήσει περισσότερα μουζούρια σιτᾶρι τὸν χρόνον ἀπὸ ὅσα εἶχε ἀφήσει στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Μεσαμπελίτη, πράγμα ποὺ ἴσως σημαίνει ὅτι τὸ ἔτος σύναξης τῆς διαθήκης (1578) ὁ Σωτήρας Χριστὸς ἐνδεχομένως εἶχε πῶς πολυάριθμη ἀδελφότητα μοναχῶν²¹⁴. Μεταξὺ τῶν παρισταμένων μοναχῶν περιλαμβάνεται

212. Negri, busta 180, libro 7, φ. 7v-8r.

213. Συνεκλήθησαν 22 μοναχές, οἱ ἀκόλουθες: Μαγδαληνὴ Γαβ(ρ)αδοπούλα, δασκάλισσα, Ἄγνη Μπουφλοπούλα, δασκάλισσα, Νυμφοδώρα Ἀντρονικοπούλα, Εὐδοξία Σκούφα, Ἐλεοῦσα Μπονοπούλα, Μαγδαληνὴ Καλοματοπούλα, Ἀθανασία Νταρόδαινα, Μυρώπη Τζαγκαρελοπούλα, Παῖσια Χριστιανοπούλα, Σωφρονία Χριστιανοπούλα, Θεονύμφη Σκούφα, Θεονύμφη Λιτινοπούλα, Εὐγενία Μηλιαροπούλα, Ἀθανασία Μασατζοπούλα, Ἀθανασία Ζαχαριαδοπούλα, Θεοδώρα Παπαδοπούλα, Εὐφρανθία Καβαλοπούλα, Μαγδαληνὴ Μιχαλοπούλα, Ἀθανασία Χορτατζοπούλα, (Ἄγνη), Εὐφρομία Ρωμανοπούλα, Μαγδαληνὴ Μπονοπούλα, Εὐγενία Βενεροπούλα. Ἐκκλησιάρχισσα δὲν ἀναφέρεται, ἴσως ἐκ παραδρομῆς. Τὸ ὄνομα Ἄγνη, ποὺ στὸ ἔγγραφο ἐμφανίζεται μέσα σὲ παρένθεση καὶ χωρὶς ἐπώνυμο, ἂν δὲν πρόκειται γιὰ λάθος τοῦ νοταρίου, ἴσως νὰ ἀφορᾷ τὴ μοναχὴ Ἄγνη Φαλιεροπούλα, ποὺ μνημονεύεται σὲ μιὰ ἀκόλουθη πράξη τρία χρόνια ἀργότερα. Βλ. πῶς κάτω ὑποσημ. 216.

214. Negri, busta 180, libro 7, φ. 408r-v. Τὸ ποσὸ αὐτὸ ἀντιστοιχοῦσε σὲ 576 μουζούρια σιτᾶρι (32 χρόνια ἐπὶ 18 μουζούρια τὸν χρόνον). Βλ. πῶς κάτω τὸ ἐκδιδόμενον ἔγγραφο, Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 9.

καὶ μία Ἀθανασία Μασατζοπούλα, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε ἂν πρόκειται γιὰ τὴν ἐκκλησιάρχισσα ποὺ ἀναφέρεται τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1593 στὴν Παναγία τῆ Διαβατινῆ, ἡ ὁποία μετακινήθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ, ἢ ἂν πρόκειται γιὰ συνωνυμία.

Δύο χρόνια ἀργότερα, στὶς 10 Νοεμβρίου 1612, μαθαίνουμε ὅτι τὸ μοναστήρι εἶχε ἓνα μετόχι μὲ σπίτια καὶ χωράφια στὸν Μαρουλᾶ ποὺ ἦταν πακτωμένο γιὰ 50 δουκάτα κορέντε ἐτησίως στὸν κύρ Μανόλη Χορτάτζη τοῦ ποτε Ἰωάννη, ἐπίσης ἀπὸ τὸν Μαρουλᾶ, ὁ ὁποῖος μὲ πράξη του ἔβαλε ὡς σημισάτορα τὸν Ἰωάννη Ζουλίνο, ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος²¹⁵. Τὸ ὑψηλὸ ποσὸ τοῦ ἐνοικίου ποὺ εἰσέπραττε τὸ μοναστήρι δείχνει ὅτι τὸ μετόχι αὐτὸ ἦταν σημαντικὸ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασή του καὶ συνεπῶς καὶ ὡς πρὸς τὰ εἰσοδήματα τῶν καλλιεργητῶν του.

Στις 27 Ἰουνίου 1613 ἡγουμένη τοῦ μοναστηριοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἡ Εὐδοξία, θυγατέρα τοῦ Πιέρου Νταγουστίνη, καὶ μαζί μὲ 14 μοναχές, ποὺ ἀναφέρονται ὀνομαστικά, ἐκπροσωπώντας καὶ τὶς ὑπόλοιπες, βεβαιώνουν ὅτι παρέλαβαν δέκα μίστατα λάδι ποὺ εἶχε ἀφήσει στὸ μοναστήρι τους μὲ τὴ διαθήκη του ὁ Τζουάνε Ντακορφου καὶ παρέδωσε ἡ μητέρα του Μαρία Νταπυραδοπούλα. Ἡ μονὴ τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πέντε γυναικεῖα μοναστήρια στὰ ὁποῖα ὁ ἀποθανὼν εἶχε ἀφήσει τὴν ἴδια ποσότητα λάδι²¹⁶. Δὲν γνωρίζουμε βεβαίως ποιὲς καὶ πόσες μοναχές δὲν παρίσταντο στὴν πράξη, παρατηροῦμε πάντως πὼς ἀναφέρονται καὶ ὀρισμένες ποὺ δὲν συμπεριλαμβάνονταν στὶς 22 οἱ ὁποῖες παρίσταντο στὸ μοναστήρι ὅταν συνεκλήθη ὅλη ἡ ἀδελφότητα στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1610. Ἐπίσης, τὸ ὄνομα μιᾶς ποὺ ἀναφέρεται καὶ στὶς δύο περιπτώσεις παραλλάσσει, ἂν καὶ αὐτὸ μᾶλλον ὀφείλεται σὲ λάθος τοῦ νοταρίου καὶ πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο. Ἡ μοναχὴ ἐμφανίζεται τὸ 1610 ὡς Μαγδαληνὴ Γαβαδοπούλα, δασκάλισσα, καὶ δύο φορὲς ὡς Μαγδαληνὴ Γαβραδοπούλα, τὸ 1587 καὶ τὸ 1613. Τὸ 1613 δὲν ἀναφέρεται ὡς δασκάλισσα, ἀλλὰ, ἂν πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο, πιθανότατα πρόκειται γιὰ παράλειψη τοῦ νοταρίου. Μνημονεύεται ὅμως γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ ἄλλη δα-

215. Negri, busta 180, libro 9, φ. 1r.

216. Στὸ ἴδιο, φ. 106r-v. Πβλ. Παράρτημα ἀρ. 15. Οἱ μοναχές ποὺ ἀναφέρονται στὴν πράξη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἡγουμένη εἶναι οἱ ἀκόλουθες: Μαγδαληνὴ Γαβραδοπούλα, Ἐλεοῦσα Γληγοροπούλα, δασκάλισσα, Θεοτίμη Χαιρετοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα, Ἀγνὴ Φαλιεροπούλα, Θεοφάνη Ἀμπροζοπούλα, Θεοκλήτη μοναχὴ (sic), Θεοκλήτη Θεολοῖτοπούλα, Ἀθανασία Μπαροτζοπούλα, Ἐλεοῦσα Μπονοπούλα, Καλλινίκη Νταπολοπούλα, Καταφυγὴ Μουσουροπούλα, Νυμφοδώρα Ἀντρονικοπούλα, Μυρώπη Τζαγκαρελοπούλα καὶ Παῖσια Χριστιανοπούλα.

σκάλισσα, ή Ἐλεοῦσα Γληγοροπούλα, ἐνῶ ἀπουσιάζει τὸ ὄνομα τῆς ἐπίσης δασκάλισσας Ἀγνῆς Μπουφλοπούλας. Τέλος, ἐμφανίζεται πλεόν καὶ μιὰ ἐκκλησιάρχισσα, ἡ Θεοτίμη Χαιρετοπούλα. Μὲ τὴν ἴδια διαθήκη τοῦ Τζουάνε Ντακορφοῦ στὶς 27 Ἰουνίου 1613 ἔλαβε ἓνα χρυσὸ τζεκίνο καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς μονῆς Κλήμης Πολίτης, ἐφημέριος καὶ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν²¹⁷.

Ἡ Εὐδοξία Νταγουστίνη ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἡγουμένη τῆς μονῆς στὶς 26 Μαΐου 1625, ὅποτε βλέπουμε ὅτι κατέστησε γενικὸ πληρεξούσιό της τὸν ἀνεψιὸ της εὐγενῆ τῆς Κρήτης Μπενέτο Μοδινό²¹⁸. Μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια, στὶς 7 Ἰουνίου 1627, πληροφοροῦμαστε ὅτι ὑπῆρχε στὸ μοναστήρι καὶ μιὰ μοναχὴ ὀνόματι Ἄνυσια τοῦ ποτὲ ἀφέντη Τζώρτζη Ἀλμπέρτη, ποὺ τὴ συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορά, ἡ ὁποία πάκτωσε χωράφια της στὸ Τζερμιάδο²¹⁹. Ἐδῶ σταματοῦν καὶ οἱ πληροφορίες ποὺ μέχρι στιγμῆς διαθέτουμε γιὰ τὴ μονὴ τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ.

11. Μονὴ Ἁγίων Σαράντα

Οἱ Ἅγιοι Σαράντα φαίνονται νὰ ἀνήκουν στὰ μοναστήρια ἐκεῖνα ποὺ ἐμφανίζονται ἄλλοτε ὡς ἀνδρικὰ καὶ ἄλλοτε ὡς γυναικεῖα. Συγκεκριμένα, σὲ διαθήκη τῆς 22ας Μαΐου 1500 ἀναφέρεται ρητὰ ἡγούμενος τῆς μονῆς ὡς ἀποδέκτης δωρεᾶς, καθὼς καὶ μελλοντικοὶ διάδοχοι αὐτοῦ²²⁰. Ἀντιθέτως, σὲ δύο μεταγενέστερες διαθήκες ἡ μονὴ ἀναφέρεται ὡς γυναικεῖα: σὲ διαθήκη τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1524 ὁ διαθέτης Νικολὸς Κουρεψᾶς κληροδοτεῖ τέσσερα ὑπέρπυρα τῶν καλογοράδων τῶν οὐσῶν εἰς τοὺς Ἁγίους Μ^α [= Σαράντα]²²¹, καὶ σὲ ἄλλη διαθήκη, τέσσερα χρόνια ἀργότερα, στὶς 3 Ἰουλίου 1528, ἡ Ἀνέζα Ὑαλεάδαινα κληροδοτεῖ πᾶσα καλογοραῖας μαρτζέλον ἓνα κορέντε διὰ τὴν ψυχὴν μου, ἡγουν τῶν ἁγίων Μ^α καὶ τῆς Ἀγίας Πελαγίας²²². Ἄλλες μνεῖες τῆς μονῆς αὐτῆς πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχουμε ἐντοπίσει.

217. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106v.

218. Negri, busta 182, libro 14, φ. 93r.

219. Negri, busta 182, libro 15, φ. 20v.

220. Damilà, busta 280, φ. 8.

221. Γρηγορόπουλος, σ. 161, ἀρ. 86.48.

222. Γρηγορόπουλος, σ. 229, ἀρ. 125.24-25.

12. Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τοῦ Μεσαμπελίτη

Τὸ μοναστήρι ἀναφέρεται μὲ διάφορους τρόπους, ἀλλὰ πάντα δηλώνεται ἢ τοποθεσία του: ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος τῶν Μεσαμπελίων, Μέγας Ἰωάννης Θεολόγος τοῦ Μεσαμπέλου, Μέγας Ἰωάννης ὁ Μεσαμπελίτης, ἀπλῶς Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Μεσαμπελίτης ἢ καὶ «ὁ λεγόμενος Μεσαμπελίτης». Τὸ μοναστήρι ἔχαιρε μεγάλου σεβασμοῦ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Χάνδακα, ὅπως φανερώνουν οἱ πολυάριθμοι μνεῖες παραλαβῆς κληροδοτημάτων πρὸς αὐτὸ καὶ πρὸς τὶς μοναχὲς του ξεχωριστά.

Ἡ παλαιότερη γνωστὴ σ' ἐμᾶς μνεῖα τῆς μονῆς αὐτῆς ἀπαντᾷ στὶς 26 Φεβρουαρίου 1509, ἀλλὰ φαίνεται πολὺ πιθανὸ πὼς τὸ μοναστήρι ἦταν παλαιότερο καὶ ἡ ἴδρυσή του ἀνάγεται στὸν προηγούμενο αἰώνα. Στὴ διαθήκη ποὺ συνέταξε ἡ Τζανέτα Κοντολιάδαινα κάτοικος ἐν Ἐξωπόρτῳ Χάνδακος κατὰ τὴν προαναφερθεῖσα χρονολογία ἄφησε ἐντολὴ νὰ ταφεῖ ἐκεῖ ὅπου ἤδη ἦταν θαμμένη ἡ μητέρα της καὶ ἡ θυγατέρα της Μαριέτα²²³. Μία δεκαετία περίπου ἀργότερα, στὶς 5 Δεκεμβρίου 1518, ἡ Εὐφρανθία, θυγατέρα τοῦ ποτὲ κὺρ Ἰακουμῆ Βιτζημάνου, μοναχῆ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου «τοῦ Μεσαμπέλου», συνέταξε τὴ διαθήκη της, μὲ τὴν ὁποία ὄριζε ἐκτελεστές της τὸν σύντεκνό της κὺρ Ἰωάννη Μαμωνᾶ καὶ τὴν προφανῶς συγγενή του μοναχῆ καὶ δασκάλισσα τῆς ἴδιας μονῆς Εὐγενία Μαμουνοπούλα. Σὲ αὐτὴν μάλιστα κληροδότησε ἓνα σπίτι στὴν περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ²²⁴. Ἡ Εὐγενία Μαμουνοπούλα εἶναι ἡ πρώτη μιᾶς σειρᾶς δασκαλισσῶν ποὺ γνωρίζουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ μοναστήρι. Μὲ μιὰ ἄλλη διαθήκη, ποὺ ἔκανε τὴν 1η Φεβρουαρίου 1524, ὁ Νικόλαος Κουρεψᾶς, ὁ λεγόμενος Πασχαλόπουλος, ζητοῦσε νὰ ταφεῖ στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, στὸ ὁποῖο ἄφησε γιὰ τὴν ψυχὴ του δώδεκα δουκάτα προκειμένου νὰ κατασκευάσουν δώδεκα «θρόνους», δηλαδὴ δώδεκα στασίδια. Ἄφησε ἐπίσης 25 ὑπέρυρα γιὰ νὰ τὰ μοιραστοῦν μεταξὺ τους οἱ μοναχὲς κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν²²⁵.

Στὶς 4 Νοεμβρίου 1552 ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Ἀγκαράθου Νήφων Νοταρᾶς περιέλαβε στὴ διαθήκη του καὶ τὶς μοναχὲς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη καὶ τοὺς κληροδότησε 50 ὑπέρυρα²²⁶. Ἐνας ἀκόμη ἡγούμενος τῆς Ἀγκαράθου, ὁ Ἀρσένιος Εὐδαιμονο-

223. Γρηγορόπουλος, σ. 23 (ἀρ. 12).

224. Στὸ ἴδιο, σ. 101-102 (ἀρ. 54).

225. Στὸ ἴδιο, σ. 160-161 (ἀρ. 86).

226. Ρένα Ι. Βλαχάκη, *Ἡ κοητικὴ μονὴ τῆς Ἀγκαράθου*, τ. Β', σ. 356, 360.

γιάννης, πάνω από τριάντα χρόνια αργότερα, στις 16 Ιανουαρίου 1584, κληροδότησε κι αυτός στις μοναχές 100 υπέρπυρα²²⁷.

Τὸ ὄνομα ἀκόμη μίας μοναχῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη πληροφοροῦμαστε στίς 8 Μαΐου 1575²²⁸. Πρόκειται γιὰ τὴν Πραξία Νοταροπούλα, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Γεωργίου Νοταρᾶ, ποὺ μὲ νοταρική πράξη συνδύαζε τὴν παραχώρηση ἀγαθῶν μὲ τὸν ὄρισμὸ πληρεξουσίου. Ἀρχικὰ παραχωροῦσε στὴ Βασιλοῦ, χήρα τοῦ Θεοδώρου Καμίνου, ὅσα εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς γονεῖς της γιὰ τὴν ψυχὴ της, τὰ ὁποῖα καὶ μποροῦσε νὰ τὰ παραλάβει, μὲ τὴ συμφωνία ὅτι θὰ εἶχε «τὴν ἔννοια» της καὶ θὰ τὴν φρόντιζε ὅσο ζοῦσε καὶ θὰ ἔκανε τὰ μνημόσυνά της μετὰ τὸν θάνατό της. Στὸ τέλος τῆς παραχώρησης προστίθεται ἀκόμη πῶς καθιστοῦσε τὴ Βασιλοῦ γενικὸ πληρεξούσιό της.

Στὴν ἀπογραφὴ τοῦ Καστροφύλακα τὸ 1583, τὸ μοναστήρι φέρεται νὰ πληρώνει γιὰ λιβέλλο στὴ Signoria 12 υπέρπυρα γιὰ ἓνα σώχωρο²²⁹, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ἡ τοποθεσία στὴν ὁποία βρισκόταν αὐτό.

Μετὰ ἀπὸ τρία χρόνια, στίς 10 Αὐγούστου 1586, ἡ ἡγουμένη τῆς μονῆς Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα, θυγατέρα τοῦ ποτὲ κύρ Μανουὴλ Χριστοφόρου συνοδευόμενη ἀπὸ τὴν ἐπίσης Χριστοφοροπούλα, μοναχὴ Εὐγενία τοῦ ποτὲ κύρ Νικήτα, εὐρισκόμενες στὸν Χάνδακα παρέλαβαν ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο καὶ οἰκονόμο τῶν Σιναϊτῶν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης δέκα χρυσὰ τζεκίνια, λεγάτο ποὺ ἄφησε στὸ μοναστήρι τους ὁ ἀποθανὼν ἱερομόναχος Ἡσαΐας Πιζάνης, προφανῶς Σιναϊτῆς καὶ αὐτός²³⁰.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο, στίς 9 Φεβρουαρίου 1587, ἡ ἴδια ἡγουμένη Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα, ὁ πατέρας τῆς ὁποίας Μανουὴλ Χριστόφορος ἐδῶ προστίθεται πῶς ἦταν ἱερέας, συνοδευόμενη ἀπὸ τὴ δασκάλισσα Μακαρία Πατρολογοπούλα, τὴν ἐκκλησιάρχισσα Ἄνυσια Μηνάδαινα καὶ ἀκόμη μία μοναχὴ, τὴ Μαγδαληνὴ Καλαρονοπούλα, πῆγαν καὶ πάλι στὸν νοτάριο Γεώργιο Πετρόπουλο στὸν Χάνδακα, ὅπου διαβεβαίωσαν πῶς παρέλαβαν 25 δουκάτα, τὰ ὁποῖα εἶχε κληροδοτήσει μὲ τὴ διαθήκη της ἡ μοναχὴ Ἐλισάβετ Κουβεστινοπούλα γιὰ νὰ γίνει κάποια ἐπισκευὴ ἢ προσθήκη στὸ μοναστήρι μέχρι τὴν 1η Αὐγούστου 1587. Δὲν διευκρινίζε-

227. Στὸ ἴδιο, σ. 372-373.

228. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. ιη'ν.

229. Castروفilaca, ἑ.π., Karta 20.

230. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ρζζ'ν. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 10.

ται σὲ ποιὸ μοναστήρι ἐμόναζε ἢ θανοῦσα. Τὰ δουκάτα παρέδωσε στὶς ἀδελφές ὁ κληρονόμος τῆς Ἐλισάβετ, εὐγενῆς μισερ Μάρκος Γιαλινᾶς²³¹.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο, στὶς 12 Φεβρουαρίου 1588, ἡ ἡγουμένη Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα παρέλαβε ἀκόμη ἓνα σημαντικό ποσό, 20 χρυσὰ τζεκίνια, γιὰ λογαριασμὸ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Τὸ κληροδότημα τὸ εἶχε ἀφήσει ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ Παρασκευᾶ γιὰ νὰ μοιραστεῖ στὶς καλόγριες καθαμίας τὸ μερτικόν της καὶ παραδόθηκε ἐνώπιον τοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἀπὸ τὸν κληρονόμο τοῦ Κωνσταντῖνου κύρ Λευτέρη τοῦ Παρασκευᾶ²³².

Στὶς 30 Σεπτεμβρίου 1588 μνημονεύεται ἓνα σημαντικότερο κληροδότημα στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Μεσαμπελίτη. Ἡ Fiordelise Dandolo, θυγατέρα τοῦ Τζουάνε Καλλέργη, μὲ τὴ διαθήκη ποὺ συνέταξε στὴ Βενετία στὶς 13 Φεβρουαρίου 1554 στὸν νοτάριο Gierolamo Segredo, κληροδοτοῦσε 1000 ὑπέρπυρα γιὰ νὰ ἀγοραστεῖ ἓνα ἀκίνητο γιὰ λογαριασμὸ τοῦ μοναστηριοῦ ὥστε ἀπὸ τὰ ἔσοδά του νὰ συντηροῦνται οἱ μοναχές. Οἱ ἐκτελεστές τῆς διαθήκης ἦταν ἀρχικὰ οἱ ἀδελφοὶ Ματθαῖος καὶ Ἀντώνιος Καλλέργη. Ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὸν θάνατο ἀμφοτέρων, στὶς 31 Μαρτίου 1583, καὶ πάλι στὴ Βενετία, ὀρίστηκαν πληρεξούσιοι στὴν Κρήτη τοῦ κληρονόμου τους Vettor Καλλέργη, υἱοῦ τοῦ Ματθαίου, οἱ Τζουάνε Σωζόμενος καὶ Gabriele Tarusini. Αὐτοί, μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη τῆς ἡγουμένης Θεονύμφης Χριστοφορούλας καὶ τῶν καλογραιῶν Μακαρίας Πατρολογοπούλας, Ἀγνῆς Πυροπούλας, Ἀνυσίας Μηνάδαινας καὶ Εὐγενίας Πυροπούλας, παρέδωσαν στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου *uno pezzo di terreno sive socoro de misurade otto posto nel casal Ambrussa*, τὸ ὁποῖο προερχόταν ἐξ ἀνταλλαγῆς (*iure permutationis*) ἀπὸ τὴ μονὴ Ἀγκαράθου βάσει συμβολαίου τοῦ νοταρίου Τζώρτζη Δαφνομήλη τῆς 12ης Νοεμβρίου 1584²³³. Οἱ μοναχές ἀναλάμβαναν τὴν ὑποχρέωση νὰ καταβάλουν 200 ὑπέρπυρα στοὺς ἐπιτρόπους καὶ ἐπίσης νὰ πληρώνουν σὲ τρία διαφο-

231. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σλη/r-v. Στὴν πράξη αὐτὴ περιγράφονται περίπλοκες οἰκονομικὲς δοσοληψίες μεταξὺ τῆς Ἐλισάβετ, τοῦ Μάρκου Γιαλινᾶ καὶ ἐνὸς τρίτου προσώπου, τοῦ Μικέλε Μαρτίνου, ποὺ συνέβησαν μέχρι νὰ καταλήξει τὸ ποσὸ τοῦ κληροδοτήματος νὰ δοθεῖ στὸ μοναστήρι. Βλ. καὶ Παράρτημα Ἐγγράφων, ἀρ. 11.

232. Petropulo, busta 200, libro 7, φ. ξά'ν.

233. Ἡ ἀνταλλαγή αὐτὴ ποὺ ἀφορᾷ τὴ μονὴ Ἀγκαράθου δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τὴ Ρένα Βλαχάκη, *Ἡ κοητική μονὴ τῆς Ἀγκαράθου*.

ρετικά πρόσωπα τὸ λιβέλλο πού βάρυνε τὸ χωράφι καὶ ἀνερχόταν σὲ 20 ὑπέρπυρα τὸν χρόνο²³⁴.

Μιὰ ἄλλη μοναχὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη, ἡ Ἀγνή, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Μανόλη Φούσκη, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς πρώτη ἀδελφὴ τῆς ἀδελφότητος, πούλησε στὶς 14 Ὀκτωβρίου 1588 στὸν κύριον Κωνσταντῆ Στριάνο ἕνα σώχωρο ἐνὸς μουζουριοῦ καὶ ἕνα ἀμπέλι λογάδο ἐντριτάριο δέκα περίπου ἐργατῶν στὸ χωριὸ Λατσίδα τοῦ Μεραμπέλου γιὰ 390 ὑπέρπυρα, ἀκίνητα πού εἶχαν περιέλθει σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν πατέρα της²³⁵.

Πρὶν ἀπὸ τὸ 1594 καὶ γιὰ ἄγνωστο χρονικὸ διάστημα, μόνιαζε στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Μεσαμπελίτη ἡ ἀδελφὴ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου Πηγᾶ. Ἀπὸ μιὰ σειρά συγκινητικῶν ἐπιστολῶν τοῦ πατριάρχου ἀντλοῦμε ὅ,τι γνωρίζουμε γι' αὐτὴν²³⁶. Τὸ κατὰ κόσμον ὄνομά της ἦταν Βενέτα, («τουτέστιν Εὐλογία»), καὶ τὸ μοναστικὸ Εὐγενία. Εἶχε μονάσει σὲ νεαρὴ ἡλικία καὶ κατεῖχε ὅλη τὴν περιουσία τῆς οἰκογενείας Πηγᾶ σύμφωνα μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ πατριάρχου, ὁ ὁποῖος προφανῶς τῆς εἶχε παραχωρήσει καὶ τὸ μερίδιό του. Ἡ Εὐγενία ἀποβίωσε μετὰ ἀπὸ ἀσθένεια, πιθανὸν τὸ 1594. Ἡ χρονολογία προκύπτει ἀπὸ μιὰ ἀπὸ τὶς παλαιότερες ἐπιστολὲς τοῦ Πηγᾶ, ὅπου ἀναφέρονται ἡ ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατός της. Ἐνδεχομένως ὅμως νὰ εἶχε πεθάνει καὶ ἐνωρίτερα, ἴσως τὸ 1593, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἐπιστολὲς μεταξὺ Κρήτης καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ ἀντιστρόφως ἔπαιρναν ἀρκετὸ χρόνο. Μετὰ τὸν θάνατο τῆς Εὐγενίας οἱ ἐκτελεστές τῆς διαθήκης τὴν ἔστειλαν στὸν πατριάρχη, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν ἐπικύρωσε τὸ 1596, δηλώνοντας πῶς νομίμως μποροῦσε νὰ διαθέσει τὴν πε-

234. Dafnomili, busta 89, libro VII, φ. 258v-259r. Τὸ μεγάλο διάστημα πού διέρρευσε ἀνάμεσα στὴ σύνταξη τῆς διαθήκης τῆς Fiordelise Dandolo (1554) καὶ τὴν ἐκτέλεση τοῦ συγκεκριμένου ἔρου (1588) πιθανότατα ὀφείλεται στὶς περιστάσεις πού ἀκολούθησαν μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Ματθαίου Καλλέργη (1572). Μετὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ὁ υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Ματθαίου Vettor (Βίκτωρ) καὶ ἡ μητέρα του Marina Emo μετακόμισαν μονίμως στὴ Βενετία, ὅπου ἀγόρασαν τὸ περίφημο palazzo Callergi, σήμερα γνωστὸ ὡς Vendramin-Callergi. Γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ βλ. Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, «Ἐρευναὶ ἐν Βενετίᾳ», *Θησαυρίσματα* 5 (1968), σ. 47-48. Emiliano Bertin, «La versione ficiniana della *Monarchia* a Venezia: due episodi poco noti», *La Bibliofilia* CXIII (2011), σ. 295 ὑποσημ. 10.

235. Petropulo, busta 200, libro 7, φ. ρμβ'γ.

236. Ἀγαθόγγελος Νινολάκης, *Ἡ πρὸς τοὺς Κρητὰς ἀλληλογραφία Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ἢ προσετέθη καὶ τὸ περισπούδαστον ἔργον αὐτοῦ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, Χανιά 1908*, σ. 39 (ἀρ. 11), 41-43 (ἀρ. 14), 43-44 (ἀρ. 15), 46 (ἀρ. 19), 47 (ἀρ. 20). Βλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου, *Μελέτιος ὁ Πηγᾶς. Ὁ Κρητὴς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπιτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου 1545-160*, Χανιά 1903, σ. 124-125.

ριουσία της ὅπως ἐπιθυμοῦσε. Προσέθετε μάλιστα μιὰ πολὺ ἀνθρώπινη καὶ προσωπικὴ σκέψη του: ἐσχάτης ὑπαρξιάσης τοῦ ἡμετέρου γένους τῶν Πηγαῶν.

Ὁ Μελέτιος Πηγαῶς σὲ ἐπιστολές του πρὸς τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς Βροντησίου Λαυρέντιο Μαρίνο, μὲ τὸν ὁποῖο συνδεόταν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλους μοναχοὺς τοῦ ἴδιου μοναστηριοῦ, τοὺς εὐχαριστοῦσε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὶς φροντίδες τοὺς πρὸς τὴν Εὐγενία. Ἀπέστειλε μάλιστα στὸν Λαυρέντιο Μαρίνο τὸ ἀκόλουθο ἐπίγραμμα ποὺ εἶχε συνθέσει ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἀδελφὴ του προκειμένου νὰ χαραχτεῖ σὲ ἕναν λίθο.

*Ὁὐ θάνες Εὐγενίη, γ' οὐ κἀθθανες, ἀλλὰ καθεύδεις,
Κουριδίη Χριστοῦ, Οὐρανίοις θαλάμοις,
Τοῦνεκά σοι δακρύων οὐ χέυομεν ἀλλὰ λιτάων
λοιβάς, ὀλυμπίαις ἀρμοδίους χορείαις.
Δέροκεο, ὄν πόθεες πανακηράτησιν ὀπωπαῖς,
Σαῖς τε εὐχολῆσιν, ἴλασον ἄμμι πόροις.*

Ὁ Μελέτιος Πηγαῶς τὸ 1596 ἔγραψε ἐπίσης στὴν ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη Εὐγενία Μαρινοπούλα καὶ στίς λοιπές μοναχές. Ἡ Εὐγενία Μαρινοπούλα ἦταν ἀδελφὴ τοῦ Λαυρεντίου Μαρίνου, τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Βροντησίου. Στὸ γράμμα του ὁ πατριάρχης εὐχαριστοῦσε τὴν ἡγουμένη καὶ τὶς μοναχές γιὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴν κηδεῖα τῆς ἀδελφῆς του. Ἀπὸ τὶς ἐπιστολές συνάγεται ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες ἀγαθοεργίες σὲ πτωχοὺς καὶ πνευματικούς, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀγαθῶν τῆς θανούσης εἶχε κληροδοτηθεῖ στὸ μοναστήρι, καὶ ὑπῆρχε καὶ εἰδικὸ λεγάτο γιὰ τὴν ἡγουμένη του. Ὁ Μελέτιος ἔστειλε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη μιὰ κανδήλα «φωταγωγὸν ἀργυρόχρυσον» γιὰ νὰ κρεμαστεῖ μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος στὴ μνήμη τῆς ἀδελφῆς του. Ἀπαγόρευε δὲ τὴ μετακίνηση ἢ πώλησή της, ἐκτὸς ἂν ὑπῆρχε ἀνάγκη γιὰ τοὺς πτωχοὺς ἢ τοὺς αἰχμαλώτους.

Ὅπως εἶδαμε καὶ πιὸ πάνω²³⁷, στίς 14 Μαρτίου 1595 ἡ ἐκκλησιάρχισσα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη Εὐγενία μοναχὴ Πυροπούλα μαζὶ μὲ τὶς ἐκκλησιάρχισσες ἄλλων τριῶν μοναστηριῶν παρέλαβαν ἕνα λεγάτο 200 ὑπερπύρων ποὺ εἶχε ἀφήσει μὲ ἰδιόχειρη διαθήκη ὁ Μιχαὴλ Χαιρέτης τοῦ ποτὲ Βασιλείου. Σύμφωνα μὲ τὴ διαθήκη του, τὰ

237. Βλ. σ. 48.

50 υπέρπυρα που αντιστοιχοῦσαν σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ τέσσερα μοναστήρια θὰ μοιράζονταν στὶς μοναχὲς ἐκάστου ἀπὸ αὐτὰ²³⁸.

Δύο διαδοχικὲς πράξεις διορισμοῦ πληρεξουσίου συντάξε ἡ μοναχὴ Μακαρία Πατρολογοπούλα. Μὲ τὴν πρώτη, στὶς 12 Ὀκτωβρίου 1596, ἔκανε πληρεξουσίου τῆς τὸν Ἀθανάσιο Πατρολόγο, τὸν γνωστὸ ἱερομόναχο τῆς μονῆς Ἀγκαράθου, γιὰ νὰ τὴν ἐκπροσωπεῖ ἐνώπιον τοῦ πρεβεδοῦρου τῶν Κυθῆρων καὶ νὰ φροντίζει τὰ συμφέροντά τῆς στὸ νησί γιὰ ὅσα ἀγαθὰ εἶχαν περιέλθει σ' αὐτὴν ἐκεῖ ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς καὶ τὴ μητέρα τῆς Γρηγορία. Ἡ οἰκογένεια Πατρολόγου ἦταν ἀπὸ τὰ Κύθηρα καὶ —κρίνοντας ἀπὸ τὸ ἐπώνυμο— ἡ Μακαρία καὶ ὁ Ἀθανάσιος πρέπει νὰ ἦταν συγγενεῖς²³⁹.

Στὴ δευτέρη πράξη, στὶς 18 Ἀπριλίου 1597, ἡ ἴδια μοναχὴ Μακαρία Πατρολογοπούλα τοῦ ποτὲ κὺρ Κοσμᾶ κατέστησε πληρεξουσίου τῆς τὸν μοναχὸ Νικόδημο Πρωτοψάλτη τοῦ ποτὲ κὺρ Θεοδώρου προκειμένου νὰ τὴν ἐκπροσωπεῖ, ἐπίσης, ἐνώπιον τοῦ πρεβεδοῦρου τῶν Κυθῆρων γιὰ τὶς ἴδιες οἰκογενειακὲς τῆς ὑποθέσεις, δηλώνοντας παράλληλα πὼς τὸ νέο αὐτὸ πληρεξούσιο «δὲν πρεγιουτικάρωντας», δὲν ἔβλαπτε, δὲν ἀκύρωνε τὸ προγενέστερο πρὸς τὸν Ἀθανάσιο Πατρολόγο²⁴⁰. Προφανῶς δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ συχνὴ παρουσία τοῦ Ἀθανασίου στὰ Κύθηρα καὶ χρειάζόταν καὶ δεύτερος πληρεξούσιος γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὶς ὑποθέσεις τῆς Μακαρίας. Ἡ δασκάλισσα Μακαρία Πατρολογοπούλα πέθανε σχετικὰ σύντομα μετὰ τὴν πράξη αὐτή, ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη.

Μιὰ κάπως ἀσαφὲς στὶς λεπτομέρειές τῆς ὑπόθεση παρουσιάζεται τὸν ἐπόμενο χρόνο. Στὶς 18 Νοεμβρίου 1598 ἡ μοναχὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Εὐγενία Τρικλινοπούλα καὶ ἡ Νεζίνα Πατρολογοπούλα, θυγατέρα τοῦ ποτὲ μισὲρ Λιάμο καὶ χήρα τοῦ ποτὲ μισὲρ Σταυράκη Μόσκου, διόρισαν πληρεξουσίου τοὺς τὸν Γεώργιο Μιχαλόπουλο λεγόμενο Μόσκο γιὰ νὰ παρουσιαστῆι στὸ *ὀφίτζιον τα λατηνηκα* καὶ νὰ διεκδικήσῃ δικαστικὰ *ἐκήρον το χειρόγραφο ἡγου φιλτζα* ποὺ εἶχε γράψῃ ὁ ἱερομόναχος Μητροφάνης οἰκονόμος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Συναϊτῶν κατόπιν παραγγελίας τῆς ἀποθανούσης Μακαρίας Πατρολογοπούλας τῆς δασκάλισσας. Σύμφωνα μὲ τὰ ἀναγραφόμενα, οἱ δύο καλόγριες ἰσχυρίζονταν πὼς σ' ἐκεῖνο τὸ χειρόγραφο ἦταν γραμμὲν ἡ τελευταία («παραγγελιά») τῆς

238. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σή'ρ.

239. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. ξά'ν.

240. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. ρθ'ρ-v.

Μακαρίας μὲ τὴν ὁποία τὶς «εμπενεφιτζιάρησε»²⁴¹. Δὲν εἶναι σαφὲς ἂν τὸ χειρόγραφο στὸ ὁποῖο ἀναφέρονταν οἱ μοναχὲς ἦταν ἡ διαθήκη τῆς Μακαρίας Πατρολογοπούλας ποὺ εἶχε συντάξει ὁ Μητροφάνης, ἢ κάτι ἄλλο, οὔτε γιὰ ποιὸν λόγον καὶ πόσο καιρὸ ἐκεῖνος, κατὰ τὸν ἰσχυρισμὸ τους, τὸ κατακρατοῦσε.

“Ὅπως εἶδαμε καὶ στὴν προηγούμενη περίπτωση, καὶ συναντᾶται γενικότερα σὲ πλῆθος ἄλλες, οἱ μοναχὲς δὲν δίσταζαν καθόλου νὰ διεκδικήσουν τὰ οἰκονομικά τους συμφέροντα, ὅποτε ἔκριναν πὼς θίγονταν. Σὲ αὐτὴ τὴν κατηγορία ἀνήκει καὶ μιὰ ἀκόμη νοταριακὴ πράξη τῆς 22ας Ἰουνίου 1605. Οἱ καλόγριες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη Θεοτίμη καὶ Φιλοθέη, ἐγγονὲς τοῦ ἱερομόναχου Γεράσιμου Ταούτη, ποὺ κατοικοῦσαν προσωρινὰ στὸν Χάνδακα στὴν ἐκκλησία τῆς μονῆς τους, ποὺ ἦταν ἀφιερωμένη στὸν Σταυρὸ²⁴², ἔκαναν πληρεξούσιό τους τὸν Ἀντώνιο Ξανθό. Ἡ κύρια ὑποχρέωση τοῦ Ξανθοῦ ἦταν νὰ πράξει τὰ δέοντα ὥστε νὰ ὑπερασπιστεῖ τὰ δικαιώματα τῶν δύο ἀδελφῶν στὰ «καλά» τοῦ ποτε πατέρα Νικηφόρου, κατὰ κόσμον Νικολοῦ Ροδίου, ποὺ τοὺς εἶχε ἀφήσει μὲ τὴ διαθήκη του τῆς 2ας Ἰουνίου 1605 καμωμένη στὸν νοτάριο Νικολὸ Νέγκρη²⁴³. Δὲν ἦταν μόνο οἱ δύο μοναχὲς ποὺ θεωροῦσαν ὅτι κινδύνευαν τὰ συμφέροντά τους. Μιὰ ἄλλη πράξη στὶς 9 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου ἔτους ἀποκαλύπτει ὅτι καὶ ὁ ἱερομόναχος Σωφρόνιος Μπέτος²⁴⁴, ποὺ ἐπίσης περιλαμβανόταν στοὺς κληρονόμους τοῦ πατέρα Νικηφόρου, ὄριζε πληρεξούσιό του τὸν μισέρ Μικὲλ Κορτεζᾶ γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ ὁμοίως τὰ δικά του συμφέροντα²⁴⁵.

Τὰ κληροδοτήματα τῶν κατοίκων τοῦ Χάνδακα πρὸς τὸν Ἅγιο Ἰωάννη καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν συνεχίζονταν στὰ τέλη τοῦ 16ου καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰ. Φαίνεται πὼς ἦταν μᾶλλον σύνηθες νὰ προβλέπονται στὶς διαθήκες κληροδοτήματα ταυτοχρόνως καὶ γιὰ τὰ

241. Negri, busta 179, libro 1, φ. 81r-v. Ἡ ταυτότητα τοῦ ἐπωνύμου ὑποδηλώνει ὅτι ἡ Νεζίνα καὶ ἡ Θανοῦσα Μακαρία Πατρολογοπούλα ἦταν προφανῶς συγγενεῖς. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 12.

242. Στὸς καταλόγους τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χάνδακα περιλαμβάνονται ἀρκετὲς ἐκκλησίες τοῦ Σταυροῦ: μία ἀπὸ αὐτὲς ἀποκαλεῖται Ἐσταυρωμένος τῶν καλαφατῶν, μιὰ ἄλλη Ἐσταυρωμένος εἰς τὰ χαράκια, ἄλλη Crusifixus de Pantocratora καὶ Crusifixus de Dermatà, σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἀπλῶς Σταυρός, βλ. Gerola, «Topografia», σ. 26 (II.88), 28 (IV.71,72), 30 (V. 77, 78), 32 (VI. 93), 35 (VI.114). Δὲν γνωρίζουμε ποιὰ ἀπὸ ὅλες αὐτὲς μπορεῖ νὰ ἀνῆκε στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Μεσαμπελίτη.

243. Selentza, busta 257, libro 5, φ. 16r.

244. Γιὰ τὸν Σωφρόνιο Μπέτο βλ. καὶ πρὸ πάνω σ. 37-38.

245. Selentza, busta 257, libro 5, φ. 18r.

άλλα μοναστήρια τῆς περιοχῆς, χωρὶς νὰ ἀπουσιάζουν καὶ ἄλλες γυναικεῖες μονές. Βλέπουμε λόγου χάρι δύο παρόμοιες νοταριακὲς πράξεις παραδόσης κληροδοτημάτων, ποὺ ἀφοροῦσαν ἢ μία τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἢ ἄλλη τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ τῶν Μεσαμπελιῶν μέσα σὲ διάστημα δύο μηνῶν. Ἡ πράξη ποὺ ἀφοροῦσε τὸν Σωτήρα Χριστὸ εἶχε προηγηθεῖ στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1610, ὅπως προαναφέρθηκε²⁴⁶. Στὶς 6 Νοεμβρίου 1610 προσῆλθαν στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ὁ ἱερομόναχος καὶ οἰκονόμος τῶν Σιναϊτῶν Μακάριος μαζὶ μὲ τὸν νοτάριο Νικολὸ Νέγκρη γιὰ νὰ παραδώσουν τὸ λεγάτο. Ἡ ἡγουμένη Εὐγενία Βολοπούλα χτυπώντας τὴν καμπάνα κάλεσε σὲ σύναξη τὶς μοναχὲς γιὰ νὰ παραστοῦν. Συνολικὰ μαζὶ μὲ τὴν ἡγουμένη τὸ 1610 ὑπῆρχαν 21 μοναχὲς στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Μεσαμπελίτη²⁴⁷. Κατόπιν ὁ οἰκονόμος τῶν Σιναϊτῶν Μακάριος ἐνώπιον τοῦ νοταρίου καὶ τῆς σύναξης τῶν ἀδελφῶν παρέδωσε στὴν ἡγουμένη 32 χρυσὰ τζεκίνια σὲ χρυσάφι καὶ κατρίνια λίτρες 20. Τὰ χρήματα ἀποτελοῦσαν τὸ μερίδιο τοῦ μοναστηριοῦ ἀπὸ τὴ γνωστὴ διαθήκη τῆς μοναχῆς Καταφυγῆς, θυγατέρας τοῦ ποτὲ Γεώργη Πιζάνη, καὶ ἀντιστοιχοῦσαν σὲ 12 μουζούρια σιτάρι ἐτησίως ποὺ εἶχε κληροδοτήσει στὴ μονὴ ἢ Καταφυγὴ μὲ τὴ διαθήκη της, ποὺ εἶχε γίνῃ στὶς 12 Δεκεμβρίου 1578 ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ νοτάριο Νικήτα Κορογόνα²⁴⁸.

Ἐνας ἄλλος διαθέτης, ὁ Ἄνδρέας Κορνάρος, στὶς 10 Μαρτίου 1611 κληροδότησε, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ποὺ ἄφησε καὶ σὲ πολλὲς ἀκόμη μονές, ἀπὸ 150 ὑπέρπυρα καὶ στὰ τρία μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν γιὰ νὰ τὰ μοιραστοῦν οἱ μοναχὲς τους²⁴⁹. Μιὰ παρόμοια πρόνοια εἶχε λάβει καὶ ὁ Τζουάνε Ντακορφού, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶδαμε καὶ στὴν Ἁγία Πελαγία, εἶχε ἀφήσει μὲ τὴ διαθήκη του 10 μίστατα λάδι σὲ τέσσερα γυναικεῖα μοναστήρια. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Μεσαμπελίτης συμπεριλαμβανόταν σὲ

246. Βλ. πῶς ἀνω, σ. 64 ἀναλυτικὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ διαθήκη.

247. Αὐτὲς ἦταν οἱ ἀκόλουθοι: Ἀθανασία Μπρατζαλοπούλα, Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα, δασκάλισσα, Συγκλητικὴ Γερακοπούλα, Ἁγνὴ Σινολοπούλα, Μακαρία Κοντοκαλοπούλα, Ἁγαθὴ Λουραντοπούλα, Καταφυγὴ Μαγγαναροπούλα, Ἄννούσα παπαδιὰ Μηναδοπούλα, Μαγδαληνὴ καὶ Εὐγενία Βολοπούλες, Εὐπραξία Κορναροπούλα, Συγκλητικὴ Καλλεργοπούλα, Θεοδούλη Κοκκίνοπούλα, Φιλάρετη Μπρατζαλοπούλα, Μακαρία Ψαροπούλα, Μαγδαληνὴ Καλογεροπούλα, Εὐγενία Τρουλλινοπούλα, Θεοτίμη Χριστοφόραινα, Ἐλισάβετ Μουσουροπούλα, Ἁγνὴ Γριπιωτοπούλα.

248. Negri, busta 180, libro 7, φ. 434r. Τὸ ἀναφερόμενο ποσὸ ἀντιστοιχεῖ δηλαδὴ σὲ 384 μουζούρια σιτάρι (32 χρόνια ἐπὶ 12 μουζούρια τὸν χρόνο).

249. Στ. Σπανάκης, «Ἡ διαθήκη τοῦ Ἄνδρέα Κορνάρου (1611)», *Κρητικὰ Χρονικὰ* 9 (1955), σ. 397.

αὐτά. Ἔτσι, σὲ μιὰ νοταριακὴ πράξι που ἔγινε στὸν Χάνδακα στὶς 27 Ἰουνίου 1613 προσῆλθαν 21 μοναχὲς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου²⁵⁰ γιὰ νὰ βεβαιώσουν ἐνώπιον τοῦ νοταρίου πὼς παρέλαβαν τὸ κληροδότημα ἀπὸ τὴ Μαρία Νταπυραδοπούλα, μητέρα καὶ κληρονόμο τοῦ Τζουάνε Ντακοροφού. Στὸ μοναστήρι ὅμως ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες καλόγριες, διότι οἱ παριστάμενες δήλωσαν πὼς ἐπιβεβαίωσαν τὴν παραλαβὴ τοῦ κληροδοτήματος καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν ὑπολοίπων²⁵¹.

Παρατηροῦμε ὅτι τρία χρόνια νωρίτερα, στὶς 6 Νοεμβρίου 1610, στὴν παραλαβὴ λεγάτου ἀπὸ τὸν οἰκονόμο τῶν Σιναϊτῶν, ποὺ ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω, παρίσταντο καὶ πάλι 21 μοναχὲς, ἀλλὰ πιθανὸν τότε νὰ ἦταν ὅλες. Τὸ 1613 πρέπει νὰ εἶχε ἀύξηθεῖ ὁ ἀριθμὸς τους, ἐφόσον δηλώνεται πὼς ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες ποὺ δὲν παρευρίσκονταν. Στὸ μεσολαβῆσαν διάστημα ἡ ἡγουμένη Εὐγενία Βολοπούλα εἶχε ἀλλάξει, ἴσως εἶχε πεθάνει, καὶ τὴν εἶχε ἀντικαταστήσει ἡ Εὐγενία Καλογερεᾶ. Οἱ δύο ἄλλες Βολοπούλες, Μαγδαληνὴ καὶ Εὐγενία, ἐξακολουθοῦν νὰ περιλαμβάνονται στὴν ἀδελφότητα. Στὸν κατάλογο τοῦ 1613 νέα ὀνόματα ἐμφανίζονται καὶ ἄλλα ἀπουσιάζουν, ὥστε συνολικὰ ἀπὸ τὰ 21 ὀνόματα μόνο τὰ 11 εἶναι κοινὰ καὶ στοὺς δύο καταλόγους. Δὲν γνωρίζουμε βεβαίως ἂν πόσες καὶ ποιὲς ἀπὸ τὶς παλαιότερες μοναχὲς παρέμεναν στὸ μοναστήρι καὶ ἀπλῶς δὲν συνόδευσαν τὴν ἡγουμένη στὸν Χάνδακα. Πάντως ἡ κινητικότητα ἢ οἱ ἀλλαγὲς ποὺ παρατηροῦνται στὴ μοναστικὴ κοινότητα μέσα σὲ τρία χρόνια εἶναι ἀξιοσημεῖωτες.

Στὴ διαθήκη τοῦ Τζουάνε Ντακοροφού περιλαμβάνονταν ἐπίσης ὁ ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Ἰωαννίκιος Πυρῆς, ὁ ὁποῖος στὶς 27 Ἰουνίου 1613 ἔλαβε ἓνα χρυσὸ τζεκίνι²⁵². Μιὰ ἀπὸ τὶς προαναφερθεῖσες μοναχὲς, ἡ Θεονύμφη Ντακοροφού, θυγατέρα τοῦ παπᾶ Ἀντώνη Ντακοροφού, ἐγγονὴ τῆς Μαρίας Νταπυραδοπούλας καὶ προφανῶς ἀνεψιὰ ἢ μικροανεψιὰ τοῦ Τζουάνε Ντακοροφού, εἶχε

250. Αὐτὲς ἦταν: ἡ ἡγουμένη Εὐγενία, θυγατέρα τοῦ ποτε Μανόλη Καλογερεᾶ, καὶ οἱ ἀκόλουθες: Ἀθανασία Μπρατζάλαινα, Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα, δασκάλισσα, Συγκλητικὴ Γερακοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα, Ἁγνὴ Σινιολοπούλα, Εὐδοξία Πατερμοπούλα, δασκάλισσα, Εὐγενία Τρουλλινοπούλα, Θεονύμφη Ντακοροφού, Εὐγενία καὶ Μαγδαληνὴ Βολοπούλες, Μαγδαληνὴ Καλογεροπούλα, Ἐλισάβετ Μουσουροπούλα, Ἀθανασία Κασιματοπούλα, Μακαρία Μηλιαροπούλα, Εὐδοξία Σιμουλοπούλα, Μακαρία Ψαροπούλα, Ἁγνὴ Πουλητοπούλα, Εὐγενία Τραπεζοντέο, Θεοδούλη Κοκκίνοπούλα, Θεονύμφη Καλογεροπούλα, Μακαρία Καππάδοκα.

251. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r.

252. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106v.

επίσης συμπεριληφθεῖ ξεχωριστὰ στὴ διαθήκη του. Αὐτὴ στίς 4 Ὀκτωβρίου 1613 παρέλαβε πρὶν ἀπὸ τὸ μοναστήρι 10 χρυσὰ τζεκίνια, τὸ λεγάτο πού κληρονόμησε ἀπὸ τὸν Τζουάνε καὶ διαβεβαίωσε πὼς τὰ ἔλαβε ἀπὸ τὴ γιαγιά της²⁵³.

Ἀκόμη μία παραλαβὴ κληροδοτήματος πραγματοποιήθηκε στίς 17 Ὀκτωβρίου 1614. Ἡ μοναχὴ Ἀθανασία Μπρατζαλοπούλα ἀναγνώρισε ὅτι παρέλαβε 6.000 ὑπέρπυρα, πού ἦταν ἡ κατάληξι μιᾶς ἀρκετὰ περίπλοκης ὑπόθεσης, ἡ ὁποία ἀφοροῦσε παραποίηση διαθήκης²⁵⁴.

Μιὰ νέα ἀδελφὴ στὸ μοναστήρι, ὅπως ὑποθέτουμε, ἐφόσον τὸ ὄνομά της δὲν συναντᾶται προηγουμένως, ἡ Ἀνεζίνα, θυγατέρα τοῦ παπᾶ κὺρ Νικολάου Γαβρίλη, στίς 4 Ἰουλίου 1615 κατέστησε πληρεξούσιό της τὸν ἀφέντη Τζουάνε Φήμη δίνοντας ἐντολὴ νὰ διεκδικήσῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ της παπᾶ Θεόδωρο Γαβρίλη τὸ μερίδιό της ἀπὸ τὴν προίκα τῆς θανούσας μητέρας τους Τομάζας, κόρης τοῦ ἀφέντη Νικολοῦ Μπρατζάλη²⁵⁵.

Στίς 21 Σεπτεμβρίου 1615 ἡ Εὐγενία Καλογερά, ἡ ἴδια ἡγουμένη τὴν ὁποία συναντήσαμε τὸ 1613, καὶ ἀκόμη ἑπτὰ ἀδελφές ἐπιβεβαίωσαν τὴν παραλαβὴ 100 δουκάτων κορέντε πού τοὺς παρέδωσε ὁ κολονέλος Τζώρτζης Ἀραουζαῖος, κληροδοτήμα σύμφωνα μὲ τὴ διαθήκη τοῦ ἀδελφοῦ του Τζουάνε (9 Δεκεμβρίου 1613). Τὰ χρήματα θὰ μοιράζονταν σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς ἀδελφές τῆς μονῆς ὅτι της ετοκάρισε εἰς τὴ πάρτεν του²⁵⁶. Ἡ Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα, πού ἀναφέρεται στὸ ἔγγραφο αὐτό, ἴσως δὲν ταυτίζεται μὲ τὴ συνονόματή της, πού τὸ 1610 καὶ τὸ 1613 ἀναφέρεται ὡς δασκάλισσα, ὅπως εἶδαμε πῶς πάνω, ὅποτε βλέπουμε πὼς ὑπῆρχαν δύο νέες διαφορετικὲς δασκάλισσες. Ἐπειδὴ παρατηρεῖται συχνὰ νὰ μονάζουν στὸ ἴδιο μοναστήρι συγγενικὰ πρόσωπα, ἐνίοτε καὶ συμπατριώτισσες, φαίνεται πὼς καὶ ἡ Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα ἦταν μέλος τῆς ἴδιας οἰκογένειας τῶν Πατρολόγων, ὅπως οἱ παλαιότερες δύο δασκάλισσες Μακαρία καὶ Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλες.

Σχεδὸν ἕναν χρόνο ἀργότερα, στίς 8 Ὀκτωβρίου 1616, ἡ ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Συγκλητικὴ Γερακοπούλα διαβεβαίωσε πὼς

253. Negri, busta 180, libro 9, φ. 145v.

254. Negri, busta 180, libro 9, φ. 278v-279r.

255. Negri, busta 181, libro 10, φ. 11v-12r.

256. Negri, busta 181, libro 10, φ. 34r. Οἱ ἑπτὰ ἀδελφές ἦταν οἱ ἀκόλουθες: Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα, Μυρώπη Σικλαβοπούλα, Φιλαρέτη Μπρατζαλοπούλα, Θεοτίμη καὶ Φιλοθέη Ροδιοπούλες καὶ οἱ δασκάλισσες Ὁρθοδοξία Ζυγοπούλα καὶ Εὐδοξία Πατερμοπούλα.

παρέλαβε ἀπὸ τὸν εὐγενῆ ἀφέντη Λεονάρδο Πανταλέο, νοτάριο καὶ «κατζηλιέρη» τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, ἓνα χρυσὸ τζεκίνο πού ἦταν τὸ λιβέλλο γιὰ τὸ σπίτι στὸ ὁποῖο κατοικοῦσε ὁ Λεονάρδος καὶ πού πλήρωνε προκαταβολικὰ γιὰ τὸν ἐπόμενον χρόνο²⁵⁷.

Γνωρίζουμε πὼς ἐνίοτε στὰ μοναστήρια, τόσο στὰ ἀνδρικὰ ὅσο καὶ στὰ γυναικεῖα, κατοικοῦσαν καὶ λαϊκοὶ πού στὶς πηγές ἀποκαλοῦνται ρασοφόροι. Ἦταν ἄτομα πού προφανῶς ἔφεραν μὲν τὸ ράσο, ἀλλὰ δὲν εἶχαν γίνεи μοναχοί. Μιὰ τέτοια περίπτωση ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχε στὸν Ἅγιο Ἰωάννη. Στις 2 Ἰουλίου 1627 μαθαίνουμε ὅτι στὸ μοναστήρι κατοικοῦσε καὶ μιὰ «ρασοφόρα», ἡ Μαρία, χήρα τοῦ Ἰωάννη Μονοβασιώτη. Αὐτὴ ἔκανε πληρεξούσιό της τὸν ἀφέντη Μικέλε Νδὰ Σητεῖα γιὰ νὰ διαχειριστεῖ τὶς ὑποθέσεις τοῦ ἀδελφοῦ της Γεωργίου Μονοβασιώτη²⁵⁸.

Στις 13 Ὀκτωβρίου τοῦ ἐπόμενου χρόνου 1628 στὸ μοναστήρι ὑπῆρχε νέα ἡγουμένη, ἡ Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα, πού μὲ νοταριακὴ πράξις ἔκανε γενικό της πληρεξούσιο τὸν εὐγενῆ ἀφέντη Φραντζέσκο Παγαῖ²⁵⁹. Δὲν γνωρίζουμε ἂν αὐτὴ διαδέχθηκε καὶ τότε τὴν Εὐγενία Καλογερεῶ, ἣ εἶχε μεσολαβήσει καὶ κάποια ἄλλη ἐνδιαμέσως.

Εἰδικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἀκόλουθη εἶδηση, πού ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴ ἐπιτρόπου γιὰ τὸ μοναστήρι, διότι ἀκολουθεῖται λίγο διαφορετικὴ διαδικασία ἀπὸ ὅ,τι εἶδαμε στὸ παρελθόν. Στις 10 Ἰουνίου 1629 ἡ ἡγουμένη προσκάλεσε τὸν νοτάριο Νικολὸ Νέγκρη νὰ μεταβεῖ στὴ μονὴ γιὰ τὴν ἐκλογὴ προκουρατόρου (ἐπιτρόπου). Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν μόνον ἡ ἡγουμένη Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα καὶ ἕξι ἀκόμη μοναχές, δηλαδὴ οἱ δύο δασκάλισσες Ὁρθοδοξία Ζυγοπούλα καὶ Εὐδοξία Πατερμοπούλα, ἡ ἐκκλησιάρχισσα Ἀθανασία Ἀντριοπούλα, ἡ Εὐγενία Βολοπούλα, ἡ Εὐγενία Τρουλλινοπούλα, «μεγαλόσχημη», καὶ ἡ Ἄγαθὴ Λουραντοπούλα, πού ἐκπροσωπώντας καὶ τὶς ὑπόλοιπες ἐξέλεξαν ὡς ἐπίτροπο τῆς μονῆς τοὺς τὸν εὐγενῆ ἄρχοντα Κρήτης Τζώρτζη Τζάνε τοῦ ποτὲ Μπερνάρδο. Οἱ ἀρμοδιότητες πού τοῦ ἔδωσαν συνοψίζονται στὸ *να προκουράρι εἶσε πᾶσα δουλιὰ τοῦ ἀνω(θεν) μοναστηρίου γενεράλμέντε καὶ να ντεφεντέρι τοῦς λογαριασμοὺς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν*²⁶⁰. Βλέπουμε πὼς ἡ διαδικασία ἔχει ἀπλοποιηθεῖ, καὶ μολονότι πρόκειται γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ δευτέρου πῶς σημαντικοῦ προσώπου γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τὰ συμφέ-

257. Negri, busta 181, libro 10, φ. 188r.

258. Negri, busta 182, libro 15, φ. 26v.

259. Negri, busta 182, libro 15, φ. 155 r.

260. Negri, busta 182, libro 15, φ. 249v-250r. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 13.

ροντα τῆς μονῆς, ὥστόσο δὲν παρίσταται ὅλη ἡ ἀδελφότητα, μολονότι ἡ ἐκλογή γίνεται στὸ μοναστήρι. Ἡ ἐπιλογή —ἢ μᾶλλον διορισμός— ἀποφασίζεται ἀπὸ ἓναν στενὸ κύκλο κυρίως τῶν μοναχῶν ποὺ ἔχουν κάποιο ἀξίωμα. Ἄν μάλιστα συγκρίνουμε τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ ἐπιτρόπου, ὅπως περιγράφονται σὲ αὐτὴ τὴν πράξη, μὲ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ γενικοῦ πληρεξουσίου τὸν ὁποῖο ὅρισε ἡ ἴδια ἡγουμένη λίγους μῆνες ἀργότερα, στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1629, βλέπουμε πὼς εἶναι οἱ ἴδιες: ὡς πληρεξούσιος τῆς ἡγουμένης Μαγδαληνῆς Πατρολογοπούλας ὁ ἀφέντης Τζουάνε Βιτζαμάνο τοῦ ποτὲ Φραντζέσκο ἔπρεπε νὰ νδεφεντέρει τοὺς λογαριασμούς τοῦ μοναστηριοῦ²⁶¹.

Μιὰ ἀσυνήθιστη καὶ ἐνδιαφέρουσα πληροφορία γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς μοναχὲς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου προέρχεται ἀπὸ μιὰ νοταριακὴ πράξη τῆς 3ης Ἀπριλίου 1641 διακανονισμοῦ χρέους τῆς μοναχῆς Εὐγενίας Τραπεζοντεπούλας πρὸς τὸν ζωγράφο Φραντζέσκο Καβερτζᾶ. Τὸ ἐνδιαφέρον ἐγκριεται στὸν λόγο ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέκυψε τὸ χρέος. Ἡ Εὐγενία εἶχε παραγγεῖλει στὸν ζωγράφο μιὰ μεγάλη εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας, στὴν ὁποία εἶχε ζητήσει νὰ περιλάβει καὶ τὸ πορτραῖτο τῆς. Αὐτὴ τὴν εἰκόνα δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἀποπληρώσει καὶ χρεωστοῦσε ἀκόμη 22 ἰσπανικὰ ρεάλια, 10 λίτρες καὶ 4 γαζέτες, ὅποτε ἔκανε συμφωνία νὰ λαμβάνει ὁ ζωγράφος ὅσα τοῦ ὄφειλε σὲ ποσότητες μούστου ἀπὸ τὸν Μανέα Σοφιανό, ποὺ ἦταν ἀνεψιὸς τῆς καὶ κουνιάδος του Καβερτζᾶ. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ σώζεται σήμερα στὸ Μουσεῖο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας, καὶ ἡ ἴδια ἡ Εὐγενία ἀπεικονίζεται στὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνας μὲ μοναχικὸ ἔνδυμα στραμμένη κατὰ τὰ τρία τέταρτα πρὸς τὰ ἀριστερά. Στὴν εἰκόνα ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή *XEIP ΦΡΑΓΓΙΑ ΚΑΒΕΡΤΖΑ, ΔΕΗCIC ΤΗΣ ΔΟΥΛΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΥΓΕΝΗΑΣ ΜΟΝΑΧΗΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΝΤΙΟΠΟΥΛΑΣ*²⁶². Δὲν γνωρίζουμε ἂν ἡ Εὐγενία τῆς εἰκόνας τοῦ 1641 εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν Εὐγενία Τραπεζοντέο ποὺ συναντήσαμε σχεδὸν τριάντα χρόνια ἐνωρίτερα, στὶς 27 Ἰουνίου 1613, σὲ συμβολαιογραφικὴ πράξη παραλαβῆς λεγάτου.

Οἱ τελευταῖες μας πληροφορίες γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Μεσαμπελίτη εἶναι περισσότερο ἔμμεσες καὶ ὀδηγοῦν σὲ ὑποθέσεις ὡς πρὸς τὸ τί συνέβη στὴν ἀδελφότητά του ὅταν πλέον ἄρχισε ἡ πολιορκία τοῦ Χάνδακα

261. Negri, busta 182, libro 15, φ. 316v.

262. Μαρία Γ. Κωνσταντουδάκη, ὁ.π., *Θησαυρίσματα* 12 (1975), σ. 118-121. Ἡ εἰκόνα ἀπεικονίζεται στὸ ψηφιοποιημένο Ἀρχεῖο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας, <http://eib.xanthi.ilsp.gr/gr/icons.asp> (ἀνακτῆθηκε στὶς 10 Φεβρουαρίου 2016).

ἀπὸ τοὺς Ὁθωμανοὺς. Ἀπὸ ἔγγραφα τῆς Δουκικῆς γραμματείας τοῦ Χάνδακα τοῦ ἔτους 1663, ποὺ ἀφοροῦν τὴν πρῶην μοναχὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεονύμφη Χαιρέτη, πληροφοροῦμαστε ὅτι οἱ μοναχὲς τῆς μονῆς εἶχαν μεταφερθεῖ μέσα στὴν πόλη, στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη, ἣ ὁποία εἶχε μετατραπεῖ σὲ μοναστήρι²⁶³. Φαίνεται ὅτι τὴν τύχη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἶχαν καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν, καὶ οἱ ἐναπομείνουσες καλόγριες εἶχαν καταφύγει καὶ μόναζαν μέσα στὸν Χάνδακα.

13. Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιοῦ ἢ Τραχανιώτη, λεγόμενου καὶ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη

Ὅπως προαναφέρθηκε, φαίνεται σχεδὸν ἀπολύτως βέβαιο πῶς ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μεσαμπελίτης ταυτίζεται μὲ τὸν Ἅγιο Γεώργιο τοῦ Τραχανιοῦ ἢ Τροχαιοῦ, ἐνίοτε ἀποκαλούμενο καὶ Τραχανιώτη. Τρεῖς σχετικὰ μεταγενέστερες πράξεις μᾶς παρέχουν τὴν πληροφορία: ἡ πρώτη ἀνάγεται στὶς 20 Σεπτεμβρίου 1613, ἡ δευτέρα στὶς 8 Φεβρουαρίου 1617 καὶ ἡ τρίτη εἶναι τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1622. Σὲ ὅλες συνδέονται ἄμεσα οἱ δύο προσωνυμίες τοῦ Ἁγίου Γεωργίου: τὸ μοναστήρι ἀποκαλεῖται τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιώτη λεγόμενου Μεσαμπελίτη²⁶⁴.

Ἐπιπλέον ἐνδειξὴ ἀποτελεῖ πῶς τὰ ἴδια ὀνόματα ὀρισμένων μοναζουσῶν παρουσιάζονται σὲ δύο πράξεις ἢ μία ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομάζει τὸ μοναστήρι Ἅγιο Γεώργιο τὸν Τραχανιώτη (1613) καὶ ἡ δευτέρα Ἅγιο Γεώργιο τὸν Μεσαμπελίτη (1623)²⁶⁵. Δὲν ταυτίζονται, ὅμως, ὅλα τὰ ὀνόματα, ἴσως ἐπειδὴ μεσολαβοῦν δέκα χρόνια μεταξὺ τῶν δύο πράξεων, ὁπότε κάποιες μοναχὲς μπορεῖ νὰ εἶχαν εἴτε ἀποβιώσει εἴτε μετακινηθεῖ σὲ ἄλλο μοναστήρι, ἐνῶ ἄλλες εἶχαν προστεθεῖ στὴν ἀδελφότητα. Εἶναι, ἐπίσης, πιθανὸν νὰ μὴν ἔχουν καταγραφεῖ ἀπὸ τὸν νοτάριο ὅλες οἱ μοναχὲς ποὺ περιλαμβάνονται στὴν πρώτη ἀπὸ τὶς δύο πράξεις, στὴν ὁποία ὁ ἀριθμὸς τους εἶναι αἰσθητὰ μικρότερος ἀπὸ ὅ,τι στὴ δευτέρα.

Στὶς γνωστὲς μας ἀναφορὲς στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Τραχανιώτη, ποὺ εἶναι καὶ παλαιότερες ἀπὸ ἐκεῖνες στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Μεσαμπελίτη, δὲν ἀπαντᾷ κάποια πληροφορία γιὰ τὸν τόπο ὅπου βρισκόταν. Ὡστόσο,

263. Βλ. πῶς κάτω τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἅγιο Γεώργιο Γλυφοκαρύδη, σ. 90-91.

264. Negri, busta 180, libro 9, φ. 138r-v, busta 181, libro 10, φ. 236v καὶ libro 13, φ. 65r.

265. Negri, busta 181, libro 13, φ. 106r, 256v.

ὅσοι ζητοῦσαν στή διαθήκη τους νὰ ταφοῦν ἐκεῖ κατοικοῦσαν ἐν Ἐξωπόρτω Χάνδακος Κρήτης. Πρέπει ἐπομένως καὶ ἡ μονὴ νὰ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, ὅχι ὅμως μακριὰ ἀπὸ τὸν Χάνδακα, γεγονός πὺν ταιριάζει καὶ τοπογραφικὰ μὲ τὶς Μεσαμπελιές. Ἡ προσωνομία τοῦ Μεσαμπελίτη προφανῶς ἐπικράτησε λίγο ἀργότερα σὲ ἀναλογία μὲ τὰ ἄλλα πλησιόχωρα μοναστήρια μὲ τὴν ἴδια προσωνομία.

Στὴν παλαιότερη γνωστὴ μας μνεῖα τὸ μοναστήρι ἀναφέρεται ὡς Ἅγιος Γεώργιος ὁ Τραχιανός. Ἀπαντᾷ σὲ διαθήκη τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1524 μὲ τὴν ὁποία κληροδοτοῦνται τῶν καλογραίων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχιανοῦ τρία ὑπέρπυρα²⁶⁶. Μετὰ ἀπὸ τρεῖς μῆνες, στὶς 23 Μαΐου 1524, ὁ Ἰωάννης Μπέτος πὺν κατοικοῦσε στὸ Ἐξώπορτο δηλώνει στή διαθήκη του πὺν ἐπιθυμοῦσε νὰ ταφεῖ στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Τραχιανό, τὸν ὁποῖο εἶχε κτίσει ὁ κύρ Πανταλέων ὁ Τραχιανός καὶ τὸν κατεῖχε ὁ Μητροφάνης, πὺν ἦταν πνευματικὸς τοῦ Ἰωάννη Μπέτου²⁶⁷. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ Τραχιανός καὶ ὁ Τραχιανός ταυτίζονται. Ἡ ζωντανὴ ἀνάμνηση τοῦ ἱδρυτῆ τῆς μονῆς ὑποδηλώνει πὺν αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ἦταν πολὺ παλαιά, τὸ πολὺ νὰ ἀναγόταν στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 15ου αἰώνα ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου. Πέντε χρόνια μετὰ τὴ διαθήκη τοῦ Μπέτου, στὶς 26 Φεβρουαρίου 1528, ἓνας ἀκόμη κάτοικος τῆς περιοχῆς τοῦ Ἐξωπόρτου, ὁ Μάρκος Κάκου τοῦ ποτὲ Πιέρου, δήλωνε στή διαθήκη του πὺν ἤθελε νὰ ταφεῖ στὸν Ἅγιο Γεώργιο τοῦ Μητροφάνους²⁶⁸. Φαίνεται πολὺ πιθανὸ πὺν ὁ Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Μητροφάνους ταυτίζεται μὲ τὸν Ἅγιο Γεώργιο τοῦ Τραχιανοῦ, ἐφόσον γνωρίζουμε πὺν ὁ πνευματικὸς πὺν τὸν κατεῖχε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια λεγόταν Μητροφάνης. Δὲν γνωρίζουμε ἐπίσης ἂν ὁ Πανταλέων Τραχιανός ἢ Τραχιανός εἶχε παραχωρήσει τὸ κτητορικὸ δικαίωμα στὸν ἱερομόναχο Μητροφάνη καὶ ἐξ αὐτοῦ πῆγαζαν οἱ σχετικὲς ἀναφορὲς στὶς δύο διαθήκες, ἢ ὁ Μητροφάνης ἦταν ὁ ἐφημέριος ἢ καὶ ὁ ἐπίτροπος τῶν καλογραίων. Τὸ ὄνομα τοῦ Μητροφάνη πάντως δὲν διασώθηκε στή μνήμη τῶν μεταγενεστέρων καὶ τὸ μοναστήρι συνέχισε νὰ ἀναφέρεται ὡς τοῦ Τραχιανοῦ ἢ Τραχιανιώτη. Μολονότι ἡ ταύτιση τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη καὶ τοῦ Τραχιανιώτη φαίνεται ἀσφαλῆς, θὰ παραθέσουμε πρὸ κάτω τὰ λοιπὰ γνωστὰ μας στοιχεῖα γιὰ τὰ δύο μοναστήρια μαζί, μνημονεύοντας ὅμως πάντοτε καὶ τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖο ἀναφέρονται στὶς πηγές.

Μετὰ τὶς προαναφερθεῖσες μνεῖες στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Τραχιανό

266. Γρηγορόπουλος, σ. 160 (ἀρ. 86).

267. Στὸ ἴδιο, σ. 170 (ἀρ. 90).

268. Στὸ ἴδιο, σ. 225 (ἀρ. 123).

μεσολαβεῖ ἓνα σημαντικό διάστημα ἐξήντα χρόνων κατὰ τὸ ὁποῖο δὲν συναντήσαμε ἀναφορὲς στὸν Ἅγιο Γεώργιο οὔτε μὲ τὸ ἓνα οὔτε μὲ τὸ ἄλλο προσωνύμιο. Στὴν ἀπογραφή τοῦ Καστροφύλακα (Karta 20) τὸ 1583 ἐμφανίζονται δύο σχετικὲς ἐγγραφές: ἡ μία ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Τραχιανὸς πληρώνει στὴ Signioria λιβέλλο ἐτησίως γιὰ τὸ χωριὸ Ἄμπρούσα 4 ὑπέρπυρα, 2 γρόσια καὶ 20 piccoli²⁶⁹. Προηγουμένως (Karta 9), στὴν κατηγορία Salarii a capellani, legati di monasterii et elemosine consuete ἀναφέρεται *Monasterio di San Zorzi Messambeliti per livello 41 per. 8 gr. 16 picc.* Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ παλαιότερη ἐπιβεβαιωμένη γνωστὴ μνεία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὡς Μεσαμπελίτη.

Στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Τραχιανό, ὅπως συνέβαινε καὶ σὲ ἄλλα μοναστήρια, διέμεναν καὶ μὴ μοναχὲς, ὅπως ἦταν δύο ἐξ ἀγχιστείας συγγενεῖς, ἡ Ἐλενα θυγατέρα τοῦ ποτὲ κύρ Μιχελῆ Δουκατάρη καὶ ἡ Σοφιανὴ θυγατέρα τοῦ ποτὲ κύρ Καβάκη Εὐδαιμονοῖωάννη καὶ χήρα τοῦ μισέρ Ἀνδρέα Δουκατάρη. Οἱ δύο αὐτὲς ἀπὸ κοινοῦ στὶς 15 Ἰανουαρίου 1585 πώλησαν σὲ ἓναν Παῦλο Κασιμάτη ἓναν νερόμυλο ποὺ κατεῖχαν στὰ Κύθηρα²⁷⁰.

Στὶς 24 Ἰουνίου τοῦ ἴδιου χρόνου συναντᾶμε καὶ πάλι τὸν Ἅγιο Γεώργιο νὰ μνημονεύεται ὡς Μεσαμπελίτης, ὅταν ὁ Νικολὸς Στάθης ἐπέστρεψε στὴ μοναχὴ τῆς μονῆς Πελαγία Λουμπινοπούλα ἄτοκο δάνειο ποὺ τοῦ εἶχε δώσει²⁷¹. Στὴ συνέχεια οἱ ἀναφορὲς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὡς Μεσαμπελίτη γίνονται συχνότερες. Ἔτσι, σὲ πράξη τῆς 26ης Ἰουλίου 1586 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μιχελῆς Καλόγνωμος τοῦ ποτὲ Γεώργη εἶχε ἀφήσει παραγγελία νὰ δοθοῦν στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μεσαμπελίτη ἓνα σπίτι στὸν Σίλαμο καὶ δύο ἀμπέλια ἐντριτάρικα στὸ ἴδιο χωριὸ ποὺ ἀνῆκαν στὸν ποτὲ Τζώρτζη Μαϊδιώτη. Γύρω ἀπὸ τὴ διάθεση τῶν ἀνωτέρω εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὸ 1582 μιὰ μεγάλη δικαστικὴ διαμάχη μεταξύ τῆς Κατεριάς, μητέρας τοῦ ἀποθανόντος, καὶ τῆς ἡγουμένης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Θεονύμφης Γροτζοπούλας, ἡ ὁποία στὴ συνέχεια ἐκπροσωπήθηκε ἀπὸ τὴ μοναχὴ Μαγδαληνὴ Καλιδοπούλα. Τελικὰ συμφωνήθηκε νὰ πάρει ἡ Κατεριά Καλόγνωμη τὸ σπίτι γιὰ ἓναν χρόνο, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν 1η Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους, ἔναντι 6 ὑπερπύρων, τὰ ὁποῖα κατέβαλε ἡ Κατεριά ἐνώπιον τοῦ νοταρίου στὴ Μαγδαληνὴ. Ἡ Κατεριά εἶχε ἐπίσης ὑπο-

269. Γιὰ τὸ νόμισμα βλ. Εὐτυχία Λιάτα, *Φλωρία δεκατέσσερα στένονν γρόσια σαράντα. Ἡ κυκλοφορία τῶν νομισμάτων στὸν βενετοκρατούμενο καὶ τουρκοκρατούμενο ἑλληνικὸ χῶρο 15^{ος}-19^{ος} αἰ.*, Ἀθήνα 1996, σ. 158.

270. Petropulo, busta 199, libro 5, φ. σγ'ν.

271. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. κη'ν.

χρέωση να πληρώνει τὸ ὀφειλόμενο ἀράδεγο στὸν φεουδάρχη²⁷². Ἄν στὰ ἀναφερόμενα ἔγγραφα τοῦ 1582 ἡ μονὴ ἀποκαλεῖτο καὶ τότε «Μεσαμπελίτης», τότε αὐτὴ θὰ ἦταν καὶ ἡ παλαιότερη μνεία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου με αὐτὴ τὴν προσωνομία.

Τὸν ἴδιο χρόνο, στίς 17 Νοεμβρίου 1586, πληροφορούμαστε τὸ ὄνομα μιᾶς μοναχῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη, τῆς Ἀγνῆς Ἀρμενοπούλας, θυγατέρας τοῦ ποτὲ Μιχαεῖ Ἀρμένη καὶ τῆς Φωτεινῆς Τρουλινοπούλας. Ἡ Ἀγνὴ πούλησε ἓνα χωράφι ποὺ εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὴ μητέρα της στὸ χωριὸ Δρακουλιάρη καὶ με τὸ ἀντίτιμο συνέβαλε στὴν ἐξόφληση χρεῶν τῆς μητέρας της²⁷³. Τὸν ἐπόμενο χρόνο, στίς 8 Φεβρουαρίου 1587, ἡ ἴδια μοναχὴ Ἀγνὴ συμμετεῖχε στὴ σύνταξη προικοσυμφώνου προικοδοτώντας τὴν ἀνεψιὰ της Μαριέτα, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Γεώργη Ἀρμένη²⁷⁴.

Μετὰ ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, στίς 14 Μαρτίου 1595, βλέπουμε πὼς καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μεσαμπελίτης εἶχε κληρονομήσει 50 ἀπὸ τὰ συνολικὰ 200 ὑπέρπυρα, τὰ ὁποῖα εἶχε ἀφήσει με τὴ διαθήκη του ὁ κύρ Μιχαεῖ Χαιρέτης στὰ τρία μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν καὶ στὴν Παναγία τῆ Διαβατινῆ. Στὴν πράξη αὐτὴ, στὴν ὁποία ἤδη ἀναφερθήκαμε, συμμετεῖχε καὶ ἡ ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μακαρία μοναχὴ Καρλοπούλα, ἡ ὁποία ἴσως ἦταν προηγουμένως μοναχὴ τῆς Παναγίας τῆς Διαβατινῆς²⁷⁵.

Ἡ προαναφερθεῖσα δὲν εἶναι ἡ μόνη περίπτωση ποὺ τὰ μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν ἐμφανίζονται μαζί σὲ νοταριακὲς πράξεις κληροδοσίας. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἦταν μετὰ τῶν μονῶν ποὺ ἔλαβαν 150 ὑπέρπυρα με τὴ διαθήκη τοῦ Ἀνδρέα Κορνάρου τὸ 1611, ὅπως ἦταν καὶ τὰ ἄλλα δύο μοναστήρια τῶν Μεσαμπελιῶν, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης καὶ ὁ Σωτήρας Χριστός²⁷⁶.

Ἡ ἐπόμενη εἶδηση ἔχει ἐνδιαφέρον διότι γιὰ πρώτη φορὰ βλέπουμε συγκεντρωμένα ἀρκετὰ — ἂν καὶ ὄχι ὅλα — ὀνόματα τῆς ἀδελφότητος. Στίς 27 Ἰουνίου 1613 ἀναφέρονται σὲ νοταριακὴν πράξη ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιώτη Θεοκλήτη Πολίτισσα καὶ δεκατρεῖς ἀκόμη μο-

272. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ρξ'ν-ρξβ'τ.

273. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σζ'ν-ση'τ.

274. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σλη'τ.

275. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. ση'τ. Βλ. πιὸ πάνω σ. 48-49 καὶ τὸ ἐκδιδόμενο ἔγγραφο Παράρτημα ἀρ. 8.

276. Στέργιος Σπανιάκης, ὁ.π., *Κρητικὰ Χρονικὰ* 9 (1955), σ. 396-397.

ναχῆς²⁷⁷, οἱ ὁποῖες διαβεβαίωσαν ὅτι παρέλαβαν δέκα μίστατα λάδι πὺν εἶχε ἀφήσει στὸ μοναστήρι ὁ Τζουάνε Ντακορφοῦ καὶ τὰ παρέδωσε ἡ μητέρα καὶ κληρονόμος του Μαριὰ Νταπυραδοπούλα. Ἄς προστεθεῖ ὅτι ἀπὸ τὶς παροῦσες μοναχῆς ἡ Μαγδαληνὴ Σκουλουδοπούλα συναντᾶται πολλὰ χρόνια ἐνωρίτερα, στὶς 16 Ἀπριλίου 1599, χωρὶς μνεία τοῦ μοναστηριοῦ στὸ ὁποῖο ἀνῆκε, νὰ κάνει ἕναν συμβιβασμὸ μὲ τὸν μισὲρ Τζουάν Ἀρμάκη γιὰ διεκδικούμενα σπίτια στὴ συνοικία τῆς Παναγίας Γοργοπακούσας μὲσω τοῦ πληρεξουσίου τῆς παπᾶ Νικολάου Κανάκη²⁷⁸. Ἀπὸ τὴ διαθήκη τοῦ Τζουάνε ἔλαβε ἕνα χρυσὸ τζεκίني καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς μονῆς καὶ ἐφημέριος τῶν Σιναϊτῶν Ἰωαννίκιος Ροδίτης στὶς 27 Ἰουνίου 1613²⁷⁹.

Τὸν ἴδιο χρόνο, στὶς 20 Σεπτεμβρίου 1613, ἐμφανίζονται δύο ἀκόμη ὀνόματα γυναικῶν πὺν σχετίζονται μὲ τὸ μοναστήρι. Μιὰ κερά Ἐλενα, θυγατέρα τοῦ ποτέ Μανόλη Γιαλινᾶ, ἀπὸ τὸ Καινούργιο χωριὸ τῶν Καρῶν, ἡ ὁποία δὲν φαίνεται νὰ ἦταν μοναχῆ, ἀλλὰ δήλωσε ὅτι κατοικοῦσε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιώτη λεγόμενου Μεσαμπελίτη. Αὐτὴ ἔκανε πληρεξούσιο στὴν ἀδελφὴ τῆς Νυμφοδώρα, πὺν ἦταν παροῦσα, γιὰ νὰ πουλήσει ἕνα ἀμπέλι κάτω ἀπὸ τὸν Ἴσπιτα στὸ Καινούργιο χωριὸ τῶν Καρῶν, πὺν εἶχε περιέλθει στὶς δύο ἀδελφές κληρονομικὰ ἀπὸ τὸν πατέρα τους²⁸⁰. Γιὰ τὴν προφανῶς μοναχῆ Νυμφοδώρα δὲν ἀναφέρεται στὴν πράξη σὲ ποῖο μοναστήρι μόνաζε, διαπιστώνεται ὅμως δέκα χρόνια ἀργότερα, σὲ πράξη τοῦ ἴδιου νοταρίου στὶς 29 Ὀκτωβρίου 1623, ὅτι καὶ αὐτὴ ἦταν μοναχῆ στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν Μεσαμπελίτη.

Στὶς 8 Φεβρουαρίου 1617 ἀπαντοῦμε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὴν ἀναφορὰ «τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιώτη λεγομένου Μεσαμπελίτη». Ἡ ἡγουμένη πὺν συναντήσαμε στὴν προηγούμενη νοταριακὴ πράξη τοῦ 1613 παρέμενε ἡ ἴδια, ἀν καὶ δηλώνεται ἐδῶ λίγο διαφορετικὰ ὡς Θεοκλήτη Πολιτοπούλα τοῦ ποτέ κύρ Ἰωάννη. Ἡ ἡγουμένη καθιστᾶ κομέσο τῆς καὶ προκουρατόρον γενεράλ τὸν μοναχὸ Γρηγόρη Σκορδίλη. Τὸ πλη-

277. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r. Ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς: Καταφυγὴ Κορναροπούλα, δασκάλισσα, Εὐγενία Τζανοπούλα, δασκάλισσα, Μαγδαληνὴ Σκουλουδοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα, Θεοτίμη Πολοπούλα, Μακαρία Κυνηγοπούλα, Εὐφρανθία Καβαλοπούλα, Μακαρία Κωστομοιροπούλα, Ἀθανασία Βασαλοπούλα, Θεοδούλη Διακονοπούλα, Εὐγενία Μαυροματοπούλα, Θεοδούλη Τζαγκαρελοπούλα καὶ Μαγδαληνὴ Ψαροπούλα. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 14.

278. Negri, busta 179, libro 1, φ. 190v-191r.

279. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106v.

280. Negri, busta 180, libro 9, φ. 138r-v.

ρεξούσιο είναι κατά πᾶσα πιθανότητα προσωπικό και δὲν ἀφοροῦσε τὸ μοναστήρι²⁸¹.

Σὲ μιὰ πράξη τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1622 δηλώνεται πὼς ἡ Θεοκλήτη Πολίτισσα, ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιώτη («ὁ λεγόμενος Μεσαμπελίτης»), εἶχε ἀποβιώσει. Ὡστόσο, ἕνα χρέος 800 συνολικὰ ὑπερπύρων ποὺ τῆς ὄφειλε ὁ Κωνσταντῆς Σκλέντζας ἀπὸ τὴν Ἀμπρούσα δὲν εἶχε ἐξοφληθεῖ. Τὸ ποσὸ αὐτὸ τὸ διεκδικοῦσαν γιὰ λογαριασμὸ τῆς μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους οἱ ἐπίτροποι τῆς μοναχοὶ Κάλλιστος Σαμιώτης καὶ Ὑάκινθος Λημνιώτης. Δὲν εἶναι καθόλου σαφές ἂν τὸ ὡς ἄνω ποσὸ, ἢ καὶ κάποιον ἄλλο, εἶχε περιέλθει ἀπευθείας στὴ Λαύρα μὲ τὴ διαθήκη τῆς Θεοκλήτης ἢ μὲσω τῆς διαθήκης τοῦ ἐπίσης ἀποβιώσαντος μητροπολίτη Ἀθηνῶν Ναθαναὴλ Πολίτη²⁸², ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ ἀρχικὸς κληρονόμος τῆς ἡγουμένης. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχικὸς ἀποδέκτης τῆς κληρονομιάς τῆς Θεοκλήτης ἦταν πράγματι ὁ μᾶλλον συγγενῆς τῆς Ναθαναήλ, ὁ ὁποῖος εἶχε συντάξει ἰδιοχειρῶς τὴ διαθήκη του στὶς 3 Μαΐου 1600, προτοῦ δηλαδὴ γίνεи μητροπολίτης. Ὁ μητροπολίτης πέθανε τὸ 1606, ἀλλὰ ἡ διαθήκη του κατατέθηκε, ἄγνωστο ἀπὸ ποιούς, στὴ Μεγάλῃ Καγκελαρία στὶς 13 Ἰουνίου 1614. Τελικὰ οἱ ἐπίτροποι τῆς Λαύρας ἤλθαν σὲ διακανονισμὸ μὲ τὸν Σκλέντζα, ἀλλὰ οἱ ὅροι τῆς συμφωνίας ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἔγγραφο δὲν ἀφοροῦν τὸ μοναστήρι²⁸³.

Τέλος, μιὰ πράξη παραλαβῆς λεγάτου πρὸς τὶς μοναχὲς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεσαμπελίτη ποὺ ἔγινε στὶς 29 Ὀκτωβρίου 1623 μᾶς δίδει ὅλα τὰ ὀνόματά τους, 25 συνολικά²⁸⁴. Τὸ λεγάτο ἀνερχόταν σὲ 100 ὑπερ-

281. Negri, busta 181, libro 10, φ. 236v.

282. Πρόκειται γιὰ τὸν Ναθαναὴλ Ἐμπορο, μητροπολίτη Ἀθηνῶν 1602-1606. Ἡ ἐκλογή του καὶ ἡ ὁμολογία πίστεως τοῦ Ναθαναήλ, 3 Δεκεμβρίου 1602, δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Δημήτριο Γρ. Καμπούρογλου, *Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν*, Ἀθήνα 1890, τ. Β', σ. 263-264. Βλ. ἐπίσης Χρυσόστομος Παπαδόπουλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν*, Πρόλογος Γρ. Καμπούρογλου, Ἀθήνα 1928, σ. 55. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος γράφει πὼς ὁ Ναθαναὴλ ἦταν Ἀθηναῖος καὶ τὸ Πολίτης ποὺ ἀναφέρεται στὴν πράξη δὲν εἶναι γνωστὸ ἀπὸ ἄλλοῦ.

283. Negri, busta 181, libro 13, φ. 65r. Βλ. καὶ πρὸ κάτω τὴν ἐκδοση τοῦ ἐγγράφου, Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 15.

284. Καταγράφονται οἱ ἐξῆς: Κασσιανὴ Νοταροπούλα, ἡγουμένη, Εὐγενία Τζανοπούλα καὶ Καταφυγὴ Κορναροπούλα, δασκάλισσες, Θεοφάνη Σιλαβοπούλα, ἐκκλησιάρχισσα, Θεοδούλη Τζαγκαρελοπούλα, Νυμφοδώρα Γιαλινοπούλα, Ἀγνή Φραγοπούλα (sic), Μακαρία Κουλουροπούλα, Μαγδαληνὴ Μουζουροπούλα, Ἀνέζα Γαβριλοπούλα, Ἀνέζα Καπνοπούλα, Μακαρία Καπνοῦδαινα, Θεονύμφη Ψαροπούλα,

πυρα συνολικά, ποσὸ τὸ ὁποῖο μοιράστηκε πρὸς κάθε μία ἀπὸ τὶς μοναχές, οἱ ὁποῖες ἐπαράλαβαν σήμερον πᾶσα μία τὴν παρτέντζα ὅτι τζη ετοκάρισε κατατογραδον οπου ευρίσκετε, καὶ τοὺς τὸ εἶχε ἀφήσει ἡ εὐγενῆς Ζαμπέτα Κυνηγοπούλα, σύζυγος τοῦ μισέρ Τζώρτζη Βλάχου. Τὸ ποσὸ μέτρησε καὶ παρέδωσε στὴν ἡγουμένη Κασσιανὴ Νοταροπούλα καὶ στὶς μοναχές ὁ μισέρ Στεφανῆς Σιλιγάρδος ἐξ ὀνόματος τοῦ συζύγου τῆς θανούσης Τζώρτζη Βλάχου ἐνώπιον μαρτύρων καὶ ἐκεῖνες δῆλωσαν ἱκανοποιημένες²⁸⁵.

14. Μονὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Ὑπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις ἀναφορὲς σὲ ἐκκλησίες μὲ τὴν ὀνομασία «Ἀρχιστρατήγος» στὸν Χάνδακα²⁸⁶, ἀλλὰ ἡ μνεῖα γιὰ γυναικεῖα μονὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀναφέρεται συγκεκριμένα σὲ μοναστήρι στὸ λεγόμενο Ἐξώπορτο τῆς πόλης. Ἡ μαρτυρία προέρχεται ἀπὸ διαθήκη ποὺ συντάχθηκε στὶς 18 Μαρτίου 1524 ἀπὸ τὴν Ἁγνὴ μοναχὴ Κακοπούλα, ἡγουμένη τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀρχιστρατήγου, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἐξωπόρτου Χάνδακος²⁸⁷. Ἡ μοναδικὴ ἄλλη ἄλλη μνεῖα γιὰ τὴ μονὴ αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔτος, καὶ ἀφορᾷ δωρεὰ τεσσάρων ὑπερπύρων ποὺ ἄφησε μὲ τὴ διαθήκη του «τῶν καλογράδων τοῦ Ἀρχιστρατήγου» ὁ γνωστὸς Νικολὸς Κουρεψᾶς²⁸⁸.

15. Μονὴ Κυρίας Καρδιώτισσας

Καὶ αὐτὴ ἡ μονὴ εἶναι γνωστὴ ἀπὸ μία μόνο ἀναφορὰ τοῦ ἔτους 1524, ἐνῶ ἡ τοποθεσία της μᾶς εἶναι ἄγνωστη. Ἡ μνεῖα ἀπαντᾷ καὶ πάλι στὴ διαθήκη τοῦ Νικολοῦ Κουρεψᾶ, ὁ ὁποῖος καταλείπει «τῶν καλογράδων τῆς Κυρίας τῆς Καρδιώτισσας» τέσσερα ὑπέρπυρα²⁸⁹. Ὑπάρχουν διάφορες γνωστὲς μονὲς ἀποκαλούμενες τῆς Κερᾶς Καρδιώτισσας, ἀλλὰ αὐτὲς ἀπὸ ὅσο γνωρίζουμε σὲ διάφορα μέρη ἦταν ὅλες ἀνδρικές, ὅπως οἱ γνωστὲς

Ἄντζα Νητοπούλα, Μαριέττα Τζαφουροπούλα, Μαριέτα Ἀρκολιαδοπούλα, Ἄντζα Παλιπτεροπούλα, Μαριὰ Κονομοπούλα, Ἄντζα Μπελιτζοπούλα, Βιτόρια Μαρκουροπούλα, Ἐλιὰ Παπαδοπούλα, Σοφία Καπνοπούλα, Μαριέττα Δουλέτρα, Παλισένα Τριαματοπούλα καὶ Καλὴ Τριαματοπούλα, ἡ θυγατέρα της.

285. Negri, busta 181, libro 13, φ. 256ν. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 16.

286. Gerola, «Topografia», σ. 24, 25, 27, 30.

287. Γρηγορόπουλος, σ. 164 (ἀρ. 87.3-4).

288. Γρηγορόπουλος, σ. 161 (ἀρ. 86.50, 1.2.1524).

289. Γρηγορόπουλος, σ. 161 (ἀρ. 86.49).

Κερὰ Καρδιώτισσα κοντὰ στὸ χωριὸ Κερὰ²⁹⁰ καὶ ἡ Κερὰ Καρδιώτισσα στὴ Λατσίδα, ἡ ὁποία εἶχε περιέλθει στὸ μετόχι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, ποὺ τὴν παραχωροῦσε κατὰ περιόδους σὲ διαφόρους ἡγουμένους²⁹¹. Ἐπίσης, πλησιέστερα στὸν Χάνδακα ἀναφέρεται ἡ Κερὰ Καρδιώτισσα στὰ Γιοφυράκια Μαλεβιζίου ἢ ἀπλῶς στὸ Μαλεβίτσι, ποὺ καὶ αὐτὴ ἦταν ἀνδρική²⁹². Συνεπῶς δὲν μποροῦμε μέχρι στιγμῆς νὰ ποῦμε κάτι πιὸ συγκεκριμένο γιὰ τὴ γυναικεία μονὴ Καρδιώτισσας, ἡ ὁποία πιθανολογοῦμε ὅτι πρέπει νὰ βρισκόταν κοντὰ στὸν Χάνδακα. Πάντως ἡ μνεία «καλογράδων» στὴ διαθήκη ὑποδηλώνει, παρὰ τὴν ἔλλειψη ἄλλων πληροφοριῶν, κοινότητα μοναζουσῶν σὲ ὀργανωμένη μονή.

16. Μονὴ Παναγίας Κερᾶς Λιμνιώτισσας

Ἡ Παναγία Κερὰ Λιμνιώτισσα βρίσκεται κοντὰ στὸ χωριὸ Ἐπισκοπὴ Πεδιάδας. Ὁ ναός, στὸν τύπο τοῦ συνεπτυγμένου σταυροειδοῦς μὲ τροῦλλο, εἶναι κτίσμα τοῦ 11ου αἰῶνα, μὲ τρία στρώματα τοιχογραφιῶν τοῦ 11ου, 13ου καὶ τοῦ 14ου αἰῶνα, πράγμα ποὺ δηλώνει συνεχὴ χρῆση²⁹³. Ἐντούτοις ἡ παλαιότερη μνεία ποὺ ἔχουμε γιὰ τὴν Λιμνιώτισσα ὡς γυναικεία μονὴ προέρχεται ἀπὸ διαθήκη τοῦ 1524, ὅταν ὁ Νικολὸς Κουρεψᾶς ἄφησε τῶν καλογράδων τῶν οὐσῶν εἰς τὴν Λιμνιώτησαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ὑπέρυρα δέκα διὰ τὴν ψυχὴν του²⁹⁴. Σχεδὸν τριάντα χρόνια ἀργότερα ἔχουμε καὶ πάλι μνεία τῆς μονῆς, ὅταν ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγκαράθου Νήφων Νοταρᾶς μὲ τὴ διαθήκη του στὶς 14 Νοεμβρίου 1552 ἄφησε ἑκατὸ ὑπέρυρα γιὰ νὰ μοιραστοῦν στὶς μοναχὲς τῆς Κερᾶς Λιμνιώτισσας²⁹⁵. Δὲν ἔχουμε ἄλλη μνεία τῆς Λιμνιώτισσας μέχρι τὶς 14 Ἰουλίου 1579, ὁπότε συναντᾶμε μιὰ μοναχὴ τῆς μονῆς, τὴν Εὐανθία Ταβερνοπούλα, νὰ παραλαμβάνει ἀπὸ τὸν οἰκονόμο τῆς μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν ἓνα λεγάτο ἀξίας δέκα δουκάτων ποὺ τῆς εἶχαν κληροδοτήσῃ²⁹⁶.

290. Νίκος Ψιλᾶκης, *Μοναστήρια καὶ ἐρημητήρια τῆς Κρήτης*, τ. 1, σ. 65-76, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

291. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. τ'α'-v (18 Ὀκτωβρίου 1595).

292. Negri, busta 180, libro 7, φ. 44v (28 Νοεμβρίου 1607), φ. 218v (3 Μαΐου 1609).

293. Μ. Γ. Ἀνδριανάκης – Κ. Δ. Γιαπιτσόγλου, *Χριστιανικὰ Μνημεῖα τῆς Κρήτης*, σ. 106.

294. Γρηγορόπουλος, σ. 161, ἀρ. 86.59-60 (1.2.1524).

295. Ρένα Βλαχάκη, *Ἡ κορητικὴ μονὴ τῆς Ἀγκαράθου*, τ. Β', σ. 356, 360.

296. Petropulo, busta 199, libro 3, φ. 280v.

Καὶ πάλι ἓνας ἠγούμενος τῆς μονῆς Ἀγκαράθου, ὁ Ἀρσένιος Εὐδαιμονογιάννης, μὲ τὴ διαθήκη του στὶς 16 Ἰανουαρίου 1585 ἄφησε ἕκατὸ ὑπέρπυρα στὶς μοναχὲς τῆς Κερᾶς Λιμνιώτισσας²⁹⁷. Μετὰ ἀπὸ εἴκοσι περίπου χρόνια, στὶς 12 Ὀκτωβρίου 1609, μνημονεύονται δύο μοναχὲς τῆς μονῆς, ἡ Θεονύμφη, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Λέου Καλορίτη, καὶ ἡ Καταφυγή, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Ἰωάννη Παζινοῦ, καθὼς καὶ ἡ Ἐργίνα Τζαρχαροπούλα, πιθανὸν ἐπίσης μοναχή, οἱ ὁποῖες καθιστοῦν κομέσο τους τὸν Μαρχαντώνιο Τριβιζᾶ, προκειμένου νὰ τίς ἐκπροσωπεῖ στὴ διαμάχη τους μὲ τὴν Ἐργίνα Φασουλοπούλα, χήρα τοῦ Γεώργη Μπαρτάλιο²⁹⁸. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν τελευταία πράξη ἡ Κερὰ Λιμνιώτισσα ἀναφέρεται ρητὰ ὡς μετόχι τῆς μονῆς Ἀγκαράθου, χωρὶς νὰ γνωρίζουμε πότε ἔγινε ἡ προσάρτηση αὐτή²⁹⁹. Ἡ Κερὰ Λιμνιώτισσα συγκαταλέγεται στὰ μοναστήρια, ὅπως ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Μεσαμπελίτης, στὰ ὁποῖα δύο ἠγούμενοι τῆς Ἀγκαράθου εἶχαν ἀφήσει κληροδοτήματα.

Ἡ τελευταία μνεῖα τῆς μονῆς στὴ Βενετοκρατία ποὺ γνωρίζουμε προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔτος 1635, στὴν ἀπογραφή τῶν μονῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κρήτης, ὅπου ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ἐπίτροπο τῆς μονῆς Ἀγκαράθου Zuane Spiera τὸ καθεστῶς τῆς Λιμνιώτισσας ὡς μετοχίου τῆς μονῆς Ἀγκαράθου, χωρὶς ὅμως καθόλου εἰσοδήματα καὶ χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ἀριθμὸς καλογραιῶν³⁰⁰.

17. Μονὴ Ἁγίου Ἀντωνίου στὴν Τύλισο

Ἡ μονὴ βρισκόταν σὲ κοντινὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ χωριό, ἐκεῖ ὅπου καὶ σήμερα σώζεται ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Ἡ ὑπαρξὴ της γίνεται γνωστὴ ἀπὸ δύο μαρτυρίες τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰώνα. Στὶς 19 Ἰουνίου 1610 ἡ ἠγουμένη Μακκαρία θυγατέρα τοῦ ποτὲ μαστρο-Γεώργη Σκορδίλη ὄρισε μὲ συμβολαιογραφικὴ πράξη ὡς «κομέσον καὶ προκουρατόρον γενεράλ» τῆς μονῆς τὸν «εὐγενέστατον ἀφέντην Πάμφιλον Ζαμόρον, νοτάριον δουκάλ» προκειμένου νὰ ἔχει πλήρη ἐξουσία νὰ διαχειρίζεται τίς ὑποθέσεις τῆς μονῆς³⁰¹. Πέντε χρόνια ἀργότερα, στὶς 13 Μαρτίου

297. Ρένα Βλαχάκη, ὁ.π., τ. Β', σ. 366, 373.

298. Negri, busta 180, libro 7, φ. 274r.

299. Ἡ Ρένα Βλαχάκη, ὁ.π., τ. Α', σ. 101, δὲν ἀναφέρει πότε ἢ μὲ ποιὸν τρόπο ἡ Λιμνιώτισσα ἔγινε ἐξάρτημα τῆς Ἀγκαράθου. Ἀπὸ τίς διαθήκες ποὺ προαναφέρθηκαν καὶ δημοσιεύονται ἀπὸ τὴν ἴδια δὲν προκύπτει αὐτὴ ἡ ἐξάρτηση.

300. ASV, Consultori in Jure, busta 482, φ. 58r.

301. Negri, busta 180, libro 7, φ. 380r.

1615, έγγραφο τῆς δουκιῆς γραμματείας ἀναφέρεται σὲ καθάρωση τῆς ἡγουμένης Μακαρίας da Corfù τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1614 καὶ ἐκλογή νέας ἡγουμένης³⁰². Τὸ ἔγγραφο τῆς καθάρωσης τῆς Μακαρίας καὶ τῆς ἐκλογῆς νέας ἡγουμένης συντάσσεται ἀπὸ τὸν ἴδιο «νοτάριον δουκάλ» καὶ προκουρατόρο Πάμφιλο Ζαμόρο. Σὲ αὐτὸ ἡ καθαιρεθεῖσα Μακαρία περιγράφεται μὲ τὰ μελανότερα χρώματα, ἀναφέρεται ἡ κακὴ συμπεριφορὰ τῆς ἀπέναντι στὶς ἄλλες μοναχές, παρὰ τὶς ἐπίσημες συστάσεις ποὺ τῆς εἶχαν γίνεи στὸ παρελθόν, καὶ τελικῶς ἀναφέρεται ἡ ἐκδίωξή τῆς ἀπὸ τῆ μονῆ.

Ἡ διαδικασία ἐκλογῆς νέας ἡγουμένης ἀνετέθη στὸν Πάμφιλο Ζαμόρο καὶ στὸν ἱερέα Γαβριήλ Κορίνθιο, ποὺ ἦταν ὁ ἐξομολογητῆς καὶ ἐφημέριος τῆς μονῆς, μὲ τὴν παρουσία καὶ ἐνὸς δουκινοῦ ἀπεσταλμένου, τοῦ Giana Bon. Ἀφοῦ συσκέφθηκαν οἱ ἴδιοι καὶ στὴ συνέχεια ρώτησαν ξεχωριστὰ καθεμία μοναχή, κατέληξαν ὅτι οἱ μοναχές προέκριναν γιὰ ἡγουμένη τους τὴ «δασκάλισσα» τοῦ μοναστηριοῦ Καλλινίκη Condomeropula, τὴν ὁποία καὶ ἐγκατέστησαν ἐπίσημως ὡς ἡγουμένη. Αὐτὴ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία πληροφορία ποὺ ἔχουμε γιὰ τὴ μονῆ στὰ χρόνια τῆς Βενετοκρατίας.

18. Μονὴ Παναγίας Ἀκρωτηριανῆς

Ἐλάχιστες μαρτυρίες ὑπάρχουν γιὰ τὴ μονῆ αὐτὴ, ποὺ φαίνεται νὰ ἰδρῦθηκε τὸν 17ο αἰώνα. Κατὰ τὸν Gerola στὴν ἴδρυση τῆς μονῆς αὐτῆς ἀναφέρεται ἄδεια τῆς Γερουσίας τῆς Βενετίας στὶς 2 Νοεμβρίου 1626 νὰ ἀνεγερθεῖ μία νέα μονῆ καλογραιῶν, ἐνῶ στὴν ἴδρυση τῆς μονῆς αὐτῆς φαίνεται νὰ ἀναφέρεται, χωρὶς νὰ τὴν κατονομάζει, καὶ ὁ Francesco Morosini στὴ Relazione του τοῦ ἔτους 1629, γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς ὁποίας λέγει ὅτι συγκεντρώθηκαν ἀπὸ προσφορὰς τῶν ὀρθοδόξων χρήματα ποὺ ξεπερνοῦσαν τὶς 16.000 δουκάτα³⁰³. Μία ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες μαρτυρίες ποὺ διαθέτουμε γι' αὐτὴν εἶναι πῶς τὸν Μάρτιο τοῦ 1642 ἔπρεπε νὰ γίνουν ἐπισκευὲς στὴν κεραμοσκεπὴ τοῦ μοναστηριοῦ, καὶ τρεῖς μάστορες «τζηκαλάδες» ἀπὸ τὰ χωριά Γάλιπε καὶ Θραψανὸ ἀνέλαβαν νὰ κατασκευάσουν τὰ κεραμίδια ποὺ χρειάζονταν³⁰⁴.

Σύμφωνα μὲ τὸν Flaminius Corner, στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰώνα ἰδρύ-

302. Officiali, busta 55, Registro 6, φ. 155r-158r.

303. ASV, Senato Mar, LXXXIV, 247: G. Gerola, *MV*, τ. III, σ. 159. Στ. Σπανάκης, *Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας*, τ. 2, Ἡράκλειο 1950, σ. 119.

304. Ἀγγελικὴ Πανοπούλου, «Χρόνος ἐργασίας καὶ ἐλευθερὸς χρόνος τῶν

θηκε στὸν Χάνδακα γυναικεῖα μονὴ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὴν ὁποία ἡ εὐσέβεια τῶν ὀρθοδόξων προίκισε μὲ τόσα εἰσοδήματα ὥστε νὰ μπορούν νὰ συντηρηθοῦν μὲ αὐτὰ 150 μοναχέσ³⁰⁵. Ἡ μονὴ ἀναφέρεται σὲ καταλόγους τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χάνδακα³⁰⁶, καὶ ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα πολὺ μεγάλο οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖο ἀπεικονίζεται στοὺς βενετικούς χάρτες ὡς ἓνα μεγάλο τετράγωνο³⁰⁷. Κατὰ τὴν Τουρκοκρατία κατεδαφίστηκε καὶ στὴ θέση του κτίστηκε ἓνα κτίριο ποὺ χρησιμοποιήθηκε ὡς στρατώνας καὶ ἀργότερα ἔγινε τὸ Καπνοκοπήριο. Ἐλάχιστα λείψανα τοῦ οἰκοδομήματος τῆς μονῆς σώζονται στὴ ΒΑ γωνία τοῦ σημερινοῦ ἀνακατασκευασμένου κτιρίου³⁰⁸.

19. Μονὴ Ἁγίου Παντελεήμονος

Ἡ μονὴ αὐτὴ ἴσως νὰ προϋπῆρχε τοῦ 1628, ὅποτε ἔγινε ἡ μεταφορὰ τῶν καλογραϊῶν ἀπὸ τὴ μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι, ὅπως εἶδαμε, καθὼς στὶς διατάξεις γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τὴ συντήρηση τοῦ ὑδραγωγείου διαβάζουμε: *Calogree del Cardachi stiano nel convento di S. Pantalon*. Ὡστόσο στὸ κείμενο τῆς διάταξης γίνεται λόγος γιὰ *luogo ... detto di San Pantaleone*, ὅποτε δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφές ἂν ὄντως προϋπῆρχε ἐκεῖ μοναστήρι ἢ ἂν ἦταν μόνο μία ἐκκλησία, τὴν ὁποία παραχώρησε ὁ *Michiel Moresini, patrone di esso luogo*³⁰⁹, στὴν ὁποία προστέθηκαν κελλιὰ γιὰ τὴ διαμονὴ τῶν καλογραϊῶν, καὶ ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ μοναστήρι.

Ἡ θέση του ἦταν στὸ χωριὸ Ἀσούνια ἢ Σούνια τῆς ἐπαρχίας Τεμένους³¹⁰, πληροφορία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πρώτη μνεῖα ποὺ ἔχουμε γιὰ τὴ νέα μονὴ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1629. Μὲ νοταριακὴ πράξη ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος Θεονύμφη Λιτινοπούλα ὄριζε ὡς πληρεξούσιό της

ἐπαγγεληματιῶν τοῦ Χάνδακα στὴν ὕστερη βενετικὴ περίοδο», *Βυζαντινὰ Σύμμεικτα* 16 (2003), σ. 121, ὑποσημ. 36.

305. Flaminius Cornelius, *Creta Sacra*, Venetiis 1755, τ. Α', σ. 232.

306. Gerola, «Topografia», ἀρ. IV 91, V 19, VI 117, VII 119.

307. G. Gerola, *Monumenti Veneti*, τ. III, σ. 159 (Pianta di Candia del Coronelli, n. 119).

308. Πληροφορία τοῦ φίλου ἀρχαιολόγου Μιχάλη Ἀνδριανάκη, προϊσταμένου ἐπὶ τιμῇ τῆς 28^{ης} Ε.Β.Α., τὸν ὁποῖο εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτῆ.

309. Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας: Francesco Moresini...*, σ. 145.

310. Κοντὰ στὶς Βασιλειῆς Τεμένους, ὅπου διατηρεῖται ἀκόμη ὡς τοπωνύμιο: Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Κρήτης*, Ἡράκλειο 1991, τ. Β', σ. 731.

τόν ἀνεψιό της Τζώρτζη Κουδουμινῆ γιὰ νὰ δώσει σέ «νότα» τὸ ὄνομά της καὶ «τῶν καλογράδων» καὶ τὴν «ίντραδα» τοῦ μοναστηριοῦ στὸν «πρεβε-
δόρο γενεράλ καὶ ἡγκιβιζητόρον» Κρήτης, ἂν καὶ προσθέτει πὼς εἶχε ἤδη
δηλώσει αὐτὰ στὸν καστελλάνο τοῦ Τεμένους³¹¹.

Τὸ μοναστήρι ἐμφανίζεται καὶ πάλι στὴν ἀπογραφὴ τοῦ Χάνδακα τὸ
1635 καὶ ἡ τοποθεσία του περιγράφεται ὡς «ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλης
σὲ τόπο ὀνομαζόμενο Σούνια»³¹². Περιέργως περιλαμβάνεται στὴν ἐπαρ-
χία Μαλεβιζίου καὶ ὄχι Τεμένους, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ταυ-
τίζεται μὲ τὴ μονὴ στὴν ὁποία μεταφέρθηκαν οἱ καλόγριες τῆς Παναγίας
στὸ Καρυδάκι, διότι τὴν δηλώνει ὁ παπὰς Nicolò Moresini καὶ ἡ ἰδιοκτη-
σία ἀνῆκε στὴ μητέρα του Andriana. Προφανῶς πρόκειται γιὰ μέλη τῆς
ἴδιας οἰκογένειας πού εἶχε παραχωρήσει τὸν τόπο καὶ τὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ
μεταφερθοῦν οἱ μοναχὲς τῆς Παναγίας δέκα χρόνια ἐνωρίτερα. Τὰ δηλω-
θέντα οἰκονομικὰ στοιχεῖα τῆς μονῆς ἦταν τὰ ἀκόλουθα: χωράφι τεσσάρων
μουζουριῶν μὲ μερικὲς ἐλιές, εἶχε καθαρὸ εἰσόδημα δέκα δουκάτα τὸν
χρόνο καὶ πλήρως λιβέλλο τρία ὑπέρπυρα στὸν καθεδρικό ναὸ τοῦ Ἁγίου
Τίτου.

20. Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἐπονομαζόμενος Γλυφοκαρύδης (ἢ Γλυκοκαρύδης,
καὶ μὲ διάφορες ἄλλες παραλλαγὰς τοῦ ὀνόματος) ἦταν ἀπὸ τίς γνωστὲς
ἐκκλησίες τοῦ Χάνδακα, μὲ παλαιότερη μνεία τὸ 1355³¹³. Ὡστόσο, ὅπως
προαναφέρθηκε, ἐξαιτίας τῆς παρουσίας τῶν Τούρκων λόγω τῆς πολιορ-
κίας τοῦ Χάνδακα, τὰ μοναστήρια πού βρισκόνταν ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἐγκα-
ταλείφθηκαν καὶ οἱ μοναχοὶ ἢ μοναχὲς μεταφέρθηκαν μέσα στὴ σχετικὴ
ἀσφάλεια τῶν τειχῶν. Μιὰ τέτοια περίπτωση ἀποτέλεσαν καὶ οἱ μοναχὲς
τῆς μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Μεσαμπελίτη, οἱ ὁποῖες μεταφέρθηκαν στὸν
Ἅγιο Γεώργιο Γλυφοκαρύδη πού ἔτσι μετατράπηκε σὲ γυναικεῖα μονή.
Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ δύο ἐγγράφα τῆς δουκικῆς γραμμα-
τείας.

311. Negri, busta 182, libro 15, φ. 261r-v.

312. «fuori delle mura della città in luoco detto Sùgna»: ASV, Consultori in Jure busta 482, φ. 50r, ὅπου καὶ οἱ πληροφορίες πού ἀκολουθοῦν.

313. Georgopoulou, ὁ.π., σ. 267, ἀρ. 82. Ἀναφέρεται στοὺς γνωστὸς καταλό-
γους τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ γιὰ τὴ θέση του συμφωνοῦν οἱ χάρτες τοῦ Werdmüller καὶ
τοῦ Coronelli: Gerola, «Topografia», ἀρ. II 43, III 16, IV 82, V 75, VI 82, VII 20,
καὶ σ. 52.

Τὸ πρῶτο, χωρὶς χρονολογία ἀλλὰ μὲ βεβαιότητα τοῦ 1663, ἀποτελεῖ αἴτηση τῆς μοναχῆς Θεονύμφης Χαϊρέτη πρὸς τὸν Δούκα τῆς Κρήτης Giacomo Lorendan προκειμένου νὰ διοριστεῖ ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη, ὅπου καὶ μόναζε ἡ ἴδια³¹⁴. Στὸ αἴτημά της ἡ Θεονύμφη δήλωνε πὼς ἀπὸ τὴν παιδική της ἡλικία ἀπέβλεπε στὸν μοναστικὸ βίον. Ζοῦσε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελίτη, ὅπου στὴν ἡλικία τῶν 17 ἐτῶν ἐκάρη μοναχή καὶ ἐζήσε ὑποδειγματικὰ σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς κανόνες, φτάνοντας νὰ γίνει καὶ δασκάλισσα (*dascalissa per lettere*) τοῦ μοναστηριοῦ. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει καὶ τὴν ὑπαρξὴ δύο ἡγουμένων πού πλέον εἶχαν ἀποβιώσει, τῆς Φιλαρέτης Μπρατζάλη (Brazzali) στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Μεσαμπελίτη καὶ τῆς Θεοφυλακτῆς Βαλεντοπούλας (Valedopulla) στὸν Ἅγιο Γεώργιο Γλυφοκαρύδη. Ὁ θάνατος τῆς τελευταίας ἦταν πρόσφατος, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ ἡ Θεονύμφη ζήτησε νὰ τὴν διαδεχθεῖ στὴ θέση τῆς ἡγουμένης. Δὲν εἶναι σαφὲς πότε ἐγίνε ἡ μεταφορὰ τῶν καλογραφιῶν ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη Μεσαμπελίτη μέσα στὰ τεῖχη, ἀλλὰ ὑπονοεῖται ὅτι συνέβη ὅταν ἡ Θεονύμφη ἦταν νέα, ἐνῶ στὴν αἴτησή της ἀναφέρει ὅτι βρισκόταν σὲ προχωρημένη ἡλικία, συνεπὼς ἀρκετὰ χρόνια πρὶν τὸ 1663 καὶ πιθανότατα στὴν ἀρχὴ τῆς πολιτορκίας. Τὸ δεύτερο ἔγγραφο, πού φέρει ἡμερομηνία 24 Σεπτεμβρίου 1663, ἀποτελεῖ ἀπάντηση τοῦ Δούκα πρὸς τὴν αἴτηση καὶ ταυτόχρονα διορισμὸ τῆς Θεονύμφης ὡς ἡγουμένης μὲ πλήρη δικαιώματα ἐπὶ τῶν μοναζουσῶν, πού ἡ Θεονύμφη ἀναφέρει ὅτι εἶναι «λίγες»³¹⁵.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη ἐπέζησε τῆς Τουρκοκρατίας καὶ κατεδαφίστηκε τὴ δεκαετία τοῦ 1960. Βρισκόταν στὴν ὁδὸ Χαϊρέτηδων, ἀνατολικὰ τοῦ Λάκκου, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαιολόγο Λιάνα Σταρίδα³¹⁶.

314. Officiali, busta 56, registro 11, f. 135v-136v. Ἡ αἴτηση εἶναι ἀντίγραφο στὴν ἰταλικὴ χωρὶς χρονολογία. Δὲν γνωρίζουμε ἂν καὶ τὸ ἀρχικὸ κείμενο ἦταν γραμμένο στὴν ἴδια γλῶσσα. Βλ. Παράρτημα Ἐγγράφων ἀρ. 17. Εὐχαριστοῦμε τὸν συνάδελφο Κώστα Λαμπρινὸ γιὰ τὴ βοήθειά του στὴ σωστὴ ἀνάγνωση αὐτῶν τῶν ἐγγράφων.

315. Στὸ ἴδιο, φ. 136v.

316. Ὑπῆρχε μιὰ πόλη... Τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα τοῦ Μεγάλου Κάστρου, Ἡράκλειο 2016, σ. 49.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Ἐπελέγησαν γιὰ ἔκδοση μόνον λίγα ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀνεκδὸτων ἐγγράφων στὰ ὁποῖα βασίστηκε ἡ ἐργασία αὐτή. Ὅταν περισσότερα ἐγγράφα ἀφοροῦν στὴν ἴδια παραλαβὴ κληροδοτημάτων ποὺ ἀποδίδονται σὲ περισσότερα τοῦ ἐνὸς μοναστήρια, τότε ἐκδίδεται ἐνδεικτικὰ ἓνα ἔγγραφο ἐκ τῶν τριῶν ἢ τῶν τεσσάρων ποὺ ὑπάρχουν. Δὲν περιελήφθησαν ἐπίσης τυποποιημένα ἔγγραφα ὅπως, γιὰ παράδειγμα, αὐτὰ ὀρισμοῦ πληρεξουσίου. Στὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα ἔχουν γίνῃ κεφαλαιογραφῆσεις καὶ μικρὲς ἐπεμβάσεις στὴ στίξη.

1

Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Διασορίτη

Ὁ ἱερομόναχος Ἱεράσιμος, οἰκονόμος τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναιτῶν, παραχωρεῖ στὴ μοναχῆ Ἀθανασία Κατζαροπούλα ὡς ἡγουμένη τῆ μονῆ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Διασορίτη ἐφ' ὄρου ζωῆς, μὲ πλήρη ἐξουσία καὶ μὲ ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ τὴν περιουσία τοῦ μοναστηριοῦ.

Zorzi Petropulo, busta 201, libro 9, φ. ρκγ' (123)r-v

¹ [αφλΔ (1594)] ὀκτωβρίῳ τῆ ε'ἡ

²+ ὁ πανοσιώ(τατος) κύριος Ἱεράσιμος ἱερομόναχος κ(αὶ) οἰκονόμων τοῦ μοναστηρίου τ(ῆς) ἀγί(ας) Αἰκατε-³ρίνης τῶν Σιναιτῶν μὲ Δύναμιν τοῦ παρόντος φανεροῦ ἰστρουμέντου μὲ τοὺς Διάδοχους ⁴ του Δίδει κωντζενδέρει κ(αὶ) χαριτώνει τῆς καιρα Ἀθανασίας μοναχῆς Κατζαροπούλας πρε-⁵ζέντες κωντέντα κ(αὶ) παραλαμβάνει τὸ μοναστήριον τοῦ ἀγί(ου) Γεωργίου τοῦ Διάσωριτι μὲ ἐκκλη(σία) ⁶ κελία κ(αὶ) μὲ ὅλα του τὰ προῶγμ(ατα) ἀμπεντζίαις περτινέντζιαις ἀκτζιόναις κ(αὶ) γιουρνιτζι/-⁷ώναις του, νὰ μπορεῖ ἀπὸ τὴν σήμερον κ(αὶ) ὀμπρὸς ἡ αὐτῆ καιρα Ἀθανασία νὰ ἔχει τὸ ποσέσιον ⁸ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου ἀπὸ τὴν σήμερον κ(αὶ) ὀμπρὸς μὲ ἐξουσίαν ἐδικήν της καὶ χωρὶς ἄτον γι-⁹οντιτζιάριον μὲ πληρεστάτην Δύναμιν κ(αὶ) γεμάτην ἐξουσίαν νὰ πάρει νὰ ἔχει, νὰ κρατῆ,

νὰ /¹⁰ ποσενδέρει, νὰ ἡγουμενεύει, καὶ νὰ κυβερνᾷ τὸ αὐτὸ μοναστήριον, νὰ βάνει καὶ νὰ εὐγάνει /¹¹ καλογράδες κ(αὶ) καθὼς τῆς θέλει φανεῖ κ(αὶ) ἀρέσει νὰ κάμνει ἕως ὅλην τῆς τὴν ζωὴν, δὲν λέ//¹²(φ. 123v) Δὲν λέγωντάς της ποτὲ τὸ ἐναντίον μήτε ὁ ἄνωθεν ἀθέντις οἰκονόμων, μήτε τίς ἄλος /¹³ ἀπὸ τοὺς Διὰδόχους του κ(αὶ) οὕτως εἶναι κωτέντος. Ἀπὸ τὸ ἄλλον μέρος κ(αὶ) ἡ ἄνω εἰρ(ημένῃ) καιρα- /¹⁴ Ἀθανασία μοναχὴ Κατζαροπούλα προζέντες κωτέντα κ(αὶ) παραλαμβάνει τὸ ἄνωθεν μοναστή-/¹⁵ριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Δίασωρίτι ἕως ὅλην τῆς τὴν ζωὴν μὲ τοὺς μώδους κ(αὶ) πάτους ὡς /¹⁶ ἄνω(θεν) κ(αὶ) οὕτως εἶναι κωτέντα. Μάρτυρες π(αρακαλετοὶ) μισερ Ντζόρτζις Δημητριάδος λ(εγόμενος) Μπρατζάλ(ης) ποτὲ [κενὸ] /¹⁷ κ(αὶ) κῶρ Μιχελῆς Πελεκαῆς ποτὲ Μμανόλ(η) ἀπὸ τὸ χωρίον Πυργου.

2

Μονὴ Ἁγίας Πελαγίας

Ἡ ἡγουμένη Μαγδαληνὴ προσλαμβάνει τὸν ἱερέα Σωφρόνιο Μπέτο ὡς ἐφημέριο τῆς μονῆς καὶ ἀμφότεροι συμφωνοῦν γιὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀμοιβῆς του.

Nicolò Negri, busta 180, libro 7, φ. 107v

/¹ Τῆ αὐτῆ ἡμέρα [= ἰδ' Ἰονίου αχῆ] (1608)

/²+ Με δύναμιν τοῦ παρόντος φανεροῦ Ἰνστρουμέντου ὁ πανοσιώτατος π(ατέ)ρας κ(ύρι)ς Σωφρόνιος ὁ Μπέτος ἤρθε ντακόρο(ο) με τὴν ο/³σιοτάτη κυρίαν Μαγδαληνὴν μοναχ(ή) ἡγουμ(ένη) του μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Πελαγίας τῆς παροῦσας χώρας κ(αὶ) προμετέρη /⁴ ο πανοσιώτατος νὰ εφημερίζῃ εἰς το αὐτὸ μοναστήρι κ(αὶ) αληκόντρο ἡ ἄνωθ(ε) κεραγουμ(ένη) προμετέρη νὰ του δίδει πᾶσα /⁵ χρόνον κ(αὶ) μὴναν Αὔγουστ(ον) ἢ Σεπτέβρι(ον) σιτάρι μ(ουζούρια) δεκοκτώ ρίγλο κ(αὶ) πᾶσα χρόνον τες εννέα τοῦ Μαρτίου δια /⁶ τὴν ἑωρτήν τῶν Ἁγίων Σαράντα υπ(έ)ρ(πυρα) δέκα κ(αὶ) εἰς τας δεκαυτά τοῦ Ἰουλλίου τῆς Ἁγίας Μαρίνας υπ(έ)ρ(πυρα) δέκα κ(αὶ) εἰς τας /⁷ οκτώ τοῦ Οκτωβρίου τῆς Ἁγίας Πελαγίας υπ(έ)ρ(πυρα) δέκα. Ἀκόμι δίδει αουτοριτάν τοῦ ἄνωθ(ε) ἀφέντ(η) π(ατέ)ρα εἰσε πᾶσα εωρτήν /⁸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου νὰ περ(νη) ἀπο τους εἰγε(νης) ἀφέντες προκουρατόρους τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου ἕνα τζικί(νη) κατα τὴν /⁹ συνήθιαν τῶν προτήτερων εφημέριων. Ξεκαθαρίζοντας ἀλιθηνά ἀπο το ἄνωθ(ε) σιτάρι ὁ ἄνωθ(ε) πανοσιώτα(τος) /¹⁰ αφέν(της) π(ατέ)ρας προμετέρη οντεθελ(ε)

εβρεθή δασκάλησα να διαβάξη την ακολουθείαν εις το αυτό μοναστήρι /¹¹ να της δίδει τα μ(ουζούρια) εξι δια να ἔχη τον κόπον τῆς ακολουθείας. K(αι) ὥστε να μὴν εἶναι δασκάλησα ὄλο το ἄνωθ(ε) /¹² σιτάρι να γρικάτε τοῦ ἄνωθ(ε) ἀφέν(τη) π(ατέ)ρα. K(αι) το βουτί κ(αι) κερὶ οπουθελ(ε) ἔρχεσθε καθιμερωνόν εις την ἄνωθε /¹³ ἐκκλησίαν να εἶναι εις την ἐξουσίαν τῆς ἄνωθ(ε) κερραγουμένης ἢ οποῖα να ἔχη πᾶσα λογιῆς σπέτζαν τῆς ἐκκλησίας /¹⁴ ἔτζι λάδι ὡσᾶν κ(αι) κερὶ, κ(αι) ὁ ἄνωθ(ε) ἀφέν(της) π(ατέ)ρας να μὴν ἔχη καμιάν σπέτζαν. K(αι) τούτο να γρικάτε τόσον κερρόν /¹⁵ ὄσονθελ(ε) φανῆ ἔτζι τῆς μιάς μεράς ὡσᾶν κ(αι) τῆς ἄλλης. Πρεζεν(τες) τα δύο μέρη κ(αι) κοτεν(τες) κ(αι) στέρογομεν τα ἄνωθ(ε). /¹⁶ Μαρτ(υρες) παρ(ακαλε)τοὶ ὁ οσιώτα(τος) Ἰερομόναχ(ος) κύρις Σύλβεστρος ὁ Θεοχάρις κ(αι) μ(ισέ)ρ Γεώργις Αντουλίνος ποτ(έ) Ιω(άννη) /¹⁷ ναύτης.

3

Μονὴ Παναγίας Διαβατινῆς

Ἡ ἡγουμένη Μαγδαληνὴ Ντανασοπούλα καὶ ἄλλες ἕξι μοναχῆς κά-
νουν πληρεξουσίους τους τὸν Θεοδόση Ντελοκντᾶ καὶ τὸν γιό του Πιέρο
προκειμένου νὰ παραλάβουν τὸ σιτάρι ἀπὸ τὰ μετόχια τοῦ μοναστηριοῦ
καὶ νὰ ρυθμίζουν τὰ οἰκονομικὰ τῶν μετοχιῶν αὐτῶν ἔναντι πάντων.

Zorzi Petropulo, busta 199, libro 3, φ. ρμς'(146)r

/¹ Ἰου(λίω) τῆ β^a αφοη (1578)

/²+ Κομεσιόν κάμν(ω)μεν ἢ μ(οναχῆ)ς Μαγδαληνὴ μ(ονα)χὴ Ντανα-
σοπο(ύλα) καὶ ἡγουμένη(η) του μοναστηριοῦ τῆς Κυρῆ(ας) τῆς Δια/³βα-
τιν(ῆς), Θεόκλητη δασκάλησα, Βασιανὴ Νταμουληροπού(λα), Καλινί(κη)
Κουμαντροπού(λα), Ἀγαθονίκη /⁴ κλησάρχησα, Ἀθασασία Ντζανοπού(λα)
καὶ Μαγδαληνὴ Καρλοπού(λα) ἰντραβενίρωντας διὰ λόγου μας /⁵ καὶ διὰ
ὄνομαν τῶν ἐπιλοίπων μας ἀδελφιδῶν ἐσᾶς τοῦ ἐκλεκτου μ(ισέ)ρ Θεο-
δόση Ντελοκντᾶ /⁶ καὶ μ(ισέ)ρ Πιέρο(ου) τοῦ υἱοῦ (τ)ου ἀφέντοι μὰ ὡσᾶν
καὶ πρεζέντοι καὶ δίδωμέν σας θέλημα καὶ γεμάτ(ην) /⁷ ἐξουσίαν ὡσπερ
τα ἴδια μ(ας) κορ(μιὰ) νὰ μπορεῖτε οἱ δύο ὀμά(δι) ὡσᾶν καὶ ὁ ἕνας μο-
ναχὸς νὰ δεφεν/⁸δέρετε τὰ δίκαιώμ(ατα) καὶ λογαριασμοὺς τοῦ μοναστη-
ρι(ου) μας, ἡγορν νὰ μπορεῖτε νὰ ξεκαθα/⁹ρίσετε νὰ λάβετε καὶ νὰ σχοδά-
ρετε ὄλον ἐκεῖνον τὸ σῖ(τάρι) τοῦ μοναστηρι(ου) μας, ἔτις τοῦ παρόν(τος)
/¹⁰ χρόνου ὡσᾶν καὶ τοῦ περασμέ(νου) ἀπὸ τα μετόχια τοῦ ἄνω(θεν) μο-

ναστηρί(ου) καὶ νὰ μπορεῖτε /¹¹ νὰ βάνετε μετοχάρους καὶ νὰ εὐγάνετε διὰ τὸ μπενεφίτζιον τοῦ μοναστηρί(ου) μας. /¹² Καὶ διὰ τοῦτο νὰ μπορεῖτε νὰ κομπαρῆρετε ἔμπροσθεν τοῦ ἐκλαμπρω(τάτου) αυ(θέντη) δουκ(ός) καὶ καπε/¹³τάνοιου καὶ εἰς πα(σα) ὀφίτζιον καὶ καστελιάνον, ὠρισμοὺς, σεπεν-τζῖαις, ἀπελατζιῶ(νες) /¹⁴ νὰ κάμνετε, νὰ ἰντερντίρετε, νὰ ὀειντίρετε, νὰ ὀεσποντέρετε νόμους καὶ σουφρα(γες), νὰ ζη/¹⁵τᾶτε σετέντζῖαις, νὰ ἀκούετε, νὰ λαουντᾶρετε τέρμι(νον) καὶ τέρμι(να), νὰ πέρνετε ἀβωκάτον /¹⁶ καὶ ἀβωκάτους νὰ πιάνετε, κομέσον καὶ κομέσους νὰ κάμνετε, πάτον καὶ συνήβα(σες) /¹⁷ ἂν σᾶς φανεὶ νὰ κάμνετε, νὰ σκοδέρετε καὶ εἰς τὰ σκοδάρετε σιγουρ(ιτὰ) καὶ ἀνάπαν(σιν) νὰ κάμνετε /¹⁸ καὶ ὄρκον νὰ πέρνετε καὶ νὰ δίδετε καὶ πᾶσα ἄλλον ὄποιον εἶναι χρειαζώμεν(ον) γενεραλμέντε νὰ τὸ κά/¹⁹μνετε ὡσᾶν νάμεσταν καὶ ἐμ(εῖς) προζέντες ὀνόμ(ατα) τὰ ἄνω(θεν) καὶ ταύτην τὴν κομεσῖ(ὸν) στέργομεν /²⁰ καὶ παρακαλοῦμεν. Μάρτυρες πα(ρακαλετ)οὶ μισερ Ντζόρντζῖς Τζῖφράγκος καὶ μ(άστρ)ο Ἰω(άννης) Βεργαλενίτης.

4

Σὲ ἐκτέλεση ἐντολῆς τοῦ Δούκα, ὁ ἐπίτροπος τῆς μονῆς Τζουὰν Παγᾶς, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν νοτάριο καὶ τὸν ἐφημέριο, μεταβαίνουν στὴ μονὴ καὶ προβαίνουν στὴ διαδικασία ἐκλογῆς νέας ἡγουμένης. Ἀφοῦ κλήθηκαν καὶ ψήφισαν ὅλες οἱ μοναχές, διαπιστώνεται ὅτι νέα ἡγουμένη ἐκλέγεται ἡ Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλα.

Zorzi Petropulo busta 200, libro 6, φ. σῆζ' (297)r

/¹αφπῖ (1587) Ἰουλίου τῆς ζ'

/² +^o εὐγενῆς ἄρχων μισερ Ντζουὰν Παγᾶς ὡσᾶν πρωκουρατῶρος τοῦ μοναστηρί(ου) τῆς Κυρίας τῆς Δίαβατιν(ῆς) /³ ἡκραξεν ἐμ(ένα) τὸν παρόντα νοτάριον κ(αὶ) ἐπεῖγαμεν εἰς τὸ ἄνωθεν μοναστήριον προζέντες κ(αὶ) ὁ ὀσιότατος κῦρ /⁴ Μακάριος ἱερομόναχος Πετροπόπουλος εὐφημέριος τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου ἰνεζεκουτζιὸν τοῦ κομανταμέντου /⁵ ὀποῦ ὁ ἄνωθεν ἀθέντης πρωκουρατῶρος τοῦ ἡκαμεν νὰ εὐρεθεῖ εἰς τὸ ἄνωθεν μοναστήριον, καμωμ(έρον) ἀπὸ τὸν /⁶ ἐκλαμπρότατον ἀθέντι Δούκα εἰς τὰς ζ' τοῦ παρόντος Ἰου(λίου) ὡσᾶν εἰς ἐκεῖνον. Ὁ ὀποῖος ἀθέντης πρωκου/⁷ρατῶρος ἡκαμεν κ(αὶ) ἐσημάνασιν τὴν καμπάναν τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου διὰ νὰ γενεῖ σύναξις κ(αὶ) ἄθροισις /⁸ εἰς ὄλαις ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ

ἄνωθεν μοναστηρίου νὰ κάμουσιν ἐλετζίον νὰ γενεῖ ἡγουμέν(η) ινεξεκου-
 τζίον τῆς /⁹ τερμενατζιὸς καμωμ(ένη) ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρώτατον ἀθῆντι
 Δούκα εἰς τὴν α^π τοῦ παρόντος Ἰουλίου αφπζ'. /¹⁰ Κ(αἰ) τοιούτως ἐσνή-
 χθησαν ὅλαις οἱ κατωγεγραμμέναις ἀδελφαῖς τοῦ ἄνω(θεν) μοναστηρίου
 ἡγουν ἡ καιρὰ /¹¹ Θεόκλητη Δευτερεγοπούλα διδασκάλισα, Ἀγαθονίκη
 Καλογερου κλησάρχισα, Ἐννοδία Ντανα/¹²σήνα, Εὐφρανθία Κνηηγού-
 δενα, Ἐλεοῦσα Βουρنيχοπούλα, Καλινῆκι Τζερουλήνα, Θεοφάνη /¹³ Ρενε-
 σήνα, Μαγδαληνή Ψαροπούλα, Θεόκλητι Ψαροπούλα, Θεόνυμφη Ψαρο-
 πούλα, Ἐλισάβητ Πα/¹⁴λαιολογοπούλα, Σοφρωνία Ρωδιτοπούλα, Κατα-
 φνγῆ Βλαστοπούλα, Μαγδαληνή Λυτηροπούλα κ(αἰ) /¹⁵ Καταφνγῆ Ντα-
 νασοπούλα. Εἶναι ὅλαις ν(οῦμερ)ο 15. Τῶν ὁποίων ἄνω(θεν) καλογρά-
 δων κ(αἰ) ἀδελφῶν τοῦ ἄνωθεν μονα/¹⁶στηρίου ὁ ἄνωθεν ἀθῆντης προ-
 κουρατῶρος εἶπεν ἀπάνω εἰς φῶβρον Θ(εο)ῦ κ(αἰ) εἰς τὴν ψυχὴν τως νὰ τυ-
 χαίνει /¹⁷ νὰ λογιᾶσουσι, νὰ κρᾶξουσι κ(αἰ) νὰ ἐλεντζέρουσι ἐκεῖνη ὁποῦ
 τῶς φαίνεται νὰ εἶναι πλέα ἄξια διὰ ἡγου/¹⁸μένη τοῦ ἄνωθεν μοναστη-
 ρίου. Κ(αἰ) οὕτως ὁ ἄνω(θεν) ἀθῆντης προκουρατῶρος ὁμάδι με τα μένα
 τὸν παρόντα /¹⁹ νοτάριον ἐσυρθήκαμεν εἰς τὸ ἕνα μέρος τῆς ἀγί(ας) ἐκκλη-
 σίας τοῦ ἄνω(θεν) μοναστηρίου καὶ ἐκράξαμεν ταῖς /²⁰ ἄνωθεν καλογρά-
 δες ξεχωριστὰ μίαν μίαν ταῖς ὁποίαις ἐρωτίζαμεν ξεχωριστὰ μία ἀπὸ τὴν
 ἄλλην ποίαν ἐλε/²¹ντζέρουσι διὰ ἡγουμένην τοῦ ἄνωθεν μοναστηρί(ου) ὡς
 ἄνωθεν. Καὶ πρῶ(τον), /²² Θεόκλητη Δευτερεγοπού(λα) διδασκάλισα ἐλε-
 ντζέρει διὰ ἡγουμένην τὴν καιρα Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα. /²³ Ἀγαθο-
 νίκη Καλογερου κλησάρχισα, ἐλεντζέρει διὰ ἡγουμέ(νην) τὴν καιρα Ἐννο-
 διά Ντανασήνα. /²⁴ Ἐννοδία Ντανασήνα θέλει νὰ εἶναι ἡγουμέ(νη) διὰ λό-
 γου της. /²⁵ Εὐφρανθία Κνηηγούδενα τὴν ἄνωθεν καιρα Ἐλισάβητ. /²⁶ Ἐλε-
 οῦσ(α) Βουρنيχοπούλα τὴν ἄνω(θεν) καιρα Ἐλισάβητ. /²⁷ Καλινῆκι Τζε-
 ρουλήνα τὴν ἄνωθεν καιρα Ἐλισάβητ. /²⁸ Θεοφάνη Ρενεσήνα, τὴν ἄνω-
 θεν καιρα Ἐνοδία. /²⁹ Μαγδαληνή Ψαροπούλα τὴν ἄνωθεν καιρα Ἐλισά-
 βητ. /³⁰ Θεόκλητι Ψαροπούλα τὴν ἄνωθεν καιρα Ἐλισάβητ. /³¹ Θεόνυμφη
 Ψαροπούλα τὴν ἄνωθεν καιρα Ἐλισάβητ. /³² Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα
 θέλει νὰ εἶναι ἡγουμέ(νη) διὰ λόγου της. /³³ Σοφρωνία Ρωδιτοπούλα τὴν
 ἄνω(θεν) καιρα Ἐλισάβητ. /³⁴ Καταφνγῆ Βλαστοπούλα τὴν ἄνωθεν καιρα
 Ἐλισάβητ. /³⁵ Μαγδαληνή Λυτηροπούλα τὴν ἄνω(θεν) καιρα Ἐλισάβητ.
 /³⁶ κ(αἰ) Καταφνγῆ Ντανασοπούλα τὴν ἄνω(θεν) καιρα Ἐνοδία:- /³⁷ Εἰς
 μῶδον ὁποῦ μὲ τὸ πλείοτερον μέρος κα(τὰ) τὴν ἄνω(θεν) ἐλετζίον ἐκά-
 μασιν, ἐλεντζέρασι κ(αἰ) ἐψηφίσα/³⁸σι διὰ ἡγουμένην τὴν ἄνωθεν καιρα
 Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα κ(αἰ) τοιούτως ὁ ἄνω(θεν) ἀθῆν(της) προ-
 κου/³⁹ρατῶρος ἤκαμεν τὸν ἄνωθεν ὀσιό(τατον) κῶρ Μακάριον ἱερομόναχον

εὐφημέριον τοῦ ἄνω(θεν) μοναστηρίου ἵνε^{/40} ζεκουτζιὸν τοῦ ἀνωθεν κομματιμέντου ὁποῦ τοῦ ἤκαμεν ὡς ἄνωθεν κ(αὶ) ἐδιάβασεν τὴν εὐχὴν τῆς ^{/41} ἄνωθεν καιρα Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλας ὡς ἂν ἠγουμέ(νη) ἐλέτα μὲ τὸ πλειότερον μέρος ὡς ^{/42} ἄνωθεν. Μάρτυρες μισέρο Ντζόροντζης Σκλάβος λεγόμενος) Μπαγκιέρις τοῦ π(ο)τ(ἐ) μ(ισέ)ρ [κενό] - μισέρο Ντζόροντζις ^{/43} Πελεκᾶς τοῦ ποτὲ μισέρο Μ{μ}αρούσο κ(αὶ) μ(ισέ)ρ Πιέρο Σοφιανὸς τοῦ π(ο)τ(ἐ) [κενό].

5

Μονὴ Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι

Ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν ἱερομόναχος Ἱεράσιμος διορίζει τὴ μοναχὴ Ἐλεοῦσα Κατζαροπούλα ὡς ἠγουμένη τῆς μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι ἰσοβίως καὶ μὲ πλήρη δικαιώματα.

Zorzi Petropulo busta 202, libro 10, φ. νζ'(57)r

^{/1}αφτς' (1596) Ὁκτωβρίῳ τῆ 5^η

^{/2+} Ὁ πανοσιότατος κύριος Ἱεράσιμος ἱερομόναχος κ(αὶ) οἰκονόμων του μοναστηρίου(ου) τῆς ^{/3} Ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν μὲ δῆραμιν τοῦ παρόντος φανεροῦ ἰνστρουμέντου ^{/4} μὲ τοὺς διαδόχους του ἐλεντζέρι διὰ ἠγουμένην του μοναστηρίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ^{/5} τοῦ Καρυδάκι τὴν καιρα Ἐλαιοῦσα μοναχὴ Κατζαροπούλα ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἕως ὅλην τῆς ^{/6} τὴν ζωὴν νὰ μπορεῖ μὲ ἐξουσίαν ἐδικὴν τῆς κ(αὶ) χωρὶς ἄτον γιουντιτζιάριον μὲ πληρεστά^{/7} τὴν δῆραμιν κ(αὶ) γεμάτην ἐξουσίαν νὰ πάρει, νὰ ἔχει, νὰ κρατεῖ, νὰ ποσεδέρει καὶ νὰ ^{/8} ἐξουσιάζει τὸ αὐτὸ μοναστήριον μὲ ἐκκλη(σία), κελία, λάσσα κ(αὶ) δικαιώμ(ατα) τοῦ αὐτοῦ μονα^{/9}στηρίου κ(αὶ) σπετζιαλμέντε μὲ τὸ λάσσον τῆς ποτὲ καιρα Μαγδαληνῆς Καπελοπούλας κα^{/10}θὼς μὲ τὸ τεσταμέντον τῆς φαίνεται καμωμένον διὰ χειρὸς τοῦ παρόντος νοταρίου, ^{/11} νὰ βάνη κ(αὶ) νὰ εὐγάνη καλογράδαις κ(αὶ) καθὼς τῆς θέλει φανεῖ κ(αὶ) ἀρέσει νὰ κάμνει ἕως ὅλην ^{/12} τῆς τὴν ζωὴν δὲν λεγωντας τὸ ἐνάντιον μήτε ὁ ἄνωθεν αὐθέντης οἰκονόμων, ^{/13} μήτε τίς ἄλος ἀπὸ τοὺς διαδόχους του κ(αὶ) οὕτως εἶναι κωτέντος. Ἀπὸ τὸ ἄλλον μέρος καὶ ἡ ^{/14} ἄνω εἰρη(μένη) καιρα Ἐλαιοῦσα μοναχὴ Κατζαροπούλα πρεζέντες, κωτέντα ἀτζετάρει κ(αὶ) παρα^{/15}λαμβάνει τὸ ἠγουμενεῖον του ἄνωθεν μοναστηρίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου

τοῦ Καρυδάκι¹ ἔως /¹⁶ ὄλην της τήν ζωὴν μὲ τοὺς μόδους, πάτους, φόρμα κ(αὶ) κωντετζιῶναις ὡς ἄνωθεν κ(αὶ) οὕτως /¹⁷ εἶναι κωτέντα. Μάρτυρες π(αρακαλε)τοὶ μ(άστρο)ο Γεώργις Καλορίζυκος ποτὲ μ(άστρο)ο Δημήτρι κ(αὶ) παπ(ᾶ) κ(ὸρ) Ἐμμα/¹⁸νουήλ Μουρζής υἱὸς μ(άστρο)ο Ἰωάννου.

¹ Ἐχει προστεθεῖ στὸ διάστιχο ἐπάνω ἀπὸ τὸ Αγκαράνθου, τὸ ὁποῖο ἔχει ὑπογραμμιστεῖ (διαγραφρεῖ) μὲ διακεκομμένη γραμμή.

6

Μετὰ τὸν θάνατο τῆς ἡγουμένης Ἐλεούσας Κατζαροπούλας, ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Συναϊτῶν Μακάριος διορίζει τὴ μοναχὴ Θεονύμφη θυγατέρα τοῦ ποτὲ παπᾶ Ἰωάννου Παπαδόπουλου ὡς ἡγουμένη τῆς μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στὸ Καρυδάκι ἰσοβίως καὶ μὲ πλήρη δικαιώματα.

Niccolò Negri, busta 180, libro 9, φ. 19r

/¹ Τῆ αυτῆ ἡμέρα [ιβ' Δίκεμβρί(ου) αχιβ' (1612)]

/² + Εὐοῖσκοντας περασμ(ένη) ἀπο τούτην την ζωὴν ἢ πο(τὲ) οσιῶτά(τη) κυρία Ἐλεοῦσα Κατζαροπου(λα) ηγουμ(ένη) τοῦ μονα/³στηρί(ου) τῆς ὑπεραγίας Θε(οτό)κου το Καριδάκη μετόχη κ(αὶ) ὑποταγὴ τοῦ μοναστηρί(ου) τῆς Ἀγί(ας) Αἰκατερίνης /⁴ τῶν Συναϊτῶν, κ(αὶ) θέλωντας ὁ πανοσιότατος ἀφέν(της) π(ατέ)ρας Μακάριος οἰκονόμος τοῦ αυτοῦ μοναστη/⁵ρί(ου) τῆς Ἀγί(ας) Αἰκατερίνης να βάλη εἰς τον τόπον τῆς ἄνω(θεν) ποτ(ῆ) κερα Ἐλεοῦσας ἄλλην ηγουμ(ένη). Διὰ /⁶ τοῦτο με δύναμῖν τοῦ παρόντος φανεροῦ ἰνστρουμ(εν)του) ὁ αὐτὸς πανοσιώ(τα)τος) ἀφεν(της) οἰκονόμος με /⁷ τους διαδόχους του την σήμερον λεντζέρη κ(αὶ) βάνη διὰ ηγουμένην του ἄνω(θεν) μοναστηρί(ου) τοῦ Καριδά/⁸κη την οσιῶτάτην κυρίαν Θεονύμφην μοναχ(ην) θυγατέραν τοῦ πο(τὲ) εὐλαβῆς παπά κυρ Ἰω(άν)νου Πα(πα)δόπου(λου) ἀπο /⁹ το χωριό Κριτζές προζέν(τες) κ(αὶ) ατζετάρη το ανω(θεν) ηγουμ(εν)τικην κ(αὶ) κἀρικον ἔπι ὄλην της την ζωὴν διὰ /¹⁰ να εἶναι ομπλεγάδη να κρατή κ(αὶ) να γοβερνάρη το ἄνω(θεν) μοναστήρι κ(αὶ) περιβόλην του κ(αὶ) με τα ξόχο/¹¹ρά του εἰς τον μόνον οπου κ(αὶ) η προηγούμενες τα εκρατούσαση κ(αὶ) μετα κεινην την εξουσίαν την προέ/¹²πουσαν οπου κ(αὶ) η προηγούμενες ἡχασι να βάνη κ(αὶ) να ευγάνη καλογράδες ὅποιες της θέ/¹³λου(σι) φένεστε ὡσὰν ηγουμ(ένη) κ(αὶ) ντοπὸ τοῦ θανάτου τῆς αυτῆς κερα Θεονύμφης να πομ(ένη) πά/¹⁴λιν ἢ ἐξουσία εἰς τον

ευρίσκομ(ε)νον) οἰκονόμον ὅπου ἤθελεν ἦστε εἰς το ἀνω(θεν) μοναστήρι τῆς Ἀγί(ας) Αἰκα/¹⁵τερήνης να βάνη ὅποιαν ηγουμ(ένην) θε(λη). Κ(αὶ) ἔτσι εἶναι κ(αὶ) τα δύο μέροι προξέν(τες) κοτεν(τες) κ(αὶ) στέρογουν τα ἀνω(θεν). Μάρ(τυρες) /¹⁶ παρ(ακαλετοί) μ(ισέ)ρ Φραντζέσκος Πλουσαδῖ- νός πο(τὲ) μ(ισέ)ρ Τζονάνε κ(αὶ) μ(ισέ)ρ Γεωργάκης Λούμπηνας πο(τὲ) κῆρ Ιωνᾶ απο το /¹⁷ Βενεράτο.

7

Μονὴ Χριστοῦ Ὁρφανοῦ

Ἡ Ἀναστασία Χιλιαδαροπούλα, ἡγουμένη τῆς μονῆς, παραδίδει τὸ μοναστήρι τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ὁρφανοῦ μὲ ὅλα του τὰ δικαιώματα στὸν ἱε- ρομόναχο Ἱεράσιμο, οἰκονόμο τῆς μονῆς τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Σι- ναϊτῶν, καὶ στὴ δικαιοδοσία τῆς μονῆς αὐτῆς, μὲ τὸν ὄρο νὰ παραμεινεῖ ἡ ἴδια ἡγουμένη ἐφ' ὄρου ζωῆς.

Zorzi Petropulo, busta 201 libro 9, φ. 7α' (91)r

/¹αφῆδ (1594) Ἰουλ(ίου) τῆ ε'ἰ

/²+ Φανερόν κάμνω ἐγὼ Ἀναστασία μοναχὴ κ(α)τ(ὰ) κόσμον Χιλία- δαροπού(λα) ἡγουμένη του μοναστη/³ρίου του ἀθέντη μας του Χ(ριστο)ῦ του Ἀρφανοῦ κατοικουμένη εἰς τὸ αὐτὸ μοναστήριον, ὅτι μὲ δύνα/⁴μιν του παρόντος φανεροῦ ἰνστρουμέντου τῆς κωντζεσιός μ(ε)τ(ὰ) μέρη κ(αὶ) διαδόχους μου δίδω κωντζεν/⁵δέρω προσηλώνω, ἀφιερώνω κ(αὶ) ἀλιε- νάρω εἰς τὸ ἅγιον μοναστήριον τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν /⁶ Συναϊτῶν προξέντες καὶ κωτέντος ἐσὼ ὁ πανοσιότατος κύριος Ἱεράσιμος ἱερομόνα- χος καὶ οἰκο/⁷νόμων τοῦ αὐτου μοναστηρίου κ(αὶ) παραλαμβάνεις τὸ ἀνω- θέν μου μοναστήριον τοῦ Σ(ωτῆ)ρος Χ(ριστο)ῦ τοῦ Ἀρ/⁸φανοῦ μὲ ὅλα του τὰ δικαιώμ(α)τα, τὸ ποσέσιον τοῦ ὁποίου μοναστηρίου τοῦ Σ(ωτῆ)ρος Χ(ριστο)ῦ τοῦ Ἀρφανοῦ /⁹ νὰ μπορεῖ τὸ ἀνωθεν μοναστήριον τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Συναϊτῶν νὰ ἔχει ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ /¹⁰ ὀμπρὸς μὲ ἐξουσίαν ἐδικὴν του κ(αὶ) χωρὶς κανέναν ἄτον γιουντιτζιάριον μὲ πληρε- στάτην δύνα/¹¹μιν κ(αὶ) γεμάτην ἐξουσίαν νὰ πάρει, νὰ ἔχει, νὰ κρατεῖ, νὰ ποσενδέρει, νὰ ντεσπονέρει νὰ ἐξουσιάζει, /¹² νὰ βάνει ἱερομονάχους νὰ ἱεροορογῶν κ(αὶ) νὰ ὀφιτζιάρουν τὸ αὐτὸ μοναστηρίον τοῦ Σ(ωτῆ)ρος Χ(ριστο)ῦ τοῦ Ἀρ/¹³φανοῦ εἰς πᾶσα χρεῖαν κ(αὶ) ἱεροοργίαν του αὐτου μο- ναστηρίου κ(ατὰ) τὴν τάξιν τῶν ἐδλαβεστάτων ἱερομο/¹⁴νάχων κ(αὶ) νὰ

μπορεῖ τὸ αὐτὸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης νὰ κρατεῖ, νὰ γοβερνάει κ(αὶ) νὰ μαντηνί/¹⁵ρει τὰ δίκαιώμ(ατα) κ(αὶ) λογαριασμοὺς του ἄνωθέν μου μοναστηρίου τοῦ Σ(ωτῆ)ρος Χ(ριστο)ῦ εἰς πᾶσα χρεῖαν τοῦ μο/¹⁶ναστηρίου δὲν λέγωντας ποτὲ τὸ ἐναντ(ί)ον μήτε ἐγὼ μήτε τις ἄλος ἀπὸ τὰ μέρη κ(αὶ) διαδόχους μου διό/¹⁷τις τὸ κωντζενδέρω, ἀφιερώνω κ(αὶ) ῥενοκτζιάρω μὲ ὅλα του τὰ δίκαιώμ(ατα) εἰς τὸ ἄνωθεν /¹⁸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Συναϊτῶν καὶ οὕτως εἶμαι κωτέντα κ(αὶ) λαουντάρω στέργω /¹⁹ κ(αὶ) παρακαλῶ ὅλα τὰ ἄνωθεν. Ἀπὸ τὸ ἄλλον μέρος ἐγὼ ὁ ἄνω εἰρημένος Ἱεράσιμος ἱερομόναχος κ(αὶ) οἰκο/²⁰νόμων του ἄνωθεν μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Συναϊτῶν προζέντες κωτέντος ἀτζετάρω /²¹ κ(αὶ) παραλαμβάνω τὸ ἄνωθεν μοναστήριον τοῦ Σ(ωτῆ)ρος Χ(ριστο)ῦ τοῦ Ἀρφανοῦ μὲ ὅλα του τὰ δίκαιώμ(ατα) μὲ τοὺς /²² μώδους κ(αὶ) πάτους ὡς ἄνω(θεν) κ(αὶ) προμετάρω μὲ τοὺς δι-αδόχους μου νὰ κρατῶ καὶ νὰ γοβερνάω τὸ /²³ ἄνω(θεν) μοναστήριον εἰς πᾶσα του χρεῖαν κ(αὶ) ἐσένα τὴν ἄνω(θεν) καιρα Ἀναστ(ασίαν) τὴν ἡγουμένην νὰ /²⁴ εἶσαι ἡγουμένη ἕως ὅλην σου τὴν ζωὴν κ(αὶ) εἰς πᾶσα σου χρεῖαν νὰ σὲ γοβερνάει κ(αὶ) νὰ σὲ μαντηνίρει /²⁵ τὸ ἄνωθέν μας μοναστήριον. Κ(αὶ) οὕτως εἶμαι κωτέντος κ(αὶ) λαουντάρω στέργω κ(αὶ) παρακαλῶ ὅλα τὰ ἄνω(θεν). /²⁶ Μάρτυρες π(αρακαλε)τοὶ μ(άστρ)ο Φραγκίας Ντεκάντιας μαραγκὸς ποτὲ μ(άστρ)ο Μ{μ}ανοῦσο κ(αὶ) μ(άστρ)ο Γεώργις Ρουχοπάρις /²⁷ μουράρος υἱὸς μ(άστρ)ο Μ{μ}ανόλι.

8

Μονὴ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Μεσαμπελίτη

Ὁ Μιχαὴλ Χαιρέτης τοῦ ποτὲ κῦρ Βασιλείου ἄφησε μὲ τὴ διαθήκη του διακόσια ὑπέρπυρα προκειμένου νὰ μοιραστοῦν ἀπὸ πενήντα σὲ καθένα ἀπὸ τὰ μοναστήρια Σωτῆρος Χριστοῦ Μεσαμπελίτη, Ἁγίου Ἰωάννου Μεσαμπελίτη, Κυρίας Διαβατινῆς καὶ Ἁγίου Γεωργίου Μεσαμπελίτη. Οἱ ἐκκλησιάρχισσες τῶν τεσσάρων αὐτῶν μονῶν βεβαιώνουν ὅτι λαμβάνουν τὸ ποσὸ πού τοὺς ἀναλογεῖ καὶ ἀπαλλάσσουν τὸν ἐκτελεστή τῆς διαθήκης.

Zorzi Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σή'(208)r

/¹αφτε' (1595) Μαρτίω τῆ ἰδ'

/²+ Ἡ καιρὰ Πραξία μοναχῆ Γριμανοπούλ(α) ἐκκλησιάρχισσα τοῦ μοναστηρί(ου) του Σ(ωτῆ)ρ(ο)ς /³Χ(ριστ)οῦ του Μεσαμπελίτι, ἡ καιρὰ

Εὐγενία μοναχὴ Πυροπούλα ἐκκλησιάρχισα του μονα⁴στηρίου του Ἁγίου Ἰωάννου του Μεσαμπελήτι, Ἀθανασία μοναχὴ Μασαντζοπούλα ⁵ἐκκλησιάρχισα του μοναστηρίου τῆς Κυρι(ας) τ(ῆς) Διαβατινῆς κ(αὶ) ἢ καιρὰ Μακαρία μο⁶ναχὴ Καρλοπούλα ἐκκλησιάρχισα του μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου του Μεσαμπελή(τι) ⁷εὐρισκόμεναις τὴν σήμερον ἐδῶ εἰς τὸ Κάστρον κάμνουσι σιγουριτὰ κ(αὶ) παντωτεινῆν ⁸ἀνάπασ(ιν) του κῶρ Μιχελῆ Χαιρέτι ποτὲ κῶρ Γεωργίου κατοικοῦμενος εἰς τὸ χωρίον Ρωδέα τ(ῆ) ⁹σήμερον εὐρισκόμενος ἐδῶ εἰς τὸ Κάστρον ἰντραβενίρωντας ὡσάν κομεσάριος μὲ τὸ ¹⁰τεσταμέντον του ποτὲ κῶρ Μιχελῆ Χαιρέτι ποτὲ κῶρ Βασιλίου του ἐξαδέλφου του καμω(μένον) ¹¹δια χειρός του κ(αὶ) δεγιστροάδον εἰς τὴν μεγάλην καρτζελαρίαν προξέντες κωτέντος κ(αὶ) τῶν ¹²διαδόχων του εἰς ὑπέρ(πυρα) διακόσα τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον τῶς ἔδωκεν κ(αὶ) ἐμέτρισεν ἔμπρω¹³σθεν τούτου του νοταρίου κ(αὶ) τῶν κατωγραμμένων μαρτύρων εἰς κάθα μοναστήριον τὰ ὑπέρ(πυρα) ¹⁴πενήντα τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ λεγάτον ὅπου ὁ ἄνω(θεν) ποτὲ κῶρ Μιχελῆς Χαιρέτις ἐμπενεφτιζιά¹⁵ρίσεν τὰ ἄνω(θεν) μοναστήρια διὰ νὰ τὰ μοιράσουσι ὅλαις οἱ καλογράδες διὰ τὴν ψυχὴν του ¹⁶κ(α)τ(ὰ) τὴν φόρμαν τοῦ ἄνωθεν του τεσταμέντον κ(αὶ) διατὶ τὰ αὐτὰ ὑπέρ(πυρα) διακόσα ἐπείρασι κ(αὶ) ¹⁷ἐπαρἀλάβασι ὡς ἄνω(θεν) διὰ τουτ(ο) στρέφουσι τὸν αὐτὸν κῶρ Μιχελῆ Χαιρέτι τὸν κομεσάριον ¹⁸σίγουρον κ(αὶ) ἀναπαιμ(ένον) εἰς παντωτεινὸν μ(ε)τ(ὰ) μέρη κ(αὶ) διαδόχους του κ(αὶ) οὕτως εἶναι κωτέντ(ες) ¹⁹προξέντες κ(αὶ) ὁ ἄνωθεν κῶρ Μιχελῆς Χαιρέτης ὁ κομεσάριος εἶ(ναι) κωτέντος ὡς ἄνω(θεν). Μάρτυρες ²⁰π(αρακαλετ)οί παπ(ᾶς) κῶρ Μιχαήλ Κονταρὶς ποτὲ κῶρ Κωνσταντίνου καὶ παπ(ᾶς) κῶρ¹ Αὐγὸν²¹στίνος Ντατζύ-πρις ποτὲ παπ(ᾶ) κῶρ Ἰωάννου.

¹ Κωνσταντῖνο διαγεγραμμένο

9

Ἡ ἡγουμένη Εὐδοξία θυγατέρα τοῦ ποτὲ Πιέρου Νταγουστίνη καὶ οἱ μοναχές τῆς μονῆς παραλαμβάνουν ἀπὸ τὸν πατέρα Μακάριο, οἰκονόμο τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν, πενήντα χρυσὰ τζεκίνια καὶ ἕξι λίτρες κατρίνια, ποσὸ πὺ εἶναι τὸ μερίδιο τῆς μονῆς ἀπὸ δωρεὰ 18 μουζουριῶν σιτᾶρι τὸν χρόνον πὺ κληροδότησε ἀπὸ τὰ χωράφια τῆς ἡ μοναχῆ Καταφυγῆ, θυγατέρα τοῦ ποτὲ κῶρ Γεώργη Πιζάνη, μὲ τὴ διαθήκη τῆς τοῦ ἔτους 1578. Τὸ ποσὸ ἀνέλαβε ὁ Μακάριος ἀπὸ τὴν κάμερα φισκάλ

όπου εἶχε κατατεθεῖ ἀπὸ τὴν Πελεγρίνα Πελεγροπούλα, στὴν ὁποία συνάγεται ὅτι εἶχαν περιέλθει τὰ χωράφια τῆς Καταφυγῆς.

Nicolò Negri, busta 180, libro 7, φ. 408r-v.

/¹Τῆ ιζ' Σεπτεβριῦ ἀχι' (1610)

/² + Ἡ οσίωτά(τη) κερὰ Εὔδοξία μονα(χῆ), θυγατέρα τοῦ πο(τὲ) εὐγενεστά(του) ἀφέν(τη) Πιέρο Νταγουστίνη, ηγουμέ(νη) τοῦ μοναστηρί(ου) τοῦ Σ(ωτῆ)ρ(ο)ς /³ Χ(ριστο)ῦ τοῦ Μεσαμπελίτη σονάροντας τὴν καμπάνα κατα το ορδιναρίο ἤρθα(σιν) ἢ κατογεγραμμένες καλογράδες ἤγουν /⁴ ἢ κερὰ Μαγδαλῖνῆ Γαβαδοπού(λα) δασκάλησα, ἢ κερὰ Ἄγνη Μπουφλοπού(λα) δασκάλησα, Νηφοδόρα Αντρονῆκοπου(λα), /⁵ Εὔδοξία Σκούφα, Ελεοῦσα Μπονοπούλα, Μαγδαλῖνῆ Καλοματοπούλα, Αθανασία Νταρόδενα, Μυρόπη /⁶ Τζαγαρελοπούλα, Παισιὰ Χριστιανοπού(λα), Σοφρονία Χριστιανοπούλα, Θεονύμφη Σκούφα, Θεονύμφη Δη/⁷τινοπούλα, Εὐγενιὰ Μηλιαροπούλα, Αθανασία Μασατζοπούλα, Αθανασία Ζαχαριάδοπού(λα), Θεοδώρα /⁸ Π(α)παδοπούλα, Εὐφρανθία Καβαλοπούλα, Μαγδαλῖνῆ Μιχαλοπούλα, Αθανασία Χορτατζοπούλα, (Ἄγνη) /⁹ Εὐφημῖα Ρομανοπούλα, Μαγδαλῖνῆ Μπονοπού(λα), Εὐγενιὰ Βενεροπούλα ὅλες με μίαν οπενιόν ὡσάν εκεῖνες /¹⁰ οπου εὐοῖσκοντε μπενεφίτζιάδες με το τεσταμέν(τον) τῆς πο(τὲ) κερὰ Καταφυγῆς μονα(χῆς) θυγατέρας τοῦ πο(τὲ) κῆρ Γεώργι /¹¹ Πιζάνη καμομε(νον) διὰ χειρὸς τοῦ πο(τὲ) π(α)πά κῆρ Νικῆτα Κορογόνα νοταρί(ου) τῆ ιβ' Δικεμβρι(ου) ἀφοῖ ὡσάν /¹² εἰς εκεῖνο με τους κληρονόμους καὶ διαδόχους τος κάμνου(σι) γεμάτην ἀέκοφτην σηγουριτάν κ(αἰ) παντοτῖνῆν ἀνά/¹³πανσ(ῖν) τοῦ πανοσιώτατου ἀφέν(τη) π(ατέ)ρα Μακαρι(ου) οἰκονόμου τοῦ μοναστηρί(ου) τῆς Ἀγί(ας) Αικατερίνης τῶν Σηραῖτων /¹⁴ κ(αἰ) των κληρονόμων κ(αἰ) διαδόχων του εἰς σε τζῆκῆ(νια) πενήντα χρυσᾶ) εἰς χρυσά(φι) καὶ κατρι(νια) λύτρες ἔξι, οπου επαρά/¹⁵(φ. 408v) λάβα(σι) σήμερον δοσμένα εἰς τὰ χέρεια τῆς ἄνω(θεν) οσίωτάτης ηγουμέ(νης) ἔμπροσθεν ἐμοῦ τοῦ νοταρί(ου) καὶ μαρτ(ύρων), τα οποῖ/¹⁶α εἶναι ἀπο το ντεπόζιτο οπου ὁ λεγόμε(νος) πανοσιώτατος οἰκονόμος ἐσίκοσε ἀπὸ τὴν κάμερα φῖσκάλ καθῶς /¹⁷λέγου(σι) καμομέ(νον) ἀπο τὴν εὐγενεστά(την) κερὰ Πελεγρίνα Πελεγροπούλαν διὰ τὴν ἀτμεσιόν που ἐμμετερίστηκεν διὰ τὴν /¹⁸ ἀκτζιόν οπου ἤχε εἰς τα χωράφια τῆς ἄνω(θεν) ποτὲ κερὰ Καταφυγῆς καθῶς εἰς το οφῖτζιον τα λατήνικα φένετε ὡσάν /¹⁹ εἰς εκεῖνη. Ἀπο τα οποῖα¹ χωράφια ἢ λεγόμε(νη) πο(τὲ) κερὰ Καταφυγῆ εφῆκε τῶν ἄνω(θεν) καλογράδων να σκοδέρ/²⁰νου(σι) πᾶσα χρόνον σῖτάρι μ(ουζ)ούρια δεκοκτώ καθῶς με το ἀνωθεν τῆς τεσταμέν(το) φέ-

νετε ὡσὰν εἰς ἐκεῖνο. Κ(αὶ) ετούτα τα /²¹ τζῖκῆ(νια) πενήντα κ(αὶ) λύτρες ἐξῖ ὅπου επαλαβα(σι) ὡς ἄνω(θεν) εἶναι ἢ πάρτε ὅπου ετοκάρῖσε τῶν αὐτῶν καλογράδων /²² ἀπο το ἄνω(θεν) ντεπόζῖτο, εἰς τα ὁποῖα εἶναι πλερομένες κ(αὶ) σατισφάδες κ(αὶ) στρέφου(σι) τον ἄνω(θεν) παροσιώτα(τον) οικο/²³ νόμον κ(αὶ) τους διαδόχους του σῖγούρον κ(αὶ) αναπαημ(ένον) εἰς παντοτινὰ κ(αὶ) στέργουν ὅλες κ(αὶ) παρακαλου(σι) τα ἄνω(θεν) εἰς /²⁴ το ἄνω(θεν) μοναστήρῃ τοῦ Σ(ωτῆ)ρ(ο)ς Χ(ριστο)ῦ ὅπου ἐγὼ ὁ νοτάρῖος ἐπήγα γῖα τούτην τὴν ὑπόθε(σι)ν. Μαρτ(υρες) παρ(ακαλετοί) Μῖχελῆς /²⁵ Αμπράμος πο(τὲ) Γεώργῃ μετοχάρῖς κ(αὶ) Γεώργῖς Κάβαλος νιός τοῦ Πέτρο μετοχάρῖς τοῦ αφέν(τη) τοῦ Καφάτο /²⁶ κ(αὶ) Διμήτρῖς Αλημπεράντες πο(τὲ) μ(ισέ)ρ Ἀντώνιο.

¹ τορνε(σια) διαγεγραμμένο

10

Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τοῦ Μεσαμπελίτη

Ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα καὶ ἡ μοναχὴ Εὐγενία Χριστοφοροπούλα παραλαμβάνουν ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Κλήμεντα, οἰκονόμο τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναῖτιῶν, δέκα τζεκίγια χρυσά, ποσὸ πού εἶχε ἀφήσει μὲ τὴ διαθήκη του ὡς λεγάτο στὸ μοναστήρι ὁ ἱερομόναχος Ἡσαΐας Πιζάνης, καὶ ἀπαλλάσσουν τὸν Κλήμεντα.

Zorzi Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ρζζ'(167)v.

/¹αφπς' (1586) Ἀγούστου τῆ ε'

/²+ Γεμάτην κ(αὶ) ἀνέκοπτην σιγουρτᾶ κ(αὶ) παντωτειν(ή)ν ἀνάπ(αν) σιν κάμνωμεν ἡμ(εῖς) Θεόνυμφη μοναχὴ Χριστοφοροπού(λα) /³τοῦ ποτὲ κῶρ Μ{μ}ανουήλ Χριστοφόρο ἡγουμέ(νη) τοῦ Ἁγί(ου) Ἰω(άννου) τοῦ Μεσαμπελί(τη) κ(αὶ) Εὐγενία μοναχὴ /⁴Χριστοφοροπού(λα) τοῦ ποτὲ κῶρ Νικῆτα ἀπὸ τὸ ἄνω(θεν) μοναστήριον τοῦ Ἁγί(ου) Ἰω(άννου) ἐνρίσκόμ(εν)αι τὴν σήμερον ἐδῶ εἰς τὸ κά(στρον) /⁵ἔσένα τοῦ ὀσιοτάτου κῶρ Κλήμεντος ἱερομονάχου κ(αὶ) οἰκονόμου τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναῖτ(ῶν) /⁶ἰντραβενίρωντας ὡσὰν κομεσάριος τοῦ ποτὲ ὀσιοτάτου ἱερομονάχου κῶρ Ἰσαῖα Πιζάνη λ(εγόμε)νος Πατεράκις προεζέντες /⁷κωτέντος κ(αὶ) τῶν διαδόχων σου εἰς τζεκί(νια) χρυσᾶ δέκα, τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον μᾶς ἔδωκες κ(αὶ) ἐμέτρῖσες ἔμπρωσθεν /⁸τούτου τοῦ νοτ(αρίου)

κ(αι) τῶν κατωγραμμένων μαρτύρων μέσα εἰς τόσα κατρί(νια) κ(αι) μάβραιοι μονέδαιοι, τὰ ὁποῖα εἶναι ὅλον τὸ λεγάτον /⁹ ὁποῦ ὁ ἄνωθεν ποτὲ κῶρ Ἰσαΐας Πιζάνος μπενεφιλζιάρισεν μὲ το τεσταμέντον του καμωμ(ένον) διὰ χειρὸς /¹⁰ τοῦ κῶρ Ἰωάννου Κουναλη νοτ(αρίου) εἰς τὸν καιρὸν κ(αι) ὡσάν εἰς ἐκείνον κ(αι) διὰ τὴν τῶν ἄνω(θεν) τζεκί(νια) δέκα ἐλάβαμεν ἀπὸ /¹¹ ἐσένα τὸν ἄνω(θεν) ἀθθεντὶ οἰκονόμον κ(αι) κράζωμαιίσταν σατισφάδαιοι κ(αι) τελει(ως) πληρωμέναιοι εἰς τὸ λεγόμενον μας λεγά(τον). /¹² Διὰ τοῦτ(ο) σὲ στρέφωμεν σίγουρον κ(αι) ἀναπαῖμένον εἰς παντωτεινὸν μ(ε)τ(ὰ) μ(ε)ρ(η) κ(αι) διαδόχου σου. Μάρτυρες παρακαλετοί μ(άστρ)ο Νικολ(ός) /¹³ Γρομιίλης νίδος τοῦ μ(άστρ)ο Βογιάνου κ(αι) κῶρ Μιχελή Γαλιφιανὸς τοῦ π(ο)τ(ε) κῶρ Γεώργ(η).

11

Ἡ ἡγουμένη τῆς μονῆς Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα καὶ ἀκόμη τρεῖς μοναχὲς εὐρισκόμενες στὸν Χάνδακα βεβαιώνουν ὅτι παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Μάρκο Γαλιναῖ 25 δουκάτα κορέντε πού τοὺς εἶχε κληροδοτήσει μὲ τὴν διαθήκη τῆς ἡ μοναχῆ Ἑλισάβετ Κουβεστιανοπούλα προκειμένου νὰ κάνουν ἕνα ἀγομέντο στὸ μοναστήρι μέχρι τὸν ἐπόμενον Αὐγούστο. Ἄν δὲν ἔκαναν τὸ ἀγομέντο στὸν συμφωνημένο χρόνον, τότε ὁ Μικὲλ Μαρτίνος, ὡς ἐγγυητής, θὰ ἔδινε στὸν Μάρκο Γαλιναῖ 25 δουκάτα ὥστε νὰ κάνει ὁ ἴδιος τὸ ἀγομέντο πού ὄριζε ἡ διαθήκη.

Zorzi Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σλγ'(238)r.

/¹ Φευροναρίω τῆ θ' [1587]

/² +Ἡ καιρὰ Θεόνυμφη μοναχῆ Χριστοφοροπού(λα) τοῦ ποτὲ ἐλάβαοῦς παπ(α) κῶρ Ἐμμανουήλ ἡγουμέ(νη) τοῦ μοναστηρί(ου) /³ τοῦ Ἄγ(ου) Ἰωάννου τοῦ Μεσαμπελήτι εὐρισκό(μενη) τὴν σήμερον ἐδῶ εἰς τὸ Κα(στρον) προξέντες εἰς τὴν παροῦσαν σιγουρτᾶ /⁴ κ(αι) κωτέντες κ(αι) ἡ καιρα Μακαρία Πατρολογουπού(λα) δασκάλισ(α), καιρα Ἄννησί(α) Μηνάδενα κλησάρχησ(α) κ(αι) ἡ καιρὰ Μα/⁵ γδαληνῆ Καλαρονοπού(λα) κάμνει σιγουρτᾶ κ(αι) παντωτειν(ήν) ἀνάπαν(σιν) τοῦ εὐγενῆ μ(ισέ)ρ Μάρκο Γαλιναῖ τοῦ πο(τὲ) μ(ισέ)ρ Γκαμπριέιλε /⁶ ὡσάν ῥεξηντουάριος τῆς πο(τὲ) καιρα Ελειςαβητ μοναχῆς Κουβεστιανοπού(λα)ς προξέντες κωτέντος κ(αι) τῶν διαδόχων τ(ου) /⁷ εἰς δου(κάτα) κορρεν(τε) 25 προ(ός) ὑπ(ε)ρ(πυρα) 8/12 τὸ κα(θε) δουκάτον τα ὁποῖ(α) ὁμολογᾶ ἡ

λ(εγομέν)η καιρα ἡγουμ(ένη) πῶς ἐπειρεν κ(αὶ) ἐπαράλαβεν /⁸ ἀπὸ τὸν ἄνω(θεν) ἀθέντι Γιαληνᾶ εἰς τοσ(α) μ(ετρη)τὰ διὰ ἄλα τό(σα) ὁποῦ ἡ λ(εγομέν)η ποτὲ καιρα Ελισάβετ ἐμπενεφριζιάρισην τὸ /⁹ ἄνω(θεν) μοναστήρι διὰ νὰ γενουσι το(σο) ἀγωμέντον καθὼς μὲ τὸ τεσταμέντον της φαίνεται καμωμ(έρον) διὰ χειρὸς τοῦ μ(ι)¹⁰σερ Τζουάνε Σκένιο νο(ταρίου) εἰς τὸν καιρὸν κ(αὶ) ὡσάν εἰς ἐκεῖνον τὰ ὁποῖ(α) προμε(τάρισε) νὰ ξωδιάσει νὰ κάμει τόσον ἀγωμέντον /¹¹ εἰς τὸ ἄνω(θεν) μοναστή(ρι) εἰς τέρμ(ιον) ἕως ὅλον τὸν Αὔγουστον α^{ov} ἐρχωμ(ερον) αφπζ'. Διὰ τὰ ὁποῖ(α) στρέφει τὸν ἄνω(θεν) ἀθέντι /¹² Γιαληνᾶ σιγοῦρον κ(αὶ) ἀναπαῖμ(έρον) εἰς παντωτειν(ὰ) μ(ε)τ(ὰ) μέρη κ(αὶ) διαδόχους του. Διὰ τὰ ὁποῖα δουκάτα 25 ὁ μισερ Μ(ι)κ(ε)λ /¹³ Μαρτίνοσ τοῦ ποτὲ μισερ Τζουάνε ἀπομαίνει πιέντζος κ(αὶ) πρωτζηπάλ πειατῶρ ἀνεισὸς κ(αὶ) εἰς τὸ ἄνω(θεν) τέρμινον /¹⁴ δὲν ἐθέλασιν ἔχει καμωμ(έρον) τὸ ἄνωθεν ἀγωμέντον νὰ εἶναι κρατιμ(ένος) μὲ τοὺς διαδόχους του εἰς πᾶσ(α) καιρὸν /¹⁵ νὰ ἐκσπορσάσει κ(αὶ) νὰ δίδει τάλα δου(κάτα) 25 τοῦ ἄνωθεν ἀθέντι Γιαληνᾶ διὰ νὰ τὰ ξωδιάζει εἰς τὸ ἀγωμέντον /¹⁶ τοῦ ἄνω(θεν) μοναστηρίου κ(α)τ(ὰ) τὴν φόρμαν τοῦ ἄνωθεν τεσταμέντον, δὲν ἀτεντέρωντας νὰ τὰ σκωδέρει μὲ στράταν /¹⁷ γαστάλ(δου) ὀμπληγάρωντας τὰ καλά τ(ου) παρόντα κ(αὶ) μ(ι)μ(ε)λῶντα κ(αὶ) τὸ κορμίν του κ(αὶ) οὔτως εἶναι κωτέντες. Μάρτυρες π(α)ρακαλε-τοί /¹⁸ κῶρ Μ(ι)μ(ε)νο(λης) Καλύβας τοῦ π(ο)τ(ὲ) κῶρ Γεώργ(η) κ(αὶ) κῶρ Τζαν(ή)ς Κοκολόπου(λος) τοῦ ποτε κῶρ Μ(ι)χ(ε)λη).

12

Ἡ [Α]νεζίνα Πατρολογοπούλα καὶ ἡ μοναχὴ Εὐγενία Τρικλινοπούλα κάνουν πληρεξούσιό τους τὸν Γεώργη Μιχαλόπουλο λεγόμενον Μόσκο προκειμένου νὰ ἀποταθεῖ στὸ ὀφίτζιον τὰ λατίνικα γιὰ νὰ παραλάβει μὲ κάθε τρόπο ἓνα χειρόγραφο ποὺ εἶχε γράψει ὁ οἰκονόμος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναίτιῶν ἱερομόναχος Μητροφάνης κατὰ παραγγελία τῆς ποτὲ μοναχῆς Μακαρίας Πατρολογοπούλας, στὸ ὁποῖο χειρόγραφο ἰσχυρίζονταν ὅτι ἡ Μακαρία τοὺς ἄφηνε κάποιον κληροδότημα.

Nicolò Negri, busta 179, libro 1, φ. 81r-v.

¹ Εἰς τὰς ιη' τοῦ Νοεμβροῦτον αφηη' (1598)

² + Ἡ καιρὰ Νεζηνα Πατρολογοπού(λα) θυγατέρα τοῦ π(ο)τ(ὲ) μ(ισερ)ο Λιάμο καὶ γήρα απο τον π(ο)τ(ὲ) μ(ισερ)ο ³ Σταυράκι Μόσκο καὶ

ἡ καιρα Εὐγενία μ(ονα)χ(ῆ) το κατα κόσμον Τρικλινοπού(λα) κατη/⁴κού-
μενες εις το μοναστήρι του ἁγίου Ἰω(άνν)ου του Θεολόγου λ(εγομέν)ου
Μεσαμπελήτι οδια /⁵ σπετζιαλητάν τος και οδια καθ(ε) ἄλλον ὄνομα και
τίτολο οπου μποροῦσ(ι) να /⁶ ηντραβερονήρουσ(ι) κάμνουσ(ιν) κομεσιὸν τοῦ
μ(ισὲ)ρ Γεώργ(η) Μιχαλόπουλ(ου) λ(εγόμε)νος Μόσκος υἱὸς /⁷ τοῦ μ(ισὲ)ρ
Μανολ(η) προεζέντες και ατζετάρι και δίδουσίν τον θέλημα και γενεράλε
/⁸ αουτοριτάν να μπορῆ να κομπαρέρη εις το οφίτζιον τα λατήηκα να
στοι/⁹ δάρη ἐκήνον το χειρόγραφο ἦγρου φίλτζα οπου ἦγραφεν ο ευλαβέστα-
τος /¹⁰ ἱερομόναχος κὺρ Μητροφάνης κ(αι) ηκονόμος τῆς Ἁγί(ας) Αἰκατε-
ρίνης τῶν Σινα/¹¹ ἴτων με θέλημα τῆς π(ο)τ(ε) καιρὰ Μακαριῖ(ας) δασκά-
λησας Πατρολογοπούλ(ας) /¹² θῦγατέρας τοῦ π(ο)τ(ε) μ(ισὲ)ρ Κοσμὰ εις
τὴν οποιᾶν φίλτζα φένετε ἢ ἦσтери πα/¹³ ραγγελιά και ορδινα τῆς ἄνωθεν
ποτ(ε) κερα Μακαρίας κ(αι) εμπενεφιτζιά/¹⁴ ρησε τες ἄνωθ(εν) κερα Νε-
ζήνα και κερα Ευγενια καθὼς εισε κήρη φένετε /¹⁵ κ(αι) απάνω ειστοῦτο
να μπορῆ να φορμάρι μπρεβιάριο κ(αι) ὅτι ἄλλο εἶναι /¹⁶ χραιζόμενο να
κάμνη και να ντεφεντέρη τα δικαιώματα και /¹⁷ λογαριασμοὺς εδικούς
τος ἔμπροσταν εις τον ἐκλαμπρότατον αφέντι /¹⁸ δούκα κ(αι) καπετάνιο
εις το ἐκλαμπρότατον ριτζημέντο, κιαμώρε, κ(αι) /¹⁹ εις το υφιλώτατον
κολέγιο κ(αι) εις καθ(ε) ἄλλον οφίτζιον, γιονντίτζιον, /²⁰ κριτή και μαγι-
στοράτο τῆς ἐκλαμπροτάτης μας αφεντίας κόντρα με καθ(ε) /²¹ (φ. 82ν)
ἄν(θρωπ)ον και ἄν(θρώπου)ς οδια καθ(ε) τους υπόθεση, να ορίζη, να ρι-
σποντέρη, να προεξανταρη, να /²² σεντετζιάρη, να απελάρη απελατζιον να
προσεγείρη, αβοκάτους, νόμους, /²³ τέρμενα, σουφράγια, ὄρκους να πέρηη
ανακαδέρη απάνω εις τὴν ψυχὴν τῶν ἄνωθ(εν) /²⁴ κομιτέντε και αλλονὸ
να δίδι, να κοντραντήρι, να ηντερντίρι, να ρεαλντίρι /²⁵ κ(αι) κά(θε) ἄλλο
χραιζόμενο ὡσάν τα ἦδια κορμιὰ τῶν ἄν(ω)θ(εν) κομιτέντε να εἶναι /²⁶
προεζέντες κ(αι) να μπορῆ να κάμι προμετάροντας κ(αι) τα εξῆς. μάρ(τυρε)ς
παρ(ακαλετοί) /²⁷ μ(ισὲ)ρ ντοτορ Ντζ(ωρτζ)η Βλαστός π(ο)τ(ε) μ(ισὲ)ρ
Δημίτρη και Κωσταντὶς Κῦριακόπουλος π(ο)τ(ε) Μιχάλ(η).

Ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Μαγδαληνῆ Πατρολογοπούλα και ἀκόμη ἕξι μοναχές, ἐκπροσωπώντας και τίς ὑπόλοιπες, ὀρίζουν ὡς ἐπί-
τροπο (προκουρατόρο) τῆς μονῆς τὸν εὐγενὴ ἄρχοντα Κρήτης Τζώρτζη
Τζάνε με τὴν ἐξουσία νὰ διαχειρίζεται ὅλες τίς ὑποθέσεις, νὰ προστατεύει

τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς μονῆς καὶ νὰ τὴν ἐκπροσωπεῖ μπροστὰ σὲ κάθε ἐξουσία.

Nicolò Negri, busta 182, libro 15, φ. 249v-250r.

¹Τη αὐτῇ ἡμέρᾳ [10 Ἰουνίου 1629]

²+ Κρασμέν(ος) ἐγὼ ὁ κατωγεγραμμένος νοτάριος ἀπο τὴν ὁσιότη(η) καιρίαν Μαγδαληνὴν Πατρολογουπού(λα) ἠγουμέ(νη) τοῦ ³μοναστήρι(ου) τοῦ Αγί(ου) Ἰω(άννου) τοῦ Θεολόγου ὀνομαζομέ(νον) Μεσαμπελίτι εἰς τὸ ἡδῖον μοναστήρι καὶ κε τῖν (sic) ἔδικόν τζι ⁴προξέντες καὶ οἱ κατω γεγραμμένες οσιώτατες μοναχῆς τοῦ αὐτοῦ μοναστήρι(ου) ἤγουν η κερὰ Ὁρθοδοξία Ζιγοπου(λα), ⁵κερὰ Εὐδοξία Πατερμοπούλα δασκάλισες, κερὰ Αθανασία Αντροῖοπου(λα), κερὰ Εὐγενία Βολοπούλα ἐκκλι/⁶σάρχισα, κερὰ Εὐγενία Τρουλῖνοπούλα μεγαλόσκιμῆ κ(αὶ) κερὰ Αγαθὴ Λουραντοπου(λα) ραπρεζεν/⁷τάροντας καὶ τες ἐπίλιπες μοναχες κάτικες κ(αὶ) υποτέταγμένες τοῦ αὐτοῦ μοναστήρι(ου) ορδινιά/⁸ζου(σι) καὶ ελεντζέρου(σι) ογια προκούρατόρον τος τὸν ευγε(νη) αρ(χον) Κριτής ἀφέν(τη) Ντζόρτζι Ντζάνε πο(τὲ) ευγε(νη) αρ(χον) ἀφεν(τη) ⁹Μπερνάρδο ἀφέντες τοῦ οποῖου δίδουσιν αουτοριτάν νὰ μοροῖ νὰ προκουράοῖ εἰσε πᾶσα δουλιά //¹⁰ (φ. 250r) τοῦ ανω(θεν) μοναστήριου γενεράλμέντε καὶ νὰ νδεφεντέρῶ τοῦς λογαριάσμοῦς τοῦ αὐτοῦ μοναστήριου ἐτζι ¹¹ἐμπροστες εἰς τοῦς υψιλότατους ἀφέντες δούκα κ(αὶ) καπετάνιο μεγάλο καὶ ρεντζιμέντο, κιαμόρε, κολέγιο ὡσὰν ¹²κ(αὶ) εἰς τὸν υψιλότα(το) ἀφεν(τη) προβεδόρον γενεράλ καὶ ικβῆζιτόρον Κριτ(της) κόντρα εἰσε πᾶσα ἀν(θρωπ)ον, εἰσε πᾶσα τος λογῆς ¹³υπόθεσι¹ νὰ κάμνῃ ὡσὰν προκουρατόρος τος² ἄλλον ἐκεῖνον οποῦ θε(λε) εἰστε χροῖαζόμε(νον) καὶ ετζι εἶναι ¹⁴κοτέντες καὶ στέρογουν τα ανω(θεν). Μάρτ(υρες) παρα(καλετοί) μ(αστρο)ο Γεώργις Χριστοφόρος τζαγγάρις πο(τὲ) Αντρέα κ(αὶ) Γεώργις Δρόσος πο(τὲ) Ἰω(αννη) ἀπὸ τον Χ(ριστὸ)ν τοῦ Μεσαμπελίτη.

¹ δουλίαν διαγεγραμμένο

² κ(αὶ) νὰ κάμνῃ διαγεγραμμένο

Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Τραχανιώτη, λεγόμενου Μεσαμπελίτη

Ἡ ἠγουμένη Θεοκλήτη Πολίτισσα καὶ δώδεκα ἀκόμη μοναχῆς παραλαμβάνουν ἀπὸ τὴ Μαρία Νταπυραδοπούλα δέκα μίστατα λάδι ποῦ ἄφησε μὲ τὴ διαθήκη του στὴ μονὴ ὁ Τζουάνε Ντακορφού.

Niccolò Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r.

^{/1} Τῆ αὐτῆ ἡμέρα [27 Ἰουνίου 1613]

^{/2+} Ἡ οσῖωτά(τη) κυρία Θεοκλίτη μονα(χή) Πολίττισα ηγουμ(ενη) τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τραχανιώτη ^{/3} κ(αὶ) οἱ κατωγεγραμμένες καλογράδες: ἤγουν κερα Καταφῆγῆ Κορναροπου(λα) δασκάλιστα, Εὐγενιὰ Ντζανο^{/4}πούλα δασκάλιστα, Μαγδαλινῆ Σκουλουδοπού(λα) κλίσάορησα, Θεοτίμη Πολοπου(λα), Μακαριὰ Κυνίγοπου(λα), ^{/5} Εὐφραθία Καβαλοπούλα, Μακαριὰ Κοστομηροπου(λα), Αθανασία Βασαλοπου(λα), Θεοδούλη Διάκονοπούλα, ^{/6} Εὐγενιὰ Μαβροματοπούλα, Θεοδοούλι Τζαγγαρελοπούλα, Μαγδαλινῆ Ψαροπου(λα) με τους διαδόχους τους κάμνου(σι) ^{/7} γεμάτην ανέκοφτην σῖγουρῖτὰν κ(αὶ) παντοτίνην ἀνάπασ(ῖν) τῆς κερα Μαριὰς Νταπιραδοπούλας χήρας ^{/8} τοῦ πο(τὲ) μ(ισὲ)ρ Θεδώρου Ντακορφοῦ κομεσάριās κ(αὶ) ρεζῖντουάριās τοῦ πο(τὲ) μ(ισὲ)ρ Τζουάνε Ντακορφοῦ τοῦ υἱοῦ της ^{/9} κ(αὶ) τῶν κληρονόμων της εἶσε λάδι μῖστα(τα) δέκα οπου παραλάβ(α)σι σήμερον ἀπο λόγου της, το ὁποῖον ^{/10} λάδι εφήκε ὁ ἄνω(θεν) πο(τὲ) μ(ισὲ)ρ Τζουάνε τῶν ἄνω(θεν) καλογράδων καθῶς φέρετε με το τεσταμέντον του καμομεν(ον) ^{/11} διὰ χειρός τοῦ μ(ισὲ)ρ Μίκε(λε) Καλαμαρὰ νοταρίου τῆ Γ' τοῦ παρόντος εἰς το ὁποῖον η ἄνω(θεν) καλογράδες ^{/12} εἶναι πλερομένες κ(αὶ) σατισφάδες κ(αὶ) στρέφου(σι) τὴν ἀνω(θεν) κερα Μαριὰ τὴν κομεσάριαν σῖγούραν καὶ ἀνα^{/13}παημ(ένην) εἰς παντοτίνὰ κ(αὶ) στέρουν τα ἄνω(θεν):- Μάρτ(υρες) παρ(ακαλε)τοῖ μ(αστρ)ο Ιω(άννης) Θεοριανός βουτικλάρης καὶ Μιχελ(ής) ^{/14} Μισῖνας πο(τὲ) Κοσταντί.

15

Ὁ Κωσταντῆς Σκλέντζας χρεωστοῦσε στὴν ποτὲ Θεοκλήτη Πολιτοπούλα, ἡγουμένη τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Τραχανιώτη, 1.000 ὑπέρπυρα, ποσὸ τὸ ὁποῖο μέσω τῆς διαθήκης τῆς Θεοκλήτης περιῆλθε στὸν Ναθαναήλ Πολίτη, μητροπολίτη Ἀθηνῶν, καὶ μέσω τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας (Μεγίστης) Λαύρας τοῦ Ἄθω. Οἱ ἐπίτροποι τῆς τελευταίας μονῆς Κάλλιστος Σαμιώτης καὶ Ὑάκινθος Λημνιώτης συμφωνοῦν μὲ τὸν Σκλέντζα νὰ πληρώσει ὁ τελευταῖος τὸ χρέος τῶν 1.000 ὑπερπύρων σὲ δύο χρόνια, μαζὶ μὲ τὸν τόκο ποὺ πλήρωνε στὴ Θεοκλήτη, ἤτοι 10 μουζούρια σιτάρι πρὸς 15 ὑπέρπυρα τὸ μουζούρι, δηλαδὴ συνολικὰ 1.150 ὑπέρπυρα.

Nicolò Negri, busta 181, libro 13, φ. 65r.

¹ Εἰς ταις θ' τοῦ Σεπτεμβρίου(ου) ἀγκβ' (1622)

² + Εὐρίσκοντας χροοφελέτης ὁ κῆρ Κοσταντῆς Σκλέντζας πο(τὲ) Γεωρ(γῖ) ἀπο το χωροῦ Ἀμπρούσα τῆς πο(τὲ) κερὰ Θεο/³κλήτης μοναχῆς Πολιτοπούλας ηγουμ(ενης) τοῦ μοναστηρίου(ου) τοῦ Ἁγίου(ου) Γεργίου(ου) τοῦ Τραχανιότη λεγομ(ένου) Μεσαμπε/⁴λίτη εἰσε υπερ(πυρα) εντακόσα εἰς μόδους κ(αἰ) φόρμες τοῦ ἰνστρουμν(ου) καμομ(ερον) διὰ χειρὸς εμοῦ τοῦ νοταρί(ου) εἰς ⁵ τας ιε' τοῦ Ἰαννουαρίου(ου) ἀχιε' κ(αἰ) εἰς ἄλλα υπερ(πυρα) τρακόσα οπου ἐπήρε ντοπό καθῶς λέγει κ(αἰ) φένετε με ἀλλον ⁶ ἰνστρουμν(το) καμομ(ερον) διὰ χειρὸς τοῦ κῆρ Γεωρ(γῖ) Καλονὰ νοταρι(ου) κ(αἰ) ὡσὰν εἰς ἐκεῖνα. Ἡ ὁποῖα κερὰ Θεοκλή/⁷τη ἐπειδὴ κ(αἰ) ἐπέρασεν ἀπο τούτην εἰσε καλήτερον ζώην, διὰ τούτο ὁσιότατος αφεν(της) π(ατέ)ρας Κάλλιστος Σα/⁸μιότης κ(αἰ) ὁ κῆρ Ἡάκινθος μονα(χός) Ἀημιότης ὡσὰν ἐπιτρόποι οπου λέγου(σι) κ(αἰ) εἶναι τῶν παν/⁹οσιότατων αφεντῶν π(ατέ)ρων τοῦ μοναστηρίου(ου) τῆς Ἁγί(ας) Λαῦρας τοῦ Ἁγίου(ου) Ἀθανασίου(ου) τοῦ Ἄθωνος μπε/¹⁰νεφιτζιάδον το λεγόμε(νον) μοναστήρι ἀπο τον πο(τὲ) πανῆροτάτ(τον) κύριον Ναθαναήλ Πολίτη ἤτονε ¹¹ μητροπολίτης τῶν Ἀθηνῶν, καθῶς φένετε με το τεσταμέντον τ(ου) καμομέ(νον) με το ηδιόν του χέρι εἰς τας ¹² Γ' τοῦ Μαῖ(ου) ἀχ' κ(αἰ) ρεξηστράδον εἰς το λήμπρο μπάντι τῆς Καντζελαρί(ας) τῆς Μεγάλης εἰς τας ΙΓ' ¹³ τοῦ Ἰουνίου(ου) ἀχιδ' ὡσὰν εἰς ἐκεῖνο, ἐθέλα(σι) να στρεντζέρου(σι) τον ἄνω(θεν) Σκλέντζα γῖα να πλερο/¹⁴θου(σι) ετζι το καβεδάλε ὡσὰν κ(αἰ) το σιτάρι τοῦ παρόντος χρόνον διάφορο τῶν ἄνω(θεν) τορνεσῶν μ(ουζούρια) ¹⁵ δέκα. Μα γῖατι ὁ ἄνω(θεν) Σκλέντζας δὲν ἔχει κομοτιτὰ να τα πλερόση τους ἐπαρακάλεσε ¹⁶ να τον ἀμπιλητάρου(σι). Οἱ οἱποιο αφέντες π(ατέ)ρες ογῖα να του ουζάρου(σι) κορτεζιάν ἤρθα(σι) ντακόρδ(ο) ¹⁷ κ(αἰ) ἐπρετζιάρ(α)σι το ἄνω(θεν) σιτάρι μ(ουζούρια) δέκα προς υπερ(πυρα) δεκαπεντε το μ(ουζούρι) εἰς μόνον οπου μοντάρου(σι) με ¹⁸ το ἀνω(θεν) καβεδάλε υπερ(πυρα) χιλῖα εκατοπενήντα, τα ὁποῖα τον ἀμπιλητάρου(σι) να τα δόση κ(αἰ) να τα ¹⁹ πλερόση του ἄνω(θεν) μοναστηρίου(ου) τῆς Ἀγί(ας) Λαῦρας του Ἀθωνος εἰς¹ τέρμενον χρόνους ²⁰ δύο πρώτους ερχόμενους, ηγουν ἕως τες θ' τοῦ Σεπτεμβρίου(ου) ἀγκδ' δίδοντάς τος πᾶσα ²¹ χρόνον κ(αἰ) γῖα το οὔτελίτος πᾶσα χρόνον σιτάρι μ(ουζούρια) δέκα ρίγλα πᾶσα μῆναν ²² Ἰούλιον καθῶς το ἠδῖδε κ(αἰ) της ἀνω(θεν) ηγουμέ(νης) με το ἀνω(θεν) ἰνστρουμν(το) δὲν ἀτεντέροντας να ²³ μπορῆ το ἀνω(θεν) μοναστήρι τῆς Ἀγί(ας) Λαῦρας του Ἄθωνος ἢ οἱ ἐπιτρόποι κ(αἰ) ντραβενιέντοι του ²⁴ να τα σκοδέρου(σι) ετζι το σιτάρι ὡσὰν κ(αἰ) το καβεδάλε το ἄνω(θεν) ἀπο τον

ἄνω(θεν) Σκλέντζα /²⁵ κ(αί) απο τα καλά του με στρά(τα) γασταλδ(ου). Κ(αί) ετζι τα ανω(θεν) μέρη εἶναι προεζέν(τες), κοτεν(τες) κ(αί) στέργουν τα ανω(θεν). /²⁶ Μάρτ(υρες) παρα(καλετοί) ο ευγεν(ής) αφεντ(ης) Ντζόρτζις Βλάχος πο(τέ) ευγεν(ή) αφεν(τη) Κοσταν(τη) κ(αί) μ(ισέ)ρ Ντζουάνες Πα/²⁷ τρίκης πο(τέ) μ(ισέ)ρ Νίκο(λό).

¹ ἕως διαγεγραμμένο

16

Ἡ Κασσιανή Νοταροπούλα, ἡγουμένη τῆς μονῆς, καὶ ὅλες οἱ ἀδελφές παραλαμβάνουν ἓνα λεγάτο 100 ὑπερπύρων ποὺ τοὺς ἄφησε μὲ τὴ διαθήκη της ἡ Ζαμπέτα Κυνηγοπούλα, τὸ ὁποῖο ποσὸ θὰ μοιραστοῦν οἱ μοναχές ἀνάλογα μὲ τὴν τάξη καθιεμιᾶς.

Nicolò Negri, busta 181, libro 13, φ. 256v.

/¹ Εἰς τας κθ' τοῦ Οκτωβί(ου) αγκγ' (1623)

/² + Ἡ οσιοτάτη κερὰ Κασϊανῆ Νοταροπούλα ηγουμένη του μοναστηρι(ου) τοῦ Αγί(ου) Γεωργί(ου) τοῦ Μεσαμπελίτη, ἀμάδη /³ με την συνοδία τζη, ἡγουν η κερὰ Ευγενιᾶ Ντζανοπούλα κ(αί) κερὰ Καταφυγή Κοροροπούλα δασκάλησες, /⁴ κερὰ Θεοφάνη Σκλαβοπου(λα) κλησάρχησα, Θεοδούλη Τζαγαρελοπούλα, Νιφοδόρα Γιάλινοπούλα, /⁵ Αγνή Φραγοπούλα, Μακαριᾶ Κουλουροπούλα, Μαγδαλινή Μουζουροπούλα, Ανέζα Γαβριλοπού(λα), Ανέζα /⁶ Καπνοπούλα, Μακαριᾶ Καπνούδενα, Θεονύμφη Ψαροπού(λα), Ανέζα Νητοπούλα, Μαριῆτα Τζαφουροπού(λα), /⁷ Μαριῆτα Αρκολιάδοπού(λα), Ανέζα Παλιφτεροπούλα, Μαριᾶ Κονομοπου(λα), Ανέζα Μπελιτζοπούλα, Βιτόρῖα Μαρ/⁸κουροπούλα, Ελιᾶ Πα(α)παδοπούλα, Σοφιᾶ Καπνοπούλα, Μαριῆτα Δουλέτρα, Παλισένα Τριᾶματοπούλα κ(αί) /⁹ Καλλὴ θυγατέρα τζη, ὅλες γνωρισμένες απο την ἄνω(θεν) κερὰ γουμε(νη), κάμνου(σι) γεμάτην ανέκοφτην σῖγουριτᾶν /¹⁰ κ(αί) παντοτῖνην ἀπάπαν(σιν) τοῦ ευγε(νη) αφέν(τη) Ντζόρτζι Βλάχο πο(τέ) ευγε(νη) αφέν(τη) Κοσταντί, κομισάριου κ(αί) ρεζῖνδουαρί(ου) /¹¹ τῆς πο(τέ) ευγε(νης) κερὰ Ζαμπέτας Κυνηγοπούλας τῆς γυνῆς του, αφέντε κ(αί) τῶν διαδόχων του εἰσε υπ(έ)ρ(πυ)ρ(α) εκατον /¹² οπου ἐπαραλάβασι σήμερον πᾶσα μῖα την πάρτεν τζη ὅτι ετοκάρισε κατα το γράδον οπου ευρίσκετε /¹³ μετριῖμένα απο τον μ(ισέ)ρ Στεφανὶ Σηλιγαρ(δο) γιᾶ το ὄνομα του ανω(θεν) αφεν(τη)

Βλάχο κ(αὶ) δοσμένα απο εμένα τον /¹⁴ νοτάριον εις τόσες λιρόνες κ(αὶ) κατρο(ίνια) εμπροσπτεν τῶν κατωθε μαρο(τύρων), τα οποῖα εἶναι το λεγάτον οπου η ανω(θεν) /¹⁵ πο(τὲ) κερα Ζαμπέτα εφήκε τῶν ανω(θεν) καλογράδων, καθῶς με το τεσταμέντον της φένετε καμομε(νον) διὰ χειρὸς /¹⁶ τοῦ μ(ισὲ)ρ Γιάκουμο Κορτεζὰ νοταρί(ου) ὡσάν εις εκεῖνον. Εἰς το οποῖον λεγάτον η ανω(θεν) κερα ηγουμένη κε καλο/¹⁷γράδες της εἶναι πλερομένες κ(αὶ) σατησφάδες κ(αὶ) στρέφου(σι) τον ανω(θεν) αφεντ(τη) κομεσάριον κ(αὶ) ρεζίνδουάριον /¹⁸ σιγούρον κ(αὶ) αναπαημε(νον) εις παντοτινὰ κ(αὶ) ετζῖ ὅλεις εἶναι προεζέν(τες), κοτέντες κ(αὶ) στέργουν τα ανω(θεν). Μάρ(τυρες) παρα(καλετοί) /¹⁹ ο εβλαβέστα(τος) πα(πα) κῆρ Νικόλαος Κορογόνας κ(αὶ) ο ἄνω(θεν) μ(ισὲ)ρ Στεφανῖς Σηλιγαρα(δος).

17

Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη

Ἡ μοναχὴ Θεονύμφη Χαϊρέτη αἰτεῖται ἀπὸ τὸν Δούκα Giacomo Loredan νὰ τὴν διορίσει ἡγουμένη τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη. Δηλώνει πὼς ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία ἦταν μοναχὴ στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Μεσαμπελίτη, καὶ τώρα ἦταν πλέον δασκάλισσα (dascalissa per lettere). Ὑπηρέτησε ὑπὸ δύο ἡγουμένες, τὴ Φιλαρέτη Μπρατζάλη καὶ τὴ Θεοφυλακτὴ Βαλεντοπούλα, καὶ μετὰ τὸν θάνατο τῆς τελευταίας ζητεῖ νὰ γίνεῖ ἡ ἴδια ἡγουμένη τῆς ὀλιγάριθμης ἀδελφότητος. Μὲ ἀπόφασή του τῆς 24ης Σεπτεμβρίου 1663 ὁ Δούκας ἀποδέχεται τὸ αἴτημά της καὶ τὴν διορίζει ἡγουμένη.

Officiali, busta 56, registro 11, φ. 135v-136v.

[1663]

/¹Illustrissimo et eccellentissimo signor Duca dignissimo

/²Ho dalla mia pueril età io, Theonifi Ghiereti, monaca serva humilissima /³dell' E(ccellenza) V(ostra) Illustrissima, studiato con divotione inalterabile di servire a Dio. /⁴ Onde m' applicai nel monasterio di Santo Zuane nominato Mesabeliti, poco /⁵ discosto dal reccinto di queste mura, ivi ritrovandomi haver /⁶ amida dalla parte del padre di vitta essemplar e di costumi reli/⁷giosissimi procurai di prender il latte dalla medesima per imbevermi d' esso /⁸ e cresser nelli costumi et religion monastica, del quale pure nutren /⁹[φ. 136r]domi, crebi adulta. Et arivata

nell'anno decimo settimo dell'età mia volssi /¹⁰ (cossi anuendo il divino piacere, assistendomi il spirito santo) consacrare/¹¹ rmi monaca e portare la croce in sì verde e fresca età, perché /¹² hebbi fortuna fino all'hora d'aver aquistato il titolo di dascalissa /¹³ per lettere ch'havevo apreso et altri amaistramenti della chiesa /¹⁴ et ecclesiastico così continuai con sodisfazione dell'abatessa, che fu la /¹⁵ quondam Filareti Brazzali come anco della quondam reverenda Theofilacti Valedopulla, /¹⁶ che era nel monasterio di San Giorgio intitolato Gglifocaridi col titolo medesimo /¹⁷ di abatessa et sopra alcune poche monache che nella sudeta chiesa /¹⁸ si ritrovano, nel quale pure io mi ritrovo ne mai da questa mi /¹⁹ son di separata doppo ritiratissi dentro in questo recinto, poiché vi /²⁰vevo nella devotione di servire a Dio et alla sua Chiesa, ove sempre /²¹ sparssi i sudori senza stimare mai agravio di fatica nella forma /²² pure di presente ritrovandomi d'oppo la morte della medesima Valedopulla /²³ continuo a fare, la quale essendo passata dalla vita presente li giorni adietri, /²⁴ devo con tutta humile e rassegnata divotione comparire d'avanti /²⁵ V(ostra) E(ccellenza) et instare d'essermi conferito il titolo et carico d'abatessa nella /²⁶ preffata chiesa di San Giorgio nel luoco e stato si ritrovava egli q. /²⁷ Valedopulla, rapresentando le conditioni, il stato e le fatiche mie /²⁸ sprarsse nella casa di Dio la vita, costumi, e religgion che ho /²⁹ tenuto come l' E(ccellenza) V(ostra) potrà tener le proprie informationi colffine /³⁰ e riguardo di puoter nei giorni della mia vechiagia, havendo il /³¹ titolo d'abatessa, goder il solievo che gradualmente mi spetto et /³² insto che habbia a coll'ocarmello, vivendo certa che la somma /³³ sapienza dell' E(ccellenza) V(ostra) sarà per consolarmi, conssiderando che il con /³⁴ferirmello non mi serve che di haver il solo titolo, giaché /³⁵ non vi è minimissima entrada in deta chiesa, ma ciò facio per non /³⁶ viver sotto commando d'altra abatessa che non ho conossuto /³⁷ col fine anche, piacendo alla Divina Gratia di consegiarsi la liberatione /³⁸ del Regno, come certamente si spero mediante l'aiuto Divino l'armi della /³⁹ Serenissima Republica et l'assistenza religiosissima dell' E(ccellenza) V(ostra) di puoter servirmi /⁴⁰ [φ. 136v] questo titolo di scala a poter salire all'acquisto d'altro mona[sterio] /⁴¹ di monache, ove pure possa continuare col stesso zelo a /⁴² finire la vita e pregare per la conservatione et essaltatione dell' E(ccellenza) V(ostra) al /⁴³ qualle m'inchino. Gratie.

/¹Adi 24 settebre 1663

/²Havendo l'illustrissimo et eccellentissimo signor Giacomo Lore-dano Duca con l'au/torità che tiene per la sopraintendenza che ha so-

pra tutti /² li monasterii di monaci e monache di questa città, et suo territorio /³ come del jus ellegiendi li abbatti et abbatesse di medesimi maturamente rispetto /⁴ al contenuto della supradetta scrittura prodota dalla pre/⁵detta Theognifi Ghiereti restato informato delle ottime conditioni /⁶ religiosi, costumi e vita monastica della medesima, prese le debbite /⁷ informationi all'affare medesimo concernenti e conossendola perciò degna /⁸ all'assuntione nella carica e titolo sudetto d'abbatessa nella chiesa /⁹ di San Giorgio Glicocaridhi nel luoco della quondam Theofilacti Valedopulla, /¹⁰ ha in virtu della presente elletto la medesima per abbatessa nella /¹¹ chiesa sudetta di San Giorgio sudetto et nel luoco della sudetta quondam Valedo/¹²pulla. Onde possa essercitarssi col titolo et atione con che so/¹³praintendeva lei Theofilacti alle monache che ivi si tro/¹⁴vano, et si trovarano in avenire, alla quale dovranno rimanere /¹⁵ subordinate conforme il costume monastico. Sicuri Noi che dalla /¹⁶ sua religiosa et essemplar vita saranno per dimostrarssi le /¹⁷ continuationi del proffito versso la Chiesa d'Iddio e delle mona/¹⁸che, cometendo alle medesime monache e a chi spetta di ri/¹⁹conosserla per tale, come, et ove occorre il regista della presente [...].

/²⁰Giacomo Loredan Duca

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΗΓΟΥΜΕΝΕΣ

A/A	ΜΟΝΗ	ΟΝΟΜΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1	Παναγία Ἐλεοῦσα στὴν Κιθαρίδα	Ἐργίνια Σπαθαροπούλα (Erginia Strataropula)	Κατὰ δήλωση στὴν ἀπογραφή τοῦ 1635 ³¹⁷ .
2	Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης	Μαγδαληνὴ Χαραμουντάνη	Ἄπαντᾶ μόνο μία φορὰ στὶς 5 Μαΐου 1569 ³¹⁸ .
		Ἀθανασία Κατζαροπούλα	Διορίζεται στὶς 5 Ἰαννουαρίου 1594 ³¹⁹ .
		Θεονύμφη Σκουφοπούλα	Διορίζεται στὶς 11 Ἰουλίου 1622 καὶ συνεχίζει νὰ εἶναι ἡγουμένη τουλάχιστον μέχρι τὶς 11 Ἰαννουαρίου 1636 ³²⁰ .
		Εὐδοξία Σκουφοπούλα	Δὲν γνωρίζουμε ἂν καὶ πότε ἔγινε ἡγουμένη, ἀλλὰ στὸν διορισμὸ τῆς Θεονύμφης ὑπῆρχε πρόβλεψη πὼς ἡ ἀδελφή τῆς Εὐδοξία θὰ τὴ διαδεχόταν στὸ ἀξίωμα.
3	Ἅγία Πελαγία	Μαγδαληνὴ Μαζαράκαινα	Ἡ πρώτη μνεία ἀπαντᾶ στὶς 14 Ἰουνίου 1608 καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ κατέχει τὸ ἀξίωμα στὶς 6 Ἰαννουαρίου 1613 ³²¹ .

317. ASV, Consultori in Jure, busta 482, Candia , φ. 23r.

318. Θεοχάρης Δετοράκης, «Τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασορίτη στὴν Κρήτη», *Νέα Χριστιανικὴ Κρήτη Δ'* (1992), σ. 99-105 [=Βενετοκρατικὰ Μελετήματα, Ἡράκλειο 1996, σ. 288] (ἐκδοση τοῦ ἐγγράφου ἀπὸ ASV, Notai di Candia, M. Marà, b. 161, φ. ρσα').

319. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. ρκγ' r-v.

320. Negri, busta 181, libro 13, φ. 42v. Πβλ. Θεοχάρης Δετοράκης, ὅ.π. σ. 289-90,

321. Negri, busta 180, libro 7, φ. 107v καὶ libro 9, φ. 106v καὶ 146v.

		Θεονύμφη Ντανασοπούλα	Συναντᾶται στὶς 28 Σεπτεμβρίου καὶ 10 Ὀκτωβρίου 1625 ³²² .
4	Παναγία Διαβατινὴ	Μαγδαληνὴ Ντανασοπούλα	Πρώτη μνεῖα στὶς 2 Ἰουλίου 1578 ³²³ · κατόπιν στὶς 19 Μαρτίου 1585 ³²⁴ .
		Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλα	Ἐκλέγεται στὶς 6 Ἰουλίου 1587 ³²⁵ .
		Ἐλεοῦσα Παλαιολογοπούλα	Κατὰ κόσμον Ἐλενα Παλαιολογοπούλα, χήρα τοῦ Πέτρου Παχυπόδη. Ἐμφανίζεται σὲ δύο πράξεις, στὶς 16 Ὀκτωβρίου 1593 καὶ στὶς 15 Ἰανουαρίου 1594 ³²⁶ .
		Μαγδαληνὴ τοῦ ποτὲ μισέρ Ντανασῆ	Συναντᾶται σὲ μία μόνο πράξη, στὶς 27 Ἰουνίου 1613 ³²⁷ .
5	Ὑπεραγία Θεοτόκος στὸ Καρυδάκι	Ἐλεοῦσα Κατζαροπούλα	Διορίστηκε στὶς 6 Ὀκτωβρίου 1596 καὶ ἀποβίωσε πιθανότατα τὸ 1612, πρὶν ἀπὸ τὶς 12 Δεκεμβρίου. Παρέμεινε ὡς ἡγουμένη συνολικὰ 16 χρόνια ³²⁸ .
		Θεονύμφη Παπαδοπούλα	Διορίστηκε στὶς 12 Δεκεμβρίου 1612 ³²⁹ .
6	Ἅγιοι Ἀνδρέας καὶ Νικόλαος	Ζανέτα Πετινάριο (Zaneta Petinario)	Μοναδικὴ μνεῖα στὶς 3 Νοεμβρίου 1486 ³³⁰ .

322. Negri, busta 182, libro 14, φ. 141v. Duca di Candia, Officiali, busta 56, registro 8, φ. 62r-v.

323. Petropulo, b. 199, libro 3, φ. ρμζ' r.

324. Petropulo, busta 199, libro 5, φ. τιζ' r.

325. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σ4ζ' v.

326. Gradenigo, σ. 163-165 (ἀρ. 32), 186-187 (ἀρ. 52).

327. Negri, busta 180, libro 9, φ. 105v-106r.

328. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. νζ' r.

329. Negri, busta 180, libro 9, φ. 19r.

330. Giorgio Sinadino, busta 272, φ. 23v-24r .

7	Σωτήρας Χριστός Ὁρφανός	Ἀθανασία Μπερνάρντο	Ὁρίζεται ἡγουμένη στις 16 Μαρτίου 1473 ³³¹ .
		Ἀναστασία Χιλιαδαροπούλα	5 Ἰουλίου 1594 ³³² .
		Εὐγενία Σουλινοπούλα	Εἶχε ἀποβιώσει πρὶν ἀπὸ τις 22 Μαΐου 1632 ³³³ .
		Μαγδαληνή Chauranopula	Διορίζεται σὲ ἀντικατάσταση τῆς προηγούμενης στις 22 Μαΐου 1632 ³³⁴ .
8	Σωτήρας Χριστός ὁ Μεσαμπελίτης	Μακαρία Βεργιτζοπούλα	Ἦταν «Ἀναπλιώτισσα». Συνατᾶται πρώτη φορὰ στις 16 Ἰουνίου 1550 ³³⁵ . Ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἡγουμένη στις 13 Ἀπριλίου 1576 ³³⁶ . Εἶχε ἀποβιώσει πρὶν ἀπὸ τις 4 Νοεμβρίου 1585 ³³⁷ .
		Εὐδοξία Νταγουστίνη	Ἐμφανίζεται ὡς ἡγουμένη στις 17 Σεπτεμβρίου 1610 ³³⁸ . Παρέμενε στὸ ἀξίωμα στις 27 Ἰουνίου 1613 καὶ τελευταία μνεία ἔχουμε στις 26 Μαΐου 1625 ³³⁹ .

331. Τσιρπανλῆς, *Κατάστιχο*, σ. 324-325 (ἀρ. 259).

332. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. 47r.

333. Officiali, busta 56, Registro 9, φ. 158r-160v.

334. Officiali, busta 56, Registro 9, φ. 158r-160v.

335. Μιχαήλ Μαρχᾶς νοτάριος Χάνδακα, ὁ.π., σ. 239 (ἀρ. 245α).

336. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. ρλζ'ν.

337. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ξθ'r.

338. Negri, busta 180, libro 7, φ. 408r-v.

339. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r-v καὶ busta 182, libro 14, φ. 93r.

9	Ἅγιος Ἰωάννης Μεσαμπελιότης	Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα	Πρώτη μνεία στὶς 10 Αὐγούστου 1586 ³⁴⁰ . Στὴ συνέχεια συναντᾶται σὲ δύο πράξεις στὶς 9 Φεβρουαρίου 1587 καὶ 12 Φεβρουαρίου 1588 ³⁴¹ καὶ τελευταία φορὰ στὶς 30 Σεπτεμβρίου 1588 ³⁴² .
		Εὐγενία Μαρινοπούλα	Πρώτη μνεία 1596, ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἐνδείξεις ὅμως τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1594 ἢ καὶ νωρίτερα ³⁴³ .
		Εὐγενία Βολοπούλα	Ἐμφανίζεται μόνο στὶς 6 Νοεμβρίου 1610. Πρέπει νὰ εἶχε πεθάνει πρὶν τὸ 1613, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ διάδοχό της ³⁴⁴ .
		Εὐγενία Καλογερά	Πρώτη μνεία στὶς 27 Ἰουνίου 1613· ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἡγουμένη στὶς 21 Σεπτεμβρίου 1615 ³⁴⁵ .
		Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα	Πρώτην δασκάλισσα, στὶς 13 Ὀκτωβρίου 1628 εἶναι ἡγουμένη.
		Φιλαρέτη Μπρατζάλη	Ἐνδεχομένως ἡ τελευταία ἡγουμένη πρὶν ἀπὸ τὴ μεταφορὰ τῶν μοναχῶν στὸν Ἅγ. Γεώργιο Γλυφοκαρύδη ³⁴⁶ .
10	Ἅγιος Γεώργιος Τραχανιώτης ἢ Μεσαμπελιότης	Θεονύμφη Γροτζοπούλα	Πρώτη μνεία χωρὶς ἡμερομηνία τὸ 1582. Ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἡγουμένη στὶς 26 Ἰουλίου 1586 ³⁴⁷ .

340. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ρζζ'v.

341. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σλη'γ, libro 7, φ. ξα'v.

342. Dafnomili, busta 89, libro VII, φ. 258v-259r.

343. Γιὰ λεπτομέρειες, βλ. πιδό πάνω, σ. 70-71.

344. Negri, busta 180, libro 7, φ. 434r.

345. Negri, busta 181, libro 10, φ. 34r.

346. Officiali, busta 56, registro 11, φ. 135v-136v.

347. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. ρζα'v-ρζβ'γ.

		Θεοκλήτη Πολίτισσα ἢ Πολιτοπούλα	Συναντᾶται πρώτη φορά στις 27 Ἰουνίου 1613 ³⁴⁸ καὶ ἀκολούθως στις 8 Φεβρουαρίου 1617. Εἶχε ἀποβιώσει πρὶν ἀπὸ τὸ 1622 ³⁴⁹ .
		Κασσιανή Νοταροπούλα	Ὑπάρχει μιὰ μοναδική μνεία της στις 29 Ὀκτωβρίου 1623 ³⁵⁰ .
11	Ἅγιος Ἀντώνιος στὴν Τύλισο	Μακαρία Σκορδίλη	Πρώτη καὶ μοναδική μνεία στις 19 Ἰουνίου 1610 ³⁵¹ .
		Μακαρία da Corfù	Καθαιρεῖται τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1614 ³⁵² .
		Καλλινίκη Condomeropula	Διορίζεται στις 13 Μαρτίου 1615 ³⁵³ .
12	Ἅγιος Παντελεήμων	Θεονύμφη Λιτινοπούλα	Πρώτη καὶ μοναδική μνεία τὸ 1629 ³⁵⁴
13	Ἅγιος Γεώργιος Γλυφοκαρύδης ἢ Γλυκοκαρύδης	Θεοφυλακτὴ Βαλεντοπούλα	Πρέπει νὰ ἀποβίωσε τὸ 1663 ³⁵⁵
		Θεονύμφη Χαιρέτη	Πρώτη καὶ τελευταία μνεία 1663 ³⁵⁶

348. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r.

349. Negri, busta 181, libro 10, φ. 236v καὶ libro 13, φ. 65 r.

350. Negri, busta 181, libro 13, φ. 256v.

351. Negri, busta 180, libro 7, φ. 380r.

352. Officiali, busta 55, Registro 6, φ. 155r-158r.

353. Στὸ ἴδιο.

354. Negri, busta 182, libro 15, φ. 261r-v.

355. Officiali, busta 56, φ. 135v-136v.

356. Στὸ ἴδιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ

A/A	ΜΟΝΗ	ΟΝΟΜΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1	Παναγία Διαβατινή	Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα	Ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορά τὸν Μάιο τοῦ 1575, χωρὶς μνεῖα τοῦ ὄφφικίου της. Μνημονεύεται ὡς δασκάλισσα στὶς 2 Ἰουλίου 1578 καὶ στὶς 6 Ἰουλίου 1587. Τουλάχιστον μέχρι τὶς 16 Ὀκτωβρίου 1593 ἐξακολουθοῦσε νὰ βρῖσκεται στὸ μοναστήρι ³⁵⁷ .
2	Σωτήρας Χριστός ὁ Μεσαμπελίτης	Μαγδαληνὴ Γαβ(ρ)α- δοπούλα	Συναντᾶται γιὰ πρώτη φορά στὶς 29 Αὐγούστου 1587 ³⁵⁸ . Ἦταν ἀκόμη στὸ μοναστήρι στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1610 καὶ στὶς 27 Ἰουνίου 1613, ἂν καὶ τὸ 1613 δὲν προστίθεται πὼς ἦταν δασκάλισσα, ἴσως ἐκ παραδρομῆς ³⁵⁹ .
		Ἄγνη Μπουφλοπούλα	Ἐμφανίζεται μόνο στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1610 μαζί με τὴ Μαγδαληνὴ Γαβ(ρ)αδοπούλα ὡς δασκάλισσες καὶ οἱ δύο ³⁶⁰ .
		Ἐλεοῦσα Γληγοροπούλα	Μοναδικὴ μνεῖα στὶς 27 Ἰουνίου 1613 ³⁶¹ .

357. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. κ'ν, libro 3, φ. ρμζ'ν· busta 200, libro 6, φ. σ4ζ'r. Gradenigo, σ. 165.

358. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. τχ'r.

359. Negri, busta 180, libro 7, φ. 408r-v καὶ libro 9, φ. 106r-v.

360. Negri, busta 180, libro 7, φ. 408r-v.

361. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r-v.

3	Άγιος Ιωάννης Μεσαμπελίτης	Ευγενία Μαμουνοπούλα	1518 ³⁶² .
		Μακαρία Πατρολογοπούλα	Έμφανίζεται για πρώτη φορά τὸ 1587 ³⁶³ κατόπιν στίς 30 Σεπτεμβρίου 1588 ³⁶⁴ , στίς 12 Ὀκτωβρίου 1596 καὶ στίς 18 Ἀπριλίου 1597 ³⁶⁵ . Εἶχε ἀποβιώσει πρὶν ἀπὸ τὶς 18 Νοεμβρίου 1598 ³⁶⁶ .
		Μαγδαληνή Πατρολογοπούλα	Πρώτη μνεία της στίς 6 Νοεμβρίου 1610 καὶ τελευταία στίς 27 Ἰουνίου 1613 ³⁶⁷ .
		Εὐδοξία Πατερμοπούλα	Έμφανίζεται μαζί με τὴν προηγούμενη στίς 27 Ἰουνίου 1613 ³⁶⁸ , καὶ ἀκολούθως στίς 21 Σεπτεμβρίου 1615 καὶ στίς 10 Ἰουνίου 1629 μαζί με τὴν ἐπόμενη ³⁶⁹ .
		Ὁρθοδοξία Ζυγοπούλα	Πρωτοεμφανίζεται στίς 21 Σεπτεμβρίου 1615 καὶ κατόπιν στίς 10 Ἰουνίου 1629 μαζί με τὴν προηγούμενη ³⁷⁰ .
		Θεονύμφη Χαιρέτη	Ἦταν δασκάλισσα στὸ μναστήρι σὲ ἄγνωστο χρόνο πρὶν ἀπὸ τὸ 1663 ³⁷¹ .

362. Γρηγορόπουλος, σ. 102 (ἀρ. 54).

363. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σλη'γ.

364. Dafnomili, busta 89, libro VII, φ. 258v-259r.

365. Petropulo, busta 202, libro 10, φ. ζά'ν καὶ ρκθ'ρ-v.

366. Negri, busta 179, libro 1, φ. 81r-v.

367. Negri, busta 180, libro 7, φ. 434r καὶ libro 9, φ. 106r.

368. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r.

369. Negri, busta 181, libro 10, φ. 34r.

370. Negri, busta 181, libro 10, φ. 34r.

371. Officiali, busta 56, Registro 11, φ. 135 v-136v.

4	Ἅγιος Γεώργιος Τραχανιώτης ἢ Μεσαμπελίτης	Καταφυγὴ Κορναροπούλα	Συναντᾶται γιὰ πρώτη φορὰ στὶς 27 Ἰουνίου 1613 ³⁷² καὶ κατόπιν δέκα χρόνια ἀργότερα στὶς 29 Ὀκτωβρίου 1623 ³⁷³ .
		Εὐγενία Τζανοπούλα	Ἄπαντᾷ ταυτόχρονα μὲ τὴν προηγούμενη στὶς ἴδιες ὡς ἄνω χρονολογίες.
5	Ἅγιος Γεώργιος Γλυφοκαρύδης	Θεονύμφη Χαιρέτη	Ἐπὶ ἄγνωστο διάστημα μέχρι τὸ 1663 ³⁷⁴

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΕΚΚΛΗΣΙΑΡΧΙΣΣΕΣ

A/A	ΜΟΝΗ	ΟΝΟΜΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1	Παναγία Διαβατινή	Ζαμπέτα χήρα τοῦ Μαρῆ Κισαμίτη	9 Μαρτίου 1551 (βλ. σ. 42)
		Ἄγαθονίκη Καλογέρου	Πρώτη μνεία χωρὶς τὸ ἀξίωμα τὸ 1576, ἀκολούθως δηλώνεται ὡς ἐκκλησιάρχισσα στὶς 2 Ἰουλίου 1578 καὶ ἐν συνεχείᾳ στὶς 6 Ἰουλίου καὶ στὶς 28 Αὐγούστου 1587 ³⁷⁵ .
		Ἄθνασία Μαζαροπούλα ἢ Μασαντζοπούλα	Πρώτη φορὰ ἀπαντᾷ ὡς Μαζαροπούλα στὶς 16 Ὀκτωβρίου 1593 ³⁷⁶ . Στὶς 14 Μαρτίου 1595 ἀποκαλεῖται Μασαντζοπούλα ³⁷⁷ .

372. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r-v.

373. Negri, busta 181, libro 13, φ. 256v.

374. Officiali, busta 56, φ. 135v-136v.

375. Petropulo, busta 199, libro 1, φ. 4r, libro 3, φ. ρμς'v καὶ busta 200, libro 6, φ. σ4ζ'r, τ4r.

376. Gradenigo, σ. 163-165 (ἀρ. 32).

377. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σ4r.

378. Negri, busta 180, libro 9, φ. 105v-106r.

		Καλλινίκη Σκορδιλοπούλα	27 Ιουνίου 1613 ³⁷⁸ .
2	Σωτήρας Χριστός ὁ Μεσαμπελίτης	Πραξία (Εὐπραξία) Γριμανοπούλα	14 Μαρτίου 1595 ³⁷⁹ .
		Θεοτίμη Χαιρετοπούλα	Μοναδική μνεία στις 27 Ιουνίου 1613 ³⁸⁰ .
3	Ἅγιος Ἰωάννης Μεσαμπελίτης	Ἄνυσία Μηνάδαινα	Συναντᾶται στις 9 Φεβρουαρίου 1587 ³⁸¹ , κατόπιν στις 30 Σεπτεμβρίου 1588 ³⁸² .
		Εὐγενία Πυροπούλα	Ἄναφέρεται στις 14 Μαρτίου 1595 ³⁸³ .
		Συγκλητική Γερακοπούλα	Ἄπαντᾶ πρώτη φορά στις 6 Νοεμβρίου 1610 χωρίς νὰ ἀναφέρεται τὸ ἀξίωμά της. ³⁸⁴ Ἐν συνεχείᾳ πρῶτα στις 10 Μαρτίου 1611 καὶ κατόπιν στις 27 Ἰουνίου 1613 καὶ 3 Ὀκτωβρίου 1616 φέρεται ὡς ἐκκλησιαρχισσα ³⁸⁵ .
		Ἄθανασία Ἀντριοπούλα	Ἄναφέρεται στις 10 Ἰουνίου 1629 ³⁸⁶ .

379. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σή'r.

380. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r.

381. Petropulo, busta 200, libro 6, φ. σλή'r.

382. Dafnomili, busta 89, libro VII, φ. 258v-259r.

383. Petropulo, busta 201, libro 9, φ. σή'r.

384. Negri, busta 180, libro 7, φ. 434r.

385. Στ. Σπανάκης, «Ἡ διαθήκη τοῦ Ἀνδρέα Κορνάρου (1611)», ὀ.π. 9 (1955),

σ. 397. Negri, busta 180, libro 9, φ. 106r καὶ busta 181, libro 10, φ. 188r.

386. Negri, busta 182, libro 15, φ. 249v-250r.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4*
ΠΑΝΑΓΙΑ ΔΙΑΒΑΤΙΝΗ
ΜΟΝΑΧΕΣ

ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ
Ξένη Μαυροῦωάνναινα	1355	Θεονύμφη Ψαροπούλα	1587
Ζαμπέτα χήρα τοῦ Μαργῆ Κισαμίτη (Ε)	1551	Ἐλισάβετ Παλαιολογοπούλα (Η)	1587
Θεονύμφη Δευτερεγοπούλα	1575	Σωφρονία Ροδιτοπούλα	1587
Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα (Δ)	1576, 1578, 1587, 1593	Καταφυγή Βλαστοπούλα	1587
Πελαγία Ντελοκυτοπούλα	1576	Μαγδαληνή Λιτινοπούλα	1587, 1593
Καταφυγή Μπονοπούλα	1576	Καταφυγή Ντανασοπούλα	1587
Εὐφρανθία Δευτερεγοπούλα	1576	Θεοκλήτη Ψαροπούλα	1587
Μαγδαληνή Λαγουδοπούλα	1576	Μαθιὰ Κακαβοπούλα	1593
Εὐγενία Τζανοπούλα	1576	Ἀθανασία Μαζαροπούλα (Ε)	1593, 1595
Βασιανή Νταμουλοπούλα	1576, 1578	Ἀθανασία Νταπυροπούλα	1593
Μακαρία Καρλοπούλα	1576	Μαγδαληνή Γαβραδοπούλα	1593
Θεοφάνη Ρενεσήνα	1576, 1587	Καλλινίκη Σκορδιλοπούλα	1593, 1613
Εὐφρανθία Κυνηγοπούλα	1576	Θεοδούλη Εὐγενικοπούλα	1593
Μακαρία Δευτερεγοπούλα	1576	Καλλινίκη Σαραντοπούλα	1593

* Δ= Δασκάλισσα, Ε= Ἐκκλησιαρχισσα, Η= Ἠγουμένη, Μ= Μεγαλόσχημη,
Ρ= Ρασοφόρα.

Άγαθονίκη Καλογέρου (Ε)	1576, 1578, 1587	Μακαρία Κωστομοιροπούλα	1593
Άγνη Τζανοπούλα	1576	Συγκλητική Κονταρατοπούλα	1593
Καλλινίκη Κουμαντροπούλα	1578	Έλεοῦσα Παλαιολογοπούλα (Η)	1593, 1595
Άθανασία Τζανοπούλα	1578	Άνυσία Μαντουροπούλα	1613
Μαγδαληνή Καροπούλα	1578	Πελαγία Βενεροπούλα	1613
Μαγδαληνή Ντανασοπούλα (Η)	1578 1585, 1596, 1613	Εὔδοξία Σκλαβοπούλα	1613
Έννοδία Ντανασοπούλα	1587	Μαγδαληνή Κοντογιανοπούλα	1613
Εὔφρανθία Κυνηγούδαινα	1587	Καλλινίκη Σαραντοπούλα	1613
Έλεοῦσα Βουρνιχοπούλα	1587	Έλισάβετ Τζαγκαροπούλα	1613
Καλλινίκη Τζερουλήνα	1587	Άθανασία Λουράνταινα	1613
Μαγδαληνή Ψαροπούλα	1587	Μαγδαληνή Μουσουροπούλα	1613

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΣΑΜΠΕΛΙΤΗΣ
ΜΟΝΑΧΕΣ

ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ
Εὔφρανθία Βιτζημανοπούλα	1518	Θεοτίμη Χριστοφόραινα	1610
Εὔγενία Μαμουνοπούλα (Δ)	1518	Έλισάβετ Μουσουροπούλα	1610, 1613
Πραξία Νοταροπούλα	1575	Άγνη Γριπιωτοπούλα	1610
Καταφυγή Πιζανοπούλα	1578	Εὔγενία Καλογεροπούλα (Η)	1613

Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα (Η)	1586, 1587, 1588	Εὐδοξία Πατερμοπούλα (Δ)	1613
Εὐγενία Χριστοφοροπούλα	1586	Θεονύμφη Ντακορφοῦ	1613
Μακαρία Πατρολογοπούλα (Δ)	1587, 1588, 1596, 1597	Ἄθυνασία Κασιματοπούλα	1613
Ἄνυσία Μηγάδαινα (Ε)	1587, 1588	Μακαρία Μηλιαροπούλα	1613
Μαγδαληνή Καλαρονοπούλα	1587	Εὐδοξία Σιμουλοπούλα	1613
Ἄγνη Πυροπούλα	1588	Ἄγνη Πουλητοπούλα	1613
Εὐγενία Πυροπούλα (Ε)	1588, 1595	Εὐγενία Τραπεζοντέο	1613
Ἄγνη Φουσκοπούλα	1588	Θεοδούλη Κοκκινοπούλα	1613
Εὐγενία Πηγγοπούλα	1593/ 4	Θεονύμφη Καλογεροπούλα	1613
Νεζίνα Πατρολογοπούλα	1598	Μακαρία Καππάδοκα	1613
Φιλοθέη Ταούτη	1605	Εὐγενία Καλογεροῦ (Η)	1613, 1615
Εὐγενία Τρικλινοπούλα	1598	Ἄθυνασία Μπρατζαλοπούλα	1614
Θεοτίμη Ταούτη	1605	Ἄνεζίνα Γαβριλοπούλα	1615
Εὐγενία Βολοπούλα (Η)	1610, 1613	Μαγδαληνή Πατρολογοπούλα	1615
Ἄθυνασία Μπρατζαλοπούλα	1610, 1613(;)	Μυρώπη Σκλαβοπούλα	1615
Μαγδαληνή Πατρολογοπούλα (Δ)	1610, 1613	Φιλαρέτη Μπρατζαλοπούλα	1615
Συγκλητική Γερακοπούλα (Ε)	1610, 1613	Θεοτίμη Ροδιοπούλα	1615
Ἄγνη Σιμιλοπούλα	1610, 1613	Φιλοθέη Ροδιοπούλα	1615

Μακαρία Κοντοκαλοπούλα	1610	Ὁρθοδοξία Ζυγοπούλα (Δ)	1615, 1628
Ἄγαθὴ Λουραντοπούλα	1610	Εὐδοξία Πατερμοπούλα (Δ)	1615, 1629
Καταφυγὴ Μαργαναροπούλα	1610	Συγκλητική Γερακοπούλα (Ε)	1616
Ἄννοῦσα παπαδιὰ Μηναδοπούλα	1610	Μαρία χήρα τοῦ Ἰωάννη Μονοβασιώτη (Ρ)	1627
Μαγδαληνὴ Βολοπούλα	1610, 1613	Μαγδαληνὴ Πατρολογοπούλα (Η)	1628, 1629
Εὐπραξία Κορναροπούλα	1610	Ἄθυνασία Ἄντριοπούλα (Ε)	1628, 1629
Συγκλητικὴ Καλλεργοπούλα	1610	Εὐγενία Βολοπούλα	1629
Θεοδούλη Κοκκινοπούλα	1610	Εὐγενία Τρουλλινοπούλα (Μ)	1629
Φιλαρέτη Μπρατζαλοπούλα	1610	Ἄγαθὴ Λουραντοπούλα	1629
Μακαρία Ψαροπούλα	1610, 1613	Εὐγενία Τραπεζοντέο(-πούλα)	1641
Μαγδαληνὴ Καλογεροπούλα	1610, 1613	Φιλαρέτη Μπρατζάλη (Η)	Πρὶν τὸ 1663
Εὐγενία Τρουλλινοπούλα	1610, 1613	Θεονύμφη Χαιρέτη (Δ)	Πρὶν τὸ 1663

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
ΣΩΤΗΡΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ Ο ΜΕΣΑΜΠΕΛΙΤΗΣ
ΜΟΝΑΧΕΣ

ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ
Μακαρία Ἄρμακόλα	1549	Θεονύμφη Λιτινοπούλα	1610
Μακαρία Βεργιτζοπούλα (Η)	1550, 1576	Εὐγενία Μηλιαροπούλα	1610
Καταφυγὴ Θεοφυλακτοπούλα	1550	Ἄθυνασία Μασατζοπούλα	1610

Εὐγενία Πιζανοπούλα	1550	Ἄθυνασία Ζαχαριαδοπούλα	1610
Χριστοδούλη Ντατζύπρη	1550	Θεοδώρα Παπαδοπούλα	1610
Καλλινίκη Κυπροπούλα	1550	Εὐφρανθία Καβαλοπούλα	1610
Θεοδούλη Γερανούδαινα	1550	Μαγδαληνή Μιγαλοπούλα	1610
Μαγδαληνή Γαβραδοπούλα (Δ)	1587, 1610, 1613	Ἄθυνασία Χορτατζοπούλα	1610
Πραξία Γριμανοπούλα (Ε)	1595	Εὐφημία Ρωμανοπούλα	1610
Καλίτζα Μελισσινοπούλα	1607	Μαγδαληνή Μπονοπούλα	1610
Εὐδοξία Νταγουστίνη (Η)	1610, 1613, 1625	Εὐγενία Βενεροπούλα (Δ)	1610, 1613
Ἄγνη Μπουφλοπούλα (Δ)	1610	Ἐλεοῦσα Γληγοροπούλα (Δ)	1613
Νυμφοδώρα Ἄντρονικοπούλα	1610, 1613	Θεοτίμη Χαιρετοπούλα (Ε)	1613
Εὐδοξία Σκούφα	1610	Ἄγνη Φαλιεροπούλα	1613
Ἐλεοῦσα Μπονοπούλα	1610	Θεοφάνη Ἄμπροζοπούλα	1613
Μαγδαληνή Καλοματοπούλα	1610	Θεοκλήτη μοναχὴ	1613
Ἄθυνασία Νταρόδαινα	1610	Θεοκλήτη Θολοῦτοπούλα	1613
Μυρώπη Τζαγκαρελοπούλα	1610, 1613	Ἄθυνασία Μπαροτζοπούλα	1613
Παῖσια Χριστιανοπούλα	1610, 1613	Καλλινίκη Νταπολοπούλα	1613
Σωφρονία Χριστιανοπούλα	1610	Καταφυγή Μουσουροπούλα	1613
Θεονύμφη Σκούφα	1610	Ἄνυσία Ἄλιμπέρτη	1627

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΡΑΧΙΑΝΟΣ Ή ΜΕΣΑΜΠΕΛΙΤΗΣ
ΜΟΝΑΧΕΣ

ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ
Θεονύμφη Γροτζοπούλα (Η)	1582, 1586	Θεοφάνη Σκλαβοπούλα (Ε)	1623
Μαγδαληνή Καλιδοπούλα	1582	Άγνη Φραγοπούλα	1623
Πελαγία Λουμπινοπούλα	1585	Μακαρία Κουλουροπούλα	1623
Άγνη Άρμενοπούλα	1586	Μαγδαληνή Μουζουροπούλα	1623
Μακαρία Καρλοπούλα (Ε)	1595	Άντζα Γαβριλοπούλα	1623
Θεοκλήτη Πολί- τισσα(-οπούλα) (Η)	1613, 1617	Άντζα Καπνοπούλα	1623
Καταφυγή Κορναροπούλα (Δ)	1613, 1623	Μακαρία Καπνούδαινα	1623
Ευγενία Τζανοπούλα (Δ)	1613, 1623	Θεονύμφη Ψαροπούλα	1623
Μαγδαληνή Σκουλοδοπούλα (Ε)	1613	Άντζα Νητοπούλα	1623
Θεοτίμη Πολοπούλα	1613	Μαριέτα Τζαφουροπούλα	1623
Μακαρία Κυνηγοπούλα	1613	Μαριέτα Άρκολιαδοπούλα	1623
Ευφρανθία Καβαλοπούλα	1613	Άντζα Παλιφτεροπούλα	1623
Μακαρία Κωστομοιροπούλα	1613	Μαρία Κονομοπούλα	1623
Άθανασία Βασαλοπούλα	1613	Άντζα Μπελιτζοπούλα	1623
Θεοδούλη Διακονοπούλα	1613	Βιτόρια Μαρκουροπούλα	1623

Εὐγενία Μαυροματοπούλα	1613	Ἐλιὰ Παπαδοπούλα	1623
Θεοδούλη Τζαγκαρελοπούλα	1613, 1623	Σοφία Καπνοπούλα	1623
Μαγδαληνή Ψαροπούλα	1613, 1623	Μαριέτα Δουλέτρα	1623
Νυμφοδώρα Γιαλινοπούλα	1613, 1623	Παλισένα Τριαματοπούλα	1623
Κασσιανή Νοταροπούλα (Η)	1623	Καλή Τριαματοπούλα	1623

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
ΜΟΝΑΧΕΣ ΛΟΙΠΩΝ ΜΟΝΩΝ

ΜΟΝΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ
Παλιανή	Καταφυγή Πλουσαδηνοπούλα	1598
Κυρία Ἐλεοῦσα στὴν Κιθαρίδα	Μακκαρία Βονάλε	1555
	Μακκαρία Ἀθανασοπούλα	1569
	Μακκαρία Φοσχολοπούλα	1573
	Ἄνέζα τοῦ ποτὲ Μανόλη Κονταρῆ	1627
	Ἐργίνα Σπαθαροπούλα	1635
	Καταφυγή Ghusanopula (Η)	1635
Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης	Μαγδαληνή Χαραμουντάνη (Η)	1569
	Ἄναστασία Βλαχοπούλα	1586
	Ἄθανασία Κατζαροπούλα (Η)	1594
	Θεονύμφη Σκουφοπούλα (Η)	1622
	Εὐδοξία Σκουφοπούλα (Η)	1622
Ἅγια Πελαγία	Μαγδαληνή Μαζαράκαινα (Η)	1608, 1613
	Εὐγενία Διμηνητοπούλα	1613
	Εὐγενία Παχοπούλα	1613

	Θεονύμφη Ντανασοπούλα (Η)	1625
Άγιοι Απόστολοι	Μαγδαληνή	1378
	Καλλινίκη Μεσίναινα	1408
Θεοτόκος στὸ Καρυδάκι	Μαγδαληνή Καλυβοπούλα (ἴσως)	1583
	Θεοτίμη Χριστοφόρου	1608
	Ἐλεοῦσα Κατζαροπούλα (Η)	1596-1612
	Θεονύμφη Παπαδοπούλα (Η)	1612
Άγ. Ἀνδρέας καὶ Νικόλαος a molendinis	Ζανέτα Πετινάριο (Zaneta Petinario) (Η)	1473
	Methia relicta ser Andree Rizardo	1523
Χριστὸς Ὁρφανὸς	Ἄθανασία Μπερνάρντο (Η)	1473
	Θεοδούλη Σαγρεδοπούλα	1585
	Φιλαγάθη χήρα μ. Τζώρτζη Σκλάβου	1587
	Μαγδαληνή Μαυριανοπούλα	1593
	Ἀναστασία Χιλιαδαροπούλα (Η)	1594
	Άγνή Καλογεροπούλα	1600
	Εὐγενία Σουλينوπούλα (Η)	1632
	Μαγδαληνή Chauranopula (Η)	1632
Παναγία Κερὰ Λιμνιώτισσα	Εὐανθία Ταβερνοπούλα	1579
	Θεονύμφη Καλορίτη	1609
	Καταφυγή Παζινοπούλα	1609
	Ἐργίνα Τζαρχαροπούλα	1609
Άγ. Γεώργιος Γλυφοκαρύδης	Θεοφυλακτὴ Βαλεντοπούλα (Η)	;-1663
	Θεονύμφη Χαιρέτη (Δ, Η)	1663-;

ΠΙΝΑΚΑΣ 9
ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ

ΜΟΝΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΗ
Ἅγ. Δημήτριος τοῦ Περάτη	Μακάριος Εὐχόλαιος (ἴσως)*	1532
Ἅγ. Δημήτριος καὶ Ἅγ. Πελαγία	Patera Christianopulus	1548
Ἅγ. Πελαγία	Σωφρόνιος Μπέτος	1608
Ἅγ. Πελαγία	Μάξιμος Μπέτος	1613
Ἅγ. Δημήτριος καὶ Ἅγ. Πελαγία	Ἰωάννης Ἀρμάκης	1624
Ἅγ. Πελαγία	Ἀκάκιος Πιπέρης	1625
Παναγία Διαβατινὴ	Ντεσπέλος (ἴσως)*	1515
Παναγία Διαβατινὴ	Θωμᾶς Πατέρμος	1584
Παναγία Διαβατινὴ	Μακάριος Πετρόπουλος	1587, 1607
Παναγία Διαβατινὴ	Ἀθανάσιος Καλέμης	1613
Παναγία Διαβατινὴ	Λαυρέντιος Γραβριήλ	1615
Ἅγιοι Ἀπόστολοι	Θεοστήρικτος	1378
Ἅγιοι Ἀπόστολοι	Theostineo(;), Θεόκτιστος(;)	1383,1384
Παναγία στὸ Καρυδάκι	Ἐμμανουήλ (ἴσως)*	1320
Χριστὸς Ὁρφανὸς	Σταμάτιος Γαβαλάς	1473
Σωτήρας Χριστὸς Μεσαμπελίτης	Κλήμης Πολίτης	1613
Ἅγ. Ἰωάννης Μεσαμπελίτης	Ἰωαννίκιος Πυρῆς	1613
Ἅγ. Γεώργιος Τραχιανὸς ὁ Μεσαμπελίτης	Μητροφάνης (ἴσως)*	1524, 1528
Ἅγ. Γεώργιος Τραχιανὸς ὁ Μεσαμπελίτης	Ἰωαννίκιος Ροδίτης	1613
Ἅγ. Ἀντώνιος στὴν Τύλισο	Γαβριήλ Κορίνθιος	1614

* Δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι ἦταν ἐφημέριος.

SUMMARY

Dimitrios Tsougarakis
Eleni Angelomatis-Tsougarakis

Orhodox Convents in Chandax and the Greater Chandax
Area during Venetian Rule

Little is known about the convents in Crete, both Orthodox and Roman Catholic, at the time of the Venetian rule. This paper attempts to examine the Greek Orthodox convents in the city of Chandax (present-day Herakleion) and its wider area during that period. It draws mostly from unpublished archival sources, notarial and others, but also from published sources.

In examining the subject several difficulties needed to be resolved. One was to decide which religious institutions were actually monasteries and not churches, since in the documents of that period the word monastery is often used interchangeably with church. The exact location of a monastery, distinguishing it from another of the same name or dedication to a saint, which may or may not have changed, and similar problems needed to be dealt with on most occasions. Thus, these and other topics are examined first in general and subsequently each case individually.

There were twenty convents in and around the capital of Crete. A couple of them date back to Byzantine times and very few were established in the last decades of the Venetian rule. In the discussion of each particular monastery we attempt to establish what is known about their organisation and administration, whether a convent was autonomous or a dependency of another, and the involvement of the Duke of Crete and other officials in the affairs of the monasteries.

In some cases we are able to establish the number and the names of the nuns residing in a convent at a particular date and follow the changes over subsequent years. We are also able to have some insight into aspects of the financial affairs of the convents and to a lesser extent their property and how this was handled. There is also information about personal affairs of the nuns.

At the end of the paper there is an Appendix where we publish a selection of 17 hitherto unpublished documents representing several of the issues previously discussed.

Εὔρετήριο κυρίων ὀνομάτων καὶ ὄρων

Χρησιμοποιοῦνται οἱ παρακάτω συντομογραφίες

δασκ.	δασκάλισσα	μ.	μονή
ἐκκλ.	ἐκκλησία	μετ.	μετόχι
ἐκκλησ.	ἐκκλησιάρχισσα	μον.	μοναχός/-χή
ἐπ.	ἐπαρχία	πρ.	πρεσβύτερος
ἡγ.	ἡγούμενος/-μένη	σύζ.	σύζυγος
θυγ.	θυγατέρα	τπν.	τοπωνύμιο
ἱερ.	ἱερέας	χ.	χωριό
ἱερομ.	ἱερομόναχος		

A

Ambrussa, βλ. Ἀμπρούσα

B

Basilicata Francesco 15, 16
 Bernardo Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία Μπερνάρντο
 Bon Gianna 88
 Brazzali Filareti, βλ. Φιλαρέτη Μπρατζαλοπούλα
 breviarium, βλ. μπρεβιάριο
 Buondelmonti Cristoforo 17, 53, 55

C

Calocorio βλ. Καλοχωριό
 Calonnà Zuanne, ἐπίτροπος μ. Ἁγίας Πελαγίας
 39
 cantor 56
 cantora 23, 47
 Capetanio General 38
 Car(i)dachi βλ. Καρυδάκι, Παναγία στὸ
 Καρυδάκι
 Chauco Georgius, βλ. Georgius -
 Chauranopula Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
 Chusanopula Καταφυγή, βλ. Καταφυγή -
 Christianopulus patera, officiator τῆς ἐκκλ. τοῦ
 Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς Ἁγίας Πελαγίας
 18, 37
 Ciprian Emanuel 31
 Condomeropula Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
 Contarini Vettor, Capetanio General 39
 Cornario Andrea de domo maiori 56
 Cornario Johannes 56
 Cornelius Flaminius 14, 88
 Corner Giorgio 56
 Cortezan Michel 37 σημ. 106
 Crusifixus de Dermata, ἐκκλ. στὸν Χάνδακα, 73
 σημ. 242
 Crusifixus de Pantocratora, ἐκκλ. στὸν
 Χάνδακα, 73 σημ. 242

Cutaioti Petrus 34

D

Da Corfù Μακαρία, ἡγ. μ. Ἁγίου Ἀντωνίου
 στὴν Τύλισο 88
 Dandolo Fiordelise 69, 70 σημ. 234
 Da Ponte Giovanni, Δούκας Κρήτης 31
 Davallario Κώστας 52
 Davalo Bastian, avvocato 31
 De Alexandro, οἰκογένεια χ. Σίλαμος 53
 De Cipris Γεώργιος 61
 De Medio Francisco 57
 De Mesina Zanachius 51
 De Molino Marchesina 56
 De Vigontia Beata 53

E

Egripioti Theotocius βλ. Ἐγριπιώτης
 Emo Marina 70 σημ. 234

G

Georgius Chauco, πρεσβύτερος, cantor 56
 Gradenigo Michiel, δουκιὸς νοτάριος 23, 24,
 46, 49, ἐπίτροπος μ. Παναγίας Διαβατινῆς
 50
 Gritti Benedetto, Δούκας Κρήτης 58

I

Ianuensis Georgius 41
 Istrigo Δημήτριος 34· Zanachius 56

J

Justo Hieronimus, ἐκπρόσωπος τῆς Μεγάλης
 Κούριας 57

L

Lando Hieronimus, ἀρχιεπίσκ. λατινικῆς ἐκκλ.
 Κρήτης 58

Lippomano Gerolamo, Δούκας Κρήτης 39
 Lorendan Giacomo, Δούκας Κρήτης 91, 111-
 113 έγγρ. 17
 Lurando Zuanne, ἐπίτροπος 60, 61

M

Marulà βλ. Μαρουλλᾶς
 Martinego, προμαχώνας τειχῶν Χάνδακα 15
 Messita Dhimitrellus 32
 Methia, μον. 57
 Miradhia, μον. 53
 Modinò Giorgio 17· Francesco 17
 Moresini Andriana 90· Michiel 89· Nicolò, ιερ.
 90
 Morosini Francesco, βλ. Μοροζίνι Φραντζέσκος
 Muazzo Marco 12· Vincenzo 12

P

Paneromitti Δημήτριος 52
 Petaço Nichitaria 51· Thomas 51
 Petinario Zaneta, βλ. Zaneta -
 Pigadhulia βλ. Πηγα(ῖ)δούλια

Q

Quirino Chaterucia 57· Frangius 57

R

Regourado Νικόλαος 53
 Rizardo Andrea 57
 Roso Hemmanuel, βικάριος τοῦ λατ. ἀρχιεπ.
 Κρήτης 58
 Rosso Georgius 52

S

sacristiana 24
 Sancta Maria Heleusa, ἐκκλ. στὸν Χάνδακα 29-
 30 σημ. 69
 Sancti Andrea et Nicolaus a molendinis, μ. 18
 Sanctus Andreas βλ. Ἅγιος Ἀνδρέας, ἐκκλ.
 Sanctus Andreas delle monache, μ. 57
 Sanctus Georgius de lo Perati ἢ Parati, ἐκκλ.
 στὸν Χάνδακα 17, 34
 San Giorgio Glifocaridi, βλ. Ἅγιος Γεώργιος
 Γλυφοκαρύδης
 San Maria di Angeli 42
 San Pantalon, βλ. Ἅγιος Παντελεήμων
 Santo Zuane Mesabeliti, βλ. Ἅγιος Ἰωάννης
 Θεολόγος ὁ Μεσαμπελίτης
 San Zorzi Messabeliti, βλ. Ἅγιος Γεώργιος
 τοῦ Τραχιανοῦ
 Sagredo Gierolamo, νοτάριος 69
 Sclavo Nicolaus 34
 Sifiossini, μον. χήρα Nicolai Sclavo 34

Sinadino Johannes, ἀρχιδιάκονος καθεδρ. ναοῦ
 Ἁγίου Τίτου 58
 Spataro Ioannichi, βλ. Ἰωαννίκιος Σπαθάρος
 Spataropula Erginia βλ. Ἐργίνα Σπαθαροπούλα
 Spiera Andriano, ἐπίτροπος ἐκκλ. Ἁγίου
 Δημητρίου τοῦ Περάτη 39· Hemmanuel,
 ἐπίτροπος ἐκκλ. Ἁγίου Δημητρίου τοῦ
 Περάτη 39· Zuane, ἐπίτροπος μ. Παναγίας
 Διαβατινῆς 50, ἐπίτροπος μ. Ἀγκαράθου 87

T

Tarusini Gabriele 69
 Theonifi Ghiereti, βλ. Θεονύμφη Χαιρέτη
 Theostineo βλ. Θεόκτιστος
 Theostiocui βλ. Θεόκτιστος
 Tricha Ἰωάννης, ιερ. 29-30 σημ. 69

V

Valedopulla Theofilacti, βλ. Θεοφυλακτῆ
 Βαλεντοπούλα
 Vendramin-Callergi palazzo 70 σημ. 234
 Venerius Μάρκος 41
 Venier Bernardo, Δούκας τῆς Κρήτης 50

W

Werdmüller 17, 35

Z

Zago Ἀνδρέας 48
 Petinario Zaneta, ἡγ. μ. Ἁγίου Ἀνδρέα a
 molendinis 57
 Zogia Bartolomio, ἐπίτροπος μ. Ἁγίας Πελαγίας
 39

A

Ἁγαθὴ Λουραντοπούλα, μον. 74 σημ. 247, 77,
 107 έγγρ. 13
 Ἁγαθονίκη Καλογέρου, μον., ἐκκλησι. 43 καὶ
 σημ. 130, 44, 45 σημ. 138, 46, 94 έγγρ. 3,
 96 έγγρ. 4
 Ἁγαπητὸς Ἀνδρέας 51
 Ἁγαπητοῦ Καλὴ 51
 Ἁγία Αἰκατερίνη, μετ. μ. Σινᾶ στὸν Χάνδακα
 10, 19, 25, 33, 42, 54, 55, 59, 61, 63, 66,
 68, 72, 75, 83, 86, 92 έγγρ. 1, 97 έγγρ. 5,
 98-99 έγγρ. 6, 99-100 έγγρ. 7, 101-102
 έγγρ. 9, 103 έγγρ. 10, 105-106 έγγρ. 12
 Ἁγία Θεοδοσία, ἐκκλ. τοῦ Χάνδακα 39, 40
 Ἁγία Πελαγία, μ. στὴν Ἀγλάδα 17
 Ἁγία Πελαγία, μ. στὸν Χάνδακα 14, 17, 18, 19,
 23, 27, 34-41, 66, 74, 93 έγγρ. 2
 Ἁγία Πελαγία, μ. στὴ Φρασιὰ 17

- Ἅγιοι Ἀνδρέας καὶ Νικόλαος a molendinis,
Ἅγιος Ἀνδρέας τοῦ Μεγαλονᾶ, μ. 18, 27, 55-58
- Ἅγιοι Ἀπόστολοι, μ. στὰ Καρκάσα χ. Ἀνατολῆς
Τεράπετρας 12, 27
- Ἅγιοι Ἀπόστολοι, μ. στὸν Χάνδακα 27, 51-53
- Ἅγιοι Σαράντα, μ. 27, 66
- Ἅγιος Ἀνδρέας, ἐκκλ. στὸν Χάνδακα 51, 52
- Ἅγιος Ἀντώνιος, ἐκκλ. στὸ Καρυδάκι 54
- Ἅγιος Ἀντώνιος, μ. στὸ Σύρμεσο τῆς Φουρνῆς
12
- Ἅγιος Ἀντώνιος Ἀπεζανῶν, μ. ἐπ. Καινούργιου
Ἡρακλείου 20
- Ἅγιος Ἀντώνιος, μ. στὴν Τύλισο 19, 21, 27, 87-88
- Ἅγιος Γεώργιος ὁ Γλυφοκαρύδης, ἐκκλ. καὶ
κατόπιν μ. στὸν Χάνδακα 23, 27, 79, 90-91,
111-113 ἔγγρ. 17
- Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης, μ. στὸν Μαρουλᾶ
τοῦ Χάνδακα 18, 19, 21, 27, 31-34, 92-93
ἔγγρ. 1
- Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μεσαμπελίτης, βλ. Ἅγιος
Γεώργιος τοῦ Τραχιανοῦ
- Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Περάτη, ἐκκλ. 34, 35
- Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Τραχιανοῦ, - Τροχιανοῦ, -
Τραχιανιώτης, λεγόμενος καὶ Ἅγιος Γεώργιος
ὁ Μεσαμπελίτης, μ. ἔξω ἀπὸ τὸν Χάνδακα
15, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 27, 48, 49, 79-
85, 100-101 ἔγγρ. 8, 107-111 ἔγγρ. 14-16
- Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Περάτη ἢ τοῦ Περάτου, μ.
στὸν Χάνδακα 17, 18, 19, 27, 34-41
- Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος, βλ. Ἅγιος Ἰωάννης
Θεολόγος ὁ Μεσαμπελίτης
- Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος ὁ Μεσαμπελίτης, μ.
Χάνδακα 14, 15, 17, 22, 23, 24, 25, 26, 27,
48, 64, 67-79, 82, 87, 90, 91, 100-101
ἔγγρ. 8, 103-107 ἔγγρ. 10-13, 111 ἔγγρ. 17
- Ἅγιος Νικόλαος, μ. ἢ ἐκκλ. στὸ Καβροχώρι 12
- Ἅγιος Νικόλαος λεγόμενος Καλοχωριό, μ. ἢ
ἐκκλ. στὸν Χάνδακα 16, 53
- Ἅγιος Νικόλαος a molendinis 18, 27
- Ἅγιος Παντελεήμων, μ. στὰ Σούνια 13, 27, 55,
89-90
- Ἅγιος Ρωμανός, ἐκκλ. τοῦ Χάνδακα 67
- Ἅγιος Φραγκίσκος, λατινική μ. 36
- Ἅγιος Τίτος, καθεδρικός ναὸς τοῦ Χάνδακα 90
- Ἁγίου Λαζάρου γιοφύρι 59
- Ἁγίου Πνεύματος, προμαχῶνας τοῦ Χάνδακα 58
- Ἀγκάραθος, βλ. Παναγία Ἀγκαράθου
- Ἀγνή, θυγατέρα τοῦ Μανόλη Φούσκη μον. 70
- Ἀγνή, χήρα τοῦ Zanachius Istrigo 56
- Ἀγνή Ἀρμενοπούλα, μον. 82
- Ἀγνή Γριπιωτοπούλα, μον. 74 σημ. 247
- Ἀγνή Κακοπούλα, ἡγ. μ. Ἀρχιστρατήγου 85
- Ἀγνή Καλογεροπούλα, μον. 60
- Ἀγνή Μπουφλοπούλα, δασκ. 64 σημ. 213, 66,
102 ἔγγρ. 9
- ἈγνήΠουλητοπούλα, μον. 75 σημ. 250
- ἈγνήΠυροπούλα, μον. 69
- Ἀγνή Σινιολοπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75 σημ.
250
- Ἀγνή Τζανοπούλα, μον. 43 σημ. 130
- Ἀγνή Φαλιεροπούλα, μον. 64 σημ. 213, 65 σημ.
216
- Ἀγνή Φραγοπούλα, μον. 84 σημ. 284, 110 ἔγγρ.
16
- Ἀθανάσης Δημήτριος 30
- Ἀθανασία Ἀντριοπούλα, ἐκκλησ. 77, 107 ἔγγρ.
13
- Ἀθανασία Βασαλοπούλα, μον. 83 σημ. 277, 108
ἔγγρ. 14
- Ἀθανασία Ζαχαριαδοπούλα, μον. 64 σημ. 213,
102 ἔγγρ. 9
- Ἀθανασία Κασματοπούλα, μον. 75 σημ. 250
- Ἀθανασία Κατζαροπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίου
Γεωργίου Διασορίτη 33, 92-93 ἔγγρ. 1
- Ἀθανασία Μαζαροπούλα (ἢ Μασαντζοπούλα),
ἐκκλησ. 47, 48, 49, 64 σημ. 213, 65, 101
ἔγγρ. 8, 102 ἔγγρ. 9
- Ἀθανασία Μπαροτζοπούλα, μον. 65 σημ. 216
- Ἀθανασία Μπερνάρντο, ἡγ. μ. Χριστοῦ Ὁρφανοῦ
58
- Ἀθανασία Μπρατζαλοπούλα, μον. 74 σημ. 247,
75 σημ. 250 (Μπρατζάλαινα), 76
- Ἀθανασία Νταπυροπούλα, μον. 47 σημ. 143
- Ἀθανασία Νταρόδαινα, μον. 64 σημ. 213, 102
ἔγγρ. 9
- Ἀθανασία Τζανοπούλα, μον. 43, 94 ἔγγρ. 3
- Ἀθανασία Χορτατζοπούλα, μον. 64 σημ. 213,
102 ἔγγρ. 9
- Ἀθανάσιος Καλέμης Κυπριώτης, ἱερ. 50
- Ἀθανάσιος Μαρουλιανός, ἱερομ.63
- Ἀθανάσιος Πατρολόγος, ἱερομ.72
- Ἀθηναῖος Ἰάκωβος 36
- Ἀκάχιος Πιπέρης, ἱερ. 38
- Ἀκρωτηριανή, βλ. Παναγία -
Ἀλεξάνδρεια 70
- Ἀλημπεράντες Δημήτρης τοῦ Ἀντωνίου 103
ἔγγρ. 9
- Ἀλίκαστες, χ. στὴν εὐρύτερη περιφέρεια τοῦ
Χάνδακα 31
- Ἀλιμπέρτης Τζώρτζης 66
- Ἀμπράμιος Μιχελῆς τοῦ Γεώργη 103 ἔγγρ. 9
- Ἀμπροζοπούλα Θεοφάνη, βλ. Θεοφάνη -
Ἀμπρούσα, χ. στὴν εὐρύτερη περιφέρεια τοῦ
Χάνδακα 26, 69, 81, 84, 109 ἔγγρ. 15

Άναπλιώτη Κατερίνα 51, 52
 Άναπλιώτης Λέων 51, 52
 Άναστασία Βλαχοπούλα, μον. 32
 Άναστασία Χιλιαδαροπούλα, ήγ. μ. Χριστοῦ
 Ὁρφانوῦ 59, 60, 99-100 ἔγγρ. 7
 Άνατολή χ. Ἱεράπετρας 12
 Άνέζα μον. 30
 Άνέζα Γαβριλοπούλα, μον. 84 σημ. 284, 110
 ἔγγρ. 16
 Άνέζα Καπνοπούλα, μον. 84 σημ. 284, 110
 ἔγγρ. 16
 Άνέζα Μπελιτζοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110
 ἔγγρ. 16
 Άνέζα Νητοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110 ἔγγρ.
 16
 Άνέζα Παλιπτεροπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110
 ἔγγρ. 16
 Άνεζίνα θυγατέρα Νικολάου Γαβρίλη, μον. 76
 Άνθιμος Μπέτος, ἱερομ. 64
 Άννούσα παπαδιά Μηναδοπούλα, μον. 74 σημ.
 247
 Άντουλίνος Γεώργης τοῦ Ἰωάννη 94 ἔγγρ. 2
 Άντριοπούλα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
 Άντρονικοπούλα Νυμφοδώρα, βλ. Νυμφοδώρα -
 Άντώνης Ντακορφού, ἱερ. 75
 Άνυσία, μον. 66
 Άνυσία Μηνάδαινα, ἐκκλησ. 68, 69, 104 ἔγγρ.
 11
 Άπεζανές, βλ. Ἅγιος Ἀντώνιος Ἀπεξανῶν
 Άραουζαῖος Τζουάνε 76· Τζώρτζης, ἐπίτροπος
 μονῶν 38, 39, 40, 76
 Ἀρετίου μ. 12
 Ἄρκολεός Ἐμμανουήλ 63
 Ἄρκολεός Νικολός 63
 Ἄρκολιαδοπούλα Μαριέτα, βλ. Μαριέτα -
 Ἄρμάκης Ἰωάννης, βλ. Ἰωάννης -
 Ἄρμάκης Τζουάν 83
 Ἄρμακόλας Λορέντζος 62
 Ἄρμακόλας Μικέλε 62
 Ἄρμένης Γεώργης 82· Μιχελῆς 82
 Ἄρσένιος Εὐδαιμονογιάννης, ήγ. μ. Ἄγκαράθου
 67-68, 87
 Ἄρτζέντος Τζώρτζης 49
 Ἄρχιεπισκοπή λατινική 28
 Ἄρχιστρατήγου μ. 27, 85
 Ἄσούνια, βλ. Σούνια
 Ἄγουστίνος Ντατζύπρης τοῦ Ἰωάννη, ἱερ. 101
 ἔγγρ. 8
 Ἄχλάδα, χ. ἐπ. Μαλεβιζίου 17

B

Βαῖωνιᾶς μ., βλ. Παναγία -
 Βαλεντοπούλα Θεοφυλακτῆ, βλ. Θεοφυλακτῆ -
 Βασαλοπούλα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -

Βασιανή Νταμουλ(ιν)οπούλα, μον. 43 καὶ σημ.
 130, 94 ἔγγρ. 3
 Βασίλης Χριστόφορος, ἱερ. 54
 Βασιλού, χήρα Θεοδώρου Καμίνου 68
 Βέλανος Φανούριος, βλ. Φανούριος -
 Βενεράτο, χ. ἐπ. Τεμένους, 28, 99 ἔγγρ. 6
 Βενεροπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
 Βενέτα [Πηγοπούλα], βλ. Εὐγενία -
 Βενετία 69
 Βεργαλενίτης Ἰωάννης 95 ἔγγρ. 3
 Βεργιτζοπούλα Μακαρία, βλ. Μακαρία -
 Βίναρης Γεώργιος 59
 Βιτζαμάνος Τζουάνε 78· Φραντζέσκος 78
 Βιτζημάνος Ἰακουμῆς 67
 Βιτόρια Μαρκουροπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110
 ἔγγρ. 16
 Βλαστοπούλα Καταφυγή, βλ. Καταφυγή -
 Βλαστός Τζώρτζης τοῦ Δημήτρη, ντοτόρ 106
 ἔγγρ. 12
 Βλαχοπούλα Ἀναστασία, βλ. Ἀναστασία -
 Βλάχος Τζώρτζης τοῦ Κωσταντῆ 85, 110-111
 ἔγγρ. 15-16
 Βολοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
 Βονάλες Μαστροφωτεινός 30
 Βουρνιχοπούλα Ἐλεοῦσα, βλ. Ἐλεοῦσα -
 Βροντησίου μ. 71

Γ

Γαβαλᾶς Σταμάτης, βλ. Σταμάτης -
 Γαβραδοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
 Γαβρᾶς Ἀντώνης 42· Τζουάνε 60
 Γαβριήλ Κορίνθιος, ἱερ. 88
 Γαβριήλ Λαυρέντιος, βλ. Λαυρέντιος -
 Γαβρίλης, βλ. Θεόδωρος, Νικόλαος
 Γαβριλοπούλα Ἀνέζα, βλ. Ἀνέζα -
 Γάλιπε, χ. ἐπ. Πεδιάδας 88
 Γαλιφιανός Μιχελῆς τοῦ Γεώργη 104 ἔγγρ. 10
 Γερακοπούλα Συγκλητικῆ, βλ. Συγκλητικῆ -
 Γερανούδαινα Θεοδούλη, βλ. Θεοδούλη -
 Γεράσιμος Σκλάβος μον. 28
 Γερουσία Βενετίας 88
 Γεώργιος ἱερ. 42
 Γιαλινᾶς Ἰωάννης 52· Μανόλης 83· Μάρκος τοῦ
 Γκαμπριέλε 69, 104-105 ἔγγρ. 11
 Γιαλινοπούλα Νυμφοδώρα, βλ. Νυμφοδώρα -
 Γίζης Τζουάνε 62
 Γιοφυράκια, χ. ἐπ. Μελεβιζίου 86
 Γληγοροπούλα Ἐλεοῦσα, βλ. Ἐλεοῦσα -
 Γλυκοκαρύδης, βλ. Ἅγιος Γεώργιος
 Γλυφοκαρύδης
 Γουρνί, τπν. Ἱεράπετρας 12
 Γρηγόρης Σκορδίλης, μον. 83
 Γρηγορία, μητέρα Μακαρίας Πατρολογοπούλας
 72

Γρηγόριος πρεσβ., ἡγ. μ. Παλιανῆς 28, σημ. 61
Γριπιωτοπούλα Ἄγνη, βλ. Ἄγνη -
Γρομιῆλης Νικολός τοῦ Βογιάνου 104 ἔγγρ. 10
Γροτζοπούλα Θεονύμφη, βλ. Θεονύμφη -

Δ

Δαμιλᾶς, βλ. Νεῖλος -
δασκάλισσα 22, 23, 43, 44, 45, 47, 63, 64 σημ.
213, 65, 66, 67, 68, 75, 76, 77, 83 σημ.
277, 84 σημ. 284, 91, 94 ἔγγρ. 2, 94 ἔγγρ.
3, 96 ἔγγρ. 4, 102 ἔγγρ. 9, 104 ἔγγρ. 11,
107 ἔγγρ. 13, 108 ἔγγρ. 14, 110 ἔγγρ. 16,
111 ἔγγρ. 17
Δαφνομήλης Νικολός, νοτάριος 47· Τζώρτζης,
νοτάριος 69
Δερματᾶς, περιοχή Χάνδακα 14, 35, 58
Δετοράκης Θεοχάρης 29
Δευτερεγοπούλα, βλ. Εὐφρανθία, Θεοκλήτη,
Θεονύμφη, Μακαρία
Δευτερέγος Μεθόδιος, βλ. Μεθόδιος -
Δημητριανός Τζώρτζης λεγόμενος Μπρατζᾶλης
93 ἔγγρ. 1
Διακονοπούλα Θεοδούλη, βλ. Θεοδούλη -
Διμηνιτοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
Διασορίτης Κωσταντῆς 12, 13 σημ. 9
Δούκας τῆς Κρήτης 19, 21, 22, 23, 38, 46, 59,
60, 61, 95-96 ἔγγρ. 4, 111-113 ἔγγρ. 17
Δουκατάρης Ἀνδρέας 81· Μιχαλῆς 81
Δουλέτρα Μαριέτα, βλ. Μαριέτα -
Δραγᾶς Βιτόρες 59
Δρακοπούλα Εὐγενία, ἡγ. μ. Βαῖωνιᾶς 12,
Δράκος Τζουάνες 43
Δρακουλιάρης, χ. ἐπ. Τεμένους 28, 29, 82
Δρόσος Γεώργης τοῦ Ἰωάννη 107 ἔγγρ. 13

Ε

Ἐγριπιώτης Θεοτόκης 52
ἐκκλησιάρχης 24
ἐκκλησιάρχισσα 22, 24, 43, 44, 45, 46, 47, 48,
49, 50, 63, 65, 66, 68, 71, 74 σημ. 247, 75
σημ. 250, 77, 82, 83 σημ. 277, 84 σημ. 284,
94 ἔγγρ. 3, 96 ἔγγρ. 4, 100-101 ἔγγρ. 8,
104 ἔγγρ. 11, 107 ἔγγρ. 13, 108 ἔγγρ. 14,
110 ἔγγρ. 16
Ἐλενα, θυγατέρα Μανόλη Γιαλινᾶ 83
Ἐλενα, μον. 81
Ἐλεοῦσα 24
Ἐλεοῦσα Βουρنيχοπούλα, μον. 45 σημ. 138, 46,
96 ἔγγρ. 4
Ἐλεοῦσα Γληγοροπούλα, δασκ. 65 σημ. 216, 66
Ἐλεοῦσα Κατζαροπούλα, ἡγ. μ. Παναγίας στὸ
Καρυδάκι 54, 97-98 ἔγγρ. 5-6

Ἐλεοῦσα Μπονοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 65
σημ. 216, 102 ἔγγρ. 9
Ἐλεοῦσα Παλαιολογοπούλα κατὰ κόσμον Ἐλενα,
ἡγ. μ. Παναγίας Διαβατινῆς 47, 48
Ἐλιὰ Παπαδοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110
ἔγγρ. 16
Ἐλισάβητ Κουβεστινοπούλα, μον. 68, 69, 104-
105 ἔγγρ. 11
Ἐλισάβητ Μουσουροπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75
σημ. 250
Ἐλισάβητ Παλαιολογοπούλα, ἡγ. μ. Παναγίας
Διαβατινῆς 22, 45 καὶ σημ. 138, 46, 47, 96-
97 ἔγγρ. 4,
Ἐλληνικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Βενετίας 78
Ἐμμανουήλ, ιερ. 53
Ἐμμανουήλ Μουρζῆς τοῦ Ἰωάννη, ιερ. 98 ἔγγρ.
5
Ἐνοδία Ντανασήνα, μον. 45 καὶ σημ. 138, 96
ἔγγρ. 4
Ἐζώπορτο, συνοικία τοῦ Χάνδακα 63, 67, 80,
85
Ἐπισκοπή, χ. ἐπ. Πεδιάδας 11, 15, 19, 86
Ἐργίνα, θυγ. Μανόλη Κουτέμη, σύζ. Ἰωάννη
Χωιάνου 33
Ἐργίνα Σπαθαροπούλα, ἡγ. μ. Παναγίας
Ἐλεούσας 31
Ἐργίνα Τζαρχαροπούλα, μ. 87
Ἐσταυρωμένος εἰς τὰ χαράκια, ἐκκλ. στὸν
Χάνδακα, 73 σημ. 242
Ἐσταυρωμένος τῶν καλαφατῶν, ἐκκλ. στὸν
Χάνδακα 73 σημ. 242
Εὐανθία Ταβερνοπούλα, μον. 86
Εὐγενία 24
Εὐγενία Βολοπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίου Ἰωάννου
Μεσαμπελίτη 74, 75, 77, ἐκκλησ. 107 ἔγγρ.
13
Εὐγενία Βενεροπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102
ἔγγρ. 9
Εὐγενία Διμηνιτοπούλα, μον. 37
Εὐγενία Δρακοπούλα, ἡγ. μ. Βαῖωνιᾶς 12
Εὐγενία Καλογερεᾶ, ἡγ. μ. Ἁγίου Ἰωάννη
Μεσαμπελίτη 75, 76, 77
Εὐγενία Κοζιροπούλα, μον. 15
Εὐγενία Μαμουνοπούλα, δασκ. 67
Εὐγενία Μαρινοπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίου Ἰωάννου
Μεσαμπελίτη 71
Εὐγενία Μαυροματοπούλα, μον. 83 σημ. 277,
108 ἔγγρ. 14
Εὐγενία Μηλιαροπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102
ἔγγρ. 9
Εὐγενία Παχοπούλα, μον. 37
Εὐγενία [Πηγοπούλα], μον. 70, 71
Εὐγενία Πιζανοπούλα, μον. 62 σημ. 206

- Εὐγενία Πυροπούλα, ἐκκλησ. 48, 69, 71, 101 ἔγγρ. 8
- Εὐγενία Σουλινπούλα, ἡγ. μ. Χριστοῦ Ὁρφανοῦ 60
- Εὐγενία Τζανοπούλα, μον. 43 σημ. 130, δασκ. 83 σημ. 277, 84 σημ. 284, 108 ἔγγρ. 14, 110 ἔγγρ. 16
- Εὐγενία Τραπεζουντέο (Τραπεζοντεοπούλα), μον. 75 σημ. 250, 78
- Εὐγενία Τρικλινοπούλα, μον. 72, 105-106 ἔγγρ. 12
- Εὐγενία Τρουλλινοπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75 σημ. 250, 77, μεγαλόσχημη 107 ἔγγρ. 13
- Εὐγενία Χριστοφοροπούλα, μον. 68, 103 ἔγγρ. 10
- Εὐγενικοπούλα Θεοδούλη, βλ. Θεοδούλη - Εὐδαιμονογιάννης Ἀρσένιος, βλ. Ἀρσένιος - Εὐδαιμονογιάννης Καβάκης 81
- Εὐδοξία Νταγ(κ)ουστίνη, ἡγ. μ. Σωτήρα Χριστοῦ Μεσαμπελίτη 64, 65, 66, 101-102 ἔγγρ. 9
- Εὐδοξία Πατερμοπούλα, δασκ. 75 σημ. 250, 76 σημ. 256, 77, 107 ἔγγρ. 13
- Εὐδοξία Σιμουλοπούλα, μον. 75 σημ. 250
- Εὐδοξία Σκουφοπούλα, μον. 33, 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
- Εὐπραξία, βλ. καὶ Πραξία
- Εὐπραξία Κορναροπούλα, μον. 74 σημ. 247
- Εὐφημία Ρωμαιοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
- Εὐφρανθία θυγατέρα Ἰακουμῆ Βιτζημάνου, μον. 67
- Εὐφρανθία Δευτερεγοπούλα, μον. 43 σημ. 130
- Εὐφρανθία Καβαλοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 83 σημ. 277, 102 ἔγγρ. 9, 108 ἔγγρ. 14
- Εὐφρανθία Κυνηγούδαινα, μον. 43 σημ. 130, 45 σημ. 138, 46, 96 ἔγγρ. 4
- Ζ
- Ζαμαθρακίδης Μανούσος 59· Στεφανῆς 59
- Ζαμόρος Πάμφιλος, δουκικὸς νοτάριος, ἐπίτροπος μονῶν 21, 22, 39, 40, 87, 88
- Ζαμπέτα, χήρα τοῦ Μαρθῆ Κισαμίτη 42
- Ζαχαριαδοπούλα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία - Ζουλίνος Ἰωάννης 65
- Ζυγοπούλα Ὁρθοδοξία, βλ. Ὁρθοδοξία -
- Η
- Ἡράκλειο 15, 16
- Ἡσαΐας Πιζάνης ἢ Πιζάνος, ἱερομ. 68, (λεγόμενος Πατεράκης) 103-104 ἔγγρ. 10
- Θ
- Θεοδοσία κατὰ κόσμον Φιλιώ, μον. 30
- Θεοδούλη Γερανούδαινα, μον. 62 σημ. 206
- Θεοδούλη Διακονοπούλα, μον. 83 σημ. 277, 108 ἔγγρ. 14
- Θεοδούλη Εὐγενικοπούλα, μον. 47 σημ. 143
- Θεοδούλη Κοκκίνοπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75 σημ. 250
- Θεοδούλη Σαγρεδοπούλα, μον. 59
- Θεοδούλη Τζαγκαρελοπούλα, μον. 83 σημ. 277, 84 σημ. 284, 108 ἔγγρ. 14, 110 ἔγγρ. 16
- Θεοδώρα Παπαδοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
- Θεόδωρος Γαβρίλης, ἱερ. 76
- Θεόδωρος Πανταλέων τοῦ παπᾶ Ἐμμανουήλ, ἱερ. 47
- Θεοκλήτη, μον. 24, 65 σημ. 216
- Θεοκλήτη Δευτερεγοπούλα, μον. δασκ. 43 καὶ σημ. 130, 44, 45 σημ. 138, 47, 94 ἔγγρ. 3, 96 ἔγγρ. 4
- Θεοκλήτη Θολοῖτοπούλα, μον. 65 σημ. 216
- Θεοκλήτη Πολίτισσα/Πολιτοπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίου Γεωργίου Τραχιανοῦ 82, 83, 84, 107-108 ἔγγρ. 14, 108-109 ἔγγρ. 15
- Θεοκλήτη Ψαροπούλα, μον. 45 σημ. 138, 46, 96 ἔγγρ. 4
- Θεόκτιστος, ἱερ. μ. Ἁγίων Ἀποστόλων 53
- Θεονύμφη, μον. 24
- Θεονύμφη Γροτζοπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίου Γεωργίου Τραχιανοῦ 81
- Θεονύμφη Δευτερεγοπούλα, μον., δασκ. 23, 42
- Θεονύμφη Καλογεροπούλα, μον. 75 σημ. 250
- Θεονύμφη θυγατέρα Λέου Καλορίτη, μ. 87
- Θεονύμφη Λιτινοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9 ἡγ. μ. Ἁγίου Παντελεήμονος 89
- Θεονύμφη Ντακορφού, μον. 75 καὶ σημ. 250
- Θεονύμφη Ντανασοπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίας Πελαγίας 38, 39
- Θεονύμφη Παπαδοπούλα, ἡγ. μ. Παναγίας στὸ Καρυδάκι 55, 97 ἔγγρ. 6
- Θεονύμφη Σκουφοπούλα, ἡγ. μ. Ἁγίου Γεωργίου Διασορίτη 33, 34, μον. μ. Σωτήρα Χριστοῦ Μεσαμπελίτη 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
- Θεονύμφη Χαιρέτη, δασκ. 23, 79, ἡγ. μ. Ἁγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη 91, 111-113 ἔγγρ. 17
- Θεονύμφη Χριστοφοροπούλα, ἡγ. μ. Ἁγ. Ἰωάννου Μεσαμπελίτη 68, 69, 104 ἔγγρ. 10
- Θεονύμφη Ψαροπούλα, μον. 46, 84 σημ. 284, 96 ἔγγρ. 4, 103 ἔγγρ. 10, 110 ἔγγρ. 16
- Θεοστήρικτος, μον. 52
- Θεοτίμη, μον. 24, 54
- Θεοτίμη Πολοπούλα, μον. 83 σημ. 277, 108 ἔγγρ. 14
- Θεοτίμη Ροδιοπούλα, 76 σημ. 256
- Θεοτίμη [Γαούτη;], μον. 73

Θεοτίμη Χαιρετοπούλα, ἐκκλησ. 65 σημ. 216, 66
 Θεοτίμη Χριστοφόραινα, μον. 74 σημ. 247
 Θεοφάνη Ἀμπροζοπούλα, μον. 65 σημ. 216
 Θεοφάνη Ρενεσήνα, μον. 43 σημ. 130, 45 καὶ σημ. 138, 96 ἔγγρ. 4
 Θεοφάνη Σκλαβοπούλα, ἐκκλησ. 84 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Θεοφυλακτὴ Βαλεντοπούλα, ἡγ. μ. Ἀγίου Γεωργίου Γλυφοκαρύδη 91, 111-113 ἔγγρ. 17
 Θεοφυλακτοπούλα Καταφυγή, βλ. Καταφυγή - Θεριανὸς Ἰωάννης 108 ἔγγρ. 14
 Θεολοῖτοπούλα Θεοκλήτη, βλ. Θεοκλήτη - Θοχάρης Σίλβεστρος, βλ. Σίλβεστρος - Θραψανό, χ. ἐπ. Πεδιάδας 88
 Θωμᾶς Πατέρμος, ἱερ. 44

I

Ἰαννούλα, χήρα τοῦ Γεωργίου Βίναρη 59
 Ἰατροῦ Γιάννης 53
 Ἰεράπετρα 11, 12
 Ἰεράσιμος, οἰκονόμος μ. Ἀγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ στὸν Χάνδακα 33, 54, 59, 92 ἔγγρ. 1, 97 ἔγγρ. 5, 99-100 ἔγγρ. 7
 Ἰσπιτας, χ. ἐπ. Μεραμπέλου 83
 Ἰωάννης Ἀρμάκης, ἱερ. 38
 Ἰωάννης Πλουσιαδηνός, ἡγ. μ. Ἀγίου Δημητρίου 35
 Ἰωαννίκιος Λουρᾶς, ἡγ. μ. Παναγίας στὸ Γουρνὶ Ἰεράπετρας, 12
 Ἰωαννίκιος Πυρῆς, ἱερ. 75
 Ἰωαννίκιος Ροδίτης, ἱερ. 83
 Ἰωαννίκιος Σπαθάρος, μον. 31
 Ἰωνᾶς Κουτζάντωνας, ἱερομ. 42

K

Καβαλοπούλα Εὐφρανθία, βλ. Εὐφρανθία - Κάβαλος Γεώργης τοῦ Πέτρου 103 ἔγγρ. 9
 Καβερτζᾶς Φραντζέσκος, ζωγράφος 78
 Καβροχώρι, χ. ἐπ. Μαλεβιζίου 12
 Καγκελλαρία Μεγάλη 84, 109 ἔγγρ. 15
 Καζανέβας Ἰωάννης 30
 Καινούργιο Χωριὸ τῶν Καρῶν, χ. ἐπ. Μεραμπέλου 83
 Κακαβᾶς Μανοῦσος 46
 Κακαβελᾶς, βλ. Κάλλιστος - Κακοπούλα Ἀγνή, βλ. Ἀγνή - Κάκου Μάρκος τοῦ Πιέρου 80
 Καλαβρέζαινα Μαρία 42
 Καλαμαρᾶς Μικέλε, νοτάριος 108 ἔγγρ. 14
 Καλαρινοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή - Καλέμης Ἀθανάσιος, βλ. Ἀθανάσιος -

Καλή, σύζ. Ἰωάννη Κορνάριο 32
 Καλὴ Τριαματοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Καλιάτης Νικολὸς 32
 Καλιδοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή - Καλίτζα, μον. 63
 Καλλέργης Ἀντώνιος 69· Ματθαῖος 69· Τζουάνε 69· Vettor 69
 Καλλεροπούλα Συγκλητικὴ, βλ. Συγκλητικὴ - Καλλινίκη Κουμαντροπούλα, μον. 43, 94 ἔγγρ. 3
 Καλλινίκη Κυπροπούλα, μον. 62 σημ. 206
 Καλλινίκη Μεσίναια, μον. 51
 Καλλινίκη Νταπολοπούλα, μον. 65 σημ. 216
 Καλλινίκη Σαραντοπούλα, μον. 47 σημ. 143
 Καλλινίκη Σκορδιλοπούλα, μον. 47 σημ. 143, ἐκκλησ. 50
 Καλλινίκη Τζερουλήνα, μον. 45 σημ. 138, 96 ἔγγρ. 4
 Καλλινίκη Condomeropula, ἡγ. μ. Ἀγίου Ἀντωνίου στὴν Τύλισο 88
 Κάλλιστος Κακαβελᾶς, μον. 13 σημ. 9
 Κάλλιστος Σαμιώτης, μον. Μεγίστης Λαύρας 84, 108-109 ἔγγρ. 15
 Κάλλιστος Φουκαδέλο, μον. 13
 Καλογερά Εὐγενία, βλ. Εὐγενία - Καλογεράς Μανόλης 75 σημ. 250
 Καλογεροπούλα, βλ. Ἀγνή, Θεοσύμφη, Μαγδαληνή
 Καλογέρου Ἀγαθονίκη, βλ. Ἀγαθονίκη - Καλόγνωμη Κατεριά 81
 Καλόγνωμος Μιχαῆς τοῦ Γεώργη 81
 Καλοματοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή - Καλονᾶς Γεώργης, νοτάριος 109 ἔγγρ. 15
 Καλορίζικος Γεώργης τοῦ Δημήτρη 98 ἔγγρ. 5
 Καλορίτης Λέος 87
 Καλοχρυσοῦ Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή - Καλοχωριό, τπν. 16, 53
 Καλύβας Μανόλης τοῦ Γεώργη 105 ἔγγρ. 11
 Καλυβοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή - Καμίνος Θεόδωρος 68
 Κανάκης Νικόλαος, βλ. Νικόλαος - Καντηλιέρης Τζουάνε 44
 Καντινού, χ. ἐπ. Μυλοποτάμου 35
 Καπελοπούλα Μαγδαληνή 54, 97 ἔγγρ. 5
 Καπνοκοπτήριο στὸ Ἡράκλειο 89
 Καπνοπούλα, βλ. Ἀνέζα, Σοφία
 Καπνοῦδαινα Μακαρία, βλ. Μακαρία - Καππάδοκα Μακαρία, βλ. Μακαρία - Καραβέλας Μιχαῆλ 58
 Καρκάσα τπν. χ. Ἀνατολῆς Ἰεράπετρας 12
 Κάρλαινα Κατερίνα, βλ. Κατερίνα - Καρλοπούλα, βλ. Μαγδαληνή, Μακαρία
 Καρλοπούλα Ντιάνα 46, 47, 48

- Κάρλος Μιχαήλ 46
 Καρονήσι, χ. έπ. Τεμένους 34
 Καρυδάκι, τπν. Ηρακλείου, 13, 53-55, 89
 Κασιμάτης Παύλος 81
 Κασιματοπούλα Άθανασία, βλ. Άθανασία -
 Κασσιανή Νοταροπούλα, ήγ. μ. Άγίου Γεωργίου
 Τραχιανού 84 σημ. 284, 85, 110 έγγρ. 16
 Κάστρο (Χάνδακας) 101 έγγρ. 8, 103 έγγρ. 10,
 104 έγγρ. 11
 Καστροφύλακα άπογραφή 28, 42, 44, 58, 68, 81
 Καταφυγή μον. 24, 28, 29
 Καταφυγή θυγατέρα Γεώργη Πιζάνη, μον. 64,
 74, 101-102 έγγρ. 9
 Καταφυγή Βλαστοπούλα, μον. 45 σημ. 138, 46,
 96 έγγρ. 4
 Καταφυγή Θεοφυλακτοπούλα, μον. 62 σημ. 206
 Καταφυγή Κορναροπούλα, δασκ. 83 σημ. 277,
 84 σημ. 284, 108 έγγρ. 14, 110 έγγρ. 16
 Καταφυγή Μαγγαναροπούλα, μον. 74 σημ. 247
 Καταφυγή Μουσουροπούλα, μον. 65 σημ. 216
 Καταφυγή Μπονοπούλα, μον. 43 σημ. 130
 Καταφυγή Ντανασοπούλα, μον. 45 και σημ.
 138, 96 έγγρ. 4
 Καταφυγή θυγατέρα Ίωάννη Παζινοῦ, μ. 87
 Καταφυγή Chusanopula, ήγ. μ. Παναγίας
 Έλεούσας 31
 Κατερίνα Κάρλαινα, μον. 32
 Κατζαράς Μαλαχίας, βλ. Μαλαχίας -
 Κατζαροπούλα, βλ. Άθανασία, Έλεούσα
 Κατσαμπάς, συνοικία στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα
 32
 Καφάταινα Καλή 53
 Καφάτος 103 έγγρ. 9
 Κερά, χ. έπ. Πεδιάδας 86
 Κερά Καρδιώτισσα, μ. στὸ χ. Γιοφυράκια 86
 Κερά Καρδιώτισσα, μ. στὸ χ. Κερά 86
 Κερά Καρδιώτισσα, μ. στὸ χ. Λατσίδα 86
 Κερά Λημιώτισσα, βλ. Κερά Λιμνιώτισσα
 Κερά Λιμνιώτισσα μ., 10, 15,
 Κιθαρίδα χ. έπ. Μαλεβιζίου 13, 15, 26
 Κισαμίτης Μαρῆς 42
 Κλήμης, οἰκονόμος μ. Άγίας Αἰκατερίνης τοῦ
 Σινᾶ στὸν Χάνδακα 63, 103 έγγρ. 10
 Κλήμης Πολίτης, ίερ. 66
 Κνωσσός 16
 Κοζιροπούλα, βλ. Εὐγένια -
 Κοκκινοπούλα Θεοδούλη, βλ. Θεοδούλη -
 Κοκολόπουλος Τζανῆς τοῦ Μιχελῆ 105 έγγρ. 11
 Κονομοπούλα Μαρία, βλ. Μαρία -
 Κονταρατοπούλα Συγκλητική, βλ. Συγκλητική -
 Κονταράτος Μπόρτολης 31
 Κονταρῆς Μανόλης 30· Μιχαήλ, βλ. Μιχαήλ -
 Κοντοκαλοπούλα Μακαρία, βλ. Μακαρία -
 Κοντολιάδαινα Τζανέτα 67
 [Κοντολιαδοπούλα] Μαριέτα 67
 Κορίνθιος Γαβριήλ, βλ. Γαβριήλ -
 Κορνάριος Ίωάννης 32
 Κορναροπούλα βλ. Εὐπραξία, Καταφυγή
 Κορνάρος Άνδρέας 26, 49, 74, 82
 Κορογόνας Νικήτας, ίερ., νοτάριος 64, 74, 102
 έγγρ. 9· Νικόλαος, ίερ. 111 έγγρ. 16
 Κορτεζᾶς Γιάνκουμος νοτάριος 111 έγγρ. 16·
 Μιχὲλ 73
 Κουβεστινοπούλα Έλισάβετ, βλ. Έλισάβετ -
 Κουδουμινῆς Τζώρτζης 90
 Κουλουροπούλα Μακαρία, βλ. Μακαρία -
 Κουμαντροπούλα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
 Κουνάλης Ίωάννης, νοτάριος 104 έγγρ. 10
 Κουτέμης Μανόλης 33
 Κουτζάντωνας Ίωνᾶς, βλ. Ίωνᾶς -
 Κουρεψᾶς Νικόλαος/Νικολός λεγόμενος
 Πασχαλόπουλος 25, 32, 57, 59, 66, 67, 85,
 86
 Κριτσές, χ. έπ. Μεραμπέλου 55, 98 έγγρ. 6
 Κρουσώνας, χ. έπ. Μαλεβιζίου 57
 Κύθηρα 43, 72, 81
 Κυνηγοπούλα Ζαμπέτα 85, 110-111 έγγρ. 16
 Κυνηγοπούλα Μακαρία, βλ. Μακαρία -
 Κυνηγός Μελέτιος, βλ. Μελέτιος -
 Κυνηγούδαινα Εὐφρανθία, βλ. Εὐφρανθία -
 Κυπροπούλα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
 Κυρία Καρδιώτισσα, μ. 27, 85-86
 Κυριακόπουλος Κωσταντῆς τοῦ Μιχάλη 106
 έγγρ. 12
 Κωνσταντῖνος τοῦ Παρασκευᾶ 69
 Κωστομοιροπούλα Μακαρία, βλ. Μακαρία -
- Λ
- Λαγκαδιώτης Γρηγόριος 52· Σταμάτιος 52
 Λαγουδοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
 Λάκκος, περιοχὴ τοῦ Χάνδακα 91
 Λασίθι 27, 46
 Λατσίδα, χ. έπ. Μεραμπέλου 70, 86
 Λαυρέντιος Γραβριήλ, ίερ. 50
 Λαυρέντιος Μαρίνος, ήγ. μ. Βροντησίου 71
 Λευτέρης Νικολός τοῦ Παύλου 42-43
 Λευτέρης τοῦ Παρασκευᾶ 69
 Λημιώτης Ὑάκινθος, βλ. Ὑάκινθος -
 Λιομπρός ντὰ Πάντουβα 40
 Λιτινοπούλα, βλ. Θεονύμφη, Μαγδαληνή
 Λούμπινας Γεωργάκης τοῦ Ίωνᾶ 99 έγγρ. 6
 Λουμπινοπούλα Πελαγία, βλ. Πελαγία -
 Λουραντοπούλα Άγαθή, βλ. Άγαθή -
 Λουρᾶς Ίωαννίκιος, βλ. Ίωαννίκιος -
 Λύζης Νικολός τοῦ Κωνσταντῆ 59
- Μ
- Μαγγαναροπούλα Καταφυγή, βλ. Καταφυγή -

- Μαγδαληνή 24
 Μαγδαληνή Chauranopula, ἡγ. μ. Χριστοῦ Ὁρφανοῦ 60
 Μαγδαληνή Βολοπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75
 Μαγδαληνή Γαβραδοπούλα, μον. 47 σημ. 143, δασκ. 63, 64 σημ. 213, 65 καὶ σημ. 216, 102 ἔγγρ. 9
 Μαγδαληνή Καλιδοπούλα, μον. 81
 Μαγδαληνή Καλαρονοπούλα, μον. 68, 104 ἔγγρ. 11
 Μαγδαληνή Καλογεροπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75 σημ. 250
 Μαγδαληνή Καλοματοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
 Μαγδαληνή Καλοχρυσοῦ, μον. 12
 Μαγδαληνή Καρλοπούλα, μον. 43, 48, 94 ἔγγρ. 3
 Μαγδαληνή Καλυβοπούλα, μον. 53
 Μαγδαληνή Λαγουδοπούλα, μον. 43 σημ. 130
 Μαγδαληνή Λιτινοπούλα, μον. 45 σημ. 138, 47 καὶ σημ. 143, 96 ἔγγρ. 4
 Μαγδαληνή Μαζαράκαινα, ἡγ. μ. Ἀγίας Πελαγίας 37, 38, 41, 93 ἔγγρ. 2
 Μαγδαληνή Μαυριανοπούλα, μον. 59
 Μαγδαληνή Μιχαλοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
 Μαγδαληνή Μουζουροπούλα, μον. 84 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μαγδαληνή Μπονοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 102 ἔγγρ. 9
 Μαγδαληνή Ντανασπούλα, ἡγ. μ. Παναγίας Διαβατινῆς 32, 43, 44, 45, 48, 50, 94 ἔγγρ. 3
 Μαγδαληνή Πατρολογοπούλα, δασκ. 74 σημ. 247, 75 σημ. 250, 76, ἡγ. μ. Ἀγίου Ἰωάννου Μεσαμπελίτη 77, 78, 106-107 ἔγγρ. 13
 Μαγδαληνή Σκουλοδοπούλα, ἐκκλησ. 83 καὶ σημ. 277, 108 ἔγγρ. 14
 Μαγδαληνή Ψαροπούλα, μον. 45 σημ. 138, 46, 83 σημ. 277, 96 ἔγγρ. 4, 108 ἔγγρ. 14
- Μαζαράκης Τζώρτζης, γιὸς καὶ πληρεξούσιος Μαγδαληνῆς Μαζαράκαινας 41
 Μαζαροπούλα (ἢ Μασαντζοπούλα) Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
 Μαθιά, θυγ. Μανούσου Κακαβᾶ 46, 47, 48
 Μαϊδιώτης Τζώρτζης 81
 Μακαρία 24, 30, μον. 30
 Μακαρία, ἡγ. μ. Ἀγίου Ἀντωνίου στὴν Τύλισο 21, 87
 Μακαρία θυγατέρα Λορέντζου Ἀρμακόλα, μον. 62
- Μακαρία Βεργιτζοπούλα, ἡγ. μ. Σωτήρα Χριστοῦ Μεσαμπελίτη 62, 63
 Μακαρία Δευτερεγοπούλα, μον. 43 σημ. 130
 Μακαρία Καπνούδαινα, μον. 84 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μακαρία Καππάδοκα, μον. 75 σημ. 250
 Μακαρία Καρλοπούλα, μον. 43 σημ. 130, ἐκκλησ. 48, 49, 82, 101 ἔγγρ. 8
 Μακαρία Κυνηγοπούλα, μον. 83 σημ. 277, 108 ἔγγρ. 14
 Μακαρία Κοντοκαλοπούλα, μον. 74 σημ. 247
 Μακαρία Κουλουροπούλα, μον. 84 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μακαρία Κωστομοιροπούλα, μον. 47 σημ. 143, 83 σημ. 277, 108 ἔγγρ. 14
 Μακαρία Μηλιαροπούλα, μον. 75 σημ. 250
 Μακαρία Πατρολογοπούλα τοῦ Κοσμᾶ, δασκ. 68, 69, 72, 73, 76, 104 ἔγγρ. 11, 105-106 ἔγγρ. 12
 Μακαρία Ψαροπούλα, μον. 74 σημ. 247, 75 σημ. 250
 Μακάριος, ἱερ. οἰκονόμος μ. Ἀγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ στὸν Χάνδακα 25, 55, 64, 74, 98 ἔγγρ. 6, 101-102 ἔγγρ. 9
 Μακάριος Εὐχόλαιος, ἱερομ. 36
 Μακάριος Μέζανος, ἱερομ. 54
 Μακάριος Πετρόπουλος, ἱερομ. 45, 49, 95-96 ἔγγρ. 4
 Μαλαχίας Κατζαράς, οἰκονόμος μ. Ἀγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ στὸν Χάνδακα 33
 Μαλεβίτζι 15, 86, 90
 Μαμουνοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία - Μαμωνᾶς Ἰωάννης 67
 Μανολίτσαινα Καλὴ 53
 Μανουὴλ Χριστόφορος, ἱερ. 68, ἔγγρ. 10
 Μάξιμος Μπέτος, ἱερομ. 38
 Μαῦς Μιχαὴλ, νοτάριος 30, 62
 Μαρία, χήρα τοῦ Ἰωάννη Μονοβασιώτη 77
 Μαρία, χήρα τοῦ Johannes Cornario 56
 Μαρία Κονομοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μαριέτα, ἐγγονὴ Νικολάου Μεγαλοκονόμου, χήρα Φανουρίου Βέλανου 39-40
 Μαριέτα, θυγατέρα Γεώργη Ἀρμένη 82
 Μαριέτα Ἀρκολιαδοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μαριέτα Δουλέτρα, μον. 85 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μαριέτα Τζαφουροπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110 ἔγγρ. 16
 Μαρινοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία - Μαρίνος Λαυρέντιος, βλ. Λαυρέντιος - Μαρκουροπούλα Βιτόρια, βλ. Βιτόρια -

- Μαρουλᾶς, συνοικία στὸν βοῦργο τοῦ Χάνδακα 31, 32, 33, 51, 65
- Μαρουλιανὸς Ἀθανάσιος, βλ. Ἀθανάσιος -
- Μαρτίνος Μικέλ(ε) τοῦ Τζουάνε 69 σημ. 231, 104-105 ἔγγρ. 11
- Μασαντζοπούλα βλ. Ματζαροπούλα
- Μασταμπάς, συνοικία Ἡρακλείου 15
- Ματσαμούρδης Ἀνδρέας 52
- Μαυριανοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
- Μαυροϊωάνναινα Ξένη, χήρα Μάρκου Ραπάνη 41
- Μαυροϊωάννης, βλ. Τρουλινὸς Νικολὸς
- Μαυροματοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
- Μεγάλη Κούρια 58
- Μεγαλοκονόμος Νικόλαος, βλ. Νικόλαος -
- Μεγάλος Φανούριος Βαλσαμονέρου, μ. 48
- Μεγίστη Λαύρα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, μ. Ἁγίου Ὄρους 84, 108-109 ἔγγρ. 15
- Μέζανος Μακάριος, βλ. Μακάριος -
- Μεθόδιος Δευτερέγος, ἱερομ. 43
- Μελέτιος Κυνηγός, ἱερομ. 41
- Μελέτιος Πηγᾶς, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 70, 71
- Μελισσινὸς Γεωργιλᾶς 63-64
- Μεσαμπελιές, τπν. ἐξω ἀπὸ τὸν Χάνδακα 14, 15, 16, 57, 80, 82
- Μεσαμπελίτης, προσωνομία τριῶν γυναικείων μ. Χάνδακα: Ἁγίου Γεωργίου -, Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου -, Σωτήρα Χριστοῦ -
- Μεσίαινα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
- Μηλιαροπούλα βλ. Εὐγενία, Μακαρία
- Μηγάδαινα Ἀνυσία, βλ. Ἀνυσία -
- Μηναδοπούλα Ἀννούσα, βλ. Ἀννούσα -
- Μητροφάνης, ἡγ. μ. Μεγάλου Φανουρίου Βαλσαμονέρου 48
- Μητροφάνης, ἱερ. 80
- Μητροφάνης, οἰκονόμος μ. Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ στὸν Χάνδακα 72, 73, 105-106 ἔγγρ. 12
- Μισίνας Μιχελῆς τοῦ Κωσταντῆ 108 ἔγγρ. 14
- Μιχαήλ Κονταρῆς τοῦ Κωνσταντίνου, ἱερ. 101 ἔγγρ. 8
- Μιχαλοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
- Μιχαλόπουλος Γεώργιος τοῦ Μανόλη λεγόμενος Μόσκος 72, 105-106 ἔγγρ. 12
- Μοδινὸς Μπενέτος 66
- μονές, βλ. Ἁγία Αἰκατερίνη, μετ. μονῆς Σινᾶ, Ἁγία Πελαγία, Ἀγκάραθος, Ἁγιοὶ Ἀνδρέας καὶ Νικόλαος a molendinis, Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι στὰ Καρκάσα, Ἁγιος Ἀνδρέας τοῦ Μεγαλονᾶ, Ἁγιος Ἀνδρέας a molendinis, Ἁγιος Ἀντώνιος Ἀπεζανῶν, Ἁγιος Ἀντώνιος στὴν Τύλισσο, Ἁγιος Γεώργιος Γλυφοκαρύδης, Ἁγιος Γεώργιος Διασορίτης, Ἁγιος Γεώργιος ὁ Μεσαμπελίτης, Ἁγιος Γεώργιος τοῦ Τραχιανοῦ ἢ Τροχιανοῦ ἢ Τραχανιώτης, Ἁγιος Δημήτριος τοῦ Περάτη ἢ τοῦ Περάτου, Ἁγιος Ἰωάννης Θεολόγος ὁ Μεσαμπελίτης, Ἁγιος Νικόλαος a molendinis, Ἁγιος Παντελεήμων στὰ Σούνια, Ἀρετίου, Ἀρχιστράτηγος, Μεγίστη Λαύρα, Μεγάλος Φανούριος Βαλσαμονέρου, Παναγία Ἀγκαράθου, Παναγία Ἀκρωτηριανή Χάνδακα, Παναγία Βαϊωνιάς, Παναγία Διαβατινή, Παναγία Ἐλεοῦσα στὴν Κιθαρίδα, Παναγία Κυρία/Κερὰ Καρδιώτισσα, Παναγία Κερὰ Λιμνωτίσσα, Παναγία Παλιανή, Παναγία στὸ Βιγλί, Παναγία στὸ Γουρνί, Παναγία στὸ Καρυδάκι, Παναγία Φανερωμένη, Σωτήρας Χριστὸς ὁ Μεσαμπελίτης
- Μονοβασιώτης Γεώργιος 77· Ἰωάννης 77
- Μορεζίνι Μιχάλης 55
- Μοροζίνι Φραντζέσκος, Γενικὸς Προβλεπτής Κρήτης 55, 88
- Μόσκος Σταυράκης 72, 105 ἔγγρ. 12· βλ. καὶ Μιχαλόπουλος Γεώργιος
- Μοτσενίγος Λάζαρος, Δούκας τῆς Κρήτης 60
- Μουζουροπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
- Μουρζῆς Εμμανουήλ, βλ. Εμμανουήλ -
- Μουσουροπούλα, βλ. Ἐλισάβετ, Καταφυγή
- Μπαγκιέρης, βλ. Σκλάβος Τζώρτζης
- Μπαροτζοπούλα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
- Μπαρτάλιος Γεώργης 87
- Μπελιτζοπούλα Ἀνέζα, βλ. Ἀνέζα -
- Μπερνάρντο Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
- Μπέτος Ἀνθιμος, βλ. Ἀνθιμος -
- Μπέτος Ἰωάννης 80
- Μπέτος Μάξιμος, βλ. Μάξιμος -
- Μπέτος Πόλος 64
- Μπέτος Σωφρόνιος, βλ. Σωφρόνιος -
- Μπὸν Φραντζέσκος 54
- Μπονοπούλα, βλ. Ἐλεοῦσα, Καταφυγή, Μαγδαληνή
- Μπουφλοπούλα Ἀγνή, βλ. Ἀγνή -
- Μπρατζάλη, βλ. Μπρατζαλοπούλα
- Μπρατζάλης Νικολὸς 76
- Μπρατζαλοπούλα, βλ. Ἀθανασία, Τομάζα, Φιλαρέτη
- μπρεβιάριο 46 καὶ σημ. 142
- Μυρώπη Τζαγκαρελοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 65 σημ. 216, 102 ἔγγρ. 9
- Μυρώπη Σκλαβοπούλα, μον. 76 σημ. 256

N

- Ναθαναήλ Πολίτης, μητροπολίτης Ἀθηνῶν 84, 108-109 ἔγγρ. 15
- Νδα Σητεία Μικέλε 77

Νέγκρης Νικολός, νοτάριος 73, 74, 77
 Νεῖλος Δαμιλιᾶς 12, βλ. καὶ Δαμιλιᾶς -
 Νητοπούλα Ἀνέζα, βλ. Ἀνέζα -
 Νήφων Νοταρᾶς, ἡγ. μ. Ἀγκαράθου 67, 86
 Νικηφόρος κατὰ κόσμον Νικολός Ρόδιος, ἱερ. 37
 σημ. 106, 73
 Νικόδημος Πρωτοψάλτης, μον. 72
 Νικόλαος Γαβρίλης, ἱερ. 76
 Νικόλαος Κανάκης, ἱερ. 83
 Νικόλαος Μεγαλοκονόμος, ἱερ. 39
 Νικόλαος Πλουσιαδηνός, ἡγ. μ. Ἁγίου
 Δημητρίου Περάτη 35
 Νικόλαος Χαραμουντάνης, ἱερομ.32
 Νικολός Τζαγκαρόπουλος, ἱερ. 46
 Νιοτόπουλος, βλ. Φόσχολος
 Νοταρᾶς Γεώργιος 68
 Νοταρᾶς Νήφων, βλ. Νήφων -
 Νοταροπούλα, βλ. Κασσιανή, Πραξία
 Νταγ(χ)ουστίνη Εὐδοξία, βλ. Εὐδοξία -
 Νταγ(χ)ουστίνης Πιέρος 64, 65, ἔγγρ. 9
 Ντακορφοῦ Ἀντώνης, βλ. Ἀντώνης -
 Ντακορφοῦ Θεόδωρος 108 ἔγγρ. 14· Τζουάνε
 38, 50, 65, 66, 74, 75, 76, 83, 107-108
 ἔγγρ. 14
 Νταμιλιᾶς Νικολός 42
 Νταμουλ(ι)οπούλα Βασιανή, βλ. Βασιανή -
 Ντανασήνα Ἐννοδία, βλ. Ἐννοδία -
 Ντανασήης Μανούσος 43· Μικέλ 48
 Ντανασοπούλα βλ. Θεονύμφη, Καταφυγή,
 Μαγδαληνή
 Νταπολοπούλα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
 Νταपुरαδοπούλα Μαρία 50, 65, 75, 83, 107-
 108 ἔγγρ. 14
 Νταपुरοπούλα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
 Νταρόδαινα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
 Ντατζύπρη Χριστοδούλη, βλ. Χριστοδούλη -
 Ντατζύπρης Αὐγουστίνος, βλ. Αὐγουστίνος -
 Ντεκάντιας Φραγκίας τοῦ Μανούσου 100 ἔγγρ.
 7
 Ντελοκυτᾶς Θεοδόσης 43, 94 ἔγγρ. 3· Πιέρος
 43, 94 ἔγγρ. 3
 Ντελοκυτοπούλα Πελαγία, βλ. Πελαγία -
 Ντεσπέλος, ἱερ. 42
 Ντούγλης Ἰωάννης 37
 Νυμοδώρα Ἀντρονικοπούλα, μον. 64 σημ. 213,
 65 σημ. 216, 102 ἔγγρ. 9
 Νυμοδώρα Γιαλινοπούλα, μον. 83, 84 σημ.
 284, 110 ἔγγρ. 16

Ξ

Ξανθός Ἀντώνιος 73
 Ξένη, θυγ. Georgii Ianuensis 41

Ο

Ὁδηγήτρια, ἐκκλ. τοῦ Χάνδακα 63
 Ὁθωμανοὶ 13, 79
 Ὁρθοδοξία Ζυγοπούλα, δασκ. 76 σημ. 256, 77,
 107 ἔγγρ. 13

Π

Παγᾶς Τζουάνε, ἐπίτροπος μ. Παναγίας
 Διαβατινῆς 44, 95 ἔγγρ. 4· Φραντζέσκος 77
 Παζινός Ἰωάννης 87
 Παῖσια Χριστιανοπούλα, μον. 64 σημ. 213, 65
 σημ. 216, 102 ἔγγρ. 9
 Πάλα, βλ. Παλιανή
 Παλαιολογοπούλα Ἐλισάβετ, βλ. Ἐλισάβετ -
 Παλιανή, Παναγίας μ. 10, 12, 27, 28-29
 Παλισένα Τριαματοπούλα, μον. 85 σημ. 284,
 110 ἔγγρ. 16
 Παλιφτεροπούλα Ἀνέζα, βλ. Ἀνέζα -
 Παναγία 10
 Παναγία Ἀγκαράθου, μ. στὴν ἐπ. Πεδιάδας 10,
 14, 19, 67, 69, 72, 86, 87
 Παναγία Ἀκρωτηριανή, μ. Χάνδακα 13, 14, 15,
 27, 88-89
 Παναγία Βαῖωνιᾶς, μ. Ἱεράπετρας 12
 Παναγία Γοργοπακούσα, ἐκκλ. στὸν Χάνδακα 83
 Παναγία Διαβατινῆ, μ. Χάνδακα 14, 19, 20, 22,
 23, 24, 26, 27, 41-50, 65, 82, 94-97 ἔγγρ.
 3-4, 100-101 ἔγγρ. 8
 Παναγία Ἐλεοῦσα, ἐκκλ. στὸν βοῦργο τοῦ
 Χάνδακα 29, 30
 Παναγία Ἐλεοῦσα, μ. στὴν Κιθαρίδα 13, 26, 27,
 29-31
 Παναγία Κυρία Καρδιώτισσα, βλ. Κυρία
 Καρδιώτισσα
 Παναγία Κερά Λιμνιώτισσα, μ. στὸ χ.
 Ἐπισκοπὴ ἐπ. Πεδιάδας 11, 13, 15, 19, 27,
 86-87
 Παναγία Παλιανή μ. βλ. Παλιανή -
 Παναγία Πισωτειχιώτισσα, ἐκκλ. στὸν Χάνδακα
 47
 Παναγία στὸ Βιγλί, μ. ἢ ἐκκλ. 16
 Παναγία στὸ Γουρνί, μ. Ἱεράπετρας 12
 Παναγία στὸ Καρυδάκι Ἡρακλείου, μ. 13, 15,
 18, 19, 21, 27, 53-55, 89, 90, 97-99 ἔγγρ.
 5-6
 Παναγία Φανερωμένη, μ. ἢ ἐκκλ. στὸ χ.
 Καβροχώρι 12
 Πανταλέος Λεονάρδος, νοτάριος καὶ
 κατζηλιέρης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης 77
 Πανταλέων βλ. Τροχιανός
 Πανταλέων Θεόδωρος, βλ. Θεόδωρος -

Παπαδοπούλα, βλ. Έλιά, Θεοδώρα, Θεονύμφη
 Παπαδόπουλος Τζουάνε 44
 Παρακάντια 14
 Πατερμοπούλα Εύδοξία, βλ. Εύδοξία -
 Πατέρμος Θωμάς, βλ. Θωμάς -
 Πατριαρχείο Οικουμενικό 24
 Πατρικής Τζουάνε του Νικολού 110 έγγρ. 15·
 Φραγκίσκος 48
 Πατρολογοπούλα, βλ. Μαγδαληνή, Μακαρία,
 Πατρολογοπούλα Νεζήνα 72, 105-106 έγγρ. 12
 Πατρολόγος, Άθανάσιος, βλ. Άθανάσιος -
 Πατρολόγος Κοσμάς 72· Λιάμος 72, 105 έγγρ.
 12
 Παχοπούλα Εύγενία, βλ. Εύγενία -
 Παχυπόδη μετ. 48
 Παχυπόδης Μάρκος 48· Πέτρος 48
 Παχυποδοπούλα Καλίτσα 48
 Πεδιάδα, έπ. Κρήτης 10, 13, 15
 Πελαγία Λουμπινοπούλα, μον. 81
 Πελαγία Ντελοκυτοπούλα, μον. 43 σημ. 130
 Πελεγροπούλα Πελεγρίνα 64, 102 έγγρ. 9
 Πελεκᾶς Μιχελῆς του Μανόλη, 93 έγγρ. 1·
 Τζώρτζης του Μανούσου 45, 97 έγγρ. 4
 Πετρόπουλος Γεώργιος, νοτάριος 45, 59, 68
 Πετρόπουλος Μακάριος, βλ. Μακάριος -
 Πηγα(ι)δούλια, τπν. Χάνδακα 51, 52
 Πηγαῖς Μελέτιος, βλ. Μελέτιος -
 [Πηγοπούλα] Εύγενία, βλ. Εύγενία -
 Πιζάνης Γεώργης 64, 101-102 έγγρ. 9
 Πιζάνης Ήσαίας, βλ. Ήσαίας -
 Πιζανοπούλα Εύγενία, βλ. Εύγενία -
 Πιπέρης Άκάκιος, βλ. Άκάκιος -
 Πλεμένου, τπν. περιοχῆς Χάνδακα 52
 Πλουσαδηνοπούλα Καταφυγή μον. 30
 Πλουσαδηνός Πιέρος 28· Φραντζέσκος του
 Τζουάνε 29, 99 έγγρ. 6
 Πλουσιαδηνός, βλ. Ίωάννης, Νικόλαος -
 [Πολίτης] Ίωάννης 83
 Πολίτης Κλήμης, βλ. Κλήμης -
 Πολίτης Ναθαναήλ, βλ. Ναθαναήλ -
 Πολίτισσα Θεοκλήτη, βλ. Θεοκλήτη -
 Πολιτοπούλα, βλ. Πολίτισσα
 Πολοπούλα Θεοτίμη, βλ. Θεοτίμη -
 Πουλητοπούλα Άγνή, βλ. Άγνή -
 Πραξία Γριμανοπούλα, έκκλησ. 48, 63, 100
 έγγρ. 8
 Πραξία Νοταροπούλα, μον. 68
 Πρωτοψάλτης Θεόδωρος 72
 Πρωτοψάλτης Νικόδημος, βλ. Νικόδημος -
 Πυργού, χ. έπ. Μαλεβιζίου 93 έγγρ. 1
 Πυρῆς Ίωαννίκιος, βλ. Ίωαννίκιος -
 Πυροπούλα βλ. Άγνή, Εύγενία

P

Ραλτινάζε Μανέας 47
 Ραπάνης Μάρκος 41
 Ρέθυμνο 10, 64
 Ρενεσήνα Θεοφάνη, βλ. Θεοφάνη -
 Ρογδιά, χ. έπ. Μαλεβιζίου 49, 101 έγγρ. 8
 Ροδέλας Άντζολος 40
 Ροδιοπούλα, βλ. Θεοτίμη, Φιλοθέη
 Ρόδιος Νικηφόρος, βλ. Νικηφόρος -
 Ρόδιος Νικολός, βλ. Νικηφόρος -
 Ροδίτης Ίωαννίκιος, βλ. Ίωαννίκιος -
 Ροδιτοπούλα Σωφρονία, βλ. Σωφρονία -
 Ρουχοπάρης Γεώργης του Μανόλη 100 έγγρ. 7
 Ρωδέα, βλ. Ρογδιά
 Ρωμανοπούλα Εύφημία, βλ. Εύφημία -

Σ

Σαββατιανά, μ. στην έπ. Μαλεβιζίου 17
 Σαγρεδοπούλα Θεοδούλη, βλ. Θεοδούλη -
 Σακελλαρίου Νικολός 59
 Σαμιώτης Κάλλιστος, βλ. Κάλλιστος -
 Σαραντοπούλα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
 Σέρβος Λεονῆς ἢ Λεονίνος του ποτέ Μικέλε 43
 και σημ. 132
 Σίλαμος, χ. έπ. Τεμένους 15, 53, 58, 81
 Σίλβεστρος Θοχάρης, ιερομ. 94 έγγρ. 2
 Σιλιγάρδος Στεφανῆς 85, 110-111 έγγρ. 16
 Σιμισάραϊνα Άνέζα 41-42
 Σιμουλοπούλα Εύδοξία, βλ. Εύδοξία -
 Σιναδινός Γεώργιος 52
 Σιναδινού Έργίνα 52
 Σιναίτες 21
 Σιναϊτικό μετ., βλ. Άγία Αικατερίνη του Σινᾶ
 Σινιολοπούλα Άγνή, βλ. Άγνή -
 Σκένιος Τζουάνε, νοτάριος 105 έγγρ. 11
 Σκιζάρης Πιέρος 28
 Σκλαβοπούλα Θεοφάνη, βλ. Θεοφάνη -
 Σκλάβος Γεράσιμος, βλ. Γεράσιμος -
 Σκλάβος Τζώρτζης, 59, λεγόμενος Μπαγκιέρης
 45, 97 έγγρ. 4
 Σκλέντζας Κωνσταντῆς του Γεώργη 84, 108-
 110 έγγρ. 15· Φίλιππος του μισέρ Τζώρτζη
 47
 Σκορδίλης Γεώργης 87
 Σκορδίλης Γρηγόρης, βλ. Γρηγόρης -
 Σκορδילוπούλα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
 Σκουλοδοπούλα Μαγδαληνή, βλ. Μαγδαληνή -
 Σκούφα, βλ. Σκουφοπούλα
 Σκούφας Τζώρτζης 33
 Σκουφοπούλα, βλ. Εύδοξία, Θεονύμφη
 Σουλινοπούλα Εύγενία, βλ. Εύγενία -
 Σούνια ἢ Άσούνια, χ. έπ. Τεμένους 13, 55, 89,
 90

Σοφία Καπνοπούλα, μον. 85 σημ. 284, 110
ἔγγρ. 16
Σοφιανή, μον. 81
Σοφιανὸς Μανέας 78· Πιέρος 45, 97 ἔγγρ. 4
Σπαθαροπούλα Ἐργίνα, βλ. Ἐργίνα -
Σπαθάρου Ἰωαννίκιος, βλ. Ἰωαννίκιος -
Σπανάκης Στέργιος 15
Στάθης Νικολός 81
Σταμάτης Γαβαλᾶς, ἱερ. 58
Σταυρός, ἐκκλ. στὸν Χάνδακα 72
Στριάνος Κωνσταντῆς 70
Συγκλητικὴ Γερακοπούλα, μον. 74 σημ. 247,
ἐκκλησ. 75 σημ. 250, 76
Συγκλητικὴ Καλλεργοπούλα, μον. 74 σημ. 247
Συγκλητικὴ Κοντρατοπούλα, μον. 47 σημ. 143
Σύρμεσο, οἰκισμὸς Φουρνῆς Μεραμπέλου 12
Σωζόμενος Τζουάνε 69
Σωτήρας Χριστὸς ὁ Μεσαμπελίτης, μ. ἔξω ἀπὸ
τὸν Χάνδακα 15, 26, 27, 48, 61-66, 74, 82,
100-103 ἔγγρ. 8-9, 107 ἔγγρ. 13
Σωτήρας Χριστὸς ὁ Ὀρφανός, βλ. Χριστὸς ὁ
Ὀρφανός
Σωφρονία Ροδιοπούλα, μον. 45 σημ. 138, 46,
96 ἔγγρ. 4
Σωφρονία Χριστιανοπούλα, μον. 64 σημ. 213,
102 ἔγγρ. 9
Σωφρόνιος Μπέτος, ἱερομ. 37, 38, 73, 93 ἔγγρ. 2

Τ

Ταβερνοπούλα Εὐανθία, βλ. Εὐανθία -
[Ταούτης], βλ. Θεοτίμη, Φιλοθέη
Ταούτης Γεράσιμος 73
Τέμενος, ἐπ. Ἡρακλείου 15, 90
Τεργέστη, Ἑλληνικὴ Κοινότητα 24
Τζαγκαρελοπούλα, βλ. Θεοδούλη, Μυρώπη
Τζαγκαρόπουλος Ἀντώνης 22, 46, 48· Νικόλαος
τοῦ Ἀντωνίου 48
Τζαγκαρόπουλος Νικολός, βλ. Νικολός -
Τζάνε Τζώρτζης τοῦ Μπερνάρδου 77, 106-107
ἔγγρ. 13
Τζανοπούλα, βλ. Ἀγνή, Ἀθανασία, Εὐγενία
Τζαρχαροπούλα Ἐργίνα, βλ. Ἐργίνα -
Τζαφουροπούλα Μαριέτα, βλ. Μαριέτα -
Τζερμιάδο, χ. ἐπ. Λασιθίου 66
Τζερουλῆνα Καλλινίκη, βλ. Καλλινίκη -
Τζιφράγιος Τζώρτζης 95 ἔγγρ. 3
Τῆνος 62
Τομάζα θυγατέρα Νικολοῦ Μπρατζάλη 76
Τοῦρκοι 39
Τουρκοκρατία 15, 89, 91
Τραπεζουντέο Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
Τραχανιώτης, βλ. Τραχιανός

Τραχιανός Πανταλέων 19, 80
Τριαματοπούλα, βλ. Καλή, Παλισένα
Τριβιζᾶς Μαρκαντώνιος 87
Τρικλινοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
Τριμάρτυρη, ἐκκλ. τοῦ Χάνδακα 39, 41
Τρουλινός Νικολός, λεγόμενος Μαυροϊωάννης 33
Τρουλλινοπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -
Τρουλλινοπούλα Φωτεινὴ 82
Τροχιανός, βλ. Τραχιανός
Τύλισος, χ. ἐπ. Μαλεβιζίου 12 19

Υ

Υάκινθος Λημνιώτης, μον. Μεγίστης Λαύρας
84, 108-109 ἔγγρ. 15
Υαλεάδαινα Ἀνέζα 66
Υπεραγία Θεοτόκος, βλ. Παναγία

Φ

Φαλιεροπούλα Ἀγνή, βλ. Ἀγνή -
Φανούριος Βέλανος, ἱερ. 40
Φασουλοπούλα Ἐργίνα 87
Φήμης Τζουάνε 76
Φιλαγάθη, μον. 59
Φιλαρέτη Μπρατζαλοπούλα, μον. 74 σημ. 247,
76 σημ. 256, ἡγ. μ. Ἀγίου Ἰωάννου
Μεσαμπελίτη 91, 111-112 ἔγγρ. 17
Φιλιά, βλ. Θεοδοσία μον.
Φιλοθέη Ροδιοπούλα, μον. 76 σημ. 256
Φιλοθέη [Ταούτης], μον. 73
Φόσχολος Κωνσταντῆς, λεγόμενος Νιοτόπουλος
30
Φουρνὴ, οἰκισμὸς ἐπ. Μεραμπέλου 12
Φούσκης Μανόλης 70
Φραγκούλης Νικόλαος 63· Τζώρτζης 63
Φραγοπούλα Ἀγνή, βλ. Ἀγνή -
Φρασκιά, τπν. ἐπ. Μαλεβιζίου 17, 35

Χ

Χαιρέτη Θεονύμφη, βλ. Θεονύμφη -
Χαιρέτης Μιχελῆς τοῦ Βασιλείου 49, 63, 71,
101 ἔγγρ. 8· Μιχελῆς τοῦ Γεωργίου 49, 82,
100-101 ἔγγρ. 8
Χαιρετοπούλα Θεοτίμη, βλ. Θεοτίμη -
Χαλωματοῦ Ἐργίνα 62
Χανιά 10
Χαραμουντάνης Νικόλαος, βλ. Νικόλαος -
Χιλιαδαροπούλα Ἀναστασία, βλ. Ἀναστασία -
Χορτάτζης Μανόλης τοῦ Ἰωάννη 65
Χορτατζοπούλα Ἀθανασία, βλ. Ἀθανασία -
Χριστιανοπούλα, βλ. Παῖσια, Σωφρονία
Χριστοδούλη Ντατζύπρη, μον. 62 σημ. 206
Χριστὸς Ἀρφανός, βλ. Χριστὸς Ὀρφανός

Χριστὸς Ὀρφανός, μ. 19, 21-22, 26, 27, 58-61,
99-100 ἔγγρ. 7

Χριστοφόραινα Θεοτίμη, βλ. Θεοτίμη -

Χριστοφοροπούλα Εὐγενία, βλ. Εὐγενία -

Χριστόφορος Βασίλης, βλ. Βασίλης -

Χριστόφορος Γεώργης τοῦ Ἀντρέα 107 ἔγγρ. 13

Χριστόφορος Μανουήλ, βλ. Μανουήλ -

[Χριστόφορος] Νικήτας 68, ἔγγρ. 10

Χριστόφορος Νικολός 54

Χωνιάνος Ἰωάννης 33

Χωνιανός Μιχελῆς 63

Ψ*

Ψάροπούλα, βλ. Θεοκλήτη, Θεονύμφη,

Μαγδαληνή, Μακαρία

Τὰ γυναικεῖα μοναστήρια τοῦ Χάνδακα κατὰ τὴ Βενετοκρατία
* 15